

אברהם משה לונץ

לוח

ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לשנת העת"ר - ע"ג

שנה חמש עשרה

ירושלם

בדפוס המו"ל והוצאתי.

Bd 15

חברת

אנגליא פלשתינה

בערביון מונבל

ביפו ירושלם בירות חברון וחיפה.

מקבלת עליה כל עסקי בנק

הכתבה:

The Anglo-Palestine Company Ltd.

לתלגרמות:

Anglobank

The Anglo Palestine Company Ltd.

Jaffa, Jerusalem, Beirouth, Hebron, Caiffa.

Buys Checks & issues Drafts on all parts
of the world.

Gives Advances against Bills of Lading,
Goods, & Securities.

Opens Current & Deposits Accounts
& conducts all kinds of Banking business.

Bade—& Naturheilanstalt

vis—à—vis Rothschild's Mädchenschule

vom 1. Januar 1910 ab am Stadtgarten.

Vollbäder Fichtennadelbäder, Sitzbäder

Kohlensäure " ,

Sauerstoff " ,

Sool " ,

Dampfbäder, Duschen warm & kalt,

Massage, Heilgymnastik, Elektrizität.

Behandlungen von Krankheiten mit den natürlichen Heilmitteln wie Luft, Licht,

Wasser, Diät, Elektrizität.

= Rückkehr zur naturgemässen Lebensweise =

האמטל כרמל

של האחים לעפקאוויטש בירושלם.

כבר קנה לו שם טוב בכמותו ואיכותו, עומד
במקום גבוה, ואווירו צח ונקי וכרמים סביב לו, חדרי
מרווחים ובתכלית הנקיון, השרות מדויקת עד צד היותר
טוב ונעדרת, בו ימצא כל אדם מבוקשו הן כמיב מעם
המאכלים, הן בכשרות גדול, הן בהפקת רצון.

אדרסה : Hotel „Carmel“, Jerusalem.

בית תלמוד תורה הכללית

בעה"ק ירושלים ת"ו

בו כהיום 850 חניכים יצ"ו.

ולהם 55 חדרים ומלמדים, 4 מלמדים עוזרים

7 מורי כתיבה. 7 משגיחים ובוחרנים.

וישיבת עין חיים הכללי

בה כהיום 207 חכמי תורה.

אדרעססא : **Allgem. TALMUD TORAH Schule :**

& Hochschule ETZ CHAIM

Jerusalem, Palästina.

בית מחסה והנוך יתומות הכללי

ומערכת התפירה והרקמה הכללית.

בבית הזה נאספות וחיסות יתומות עניות ועוזבות

מכל ערי אה"ק : ירושלים, חברון, יפו, צפת ומבריה מבלי

הבדל מפלגה, והיתומות מערי הפרעות שברוססיא.

בבית הזה היתומות מבוכללות ומלובשות ומחונכות

על דרכי האמונה והיהדות, ד"א וצניעות. מורות ומלמדות

תורנה אותן תפלה ומלאכה, ומלאכת התפירה האריגה

והרקמה, הבשוק ויתר העבודות הדרושות לאשה עבריה

באה"ק. וגם כתיבה וחשבון.

האדרסה : **Allg. Isr. „Mädchen Waisenhaus“ :**

Jerusalem, Palästina.

חֵבֶרֶת

כַּרְמֶל הַמִּזְרָחִי

מִשְׁקָאוֹת מִרְתְּפֵי

רֵאשׁוֹן-לְצִיּוֹן

Société

CARMEL ORIENTAL
Rischon-le-Zion

יֵינֹת מְתוּקִים

יֵינֹת חֲרִיפִים

קֶאֱנָאק

יֵינֹת מְרֵפָא

לִיקְרִים

וֶרְמוּט

רְטֵפִיָּה (מִיץ פֵּרוֹת) חוֹמֵץ בְּרֵזִין

אֶסְמוֹת וּסּוֹכְנִים לְהֶאֱגִידָה בְּכָל חֶלְקֵי הַתְּבֵל.

אוֹחוֹת כְּבוֹד קִבְּלוּ מִשְׁקָאוֹת „רֵאשׁוֹן-לְצִיּוֹן“

בְּתַעְרוּכוֹת: פְּרִיז, הַמְּבוֹרֵג, ווִינָא.

הַמַּעַן : Sté Carmel Oriental

Colonie Rischon-le-Zion

près JAFFA, PALESTINE

לוח

ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לשנת התר"ע

בערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלים" ו"אוצר ספרות ארץ ישראל"

שנה חמש עשרה

פעה"ק ירושלם תוכב"א

בדפוס העורך והוצאתו

HM 24: A 4 5 P 2

(Zp 4800)

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטן האדיר והמנצח (אלגאזי)

מחמד החמישי

הוא יום האחד ועשרים לירח שאוואל
של שנת תר"ד (1844)

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום השבעה
ועשרים לירח אפריל שנת תרס"ט (1909)

קביעות השנה הזאת היא הח"א מעוברת
ימיה שפ"ג ושבתותיה נ"ה

שנה ח' למחזור קטן של רצ"ט ללבנה ושנה
י"ד למחזור גדול של ר"ג לחמה, והיא שנת
השמטה, לדעת הגאונים ז"ל ולמנהג אנשי
ארץ ישראל.

שנת אלף ותתמ"א לחרבן בית מקדשנו.

858/2480

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt a. M.

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

ת כן הענינים:

חלק השמושי.

ג-מו	לוח ליהודים מחמדים ונוצרים כלוית מקרי הימים של כל חדש
זז-כב	מנהגי אחינו בארה"ק בדת וחיי העם
כו-כו	לוח קורות ארה"ק מכניסת הארץ ועד עתה
כז-כח	המדה והמשקל
כח-ל	ערכי המטבעות
לא	ימי השוק בארץ ישראל
לב-לג	סדרי הפוסט והתלגראף
לד-5ה	מחיר הדפשין לכל ארצות התבל
לה-מד	ארץ ישראל עריה ומושבותיה
מה-נו	בתי הספר, החנוך, הת"ת והישיבות
נח-ס	בתי חולים מחסה וחסד
סא	החברות השונות לצדקה וחסד
סב-סג	בתי ספרים, נכת, עתונים ועוד
סג-סד	המוסדים שביפו
סה-עב	מחיר כל מיני מזון ושאר צרכי האדם

חלק הספרות

34-3	ירושלם בארבעים שנה האחרונות, הקדמה, מבוא, א) ירושלם בשנת תרכ"ט, תכונות העיר פנים העיר, רובע היהודים, מקומות טיול, המסע בפנים הארץ, המצב המדיני והכלכלי, עדת היהודים הספרדים, האשכנזים, בהכ"נ, ישיבות, בתי ספר ומוסדים.
	מאת העורך

- הגלגל מעבר ממקורות שונים ע"י א. ז.
 רבינוביץ 42-35
 מחיי הפלחים עפ"י מאמרי מר בלדנספרגר
 מאת שמיאל ראפאלאוויטש 52-48
 זעזועים (זכרון להרצל) מאת יהושע ברזילי 69-53
 אלכסנדריה של מצרים, מצב היהודים
 הגשמי והרוחני מאת בן-ציון טראגאן 80-70
 חובב נדה ספור מאת א. צבי 117-81
 זמרת הארץ: א) הספרים שנדפסו במשך
 השנה, ב) שנדפסו מכבר. מאת העורך 127-118
 הערות למאמר גרדי הנבואה של א. ז.ר.
 מאת יונה דוב בלומברג רחובות 128
 המושבה ובית הספר לעבודת אדמה
 אור יהודה מאת גר ותישב 148-129
 החפצים שיצאו ונכנסו בחוף יפו
 בשנת 1908 152-149
 הנוסעים במסילת הברזל יפו-ירושלם
 בשנת 1908 153
 הרב ר' שמואל סלאנט ז"ל 156-154
 חדשות וזכרונות 158-157
 השנה: המצב בכלל, פעולות הממשלה ובית
 מועצת העיר, עניני העדה החנוך, ספרות
 ומדע, גדול בתי החסד, המסחר והחרושת, ביתר
 ערי ארצה"ק: יפו חיפה טבריה צפת והמישבות 170-159
 תומר דבורה (הוספה מיוחדת) 174-171
 הודעות בתי מדין, בתי מסחר, בתי חסד ועיר. 48-3

תשרי תרמ"ז 1327 September 1909 עת"ר

מולדו ליל ד' ה' שעות ל"א דקים.

לעבר	מחמ' / רומים / רומים	מחמ' / רומים / רומים
1	2	3
2	3	4
3	4	5
4	5	6
5	6	7
6	7	8
7	8	9
8	9	10
9	10	11
10	11	12
11	12	13
12	13	14
13	14	15
14	15	16
15	16	17
16	17	18
17	18	19
18	19	20
19	20	21
20	21	22
21	22	23
22	23	24
23	24	25
24	25	26
25	26	27
26	27	28
27	28	29
28	29	30
29	30	1
30	1	2

זכרונות : ג' בו הריגת גדליהו בן אחיקם ושבות ישוב היהודים
ממצפה,
ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבה.
כ"ה בו פטירת שמעון הצדיק, והולכים להשתטח
על קברו.

מולדו יום ה' ט' שעות ט"ו דקים.

לעברים	מחמ' רוסים	רוסים	רוסים
1	2	3	16
2	3	4	17
3	4	5	18
4	5	6	19
5	6	7	20
6	7	8	21
7	8	9	22
8	9	10	23
9	10	11	24
10	11	12	25
11	12	13	26
12	13	14	27
13	14	15	28
14	15	16	29
15	16	17	30
16	17	18	31
17	18	19	1
18	19	20	2
19	20	21	3
20	21	22	4
21	22	23	5
22	23	24	6
23	24	25	7
24	25	26	8
25	26	27	9
26	27	28	10
27	28	29	11
28	29	30	12
29	30	31	13

ב' דראש חדש נח

זמן השאלה בא"י
לך מברכין בה"ב

תענית שני קמא

תענית חמושי

וירא

Nowember תענית שני בתרא

חיי שרה

יו"ק מוקדס

תולדות, מכרכין החדש, ער"ח

זכרונות : ו' (ו') בו עוררו עיני צדקיהו ושחטו בנוי לעיניו.
ה' בו (תפ"ה) שרפו הישמעאלים את בהכ"ג של האשכנזים.
י"א בו יום פטירת רחל אמנו לפי המסורה.
כ"ג בו תקנו את סורג העזרה בימי יהונתן החשמונאי.
כ"ח בו לכד יוחנן הורקנוס את מבצר שומרון.

בסלון אל-קענדע November 1909 1327 עת"ר

מולדו יום ז' ט' שעות ל"ט דקים.

לעבריים	רוס'ים	רוס'ים	רוס'ים
1	ראש חרש	Ноябрь	2
2			3
3			4
4			5
5			6
6	ייצא		7
7			8
8			9
9			10
10			11
11			12
12			13
13	וישלח		14
14			15
15			16
16			17
17		Dezember	18
18			19
19			20
20			21
21	וישב		22
22	זמן השאלה בחו"ל		23
23			24
24			25
25	ח' דחמוכה		26
26			27
27			28
28	מקץ מערכין החדש		29
29	ערכ ראש יחדש		

זכרונות : ג' בו תוסרו הפסילים אשר העמידו הסוריים בחצר העזרה.

ז' בו מת המלך הורדוס (אלכסנדר ינאי).

כ"א בו נצחון היהודים על השמרונים והריסת מקדשם.

כ"ה בו טהרו בני חשמונאי את ההיכל וחנכו את המקדש.

כ"ח (ז') בו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיה.

שבת ז' אל-חג'א 1327 1909 Dezerember עתיד

מולדו יום א' י' שעות מ"ג דקים.

יום	יום	מח	יום	יום
13	30	1	ראש חדש	1
14	1	2	דבאלבר	2
15	2	3	זאת חנוכה	3
16	3	4		4
17	4	5		5
18	5	6	ויגש	6
19	6	7		7
20	7	8		8
21	8	9		9
22	9	10	תענית עשרה בטבת	10
23	10	11		11
24	11	12	ויחי	12
25	12	13		13
26	13	14		14
27	14	15		15
28	15	16		16
29	16	17		17
30	17	18		18
31	18	19		19
1	19	20	Januar 1910	20
2	20	21	שמות	21
3	21	22		22
4	22	23		23
5	23	24		24
6	24	25	ת"נ ככ"ה בו ככ"ג שעות	25
7	25	26		26
8	26	27	וארא מכרין החדש	27
9	27	28		28
10	28	29	ערב ראש חדש יוכ"ק	29

זכרונות : ט' (י) בו מת עזרא הסופר ונחמיה בן חבליה.

י' בו סמך מלך בבל על ירושלם.

כ"ד בו (תקצ"ו) רעש גדול התריב את העיר צפת בלה.

כ"ו בו (ר"א תתקס"ד) פטירת רבינו הרמב"ם.

כ"ט בו (תרנ"ה) פטירת הגאון ר' יהושע ליב דיסקין ז"ר.

שבט מוחרם 1328 Januar 1910 עת"ר
 מולדו ליל ג' י"א שעות כ"ז דקס.

לעברים	מחם	רוסים	רוסים
1	1	29	11
2	2	30	12
3	3	31	13
4	4	1	14
5	5	2	15
6	6	3	16
7	7	4	17
8	8	5	18
9	9	6	19
10	10	7	20
11	11	8	21
12	12	9	22
13	13	10	23
14	14	11	24
15	15	12	25
16	16	13	26
17	17	14	27
18	18	15	28
19	19	16	29
20	20	17	30
21	21	18	31
22	22	19	1
23	23	20	2
24	24	21	3
25	25	22	4
26	26	23	5
27	27	24	6
28	28	25	7
29	29	26	8
30	30	27	9

וכרונות : ה' (ה') בו מחו הזקנים שהיו בימי יהושע.
 כ"ב בו בטלה גזירת קאיוס קאליגולוס להעמיד פסד
 תמונתו בבית המקדש (ע"י מיתתו).
 כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחום עם שבט בנימין.
 כ"ח בו בטלה ממשלת אנטיוכוס.

אדר אדר 1328 ספר 1910 Februar עת"ר

מולדו ליל ה' ו"א דקים משעה ראשונה

לעבריים	סחמי	רוסים	רוסיים
ה	1	כ' דראש חדש	10
ב	2		11
ג	3	תרומה	12
ד	4		13
ה	5	ФЕВРАЛЬ	14
ו	6		15
ז	7		16
ח	8		17
ט	9		18
י	10	תצוה	19
יא	11		20
יב	12		21
יג	13		22
יד	14	פורים קטן	23
טו	15	פורים קטן בירושלם וזבן	24
טז	16		25
יז	17	תשא	26
יח	18		27
יט	19		28
כ	20	Мärz	29
כא	21		30
כב	22		
כג	23		
כד	24	ויקהל מזכרין החדש	
כה	25		
כו	26		
כז	27		
כח	28		
כט	29	פרט ראש חדש י"ב"ק	
ל	30	א' דראש חדש	

זכרונות : ז' בו פטירת משה רבנו ע"ה.

י"ב בו "יום (מפלת) טרינוס".

י"ג בו הנצחון על שר הצבא נקנור בימי יהודה המכבי.

ט"ו בו החלו לבנות חומ' ירושלם הג' סביב העיר החדשה.

כ"ה בו בטול גזירת ורדיפת המלך אדריאנוס.

אד"ש רביע אָל 1328 März 1910 עת"ר

מולדו יום ו' ג'ה דקיס משעה ראשונה.

לעברים	מחם	רוסים	רוסים
1	2	27	12
2	3	28	13
3	4	1	14
4	5	2	15
5	6	3	16
6	7	4	17
7	8	5	18
8	9	6	19
9	10	7	20
10	11	8	21
11	12	9	22
12	13	10	23
13	14	11	24
14	15	12	25
15	16	13	26
16	17	14	27
17	18	15	28
18	19	16	29
19	20	17	30
20	21	18	1
21	22	19	2
22	23	20	3
23	24	21	4
24	25	22	5
25	26	23	6
26	27	24	7
27	28	25	8
28	29	26	9
29	30	27	

ב' דראש חדש. פקודי שקלים
1326 לשנת האור של המחלה Март

ויקרא זכור

תענית אסתר
פורים

צו פורים בירושלם וששן

April

שמיני פרה

יו"ק מוקדס

ת"ג כ"ה כו שש שעות ומחלה

תזריע החדש, מכנין החדש, ער"ח

התוצאה החדשה של התלמוד הירושלמי

עפ"י כתביריד ודפוסים קדומים עם פירוש מספיק, ציונים והערות ועוד, הולכת ונדרסת במתינות עזהו"ט ביופי ובשלמות האפשרות. שתי המחברות הראשונות כבר יצאו לאור והמחברת השלישית הולכת ונדרסת. מהיר כל מחברת 6 מארק, 6 פרנק-חפשי-להשיגן בהקדם משלוח המחיר אצל המו"ל א. מ. לונץ. עפ"י הכתבת

A. M. Lunz, Jerusalem, Palästina.

ניסן רביע תני 1328 April 1910 עת"ר

מולדו ליל א' שעה א' ל"ט דקים.

לעבריים	מחמ' רומים	רומים	מחמ' רומים
1	1	28	10
2	2	29	11
3	3	30	12
4	4	31	13
5	5	1	14
6	6	2	15
7	7	3	16
8	8	4	17
9	9	5	18
10	10	6	19
11	11	7	20
12	12	8	21
13	13	9	22
14	14	10	23
15	15	11	24
16	16	12	25
17	17	13	26
18	18	14	27
19	19	15	28
20	20	16	29
21	21	17	30
22	22	18	1
23	23	19	2
24	24	20	3
25	25	21	4
26	26	22	5
27	27	23	6
28	28	24	7
29	29	25	8
30	30	26	9

ראש חדש

Апрѣль

מצורע

תענית כבורים מוקדם

אחרי שבת הגדול, ערב פסח

א' דפסח

ב' דפסח

ג' דחוס"מ

ד' דחוס"מ

ה' דחוס"מ

שביעי של פסח שיר השירים

אחרון של פסח בחו"ל

אסרו חג בחו"ל

קדושים מזכרון החדש

ערב ראש חדש

א' דראש חדש

זכרונות : א' בו הוקם המשכן ומתו בני אהרן.

י' בו מתח מרים ונסתלקה הבאר.

י"ב בו עברו בני ישראל את הירדן ויחנו בגלגל.

י"ג בו (של"ה) נפטר הר"ר יוסף קארו מחבר הש"ע.

כ"ו בו מת יהושע בן נון.

אייר ג'מאדי אן' 1328 1910 Mai עת'ר

מולדו יוס' ב' ב' שעות כ"ג דקים.

לעב רים	סת'ר	רומים	רומים
1	2	27	10
2	3	28	11
3	4	29	12
4	5	30	13
5	6	1	14
6	7	2	15
7	8	3	16
8	9	4	17
9	10	5	18
10	11	6	19
11	12	7	20
12	13	8	21
13	14	9	22
14	15	10	23
15	16	11	24
16	17	12	25
17	18	13	26
18	19	14	27
19	20	15	28
20	21	16	29
21	22	17	30
22	23	18	31
23	24	19	1
24	25	20	2
25	26	21	3
26	27	22	4
27	28	23	5
28	29	24	6
29	30	25	7

ג'מאדי אן' 1328

ב' דראש חדש

Mai

אמר מזכין כ"ב

תענית שני קמא

תענית תמישי

בהר

פסח שני, תענית שני כתר

ל"ג בעמר

בחקותי

Juni

במדרב מזכין החדש

ער"ח יוכ"ק

זכרונות : ז' בו חנוכה חומת ירושלם ע"י נחמיה.

י' בו מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ה'.

כ"ג בו גרשו החשמונאים את הסוריים מאקרא וילכדוה.

כ"ז בו חוסר מס הכתר אשר שם דומטריוס השני על א"י.

ב"ח (כ"ט) בו פטירת שמואל הנביא ע"ה.

סיון ג'ימדי תני 1328 Juni 1910 עת"ר

מולדו ליל ד' ג' שעות ז' דקים.

לעברים	מחם'	רוסים	רומים
1	1	26	8
2	2	27	9
3	3	28	10
4	4	29	11
5	5	30	12
6	6	31	13
7	7	1	14
8	8	2	15
9	9	3	16
10	10	4	17
11	11	5	18
12	12	6	19
13	13	7	20
14	14	8	21
15	15	9	22
16	16	10	23
17	17	11	24
18	18	12	25
19	19	13	26
20	20	14	27
21	21	15	28
22	22	16	29
23	23	17	30
24	24	18	1
25	25	19	2
26	26	20	3
27	27	21	4
28	28	22	5
29	29	23	6
30	30	24	7

ראש חדרש
ג' ימי הגבלה
נשא
ערב שבעות
שבועות
ב' דשבועות כמו"ל
אסרו חג כמו"ל

בהעלותך

שלח

Juli

קרח מנצחין החדש

ערב ראש חדש יוכ"ק
א' דראש חדש

זכרונות : ט"ז (ט"ז) בו ספח יוחנן הורקנוס את עמק יזרעאל ליהודה.

י"ז בו לכד שמעון החשמונאי מבצר בית צור ויגרש היוני.

כ"ג בו בטלו הביכורים מדעלות לירושלם בימי ירבעם.

כ"ה בו נהרגו רשב"ג ור' ישמעאל ור' חנינא מן הכהנים.

כ"ז בו נשרף ר' חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו.

עתידי

Juli 1910

רנ"ב 1328

תמוז

מולדו יום ה' ג' שעות כ"א דקים.

לעברים	מחם	רוסים	רומים
1	2	25	8
2	3	26	9
3	4	27	10
4	5	28	11
5	6	29	12
6	7	30	13
7	8	1	14
8	9	2	15
9	10	3	16
10	11	4	17
11	12	5	18
12	13	6	19
13	14	7	20
14	15	8	21
15	16	9	22
16	17	10	23
17	18	11	24
18	19	12	25
19	20	13	26
20	21	14	27
21	22	15	28
22	23	16	29
23	24	17	30
24	25	18	1
25	26	19	2
26	27	20	3
27	28	21	4
28	29	22	5
29	30	23	

ב' דראש חדש ת"נ א' בו י"ד שעות
חוקת

Июль

בלק

פנחס
שבעה עשר בתמוז

מטות מזרחין החדש

August

יוכ"ק מוקדם
ערב ראש חדש

זכרונות : ט"ז בו (תק"נ) פטירת הר"ר חיים נ' עמר (בעל אור החיים)

י"ז בו הובקעה העיר בשניה.

כ' בו (תרס"ד) פטירת בנימין בן זאב ד"ר תאודר הרצל.

אב ש'עפ"ן 1328 August 1910 עת"ר

מולדו ליל ו' ד' שעות ל"ה דקיס.

לעברים	מחמ' / רוסים	רוסים	רוסים
1	1	24	6
2	2	25	7
3	3	26	8
4	4	27	9
5	5	28	10
6	6	29	11
7	7	30	12
8	8	31	13
9	9	1	14
10	10	2	15
11	11	3	16
12	12	4	17
13	13	5	18
14	14	6	19
15	15	7	20
16	16	8	21
17	17	9	22
18	18	10	23
19	19	11	24
20	20	12	25
21	21	13	26
22	22	14	27
23	23	15	28
24	24	16	29
25	25	17	30
26	26	18	31
27	27	19	1
28	28	20	2
29	29	21	3
30	30	22	4
1	1	23	5
2	2	24	6
3	3	25	7
4	4	26	8
5	5	27	9
6	6	28	10
7	7	29	11
8	8	30	12
9	9	31	13
10	10	1	14
11	11	2	15
12	12	3	16
13	13	4	17
14	14	5	18
15	15	6	19
16	16	7	20
17	17	8	21
18	18	9	22
19	19	10	23
20	20	11	24
21	21	12	25
22	22	13	26
23	23	14	27
24	24	15	28
25	25	16	29
26	26	17	30
27	27	18	31
28	28	19	1
29	29	20	2
30	30	21	3
31	31	22	4

זכרונות: א' בו מת אהרן הכהן.

ט' בו נחרב בהמ"ק בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר.
ט"ו בו יו"ט לאומי, קרבן עצים, ומחולות בימי הבית.
ט"ז בו פטירת השר משה מונטיפיורי.
י"ח בו כבה נר המערבי בימי אחז.

אלול תר"ע September 1910 1328

מולדו יום א' ה' שעות י"ט דקים.

לעבריים	מחמ"ו	רוסים	רומים
1	2	23	5
2	3	24	6
3	4	25	7
4	5	26	8
5	6	27	9
6	7	28	10
7	8	29	11
8	9	30	12
9	10	31	13
10	11	1	14
11	12	2	15
12	13	3	16
13	14	4	17
14	15	5	18
15	16	6	19
16	17	7	20
17	18	8	21
18	19	9	22
19	20	10	23
20	21	11	24
21	22	12	25
22	23	13	26
23	24	14	27
24	25	15	28
25	26	16	29
26	27	17	30
27	28	18	1
28	29	19	2
29	30	20	3

ב' דראש חדש

שופטים

Сентябрь

תצא

תבא

א' דסליחות

October

נצבים

ערב ראש השנה של שנת תרע"א הבע"ל

זכרונות : ז' (י"ז) בו הנוכת חומת ירושלים בימי החשמונאים.
 ז' (י"ז) בו קדשו החומה השלישית סביב העיר החדשה.
 ט' בו (הז"ך) נתיסד ישוב ירושלים האחרון ע"י הרמב"ן.
 י"ז בו גורשו הרומאים מיהודה וירושלים.
 כ"ב בו גורשו ההילונים מירושלים.

מנהגי אחינו באה"ק בדת וחיי העם

לפי חדשי השנה.

תשרי

בליל א' דר"ה מדקדקים לאכל כל המינים הנזכרים בתלמוד (כריתות דף ו' ע"א) אשר שמותיהם ירמוזו ברכה והללחה. בצהכ"ג לעדת הספרדים תוקעים ל' קולות קודם התפלה מפני המעוברים והמגיקות שלא ילערכו לחכות באכילה עד אחר קרה"ת והוא מנהג קדוש.

ביום א' דר"ה יהלקו אלל צהכ"ג של הספרדים ויתים כבוסים או עוזרדין לצרכת שהחיו בליל ב'. צערי ארה"ק אשר אין בהם ימים ונהרות, אומרים תשליך אלל הצורות אשר לא תמו מהם המים. ובצפת נוהגים ההסידים ואנשי מועסה לעלות על גגות בתיים או על ראש המגדל העתיק אשר בקצה העיר, אשר מהם רואים ים כנרת.

יום גדליה, הספרדים אין מפטירין דרשו במנחה.

עיוכ"פ (וכן צע"פ) הספרדים אומרים מזמור לתודה.

בכל ימי חוה"מ דסוכות קוראים בתורה רק סדר מוסף היום הזה, וכן בתפלת מוסף יאמרו רק סדר היום (יען ספיקא דיומא אינו נוהג פה) ואת הסדר הזה בעצמו קוראים לכל א' מהקוראים.

בשבת חוה"מ (או ביום ראשון אם חל בשבת) קוראים בבתי כנסיות אשכנזים=פרושים—אחר ההלל— מנגלת קהלת בטעמים ובנגון ובמנגלה כתובה על קלף בצרבת על מקרא מנגלה ושהחילו ואחריה קדים שלם.

בחוהמ"ם (וכן בחוהמ"פ) לא יניחו תפילין.

בליל הו"ר נוהגים הספרדים לתקוע בשופר בגמר אמירת כל ספר מהתהלים.

בש"ת הספרדים נוהגים לעשות סדר ההקפות גם במנחה ובמיו"ט. עד סוף חדש תשרי אין אימרים תחנון.

חשון.

הכהנים נו"כ בכל יום בשחרית, וביים שיש בו מוסף, גם במוסף. ובתענית, גם במנחה. אומרים א"כ ופטום הקטרת בכל יום אחרי כלות התפלה. בימים שאין קה"ת אומרים ברכו וכו' אחרי כלות תפלת שחרית ובימי החול גם אחרי הפע"ר. בתפלת ערבית אין אומרים בילזו"א, רק מיד אחר השכיבו אומרים ח"ק. הספרדים מקדימים להתפלל תפלת ערבית בליל שבת וגומרים תפלתם לפני שקיעת החמה. בליל ש"ק אין אומרים ושמרו אחר ברכת השכיבו, וכן א"א פסוקי המועדים וימים הנוראים. אין מקדשין על הכוס לא בלילי שבתות ולא בלילי המועדים בבהכ"ג. במעט בכל בהכ"ג אשכנזים שרושים קוראים את התפילה בנביאים בתיבות על קלף.

אם עבר זמן הרביעה השניה (י"ז בו) ולא ירדו גשמים יתחילו היחידים להתענות בד"ת ושמשו עדת הספרדים ילכו מחלץ לחצר ויכריזו: „כל המתענה ברוך יהיה“, וגם יתרי דיני התעניות ותקיעת שופר נוהגים ע"פ הכדר המזכר בתלמוד.

בסלו.

מדליקים נר חנכה בשמן זית, והמהדרים מו"ל, ג בפנסים הקבועים על פתח הבית מבחוץ לפרסומי ניסא.
תלמידי ת"ת הספרדים ומלמדיהם ברא"ס ישבבו על

פזמי הנדיבים והמה יתנו להם מכל מכלל אשר יאכל או מתת
 כסף, ומהקצב יכרו כרה ביום האחרון של חגבה בחדרי הת"ת
 בעד התלמידים ומלמדיהם והיא תקרא בשם "חוכת המוכח", וקודם
 הסעודה יאמרו כל הגערים בזהכ"ג ש"ה פעמים, כמין "שבו",
 את הפסוק "שבו שברו לנו מעט אכל" ואח"כ יאמרו שיר השירים
 בנגון (טעם המנהג הוא ע"פ הסוד)

ט ב ת.

ככ"ד בו מדליקים ככל בתי הכנסיות שבארה"ק ממדות של
 שמן וית רבות ומזכירים את נשמות המתים אשר מתו ברעש שהיה
 בו ביום בשנת התקל"ז בעה"ק לפת ת"ו.

ש ב ט.

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים בישיבותיהם כמעט כל
 הלילה. ייהדרו לאכל מכל מיני פירות הנמצאים בעיר, ולפני
 אכלת כל פרי ואחריה ילמדו למודים מיוחדים. מלוקטים
 מתנ"ך משנה וזוהר, וגם יתפללו וישוררו תפלות ופזמונים
 מיוחדים (הלמודים והתפלות נקבלים בקובץ מיוחד בשם "פרי עד
 הדר"). בזהכ"ג אשכנזים-פרושים אומרים בשחרית השקט של ארבע
 פרשיות אחר חזרת הש"ן, ושל מוסף אין אומרים כלל.

א ד ר.

ז' בו, בהרצה ישיבות ובתי מדרשים ילמדו כל הלילה, והממ
 לפת ילכו בו. ביום על קבר רשב"י אשר בכפר מירון ללמד ולהתפלל.
 בעה"ק לפת טבריא, יפן והברון קוראים את המגלה בי"ד ובט"ו
 זכאדון בלא ברכה.
 אין אומרים קרובץ בשורים.

בשחל פורים בשבת (בירושלם) ניהגים המהדרים לשלח מנות
 ולשכניהם בשבת (ביבן הנהיג הרלב"ה זלה"ה בישיבי על כסף הרבנות
 יפה). ולובשים בגדי שבת ביום הששי (י"ד) וביום הראשון (ט"ו).

ב י ס ן .

המהדרים יאבשו שלש מנות מהמים שמורים בערב פסח
 אחר חלות, ורק אנשים יעסקו בכל מלאכות האפיה והם מלובשים
 בגדי יו"ט ואומרים הלל.

בו ביום אחר חלות ילכו יושבי העיר אל בית המערבי
 להתפלל תפלת מנחה ולאמר סדר הקרבת קרבן פסח.
 לגל יא' של פסח אומרים בכל בהב"כ אחרי ש"ע הלל
 שלם בברכה יתחלה וסוף.

אין אומרים מערבית ולא פיוט בפסח ובשאר המועדים.
 בתפלת מערב וכו' אומר החזן ושם נעבדך וכו' לפני ותחזינה
 ומוסיים בא"י המחשל"ז (וכן בברכת שים שלום ושלום רב ברה"ה
 זערי"ה ויו"כ מסיימים המברך את עמו וכו') לבלי לשנות
 ממשנעת הברכה הנהוגה.

בשבת חוה"מ או ביום הראשון והו' שחלים בשבת קוראים
 שיר השירים במגלה כתובה על קלף ומברכים על מקרא מגלה
 ושהחזן, כנו' אלל סוכות.

הספרדים האוכלים קטניות בפסח, ככ"ז ארז לא יאכלו
 יעץ פעם אחת בדף את הארז כ"פ ולבסוף נמאץ בו חטה אחת. ושמן
 שומשמן המון הם יאכלנהו והחכמים ידליקו בו אכל לא יאכלנהו.
 בשביעי של פסח יתאספו הספרדים לבהב"כ בשני שעות
 קודם אור היום ושירו כל השירות הנמלאות בכתבי הקודש
 ובאהרונה שירת הים.

אִיר.

בטבריא נהגים לספור ספירת העומר אחרי עבור שעה ורביע מהלילה.

גם הספרדים המקדימים להתפלל ערב שבת עם שקיעת החמה, בימי הספירה לא יתפללו עד זאת הכוכבים למען יוכלו מיד אחרי ש"ע לספור ספירת העומר. ובין קבלת שבת לערבית יאמרו פזמונים שונים וביהוד הפזמון הנודע „בר יוחאי“.

בליל י"ד (פסח בני) תעשה הדלקה והלולז בטבריא על קבר רמבע"ג ובו ביום א"א תהגון (ולא סליחות של כה"ב ואין מתענין) בכל ערי ארה"ק.

ביום ל"ג בעומר יחוגו יושבי לפת את הג הלילז דרשכ"י על קברו אשר בכפר מירון, ואנשים לאלפים מקצות אס"א ואשקא יעלו לחוג את החג הזה.

יושבי ירושלים ילכו בו ביום להשתטח ולהתפלל על קבר שמעון הצדיק ומהם יתרושעו ויתעלסו תחת העצים העומדים בהחלקה הזאת.

כ"ח בו ילכו הרבה מיושבי ירושלים להשתטח על קבר שמואל הנביא אשר בהכפר נבי-סמואל וילינו שם הלילה, ולמחרתו יתפללו שנית, מפני שיש ספק ביום פטירתו אם הוא ביום כ"ח או כ"ט בו.

סִין.

בבזעית קוראים בבהכ"ג אשכנזים-פרושים מגלת רות בברכה על מקרא מגלה וסחיו כו'.

בגפת קוראים בבהכ"ג האר"י אשר לעדת הספרדים בספר תורה הנזוהרת להר"י אבוהב (ואשר רק שלש פעמים בשנה

קראו זה, וכל הנחלים בבה"ג יעלו לתורה.
הספרדים יושבי ירושלים ילכו להחלל על קברי מלך,
בית דוד צדיק, ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר
שמעון הצדיק ועל שאר קברי הצדיקים אשר בכניבותיו, ואחינו
האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכנו בית דוד.
כל שבעת ימי השלומים שאחר החג אין אומרים
תהנון ויידוים.

ת מ ר ז .

משבעה עבר בתמוז עד תשעה באב יאמרו כלל בתי
בגסיות ובתי מדרשות אשר באה"ק סדר תקון חלות בלבוש בזהררים
והרבה מאחיו יושבי ירושלים ילכו לארז ההכלות והקנות האלה לפני
כותל המערבי.

א ב .

בליל תשעה באב קוראים בבה"ג אשכנזים-פרושים מגילת
איכה במגילת, ומברכים על מקרא מגלה.
בבה"ג הספרדים אחרי קריאת מגילת איכה יכנו כל
הגרות והזון יעורר את העם למשפד בהוכיחו את ערך מאורע
היום ומניין הסנה לחורבן הבית ומלך אחינו בשנה הזאת.
ברות אלה ילכו הרבה מאחיו האשכנזים לפני כותל
המערבי ושם יאמרו "תקין חלות" ו"תקין שלם השמחות"
ביום תשעה באב בפקד יפרש בבה"ג הספרדים פרוכת
שחורה על הבמה וגם הם"ת אשר בו יקראי היום עטוף במעיל
שחור ובאצבע בבה"ג השמר, קשרת חכם מללז אשר וכל אחד
מוכבדי וחכמי העדה יקחו מעט אשר וישומו על מלחם.
הפטר, "אסף אביבס" מהורגמה בשפת איספאניול בתוספת

ספורים ורעיונות מעשירי בני, מנמרח ומדרש, והזון והקל יאמרו
אותה בניגון פסוק בשכ"י.

מוצאי שבת נהמו יחזו יושבי היפה שחיה והלולא בהבית
אשר מעל המערה (ש"א הר הכרמל) אשר לפי המסורה נעמן'
בה אליהו זכרתינו משיי אה"ב.

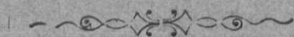
כ' זו יעשו בכל בהכ"ג הספרדים התרת נדרים, קללות
וקבלת מופה.

אלול

בכל ימי החדש הזה ילכו יושבי ירושלים להתפלל על כל
קברי הצדיקים וביחוד על קבר רחל אמנו, ולכן פתוח הבית הבנוי
על קברה כל ימי החדש הזה, ויושבי שאר ערי אר"ק הולכים
להתפלל על קברי הקדושים אשר סביבותיהם,

ענינים נפרדים

כמעט כל איש מאחינו הספרדים — וביחוד אלה אשר בארץ
טורקייא ומגורתם — ישתדלו לבא פעם אחת בימי חייהם לראות
את הארץ הטובה הזאת ולנשק את עפרה ולרצות את אבניה. על
הר יבואו לעה"ק ירושלים קודם הג הפסח ויתעכבו בה עד אחר
החג, אשר אז ילכו לעה"ק חברון, טבריא הוב"א ויתאחרו שם עד
אחר פסח שני ומשם ילכו לנפת"ו לחיג את חג הלולא דרשב"י,
רבים יתעכבו שם עד אחר עזרת למען יוכלו להשתטח על כל
קה"ג אשר בסביבותיה וממנה ישובו לבתיהם.

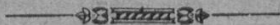
לוח קורות ארה"ק.

2023	יציאת אברהם לארץ כנען
2448	יציאת מצרים וסתן תורה
2489	כניסת ישראל לארץ
2882	מלכות שאול
2884	מלכות דוד בחב"ו
2924	יציאת שלמה ע"י כסאו
2935	השלמה בן הכית
2964	קריעת מלכות ישראל לשתיים
3187	גלות בני נד ובני ראובן
3205	גלות שומרון
3213	מפלת כנחריב
33 7	גלות יהויכין
3338	חורבן הבית הראשון וקץ מלכות יהודה
3390	עולי גולה הראשונים עם דורכבל ויהושע
3413	עולי גולה השניים עם עזרא
3427	חזק חזקת העיר ע"י נחמיה
3592	בית כיהמ"ק ע"י אנטיוכוס עפיפאנוס
3594	ביאת ארץ ישראל תחת יד אנטיוכוס
3594	התעוררות רוח גבורה בלב החשמונאי מתתיהו בן יוחנן
3596	גם חנוכה
3601	מות יהודה המכבי
3609	וינתן נתמנה לבן גדול
3618	מות יהונתן וכהונת שמעון אחיו
3626	כהונה יוחנן הורקנוס בכהונה גדולה
3682	מלכות שלומית אלכסנדרה
3698	ביאת פוספיוס לירושלם והתפשטות מלכות רומא על ישראל
	עזובת רבים ביישוב יהודה והתיישבם במדינת חינוא, איי
3702	יון ואסיה הקטנה
3706	בית קראסוס שר צבא רומא את כיהמ"ק
3713	השבת דמלוכה ליהודה ע"י יוליוס קיסר
3723	לכידת ירושלם ע"י הורדוס ויישובתו על כסא המלכות

3749	בנין הכית ע"י הורדוס
3757	מות הורדוס
3767	ביאת ארין יהודה תחת פקודת נציב רומא
3775	הפרעות בישראל לרגלי עריצות נציב רומא
3790	נשיאת רבן גמליאל הזקן
3797	עלית אנריפוס הראשון למלוכה
3799	נזרת העמדת צלם בהיכל ה' ע"י קאליגולא קיסר רומא
3801	הכרת הצלם כהשתדלות אנריפוס
3805	מניית הורדוס אחי אנריפוס לנשיא ביהודה
3827	לכידת ארין הגליל ע"י אספסיוס
3830	חורבן הכית השני ע"י טיטוס
3858	טריאנוס להזין את ישראל עד כי מרדו בו
3882	מלחמת בר בוכבא את הרומאים
3897	לכידת ירושלים ע"י בר בוכבא
3895	תירבון ביתר
3895	קץ ממשלת בר בוכבא והשבתת שם ירושלים ע"י אדריאן
3898	נתינת חקים טובים לישראל מאת המלך אנטינוס פיו
3920	העסקת הנשיאות מאושא, טבריא
3979	סדור המשינה ע"י ר' יהודה הנשיא
4000	מות ר' יהודה הנשיא והתמנות ר' גמליאל בנו
4170	קביעות סדר עבור השנים
4189	קץ הנשיאות בגזרת המלך סטבדאדאנוס
4376	לכידת ארה ק ובוריא ע"י כוזרוס השני מלך פרס
4396	לכידת ירושלים במשק יאסטיא מאת הערבים
4859	לכידת ירושלים על ידי נוסעי הצלב הראשונים
4947	נצחון סלח—עד—דין (אצל חטון וכבישת ארה"ק
4971	עקית 300 מרכני צרפת דברישניא להאחז באה"ק להגדיל—
5020	לכידת סוריא וא"י ע"י המונגולים שעל ידם נשבת הישיב
5027	התיסדות ירושלים מחדש ע"י הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	הזקק ישוב ציה"ק ירושלים ע"י מנורשי ספרד

- 5266 בנין חומת ירושלם הנוכחית ע"י השולטאן סאים
 5300 שולטאן סלימאן בנה חומת עיר"ק טבריא
 5320 התישבות היהודים מחדש בטבריא ויסוד ישיבה ללמוד תורה
 5346 הביהכ"ג הא' אשר בירושלם נסגר ע"י ראש כנסת המוסלמים
 5388 רדיפה נוראה ליהודי ירושלם ע"י איבן פרוך מושל העיר
 5420 הריסת טבריא
 5450 חוק ישוב האשכנזים בירושלם ע"י עליית ר"י החסיד
 5481 שרפת ביהכ"ג האשכנזים ופליטת בני העדה הזאת מהעיר
 5502 בנין טבריא וישובה מחדש ע"י הר"ח אבואלעפיא
 5518 רעש גדול החריב עיר"ק צפת כולה
 5572 מגפה גדולה בכל ארץ הגליל
 5572 התחדשות ישוב האשכנזים בירושלם ע"י תלמידיו הנר"א
 5592 לכירת סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי פחת מצרים
 5594 ביזה ושווד ביהודים יושבי צפת טבריא 'חברון
 5596 חורבת ריה"ח הושבה, אשכנזים כפקודת פחת מצרים
 5597 רעש גדול החריב כמעט את עיר צפת כולה (ב"ד טבת)
 5599 התישבות הקונזול הראשון, ממשלת בריטאניה בע"ק ירושלם
 5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן יר"ח
 5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י בק
 5614 בנין בית החולים של שרי בית ראטהשילד
 5615 התיסדות ביה"ס הראשון להאציל לבית לעמעל
 הכתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר ע"י השר מונטיפיורי
 5620 מעובון יהודה טורא
 5624 בית הכנסת הגדול של האשכנזים, בית יעקב בחורבת רי"ח
 5624 התיסדות בית הספר לבנות, עוועלין די דאטהשילד
 5630 ביה"ס לעבודת האדמה, מקוה ישראל, נחכרת כי"ח
 5632 בנין בית הכנסת, תפארת ישראל לעדת החסידים
 5631 השכונה הראשונה נחלת שבעה שנבנתה מחוץ לעיר
 5635 השכונה הראשונה (מאה שערים) שנבנתה מחוץ לעיר
 5639 קניית אדמת, פתח תקוה לראשונה ע"י בני ירושלם
 5639 התיסדות בית היתומים לגדיכי אשכנז בירושלם

- 5642 התיסדות ביה"ס "התורה והמלאכה" לחברת ביה"ח בירושלם
 5642 התיסדות המושבה "ראשון לציון"
 5642 התיסדות המושבה "זכרון יעקב" (מלפנים סמיון)
 5642 התיסדות המושבה "ראש פנה"
 5643 התיסדות המושבה "יסוד המעלה" ו"מזכרת בתיה" היא עקרון
 5643 ביאת המושבות תחת חסות הנדיב
 5643 התיסדות המושבה "גדרה" ע"י החלוצים בני ביל"ו
 5644 ישוב היהודים מחדש בעזה
 5648 התיסדות המושבה "משמר הירדן"
 5649 ישוב היהודים מחדש ברמלה
 5649 התיסדות ביה"ס בצפת ע"י הנדיב, בעת תחת ביה"ח
 5650 קיום חברת "החבבי ציון ברוסיה" מאת הממשלה יר"ה
 5650 עלית השוירה הראשונה מבני רוסיה "לירה" ק
 5651 התיסדות המושבה "רחובות"
 5652 התיסדות המושבה "חדרה"
 5652 מסילת הברזל מיפו לירושלם
 5655 חברת יק"א (יסוד מושבות ליהודים)
 5655 התיסדות המושבה "באר טוביה" היא קסמיניא מאת חו"צ
 5655 התיסדות המושבה "מתולה"
 5656 יסוד חברת "כרמל" (מונופול לממכר יין המושבות) ברוסיה
 5657 הכנסיה הראשונה בבאזיליא
 5657 התיסדות המושבה "ארתוף" מאחינו בבולגאריא
 5659 יסוד הבאנק הלאומי העברי בלאנדאן
 5659 ביאת מושבות הנדיב תחת יק"א (מסר הבארון הירש)
 5660 פתיחת ביה"ח "שערי צדק" הנוסד מנדיבי אשכנז
 5662 הבאנק הלאומי (ח' אנגלא פלישתניה) ביפו וירושלם
 5663 פטירת מוסד הציונית בנימין בן זאב דר' הרצל (ב' תמוז)
 5664

המדה והמשקל (נדה וליבש)

קמחא (חמה) - 50 מיליגראם.

קיראט - 4 קמחא - 200 "

בְּרֶקֶם (דראכמא) - 3 גראם

מתקאל - דרהם וחצי - 4,8 גראם

אוקיה (אונסא) - 75 דרהם - $1\frac{1}{2}$ פונט - 242 גרם.

דומל - 12 אוקיה - 6 פונט - 2,904 קילוגראם.

קנטר - 100 דומל - 5 פוד - 290,4 קילוגראם

שעורה - 2.71 מילימעטר

אצבע - 2,82 סנטימעטר

קבציה (מפח בן ארבע אצבעות) 11, 29 סנטימעטר.

דדע (זרוע) אמה בת ששה מפחים 68 "

(ובמדת הבנין והקרקע יחשבו את האמה 75 סנטימעטר)

באע - ארבע אמות - 2,72 קילומטר.

מיל - אלף באע - 2,72 קילומטר.

פרסח (פרסה) - שלשה מיל - 8,16 קילומטר.

בריד - ארבע פרסח - 32,64

דונם - 1600 אמות מרבעות.

פדאן (חרישת צמד בקר ביום) - 734 ממר מרבעים

תמוניה (1) שמינית 2.25 לימר.

(1) בהמדה הזאת ימדו על הרוכ בני הכפרים את תכוואותיהם

במכרם בכמות מעטה. והוא תקרא גם בשם "סאה".

רבעיה (רביעית) - שתי ימיניות - 4.50 ליטרה.	
מֶד (1) (מדה) - ארבע רביעיות	" 18
כלי (2) - שתי מדות	" 36
שאנכול - 3 כלי	" 108
עירארא - 12 כלי	" 482
למדת שמן הזית - 81 אוקיה - 19.46	} ג'ארה
למדת שמן שומשמין - 65 אוקיה - 15.62	

ערכי המטבעות

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעברנה
מלבד מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של
שאר הארצות, וביחוד מטבעות צרפת (3) אנגליה ורוסיה.

מטבעות המדינה הם:

פרה (4) (פרומה) - $1\frac{1}{4}$ קאפ. - $1\frac{1}{2}$ סנמים.
ממליק 20 פרה כסף. גרוש (פיאסטר) כסף - 40 פרה.
2 גרוש כסף (5).

- (1) המדה הזאת נהוגה בשוק התכואא אשר בחברים,
ובירושלם העלה בית מועצת העיר לפני שנות מספר את מדתה
לארבעה ועשרים ליטר (8 רוטל) וכן מדתה עד היום הזה.
- (2) בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים אשר בסביבות
עירנו את תכואותיהם במכרם אותם להסוחרים.
- (3) המחלפים את כספם לא יקחורק פרנקים צרפתים וחדשים.
- (4) כעת חדל להיות לה מה ל כ י מ והיא יקרת המציאות.
- (5) שלש המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם.

בשליק (כסף סינים) וממנו נמצא גם חצאים.

מוג'ירי (1) וממנו נמצא גם חצאים ורביעים.

לירא זהב וגם ממנו נמצא חצאים ורביעים.

שלושה אלה יקרי המציאות בשוק. ורק	$\left. \begin{array}{l} 2 \text{ לירא} \\ 1/2 \text{ 2-לירא} \\ 5 \text{ לירא} \end{array} \right\}$
אצל השולחנים ימצאו והמבקש אותם	
יאלץ להעלות מעט על מחירם.	

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק המסחר
 ערך המטבעות האלה על הערך הטבוע עליהם. וגם
 הערך הזה איננו שווה בכל ערי הארץ. ושלושה ערכים
 ד א ש י ס להמטבעות בארצנו :

(א) הערך הטבוע מאת הממשלה והוא נקרא
 "סאח" לאמר "שלם" (ובערך הזה יקובלו בבית פקידות
 הממשלה (2) והפוסט והמלגראף ובמסילת הברזל).
 (ב) ערך הנהוג בכירות, ירושלם וערי הגליל.
 (ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה. ושני ערכים האלה
 נקראים "שורוק" לאמר לא־שלם. לכן הננו נותנים פה
 לוח מיוחד לשלושה הערכים הראשים של מטבעות
 מדינתנו ומטבעות ושמרות של שאר הארצות. את הערך

(1) על שם השולטן "עבד אלמג'יד".

(2) הערך הזה איננו קבוע ויש בתי פקידות מכס ומס
 (בכדלם גם בית פקידות הפוסט והמורקית וחכירת הטבאק, רג'יא)
 אשר יקבלו את המג'ירי רק בסך 19 גרוש ואת הלירא המורקי בסך
 102,20, וכן יש בתי פקידה אשר יקבלו את המג'ירי בסך 20 גרוש
 ואת הלירא בסך 108 גרוש הכל לפי ערך עליית וירידת הזהב.

הא' סממנו באות א' ואת הב' באות ב' ואת הג' באות ג'.

ג	ב	א	מטריק
14	12	10	בישוריק
3 20	3	2 20	מגיד (1)
26	23	20	לירא (2) מורקית
142	124 20	100	פראנק צרפתי
6 8	5 18		" יון ושווייץ
5 30	5 8		" בולגאריא ורומניא
5	4 20		נאפוליון זהב (20 פראנק)
124	109	89	20 קיפ' כסף
3 5	2 30		רובל כסף
16 10	14		5 רובל זהב
	71 20		20 מארק זהב
149	132		שיללינג כסף
7 20	6 20		רופיא (הודו הבריטית)
9 30	8 30		לירה שמרלינג
156	136 20	112	5 דולר זהב אמריקא
158 20	139	113 30	1 דולר כסף
29 20	26		רובל ניר
16 10	14 5		5 מארק ניר
37 5	33 5		דולר (אמריקא) ניר
31	27 30		

- (1) ערך הטבוע, אבל במרבית בתי הפקידות יחשבוהו 19 גרוש.
 (2) ערך הטבוע וכבתי פקו' יחשבוהו 102,20 ויש שיחשבו 108.

ימי השוק בארץ ישראל.

גזה (עזה) בכל יום הששי
ג'נין (עין גנים) בין שכם ומכרה. בכל יום השלישי.
חברון בכל יום הששי.
חיפה בכל יום הששי.
ירושלים בכל יום הששי. שוק לבהמות (במקום
ברכת-שולמן)

יפו בכל יום הששי.
לוד בכל יום השני. שוק לבהמות אשר בו יובאו
מלבד פרים ופרות, כבשים ועזים. גם גמלים וחמורים
סוסים ופרדים רבים מאד (ובהם גם מבירות).
מגידל (מגדל) בכל יום הששי. בו יובאו מלבד בהמות
גם בגדים וכלים, והוא אחד מהשוקים הגדולים בארץ.
עכו בכל יום הששי.
שוק נאבאטי (בין גדרה ובין צידון) בכל יום רביעי
שוק לבהמות, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.
בנתוש בעל (בין צפת וצור) שוק ביום חמישי.
מבהמות, עופות, תבואות וכל מיני מאכל, ובפרט פירות.
צפת בכל יום הששי, שוק לתבואות.
יום השוק הזה נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני משנת
רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).
רמלה בכל יום הרביעי רק לבהמות.
שכם (נבלוס) בכל יום הששי.
שוק אל חאן (1) סמוך לבאניאס, בכל יום השני.
גם השוק הזה הוא אחד מהשוקים הגדולים אשר
בארץ ומלבד כל מיני בהמות יובאו בו גם בגדים ושאר חפצים
(1) שוק אלחאן שהי' אצל מכרה נתכסל.

סדרי הפאסט והתלגראף.

שש פקידות פאסט בעירנו: המורקית.
האוסטרית, הגרמנית, הצרפתית והאיטלקית, ובכלן
נוהג כל חקי הפאסט וסדריו.

מחיר כל מכתב במשקל 20 גראם 1 גרוש
סאח. ובעד הכתבתו (ריקומנדטיון ג"כ 1 גרוש סאח)
ומחיר הכרטיס 20 פרומות, בעד דברים הנדפסים
ודוגמאות כל 50 גראם 10 פרומות סאח.

מחיר מכתב לערי החוף שבתורגמא ע"י פאסט
מורקי 20 פרומות סאח, וחמשה פרומות בעד דברים
הנדפסים כל 30 גראם.

להערים שבפנים הארץ (מלבד ערי החוף) יכולים
לשלח רק ע"י הפאסט המורקי ומחיר המשלח של מכתב
גרוש אחד סאח, והפאסט הולך פעמים בשבוע, ביום
הראשון וביום הרביעי (בבקר במסה"ב).

מכל ארצות אירופה, אמריקה ומצרים וערי
החוף בתורגמא יכולים לשלח ע"י הפאסטים שמר
המחאה עד סך 1000 פראנק, והוא ישולם כהפאסט
שע"י הגיע, וכן יקבלו הפאסטים האלו כסף עד הסך
הנז' להגיע להמקומות הנזכרים. וכל הפאסטים מביאים
ושולחים גם פאסט פאקעטים.

הפאסט המורקי: היא מחויז לעיר אצל שער יפו.
 ישם גם בית פקידת התלגרף. להפאסט המורקי מחלקה
 מיוחדת בעד היהודים בשם "סניף רבע היהודים".
 הפאסט האוסטרי: כפנים העיר סמוך לשער יפו.
 מול מגדל דוד.
 הפאסט הגרמני: מחויז לעיר מול הפאסט המורקי.
 הפאסט הצרפתי: מחויז לעיר באיתי הצד להלאה.
 הפאסט הרוסי: על דרך יפו מול גן העיר.
 הפאסט האיטלקי: (נוסדה בקיץ תרס"ח) מחויז
 לעיר אצל הוטל קאמיניץ.

ה ת ל ג ר א פ ¹

תלגרמים יקובלו כל היום עד חצות הלילה
 מחיר התלגרמים הוא בערך זה:
 לערי הפשליק חמשה גרוש בעד עשרים מלה
 ועשרה פרוטות בעד כל מלה נוספה. לערי הוואליות
 שבע וחצי גרוש בעד 15 מלים ועשרים פרוט' בעד
 כל מלה נוספה. ולערי תוגרמה בוואליות אחרות 10
 גרוש בעד 10 מלים ואחד גרוש בעד כל מלה נוספה.
 מחויז למדינה יתחלף המחיר לפי סדר הארצות בערך זה:

(1) השולחים תלגרמים לארצנו יזהרו לכתב גם את שם
 הפרטי של המקבל (מלבד שם המשפחה) כי בשם משפחה לבד
 לא ימסר התלגרם וישיב חזרה להמשלח.

מחיר הדפשין לכל ארצות התבר :

בעד כל חכה בעלת 15 אותיות או 6 מספרים

מדינות אירופה. שאר חלקי התבל

פרנק	פרנק
אוסטריא ואונגריא	0. 46
איטליא	0. 48
אלגיריא	0. 67
אשכנז	0. 55
בולגאריא	0. 38
בלגיא	0. 60
בוסניא והרצגווינה	0. 38
בריטניא	0. 71
גיבראלטאר	0. 69
דנמארק	0. 60
הולנד	0. 60
טריפולי המערבית	0. 88
יון	0. 38
איי ארץ יון	0. 42
לוקסימבורג	0. 60
מלטא	0. 69
מארוקא	0. 83
מונטניגרא	0. 38
נורוויגיא	0. 72
סרביא	0. 38
פורטוגאל	0. 69
אוסטראליא	4. 69
אמריקה	2. 35
בוכרה	3. 00
בושהיר	1. 20
ברזיליא	8. 32 1/2
הודו הבריטית	8. 23
ונזובר	6. 75
זעלאנד החדשה	6. 09
חאנז	2. 50
חינאהונקונג שאנגהאי	5. 64
טרנסבאל וכל דרום אפריקה	6. 95
יאווא	4. 92
יפן	8. 20
מלאקא	4. 24
מקא (הודו הפורטוגז)	5. 89
מצרים מחלקה א'	1.
מצרים מחלקה ב'	0. 25
סיאם	3. 47
סינגאפור	4. 24
ערן	4. 50
פוליפין	10. 17

1, 20	פרס	0, 50	צרפת
8, 35	ציילאן	0, 43	רומניא
1, 90	ציפערין	0, 72	רוסיא האירופית
6, 95	קאפ ראש תקוה טובה	1, 45	רוסיא האוית
	קורעא חצי אי בין הים	0, 69	שווידיא
8, 30	הצהוב וים חינה	9, 51	שווייץ
3, 97	קושנשין	0, 65	שפאניא
3, 50	תימן	0, 67	תוניס

ארץ ישראל עריה ומושבותיה ⁽¹⁾

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת במצבה המדיני לארבעה ערי פלך (פאשאלוק) והן: ירושלים, עכו, שכם ובאר שבע. עכו ושכם עומדות תחת פקודות עיר החבל ואלית דמשק. אולם ירושלים עומדת תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בעיר הבירה, ובבאר שבע יושב רק עוזר הפחה ועומדת תחת פקודת ירושלים. ובעבר הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת. היא העיר קיראק (קיר מואב).

(1) בתי חסד והמפעלים השונים של עה"ק ירושלים

ניתן אי"ה במאמר מיוחד.

ירושלם והערים הסרות למשמעתה.

ירושלם (אל קידש) מושב פחה וצירי ממשלות.
לה 4 נחיות.) שבהם יש 126 כפרים מספר יושביה
73,600 נפש והם נחלקים בסדר זה: יהודים אשכנזים
זספרדים (ביחד עם המערבים, התימנים, הפרסים וכו')
47,400. מושלמים 9,800. ניצרים 16,400 נפש.
נצרה. מושב קמקאם מספר יושביה 5,080 ניצרים
ומושלמים. ואף שהיא בגליל סמוך למבריא עומדת
במצבה המדיני תחת פחת ירושלים.

חברון (ובערבית אל-חאליל).

מושב קמיקם, מדרגה ג'. נחיותיה 2, שבהם 52
כפרים מספר יושביה 19,700. בהם יהודים 1,200
מושלמים 18,300. ניצרים 200.
באר שבע. ובערבית ביר ספא, מושב עוזר
הפחה, לה שיכים שבטי הבדוים שבסביבותיה שעליהם
יש שני קמקסים. נתישבה ונתעלתה להמעה הזאת
בקץ תרס"ח. למען תוכל הממשלה לשים את משטרה
על כל שבטי הבדוים שבסביבותיה.

(1) הכפרים שבסביבות כל עיר גללים אצל הממשלה
בקבוצים שונים הנקרא "נחיה" והוראתה סביבה.

שני יהודים יושבים בה שעוסקים בהחזקת בית מחנה,
ליהודים בעלי הון ובעלי אומנות יש פה מקום להתישב.
עזה ובערבית אל גאזא. מושב קימיקס, מדרגה ב'.
לה 3 נחיות שבהם 75 כפרים, מספר יושביה 30,000.
יהודים 100. ניצרים 700. והנותרים כלם מושלמים.
בה יושב מ"מ קינוזר אנגלי.

ליהודים בעלי הון ובעלי אומנות יש בה מקום
להתישב כי הארמה אשר בסביבותיה פוריה מאד וביחוד
בגדול השעורה. והמסחר הולך וגדול בה משנה לשנה.

יפ.

מושב קימקאס מדרגה א'. וסגני צירי הממשלות.
לה 2 נחיות שבהן 126 כפרים. מספר יושביה 47,000
נפש, ונחלקים בסדר הזה: יהודים (ספרדים ואשכנזים יחד)
7,600. מושלמים 29,400 ניצרים 10,000 נפש.
יפו הוא עיר החוף הראשית של ארץ ישראל
ולכן יש גם בה בתי פקדות פוסט אירופיות שבבדם
נוהגים דיני הפוסט הנזכרים לעי.

המושבות שביהודה

לדרום יפו.

ראשון לציון (עיון קרא - עיון הקורא). כשעה

וחצי מיפו דרומה. נפשותיה 570. אדמתה 7,200 דונם.
ועוד נקנה מחדש 4,000 דונם שעדיין לא נפרד מאדמת
הכפר "בית דגן".

בהמושבה יש בי"ס לנערים ונערות, גן ילדים,
ח"ת מהפקיא"מ שבאמשמדרם בעל 4 חדרים.

חברות: (א) חברה ש"ס. (ב) חברה גמילות חסד
הקרן כאלפים פרנק. (ג) חברה לינת הצדק. בית ספרים
בבית העם.

בה יש היקב הגדול בעד כל כרמי המושבות
שביהודה וההנהגה שייכת לאגדת הכורמים המשותפת.
שבה מתאחדת גם המושבה זכרון יעקב.

ואדי-חנין ביחד עם נם ציונה, כשלש רבע שעה
מרשל"צ, לדרום. נפשותיה 200. שטח אדמתה כ 3,000
דונם. מלבד הכרמים יש בה גם מספר פרדסים שעשתה
חברת יק"א בעד הפועלים העובדים בהמושבות הסמוכות.
אחדים מיושביה עוסקים בגדול דבורים בכמות מרובה.
בה בי"ס לבנים ולבנות, וגן ילדים.

רחיבות (דוראן) כחצי שעה מואדי חנין דרומית
מזרחית. נפשותיה 380. שטח אדמתה 10,652 דונם.
רובה נטועה כרמים (ויש בה גם יקבים קטנים) ומעושה
זיתים ושקדים, ומספר קטן פרדסים. בה בי"ס לבנים
ולבנות גן ילדים ות"ת מאת חברת שומרי תורה. סמוך

דה נקנה עוד 2700 דונם שעוד לא נפרד מאדמת רמלה.
מוכרת בתיה היא עקרין. כשלשת רבע שעה
מרחיבות דרומית מזרחית. נפשותיה 810. שטח אדמתה
9,000 דונם. אכריה עוסקים במזרע תבואה ורואים
ברכה בעבודתם. בה בית ספר לבנים ולבנות וגן ילדים.
ת"ת מחי "שומרי תורה", חברה משניות, חברה גמ"ח,
קרן קים שלה 4000 פרי. חברה מוזה בחברה א"פ
סכום ההלוואה 6000 פרי.

גדרה. כשלשת רבעי שעה מעקרין דרומית
מערבית, מספר נפשותיה 127, שטח אדמתה (ביחד עם
הנקנה מחדש) 5400 דונם. בה תשריף וכל מכשיריו
לעשיות הקניאק. מחנה גדולה בכת הקיטור, המעלה
ג"כ את המים מן הבאר, ב"ס דנערים ולנערות. וחברה
מוזה "ביר"ו" בא"פ. סכום ההלוואה 5,000 פרי. המושבה
הזאת נוסדה מחלוצים הראשונים בני ביר"ו וכל אשר עבר
עליהם והשתלשלותם הלא הם כתובים בהמאמר "המושבה
גדרה" בלוח ארץ ישראל שנה ששית צד 73-126.

קאסטיניה (באר טוביה) כשתי שעות מגדרה
דרומה. נפשותיה 135. שטח אדמתה 5623 דונם, יושביה
עוסקים במזרע תבואות. והיא המושבה היחידה שנוסדה
מחברת חו"צ ברוסיא, בה תלמוד תורה וחברה מוזה
בהבנק אנגלו פלשתינה, סכום ההלוואה 7,000 פרי.

ארטוף, בעשרה רגעים מתחנת דיר עבאן במסה"ב
 יפו-ירושלם. מספר נפשותיה 101. שטח אדמתה 4,350
 דונם. נוסדה מיהודי בולגריא ויושביה כלם ספרדים.
 באר יעקב, (אצל רחובות) נוסדה בשנת
 תרס"ח מיהודי דאניסמאן, מספר נפשותיה 30.
 מוצא - קולוניא, שלשת רבעי שעה
 מירושלם במסדת עגלות ליפו, מספר יושביה 85 נפש.
 שטח אדמתה, 537 דונם, והם נמיעים כרמים ומעט מהם
 גני ירק. בה ביהכ"נ, בית טחנה. יין כרמיה ימכר בירושלם.

לצפון יפו.

פתח תקוה (בערבית אַמְלֶכֶס) כשתי שעות
 מיפו צפונה. מספר נפשותיה 1050. שטח אדמת המושבה
 העקריה 15,650 דונם (1).

המושבה הזאת היא הגדולה בהמושבות שביהודה
 ואדמתה טובה ופוריה למורע הבואה וגם לכרמים
 ופרדסים. ומלבד שאכריה עוסקים הרבה בפרדסים
 כוננו בה גם אחינו שביפו וירושלם פרדסים רבים.
 בה בתי ספר לבנים ולבנות ות"ת הנתמך מהפקוא"מ

(1) בשנים האחרונות נקנו עוד שטחים גדולים בסביבותיה.
 וכשמנה מאות דונם נקנו מאת ועד מסד סאלוענדי אב"ד
 בדירקחיים והגליל.

שבאמשטרדם, כהנים מתנהגים ע"י ועד נבחר, בית הנשיא
לפועלי המושבה, בתי מלון. בה גם נחלה מיוחדת גדולה
השיכת להגביר ה' לאכמאן כברלין. ובה גם יקב.
כפר סבא, (היא אנטיפטרס) רחוק כשרש
שעות מפ"ת.

ע כ ו

מושב פחה, מספר נפשותיה 20,000. יהודים 200.
ולה סרות הערים:

ח י פ ה

מושב קימקס מדרגה א' לה 1 נחיה. שבה
62 כפרים.
בה סנני צירי הממשלות והם חוסים גם על
נתיניהם שבעכו.

מספר יושביה 14,596 ; יהודים 1,000, מושלמים
7,596, ניצרים 6,000.

בעת האחרונה החלה העיר הזאת להתקדם הרבה.
ביחוד ע"י מסלת הברזל שנעשתה ממנה דרמסק וכמעט
כל אניות הקמור המבקרות את חוף יפו יבקרו גם
אותה. בה בית ספר לבנים ולבנות של חכ"ח, ומושב
הפקידות של המושבה זכרון יעקב ובנותיה. גן ילדים
מאת חברת העזרה. בה בית בד גדול ובית מלאכה
לעשות בורית של חברת העתיד.

בקרבחה יש מושבה גרמנית גדולה מבני עדת
ההיכל, ושם בית חרשת לסבון.
זכרון יעקב ובנותיה, מספר הנפשות 1100, שמח
אדמתן ביחד עם בנותיה ואדמת אטליט ומנמור 25,098
דונם.

בה ב"ס לבנים ולבנות, בו תלמידים 250—
בית החולים, בו כעשרים ממות.

בה בית ספרים וחברת "לינת הצדק".
בבנותיה שפיה ואם-אלג'מל יש בתי ספר מיוחדים.
חודרה, מספר יושביה 186 נפש, שמח אדמתה
29,280 דונם. בה ב"ס לבנים ולבנות, בו תלמידים 30—
אדמתה טובה ואוירה הומב הרבה. בה יש "גן
שמואל" של אתרוגים ותפוחי זהב. פרנס של חברת
"דורשי ציון" וברם זית של ח' "יצהר". 2 חברות "מלוה"
ע"י הבנק הלאומי, סכום ההלוואות 1,000 פרי.

צפת

מושב קימקס מדרגה ב'. לה 78 כפרים.
מספר יושביה 24,800: יהודים (אשכנזים וספרדים)
12,500. מחמדים 9,800. נוצרים 200.
ישיבות: "תורת ארץ ישראל", בית "חתם סופר"
ת"ח "בית יצחק", "בר יוחאי", ובית מושב זקנים במירון.
בית ספר לבנים ולבנות דחכ"ח.

גן-יודים מאת חברת העזרה.

חברות: לשכת הגליל לאגדת ב"ב. זה בית ספרים קטן. "חברת נשים" לעזור לילדות עניות וליתומים בשם "עזרת בנות הגליל". ועתה התחילו לבנות בה "בית חולים" מנדבת הבארון אדמונד די רוטהשיור שליט"א.

מבריה

מושב קימקס מדרגה ב' לה 30 כפרים.

מספר יושביה: 9,000. יהודים (אשכנזים וספרדים).

7,000 מחמדים 1500. נוצרים 500.

בה ת"ת לעדת האשכנזים ות"ת לעדת הספרדים.

עוד ת"ת אחד להספרדים הנחזקת מגביר אחר באוראן.

ב"ס לנערים של חברת כ"ת. בו 200 תלמידים.

בית ספר לבנות להחברה הנז' בו 300 תלמידות.

גן יודים שר חברת העזרה.

ישיבות: "אור תורה" להאשכנזים, בניהמ"ד של

די מאיר בער הנס. והשנית "כתר תורה" להספרדים.

בית החולים שנוסד מנדבת הגביר פיליאקאוו.

גן יין (עין גנים) מושב קימקס, מספר יושביה 3066.

מושבות הגליל.

ראש פנה. מספר יושביה 690. שטח אדמתה

10,985 דונם (1). לפנים היה בה בית מטיה ובית

(1) סמוך לה יש עוד שטח 23,854 דונם אדמת מרסון

אדמת מרעה שעוד לא נתחלקה.

אריגה למשי אבל כעת נסגרו, בה בי"ס לבנים ולבנות
תלמידים 70, תלמידות 80, מורים 5,

יסוד ה מ על ה. מספר יושביה 253, נפש, שטח
ארמחה 11,000 דונם, בי"ס לבנים ולבנות, תלמידים
42, תלמידות 18, מורים 2,

משמר הירדן. מספר יושביה 116, נפש, שטח
ארמחה 4,400 דונם, בי"ס לבנים ולבנות, תלמידים
10, תלמידות 8,

מתולה. מספר יושביה 305, נפש, שטח, ארמחה
12,800 דונם, בי"ס לבנים ולבנות, תלמידים 35,
תלמידות 45,

סג'רא, מספר יושביה 133, נפש, שטח, ארמחה
18,000 דונם, לה יש בי"ס,

ימ'ה, (יבנאל) מספר יושביה 300,

מסחא, מספר יושביה 200

מלחמיה, מספר יושביה 100.

שכם

מישב פחה. מספר נפשותיה 22,000, יהודים

אין בה כלל, רק 190 שומרונים (כותים).

חור כרם, בין שכם ויפו, מישב קימקם.

א. בתי הספר, החינוך, הת"ת והישיבות

פעה"ק ת"ו.

1. ביה"ס התורה והמלאכה. לחכ"ח. (על דרך יפו), נוסד הרמ"ב, מספר התלמידים 444, מורים 13. הלימודים: עברית צרפתית ערבית מירקית ומדעים, ההנהגה בירי ועד חכ"ח, ההוצאה לשנה 23,000 פראנק. המנהל רחמני.

2. בי"ס למלאכה לחכ"ח. (מקומו ויסודו כנז') לפנימים וחיצונים, פנימים 75, חיצונים 65. פועלים (בבית הארינה והצביעה) 89 ועליהם פקידים 7. מורי מלאכה ולמוד 6. הלימודים: צרפתית אנגלית רשום מדעים, נגרות, פחמות מכניק, חרש-נחשת ויציקת מתכת, חטיב ארינה וצביעה. ההנהגה כנז', ההוצאה לשנה 80,000 פרנק. המנהל א. ענחבי

3. בי"ס למלאכה לנערות. מקומו בביה"ס הנז' נוסד תרס"ד, תלמידות 70, מורות 2. המלאכות: קליעה רשתות שער ותחרין (בנקל) ההנהגה כנז' ההוצאה 720 פר.

4. בי"ס להאציל לבית למל. נוסד תרמ"ז נתאחד עם ביה"ס אשר לבית היתומים הפרנקפורטי בשנת תרמ"ה תלמידים 260, מורים 10 (קביעים 7 עיוורים 8). הלימודים: עברית, גרמנית, ערבית ומדעים: ההנהגה

בידי העור בפרנקפורט. ההוצאה 20,000 מרק, המנהל אפרים כהן.

5. בימ"ד למורים מסד חברת העזרה שבברלין (מקימו מור ביה"ס הנז') נוסד תרס"ד, תלמידים 42. מורים הנזכרים ועוד 3 מורים מיוחדים, הלימודים: עברית וספרותה בפרמזות, תלמוד, גרמנית ושאר התלמידים הנלמדים בבתי מדרש למורים. (הרבה תלמודי חור לומדים בעברית) ההנהגה בידי חברת "העזרה", המנהל הנ"ל.

6. ביה"ס רֶאָלִי מסחרי ועבודת האדמה. נפתח בניסן תרס"ז ע"י ביהמ"ד למורים, כעת בו שתי מחלקות ועוד שתי מחלקות תחוספנה. תלמידים 40, תלמידים: עברית וספרותה, גרמנית, ערבית וטורקית, אנגלית, צרפתית ושאר התלמידים הנלמדים בבית ספר ראלי. ההנהגה בידי חברת העזרה. ההוצאה לשנה (ביחד עם בית הספר למורים) 46,000 פרנק.

7. בי"ס למלאכות אמנות "בצלאל" נוסד בשנת תרס"ז ע"י חברת "בצלאל" בברלין, תלמידים וחלמידות 140, מורים 8. התלמידים: רשום וציור, כוור בחמר, צביעה, אריגת שמיחים, חרשת עץ, חטוב כעץ זכאבן, מעשה מקלע בכסף (פיליגרן), מסגרות משכצות בצדף, מקשה נחישת (עבודת דמשק), רהיטים קלועים, עבודת ליחגרפיה, וכמור הלשון העברית. בבצלאל

נמצא בית-נכת משלש מחלקות לידיעות הטבע,
עתיקות ואמנות מודרנית. ההוצאה 25000 פרנק.
המנהל פרופיסור בוריס-שץ.

8. בי"ם לבנות, אולינה די רומשילד.
(מקימו על דרך מאה שערים). נוסד תרכ"ד מאת הברון
ליאופולד די רומשילד בלונדון ונמסר בשנת תרמ"ה
לחברת אגודת אחים בלונדון. תלמידות 640. מורות
ומורים לאנגלית, לעברית ומלאכת יד 20. תלמידים:
עברית, אנגלית, מדעים ומלאכת יד. הוצאה 1,350
לירה שטרלינג. המנהלת העלמה ח. לנדוי.

9. בי"ם לנערות חבי"ח נוסד תרס"ו, תלמידות
230. מורות 4 ומורה אחת. תלמידים: עברית, צרפתית
מדעים ומלאכת-יד. ההנהגה בידי ועד חבי"ח, המנהלת
הגברת י. לעווי.

10. גן ילדים לחבי"ח מקימו בביה"ס הנו.
נוסד תרס"ו, תלמידים ותלמידות 120, מורות 8.
תלמידים: עברית, צרפתית ונגון. ההנהגה בידי ועד
חבי"ח, המנהלת הגברת י. לעווי.

11. בי"ם לנערות של חברת "העזרה" בברלין.
נוסד תרס"ו, תלמידות 235, מורים 4, מורות 3.
תלמידים: עברית גרמנית, מדעים ומלאכת יד. (בחסד
מחלקות) ההוצאה 16,000 פרנק.

14-12. גני ילדים אחד על דרך יפה, נוסד תרס"ג.
אחר אצל ביה"ס מדרש אברכנאל נוסד תרס"ה. ואחר
בפנים העיר, נוסד תרס"ז. תלמידים ותלמידות 400. מדרות
8. (עוזרות 10) הלבורים: עברית ונגון. ההוצאה
14,000 פר' מחברת העזרה.

15. בית-היתומים הפרנקפורט. (מקומו אצל
ביה"ח רוטשילד). נוסד תר"מ, חניכים (פנימים) 30.
הם לומדים בביה"ס לליל ואחרי גמרם את ביה"ס
ילמדו מלאכה אצל אמנים שיניים. ההנהגה בפפד"מ.
המנהל הרב החכם ד"ר א. גרינהוט.

16. בית מעון ליתומות ועוזבות. (מקומו
לע"ע בבית שכור אצל ביה"ס). חניכות 38 ועדיהן מפקחת.
ועוזרות. הן לומדות בביה"ס לבנות לחברת העזרה, ומלאכת
הבית בבית המעון. השפה המדוברת עברית. ונתמך
מחברת העזרה בברלין. מועד הפועל הציוני ומהחברה
לחנוך היתומים בארה"ק שבפפד"מ, נוסד ע"י ועד
נשים מקומי בהשתדלות מר אפרים כהן.

17. בית מחסה ליתומים דיסקין. (מקומו אצל
ביה"ח ראטהשילד) נוסד בשנת תרמ"א ע"י הגאון רשכבה"ג
מהרי"ל דיסקין וציקל. מתנהל ע"י בנו הרב הגאון הגדול
מהור"ר יצחק ירוחם דיסקין שליט"א. חניכים יתרמשך ש

מאות ובהם 25 חיצונים. מלמדים 10, מורי כתב ולשון 4.
הלמודים : מהתחלת הקריאה, עד התלמוד ומפרשיו, כתב
ולשון עברי. ומלאכות שונות, (אצל אמנים מחוץ להבית).
ההוצאה 98.000 פר'. (האדרים עיין בחלק ההודעות).
18. בית המלאכה דרכי חיים. נוסד בשנת
תרס"ט מאת הפקא"מ שנאמשטרדם וחברת היראים
שבאשכנז. לעת עתה לומדים בו 23 נערים מבני העדות
השונות את מלאכת המסגרות ובקרב ינהיגו בו עוד
מלאכות שונות, ההנהגה בידי בא כחם הרה"ג ר' יונתן
בנימין הכוי איש הורוויץ.

19. בית חנוך עורים. (מקומו לע"ע בבית
שכור אצל ביה"ח רומשילר). נוסד תרס"ב. חניכים 40.
מורים 5. מורי מלאכה 4. מורות 2. הלמודים : תפלה
משנה ודינים. עברית וגרמנית, בכתב המיוחד לעורים
(בריל), קצת מדעים ונגון והתעמלות, מלאכת-יד שאפשר
ללמד. ההנהגה בידי ועד מיוחד, ההוצאה 28.000 פר'.
(האדרים עיין בחלק ההודעות).

20. בית חנוך יתומים להספרדים. נוסד תרס"ב.
מקומו מחוץ לעיר ע"ד יפו, בהבית הגדול והנהדר
שבנו האחים הנדיבים לבית ברוכוף ויששכרוף מבוכארא.
חניכים 55. מלמדים 6. מורים 2. משגיחים 2. הלמודים :
מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו ופיסקים, ערבית

מורקית ומעט מדעים, זמרה ע"י מורה מוסמך.
הלמודים והדבור בעברית. ההנהגה בידי ועד מקומי.
ההוצאה לשנה 27.000 פר'. הקרן קים של המסד לע"ע
20.000 פרנק בערך. (האדרים עיין בהלק ההודעות).

21. בית מחסה וחנוך יתומות הכללי. (המעון
שכור). נוסד תרס"ד, יתומות 115, (ומהם מהפרוגרמים
שברוסיא). מורות 5 ומשגיחים 4. הלמודים: כתב ולשון
עברי ומלאכת יד וחפירה ורקמה. ההנהגה בידי ועד
מיוחד, ההוצאה 55,675 פר' לשנה. (האדרים עיין בחלק
ההודעות).

22. בית חנוך נערים. (המעון שכור) אצל
בתי הבוכארים. נוסד בשנת תר"ס. תלמידים ללמוד ואשיל
30. הלמודים תורה, נ"ך, גמרא, ש"ע בער פה. כתב ולשון
עברית וחשבון. מלמדים 3. משגיחים 8. מורה 1,
מבשרת 1 ומשרתת 1. ההנהגה בידי המייסד הרב
מוהר"ר אברהם יוחנן ברומענמהאל נ"י. בצירוף ועד
מיוחד. ההוצאה לשנה 12.000 פרנק. בחוהמ"פ תרס"ח
גמרו קנית נחלה בת אחד עשר ארף אמה, בעד ארבעים
ארף פרנק ומחכים להתחיל בבנין בתים שפירותיהן
יהיו להחזקת המפעל.

23. בית חנוך ילדים. נוסד תרס"ו. כי שתי מחלקות.
(א) כעין גן ילדים. (ב) למוד כתב ומלאכת יד לידרות.

24. ת"ת הכללי לעדת אשכנזים דשויבה

את הישיבה הצבורית "עץ חיים". נוסד תר"א ונשתכר
בשנת תרמ"ו. מקומו הראשו בחצר חורבת ר' יהודה
החסיד ז"ל, ועוד יש לו חצר מיוחדת ברחוב היהודים
אחוזת המסד ובמקומות שונים. מספר החדרים 55.
התלמידים בכל החדרים 850. מלמדים 55. מורים
לכתב ולשון עברית וחשבון 7. משגיחים ובוחנים ראשים
7. משמשים ומשרתים כדרוש לכל מקום. הלמודים:
מהתחלת ארץ בית חימש ניך עד תלמוד לעומקו. כתב
ולשון עברית וחשבון. ההנהגה בידי ועד מיוחד שבראשו
עומד האי סבא קדישא הנאון רבנו שמואל סראנט
שליט"א. ההוצאה 70,000 פרי. (להתי"ת הכללי הזה ארבעה
סניפים מחוץ לעיר וגם יתמך בשכר למור לאבות עניים
בפנים העיר וחוצה לה, והנערים שלא יצליחו בלמודים
ימסרו לבערי מלאכה). (האדרים עיין בחלק ההודעית).
25. ת"ת בשכונת "מזכרת משה" ענף עץ
חיים. נוסד תרמ"י. תלמידים 180. מלמדים 9. מורה כתב
ולשון 1, משגיח 1. הלמודים: מראשית הקריאה עד גפ"ת.
ההנהגה בידי ועד מקימי. ההוצאה 5,500 פרי. מזה נותן
הת"ת הכללי הנז' 2820 פרי, והשאר משכר למור
ומפרי קרן קים.
26. ת"ת בשכונת "בית יעקב" ענף עץ חיים.
נוסד תר"ס. תלמידים 100. מלמדים 8. מורה 1. משגיח 1.
הלמודים וההנהגה כנז'. ההוצאה 4000 פרי. ומזה נותן

הת"ת הכללי הנ"ז 2280 פרי והשאר משכר למוד ומנדבות.

27. ת"ת בשכונת „בית ישראל" ענף עץ

חיים. נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 50, מלמדים 4. מורה

כתב ולשון 1. משגיח 1. המורים: מראשית הקריאה

עד גפ"ת ההנהגה בידי ועד מקומי, ההוצאה לשנה

2400 פרי. מזה נותן הת"ת הכללי הנ"ז 1200 פרי.

והשאר משכר למוד ומפרי קרן קיים.

28. ת"ת בשכונת „ימין משה" ענף עץ חייכי

נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 40, מלמדים 3. מורה כתב

ולשון 1. משגיח 1. המורים: מראשית הקריאה עד

גפ"ת. ההנהגה בידי ועד מקומי, ההוצאה לשנה 1440

פרי. ומזה נותן הת"ת הכללי הנ"ז 900 פרי. והשאר

משכר למוד הנערים.

29. ת"ת בשכונת „אחזה" ענף עץ-חיים. תלמידים

25. מלמדים 2, מורה כתב וחשבון 1. ההוצאה לשנה

2000 פרי. וע"ז נותן הת"ת הכללי הנ"ז 600 פרי.

והשאר משכר למוד.

30. ת"ת חיי עולם" לכוללות אשכנזים

חסידים, מקומה בפנים העיר בשוק חברון, נוסד

בשנת תרמ"ו מאת הרב הגביר הצדיק מו"ה פנחס

נימינסקי זצ"ל ובהתאמצות הרכבים הגאונים שבארץ

וחוצה לה, תלמידים 350, מלמדים 30 (בשלשים חדרים),

משגיחים ובוחרים 5. הלמודים: מרתחלת דקריאה עד המדרגה היותר גבוה בלימודי ה' בגפית. מורה מיוחד ללמוד כתב ולשון עברית וחשבון. גם בית תבשיל מיוחד בעד התלמידים הענים ביותר. לכרכם בלחם ומזון ובימי החורף ינתן להם גם הלכשה והנערה. ההוצאה 32.000 פראנק לשנה, ההנהגה בידי ועד מיוחד.

31. ת"ת בשכונת, מאה שערים" נוסד הרמ"ד (מאת הרב הגאון ש' ח' הלוי הורוויץ מדיבראוונע). תלמידים 300, מלמדים 15, מירי כתב ולשון עברית 2, משגיחים 4, הלמודים: מהתחלת דקריאה עד הלמוד ומפרשיו. להתחית דזה בית תבשיל מיוחד שבו ישיגי הענים שבהתלמידים (כמאה במספר) ארוחתם חנם. ההנהגה גרויה ברעת וחשבון ע"י ועד של ו' נבחרים ועד צבאם הר' המיסר שרימ"א. ההוצאה 30.000 פרי. (האדרים עיין בחלק ההידעות) 1.

32. ת"ת כללי לעדת הספרדים בפנים העיר נוסד בזמן קדום, תלמידים 600, מלמדים 30, מירי ערבית 2, מורה מזקית 1. הלמודים: מהתחלת

1. מלכד הת"ת הנזכרים יש בפנים העיר וחוצה לה עוד כ 200 מלמדים פרטים שאצל כל אחד לומדים מארבעה עד עשרה ילדים ואבותיהם משלמים להסלמדים שכר הלמוד,

הקריאה עד התחלת גמרא. דקדוק ערבית וחורקית.
ההנהגה בידי ועד מיוחד. ההוצאה 15407 פרי.

33. ת"ת לעדת המערכים בפנים העיר. נוסד
תרכ"ה. תלמידים 30. מלמדים 4. משניח 1. הלמידים:
מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו, כתב ולשון עברית.
ההנהגה בידי ועד העדה.

34-35. שני בתי ת"ת לעדת הפרסים. בשכונות
„נחלה ציון“ ו„שבת צדק“. נוסדו תר"ס, תלמידים בשניהם
80. מלמדים 3. הלמידים: קריאה עברית והנ"ך בחרגום
יהודית-פרסית, וכתב עברי. התלמידים העשירים משלמים
והעניים חנם. ההנהגה בידי המיסדים. ההוצאה 1,300 פרי.
36. ת"ת להבוכארים בהשכונה שלהם. תלמידים
15. מלמדים 2, מורה 1. ההוצאה 1000 פרי. *

ישיבות¹⁾

37. עץ חיים הכללית בחורבת ריה"ח. נוסדה
תרמ"ו. בני הישיבה 207 (מהם 182 נשואים 75 בחורים).
משניחים ובוחנים 3. הלמידים: גפ"ת פלפול ופוסקים.
בני הישיבה מקבלים המיכה חרשית לפי מעלהם ומצבם.

*) מלבד בתי הת"ת האלו יש להקהלות חשונות של עדת
הספרדים 666 חדרים פרטים בפנים העיר וחוצה לה, מלמד אחד
בכל שכונה, ושפת התלמוד היא שפת הדבור של הילדים.
(1) חאדרס של ועדי הישיבות נמצאים בחלק ההודעות.

ההנהגה בידי ועד הת"ת הכללי (24 10), הרוצאה
62,000 פר',

38. „פרי יצחק” סניף לישיבת עץ חיים, נוסדה
בקרב קים שהניח הגביר המנוח ר' יצחק אייזיק ראבינאייזן
ז"ל מטעמו, ועשרה מטיבי ישיבת עץ חיים יבחרו לרמ"ד
בהישיבה הזאת, ומפרי הקרבן הגדול יקבלו 20 פר'
לחדש מלבד התמיכה שמקבלים מהישיבה הגדולה.

39. „אור חדש ובית המוסר” סניף של ישיבת
עץ חיים, נוסד תרנ"ז ע"י הגביר ר"ש שמרזון ז"ל.
שהקדיש לוה חצר מיוחדת. בני הישיבה 30. מקבלים
המיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם. הרמורים : גפית
פלפור ומיסר. הרוצאה 7000 פר. ונתמכת מבני המיסר
ובראשם חתנו הר"י ראזענהיים כפפדימ.

40. „תורת חיים הכללית”. (מקימה בפנים
העיר סמוך לשער שכם). נוסדה תרמ"ז. בני ישיבה
800 (מהם 150 נשואים). משגיחים ובוחנים 5. הרמורים :
גפית פדפיל ופיסקים, עד ירה יש ישיבה קטנה מכחורית חמד.
בני הישיבה מקבלים המיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם.
ההנהגה בידי הרה"ג דמיסר מידר"ר יצחק ווינאגראד ש"י
בצירוף נבאים. הרוצאה לשנה 90,000 פר'.

41. ישיבת „חיי עולם” לכבודות אשכנזים

חסידים, נוסדה בשנת תרמ"ו, מקומה בפנים העיר בשוק חברון, מספר בני הישיבה היו 90, הלמודים: גפ"ת פרפול ואו"ה, לומדי הישיבה מקבלים תמיכה חרשית לפי מעלתם ומצבם, ההנהגה בידי ועד הת"ת הנ"ל, ההוצאה 28,000 פראנק לשנה.

42, ביהמ"ד „דורש ציון“ (כ"ס בלומנמל) בפנים העיר סמוך להת"ת של הספרדים, נוסד בשנת תרכ"ו מאת המנוח והעסקן לטובת א"י מר יוסף בלומנמל בפאריז*). תלמידים 60, מלמדים 4, מורה כתב 1, מורה מורקית וערבית 1, הלמודים: תנ"ך, תלמוד ופוסקים וגם דיני ומראכת השחיטה.

43, ישיבה גדולה בשכונת מאה שערים, נוסדה תרמ"ד, בני הישיבה 150, משיגים ונכונים 8, הלמודים: גפ"ת פרפול ופוסקים, בני הישיבה מקבלים תמיכה חרשית והעניים שבהם משיגים גם ארוחתם בבית התבשיל אשר להמסד הזה, ההנהגה מאוחדת עם הת"ת (נומב 28), ההוצאה 60,000 פרי.

42, ישיבת „אהל משה“ לזכר הרב הגאון וכו'

(*) באמצעות הגאון כמוהרי"ץ פראג ז"ל, וחפץ המיסד היה ליסדו בעד האשכנזים אך המה מאנו בטובתו מפני חפצו ללמד את התלמידים גם שפת המדינה, ומפני זה נשאר להספרדים וכן הוא עד היום הזה.

כמהור"ר משה י"ל דיסקין וצ"ל. בני הישיבה 83.
משניח 1. המורים: כנז. ההנהגה תחת ראשות בנו
הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין שליט"א. ההוצאה 32,000 פרי.
45. בית התלמוד וישיבת „אור חרש" בפנים
העיר נוסד תרנ"ז ע"י הגה"ח ר' שמחה זיסל מקעס
זי"ע עפ"י רוח רבו גאון ישראל וקדושו אדמו"ר
ר' ישראל סאלאנטער זי"ע. בני הישיבה מקבלים תמיכה
חרשית, והתלמידים העניים משיגים ארוחתם מבית
התבשיל שבהישיבה. ההנהגה בידי הרכ הגאון רי"ח
זאנענפעלד וחתנו הרה"ג ר' שמואל שיינקער.

46. ישיבת כולל אונגארן. בני הישיבה 90. משניחים
3. המורים: גפ"ת ופלפול. מקבלים תמיכה חרשית קטנה
לכלם בשנה. ההוצאה 6.500 פרי. שתנהן מקופת הכולל.
47. „תפארת ירושלם", 1 לעדת הספרדים
בחדרי הת"ת הכללי של העדה הזאת. נוסדה בשנת תר"נ.
48. „טובי ישבעו" לעדת המערכים. מקימה
בביהכ"נ שלהם נוסדה תרס"ד מאת הנרייב שרום טיבי
מאלכסנדריה (*).

(1) לעדת הספרדים יש עוד ישיבות רבות אך מאשר
בי תעודתן אינן בעד עולי ימים להשתלם בלימוד גפ"ת ופוסקים
רק נוסדו לתמוך בידי הת"ת שתורתם אומנתם (כעין הקלוז
שטיפטונגען שבארץ אשכנז) לכן לא הבאנום פה. ויבואו באחד
מהכרכים הבאים.

(*) המקדיש הניה קרן קיים. ובניו סי' פליקס ובנימין
שולחים בכל שנה את פריז להמנהלים בירושלם.

ב. בתי חולים, מחסה וחסד.

1. „ביה״ח מאיר רומשילד״ מקימו סמוך לבנין הרוסים, נוסד תר״ד, ממות 45. בו מחלקות ליוודות ולילדים. רופא 1. קליניק גי פעמים בשבוע. נכנס לרשות חכ״ח בשנת תרס״ג. ההוצאה 30,000 פר. המנהל מר אסמרוק הרופא ד״ר י. סגל.
2. „בקר חולים האספיטאלי״ בפנים העיר. נוסד בשנת תר״כ, ממות 50-58, רופאים 2. קליניק 5 פעמים בשבוע. תומך בידי חולים השוכבים בבתיהם ברופא. רפואות וכסף. וגם בידי חולים הצריכים לנסוע לוויען ולמקומות הרחצה שבאירופה. ההנהגה בידי ועד מיוחד הנבחר מראשי העדה. ההוצאה בשנת תרס״ט ובצרוף ההוצאה היתרה למחלת המניגטיס עלה בערך 123000 פר.
- הרופאים ד״ר א. מויא, ד״ר איינשטר, האדרס בחלק המידעות.
3. „ביה״ח ״שערי צדק״. מקימו על דרך יפו. נוסד בשנת תרס״א, בו מקום בעד 80 ממות. אך מפני חסד ההכנסה יקבלו רק 30 חולים. רופא אחד, קליניק בכל יום. ההנהגה בידי הועד בפפר״מ. ההוצאה 55,000 פר. הרופא ד״ר מ. גלך.
4. „ביה״ח הכללי״, משגב לדרך בפנים העיר אצל בתי מחסה. נוסד תרמ״ט.
5. „בית מחסה לחשוכי מרפא וחולי הרוח״ מקימו על דרך יפו מור מושב זקנים נוסד מחברת עזרת נשים

פה בשנת תרס"ה, ממות 37 (רק לנשים). שני
רופאים, ההנהגה בירי ועד החברה, ההוצאה לשנה
31,000 פ"ו (הבית נקרא בשם "בית ישע אהרן" על שם
הגביר מר יהושע אהרן ניישטאדט במסקווה שהקדיש
סך 28,100 פ"ו לבנינו).

6. קריניק ובית רפואות לחברת "למען ציון"
נוסד בשנת תרמ"ט. רופאים 2, ועינים שלש פעמים ביום.
7. בית מרפא לעינים נוסד מחי "למען ציון" בשנת
תרס"ח, בבית שכור אצל מאה שערים, בו לע"ע 25 ממות.
וקריניק די פעמים בשכוע חנם. הרופא ד"ר מ, ערלאנגר.
8. "בית מושב זקנים וזקנות בירושלם" נוסד התר"ט
זקנים וזקנות כעת 360 פנימים (אונטערנע) לבד
הבאים מהחיץ להשיב נפשם באכל וחמים (עקסטערנע)
בית הזקנים הוא מחיץ לעיר בבנינים יפים עד
כר נרחב שר 30,600. אמית מרובעות, ובית הזקנות
בבית גדול בתוך העיר. אין להמוסד כל קרן קיים
וגם לא שדרי"ם. (סניף חברון 20 זקנים (האדרים
בחקק ההודעות).

9. "בית תבשיל הכללי" מקומו בפנים העיר, נוסד
בשנת תרנ"ג. שעריו פתוחים לעניים בכל יום וגם
בשבתות ויו"ט. ההנהגה תחת ועד מיוחד, (האדרים עיין
בחקק ההודעות).

10. "בית תבשיל גדול" ענף עץ-חיים. להאכיל חנם חניכי הת"ת הכללית. מאכלים מכריאים וטובים, מקומו בשוק המידאן, (האדרעס ע"ש מרן הגרש"ס שליט"א).
11. "בית החזקת זקנים וזקנות הגדול" (הוא מושב זקנים וזקנות החדש) נוסד בשנת תרס"ז. מקומו בשכונת רחובית (של הביכארים). זקנים וזקנות יותר ממאתים (האדרעס עיין בחלק ההודעות).
12. "בית זקנים לעדת הספרדים". מקומו מול ביה"ח שערי צדק ע"ד יפו, נוסד תרס"ה, ההנהגה בידי ועד מיוחד.
13. "תמחוי של עדת הספרדים", מהקפה הזאת נותנים לכל עניי העדה תבשילין ליום השבת. היא קרום מאד ונתמך מקופת העדה.
14. "תמיכת יודות" מסד הגברת כתיב די רומשיכר ז"ל, תרי"ד. מהמוסד הזה ניתנים ליודות עניות תמיכה במיני מזון ובשר ושכר המיזרת. להמסד הזה יש קרן קיום וההנהגה מסורה בידי המנהל של ביה"ח רומשיכר.
15. "קופת ההלואה של חברת יק"א". קרן הקים של הקיפה 125,000 פר', תלוה סכומים הגונים לשלמם בתשלומים חדשיים כנשך של 2 רמאה נגד ערבות במוחה, ההנהגה בידי ועד מיוחד שבראשו הא' א. ענתבי מנהל הראשי של חברת יק"א פה.
16. בית הכנסת אורחים הכללי "אשל אברהם" ובית תבשיל במאה שערים.

ג. החברות השונות לצדקה וחמד *

„חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללי“ מקימה בפנים העיר אצל מושב הזקנות נוסדה תר"ל. מטרתה להלוות כסף כדי נשך, על שמרי הכוללים הבטוחים זמשכנות זהב וכסף ונחשת ומרגריות ואב"ט ושטרי הממשלות. ועתה הגדילה לעשות בהחליטה לבנות מקפת החברה 200 בתים בעד עניים שישלמו מחירם כדי רבית בשכר הדירה של מ"ו שנה, וכבר נבנו שלשים בתים. (האדרים ע"י בחקק ההודעות).

„חברת עזרת נשים“ נוסדה בשנת תר"ן. מלבד מה שהיא מחזקת את בית המחסה לחשוכי מרפא לחולי הריח (נימר 5) תתמך עוד בידי יולדות עניות וחולים מכר העדות השונות. האדרים (עיין בחקק ההודעות). „חברת יגיע כפים“ להאומנים. מזוים כסף לאומנים על משכן או על כרים ממלאכת ידם.

„לשכת ירושלם“ של אגרת ב"ב. מטרתה כגטרת כל השכנות של האגדה הזאת. נוסדה בשנת תרמ"ו. „חברת אחוה“ מטרתה לעזר לחבריה בעת דחקם. „חברת אחינועם“. מטרתה לעזר לחבריה בחמד זבוח. נוסדה תרס"ח.

„אגרת היהודים העתמנים“. מטרתה לפקח על זכויות המדיניות של היהודים נתיני תוגרמה נוסדה תרס"ח. * החברות הרבות שישנן כעת לק לתורה ולתפלה תבאנה כאחד מהברכים הבאים.

בתי ספרים, נכת, מסדי מדע, עתונים ומאספים.
 בית ספרים הכללי מדרש אברבנל וגנזי יוסף, ⁽¹⁾ סמוך
 לבית מועצת קונסול אנגלי, — פתוח כל יום מלבד יום הששי.
 בית הספרים ונכת בבית הספר לַאֲמֻנֹת „בצלאל”.
 בית — עם לריעות קריאות לשעשועים.
 אגודת כנור ציון מחבכת את הנגינה ע”י נשפים.
 בית ספרים של אדומיניקנים, סמוך לשער שכם.
 בית ספרים שר היונים, בפנים העיר במעון הפטריאך.
 בית ספרים שר הפראנציסקנים, בהמנזר שלהם.
 בית ספרים מושלמי, סמוך לשביל כותל המערבי.
 בית נכת כללי כחצר בית הספר של המושלמים.
 בו נמצאים עתיקות רבות מהחפירות בגזר, תל-שפי ועוד.
 בית נכת שר החברה האנגלית, לחקירת אי
 במעון הבישוף מחוץ לשער שכם.
 מסד ארכילוגי של הגרמנים, המנהל פרופיסור
 דיר דלמן, מעוני מול כנסית האבססינים.
 מסד ארכילוגי שר האמריקנים אצל כנסית האבססינים.

עתונים.

אל-קודש שריף, עתון רשמי להממשלה בערבית ותורקית
 שבועי.

החבצרת, ג' פעמים בשבוע העורך י. ד. פרומקין.
 הצבי יומי העורך בן-יהודה.

⁽¹⁾ מלבד בית הספרים הזה ישנן קבוצות גדולות של
 ספרים יקרי המציאות בהישיבות של הספרדים.

החרות ג' פעמים בשבוע העורכים בן נאים ועזריאל.
הפרדס כעברית שבועי, הפרדס בזרנון שבועי,
יו"ל מאת ש. י. שרזיני.

"הפועל הצעיר" אורגאן של האגדה הזאת.
ירושלם רבעון מאסף ספרותי לחקירת ארה"ק
גדולותיה. קורותיה קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכך הנוגע
זה בעבר ובהווה יו"ל מאת אברהם משה לונץ.

המוסדים ביפו

"ועד הפועל" של חברת התמיכה, ראש הועד
ד"ר ח. חיסין.
"מרכז יקיא להמושבות" המנהל הראשי ה. פרנק.
"בית הספרים שער ציון" נוסד תרנ"א

בתי ספר ות"ת.

"כיים לנערים לחכ"ח" נוסד בשנת תרנ"ב.
"כיה"ס לנערים לחברת העזרה בכרד"ן.
"בית ספר לבנות", נוסד תרנ"ג מאת ח"צ.
2 "גני ילדים" נוסדו תרס"ד. כל חברת העזרה.
ח"ת "שערי תורה" נוסד תרנ"ד.
"תחכמוני" נוסד תרס"ה ע"י חלוצי אגודת "אחיה"
ובשנת תרס"ט נכנס לרשות אגודת המזרחי.
ב"ה"ס לעבודת הארמה, "מקיה ישראלי" לחכ"ח
אצל יפו, נוסד תר"ל.

בתי חולים וחסד.

בית החולים "שער ציון" לאשכנזים וספרדים, נוסד בשנת ה'ר"ן.

"הכנסת אורחים", בנינו נגמר בשנת ה'רס"ו.

חברות למסחר, חסד וריעות.

המרכז הכללי (1) לחברת אנגלו פלשתינה קאמפי בערבון מוגבל המנהל מר ז. ד. לונטין

חברת "פרס" למכירת תפוחי הזהב, המנהל ש. רוקח.
"קופת מלוה" על ערבות משותפת בחברת אנגליה פלשתינה קאמפי. סכום ההלוואות 12000 פ"י. (2)

"חברת אחוה" כשמה כן היא וכבר נתנה שכונה מיוחדת בעיר חבריה.

"עזרת נשים" נוסדה בשנת ה'תרנ"ב, תומכת ליוודות ואלמנות עניות.

"גמילות חסדים", הקיץ הקים שלה 3,000 פרנק לערך, "לינת הצדק" החברים דנים אצל חולים מבני החברה ועוזרים לכל צורה עני בדופא ורפואות.

"חיכוכי האמנות", הדרכת, מצגת חזיונות בעברית בא"י.

תזמרת "בר כוכבא".

(1) לתכנן הזה נש סיגים בירושלם תכנון תופה בירות.

(2) הבנק מלווה כסף לחברי האגודה על יסוד ערבות משותפת של האגודה, לה ועד נכח מחבריהם, מקבלים את החברים ומבקרים את הבטחות של וקוצבים את הסכום שילוו לבאור"א והאגודות מביאות תועלת גדולה.

מחיר כל מיני מזון ושאר צרכי האדם

בעת הקציר בשנת תרס"ט⁽¹⁾

תכואה

פרוסות גרוש

30	חטים כל סאה (8 רומל) (2)
17	שעורים " " " "
18	דורא, " " " " מאכל לעפית
25	כרשניה " " " " מאכל בהמות
8	שומשמן כל ראמל
5	* אורז מצרי " "
7	* אורז אמלקי " "

(1) ב„הירושלים“ כרך א' (בחלק הלועזי) שיצא לאור בשנת תרס"ב ובספרינו מורה דרך שו"ל תרנ"א פרסמנו גם כן רשימה כזאת, ורוב מיני המזון לא נתיקרו הרבה ואצל אלה שמחירים עלה רמצער ברבע, הצבנו כוכב לסימן, ולהיפך הרבה ממיני המזון הבאים מתו"ל הוזל מחירים וברצות השם נפרסם מעתה מומן לומן מחיר המזון וכו', שזה יועיל הרבה לידיעת התפתחות הכלכלית באה"ק, ובמאספינו הנזכר הבאנו ג"כ מחיר מיני המזון לפני מאות בשנים שלקטנו מספרי מסע שונים. ביסן שזה המחיר כמעט לירושלים רק שהפירות והירקות יותר כוול, ובצפת וטבריא הכל יותר כוול מלכר המוכא מחו"ל.

(2) ערך המשקלים השונים הנז' פה וערך הגרוש והפרוטה תמצא לעיל

פרומות גרוש

7	* עדשים כר רומל
7-20	* קלי טחון " "
5-15	* קמח סרת " "
5	* קמח פשיט " "
4	* קמח מורסן " "
8	* קמח מובחר מחויר מן 7 עד
5-20	* לחם אפוי כל ראטר

ירקות

4	תפוחי אדמה כר ראטר מן 2-20 עד
4	בצלים " " " 1-20
4	תפוחי אדמה מתוקים כר ראטר
3-20	קירקס " "
3	עכביות " "
8	שום " "
1-20	גור (לפת הצהוב) " "
1-20	כרוב (קרויט) " "
3	פולים ירקים בשרביטיהם " "
7	פולים יבשים מחויר " "
1-20	דלעת " "
2-00	לפת " "
3-00	לפת ארום " "

פרומות גרוש

2-30	כל רומר	בנדורים (1)
3	" "	במיה
2	" "	באת אין ג'אן
1-20	" "	אבמחים
3	" "	אבמח הצהוב
2	" "	מלפפין
0-05		קישואים כל אחת
-05		" "
1-20	תרבות (כלומען קאל) כל אחד בינוני	צנון
1-00	קפריסין שר הצלף כל ששה	

פירות

1-35	ענבים כל ראמר
125	ענבים ליין לבנים כל קנמר
163-20	ענבים " אירופים מהמושבות
4-20	צמוקים כל ראמר
2-20	תאנים רחים " "
3-00	תאנים יבשים " "
2-20	זיתים לכבישה " "
7-20	תמרים " "

(1) בימות החורף יובאו ממצרים, ואז יעלה מחירם עד 7,20

פרומות גרוש

9	אנווים	כל ראש"ל מן 7 עד
12	דווים	" "
6	במנים (1)	(מין ממני הפיסמאציון) כל ראש"ל
7-20	איצטרוכלין (פינונים)	גדלים בגרד"ל " "
16-20	שקרים מתוקים	" "
0-20	תפוחים	כל אוקיה
-10	אוזרדן (2)	" "
0-15	חבושים קיוושען	(מין תפוח)
0-15	אגסין	כל אוקיה
0-25	ערמנים	" "
1-10	אחנים (פרויםען)	לחים כל אוקיה
1-	אחנים יבשים	מחיל כל אוקיה
0-20	אפרסקים	" "
0-20	מושמים	" "
2-10	" יבשים	" " המובא מדמשק
0-25	שוזפין (צואפיפא)	" "
0-08	הפוחי זהב	כל אחר
8	למינים	" "

- (1) הבמנים הם פרי עץ ה אל ה שנקרא בארמית
בינטמא והם גדלים בסביבות חברון ובגליל.
- (2) הם תפוחים קטנים כגודלם הווים ובלע"ז מיספלון.

פרוטות גרוש

25-

רמונים כל אחד

1-20

(1) אתרוגים לתנן גדולים כל אחת

שאר מיני מזון וצרכי הבית

1-35

* בשר צאן כל אוקיה

2-20

* בשר בקר " "

4

* בשר עוף " "

2-20

* שומן " "

6

* שומן אוז " "

0-30

* סיפר " "

2-20

* קאווע מחון " "

3-

* חמאה (של הפלחים) כל אוקיה

8-00

" " (אירופית)

1-35

* גבינה מפנים הארץ " "

2-20

* גבינה (מחור) " "

1-20

* דבש דבורים " "

0-08

* מלח " "

(2) דגים חיים מיפו כל אוקיה מן 2 גרוש עד 5-00

4-00

" " " " " " דגים חיים מהירדן

(1) אתרוג לברכה מחירו לפי הדורו מן 6 עד 160 גרוש.

(2) בים יפו הדגה מעטה מאד ומחירה ביפו כמו בירושלם

אך לעומת זה בטבריא וצפת מחירם כזול מאד מן 10 עד

20 פרוטות האוקיה.

פרומת גרוש

1-20	דגים מרוחים ממבריא ת"ו כל אוקיה
1-20	דגים מרוחים ממצרים " "
1	* ביצים כל חמשה (1)
15	(2) בורית כל ראמל
2-20	פחמים " "
30	עצים כל ראמל
25	סיד " "

יינות ושמן

5	יין גפן חזק כל ראמל
8	" " מתוק
1	יין שרף מתאנים כל אוקיה
1-20	" " מחרצנים וזנים
7	קאניאק כל בקבוק, מהמושבות
1-10	קהל (ספירט) כל אוקיה
13	חומץ יין כל אוקיה
1-30	שמן זית כל אוקיה
1-25	שמן שומשמין " "
0-16	שמן אדמה " "

(1) בימי החורף יעדו מתירם עד 3 כדי שנים 1 גרוש.

(2) הכורית שבארצנו עשוי משמן זית וכו' ירחצו את בלי הבית ובעת וש בחיפה בית הרושת גדול של בורית לחברת העתיד.

פרומות גרוש

2-20	שכר (כיער) כל בקבוק מפנים הארץ
4-20	" " " מחו"ל
0-25	חלב כל איקיה במחיר המחמצע
1-20	(1) מים בסוף הקיץ כל חמור מעון שני נאדות
	" " " נאד אחר גדול משא איש
1-10	מחזיק (בערך 40 ליטר)

בהמות ועופות

1-30	* תרנגולת גדולה באוקיה
2-20	יונה כל אחת בינוני
23-00	(3) אוז בינוני " "
12-00	בר אוזא
30-00	תרנגול הודי
1090	פרה לחליבה מן 545 עד
1485	גמל מן 717 עד
1090	שור לחרישה מן 545 עד
654	שור לשחיטה מן 327 עד
218	עגל בן שנה מן 109 עד

(1) בשנה שחונה יעלה בסוף הקיץ מחיר המים שני נאדות עד 2-20.

(2) מפני מעוט האגמים שבארץ מעט מאד העוף הזה השנים שאחריו, ובשביל זה יקר מחירם מאד.

פרומות גרוש

163-20	כבש מן 109 עד
163-20	עז לחליבה מן 109 עד
109	עז לשחיטה מן 80 עד
5415	חמור מן 218 עד
1635	סוס למסע ולחרישה מן 545 עד

שכר בתי מעון בגדים ומלאכה

	* בית מחזיק 8X7 אמה ובית תבשיל קטן
654	בפנים העיר
	* בית מחזיק 8X7 אמה ובית תבשיל קטן
872	בחזק רעיר
23	ארג צמר גפן למעיר ארץ הקדם מן 18 עד
150	ארג שר משי מן 70 עד
70	אזור מן משי 17 עד
20	מרכוז אדום מן 9 עד
15-00	שכר הפירה מעיל שר ארץ הקדם
15-00	" " מעיר עליון מצמר כמנהג ארץ הקדם
8-00	שכר פועל בינוני ליום
	בגדים ורהיטים המובאים מחו"ל במקח השוה

—

חלק הספרות

ירושלם בארבעים שנה האחרונות.
מאת העורך.

מְקֵדָשׁ

לכבוד ולעלוי נשמת אשת נעורי
מרת דבורה זלה"ה.

הקדמה.

אמר העורך: התקופה הזאת היא רבת העלילה
בקורות ישוב אה"ק בכלל ועה"ק ירושלם בפרט. בה
נוספה על עיר קדשנו העתיקה, עיר גדולה וחדשה,
מסדים וחברות גדולות ונכבדות בכל עמודי החיים, שהם:
תורה, עבודה, וגמילות חסדים. ובעוד שבשתי התקופות
בנות שלשים שנה הקדמות לתקופה הזאת (היינו משנת
תקע"ב שאז הונחה אבן היסוד להישוב החדש של
עדת האשכנזים) שבניה היו המניעים העקריים להתפתחות
הישוב וקדמתו) התפתח הישוב רק בצעדים מדורים
ומפוחים, בראשונה בצעדי ירד קטן שאמו ממדתו
ללכת, ובשניה בצעדי ילד היודע כבר ללכת אך

מפחד לרוץ ארח, הנה בהתקיפה הניכחית צעד הישוב
בצערי ענק קדימה, וביחיד הראה את כוחי וגבורתו
בחציה האחרון, וככה עצים הרף מפניו כל המכשורים
שמצא על דרכו, ויעש חיר ובכל אשר השכיל הצליח.

ולכן למרות התלאה הנוראה אשר מצאתני אשר דכאה
את רוחי והחלישה את עצבי באופן נורא עד כי קשתה
עלי העבודה – ומפני זה הוכרחתי להפסיק לזמן קצר
את עבודתי בתיצאת התלמוד הירושלמי משאת נפשי –
קבלתי עלי לכתוב את המצמר הזה מפני שבשנה הזאת
נמלאו ארבעים שנה לשבתי בעיר קדשנו וגם מאשר כי
בו אזכיר דרך אנכי מעט מתולדות מהתלאות וההרפתקאות
שעברו עלי ועל אשתי ז"ל בימי חייה המעטים שהיא
סבלה אתי יחד בכל אשר עוניתי ותהי לי תמיד לעזר
גם בעבודותי הרוחניים, וכאשר יבואר בהמאמר תימר דבורה
שבסוף הספר.

והיה כל אשר ימצא חפץ ותועלת במאמרי
זה יזכיר לטובה ולברכה את אשת נעורי הכבודה
והחשובה אשר רק משך חמש ושלושים שנה זכיתי
לבלות אתה בנעימים פה עלי אדמות, ובשנה הזאת
שללה המות מבין זרועותי – בסבת מחלת המיניגימית
שפרצה פה – ביום המר והנמהר י"ב לחדש אייר תרס"ט.

תהא נפשה צרורה בצרור החיים.

מבוא.

כשאני עובר בחוצות ירושלם החדשה, ורואה את בניניה היפים והנהדרים, את השכונות הגדולות והקמניות, הדחוקות והצפופות והומות מאדם, ואת בתי הכנסיות המדרש הת"ת והישיבות ומוסדי החסד הממלאים אותן, - את צעירי אחינו עליוזי הפנים הרצים ושבים ברחובותיה ותנועת החיים הממלאה את יצירי גיוס, - יש שיעלה על זכרוני תמונת ירושלם ומצבה כמו שראיתיה בפעם הראשונה, לפני ארבעים שנה (ערב ד"ח סיון התרכ"ט), לא אנכי ואף לא שים איש מיושבי עיר קדשנו אז יכול היה להעלות על דמיוני כי במשך דור אחד ישונה ויתקדם מצב העיר כל כך.

ובלכתי כה שקוע במחשבותי ולנגד עיני רוחי מעמיד הנני את תמונת ירושלם אז שהיתה מצומצמת אך בחומתה הגבוהה והשחירה כחומט בתוך קליפתה, וכעין אבל תמירי עטה את העיר ויושביה, ששעריה נסגרו מדי יום ביומו עם שקיעת החמה, - את יושביה הזקנים שבאו אליה רק לגמיר את חשבונם עם הפרוור, ולהקבר בבוא פקודתם באדמתה אדמת הקודש, - את הצעירים שנולדו פה או שבאו עם הוריהם הזקנים שאבו אמנם לחיות, אך לא ראו כמעט לפנייהם כל מטרה בחיים, - אז נפשי עלי תשתוחח ורוח דמיוני

יִשְׂרָאֵל אֶל עֵתִיד קִרְבּ אוֹ רְחוֹק וּבְעֵינֵי רוּחִי אֲחֻזָּה מִחֻזֹּת
נְהַרְרִים שְׁעֵרֵיהֶן נִבְּאוּ נִבְיֵאֵינוּ וְחֻזֵּינוּ. וְאִזּוֹ אֹמְרָה לְנַפְשִׁי:
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ה', נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנַס.
וּכְשֶׁאֲנִי מֵבִיט בְּפָנֵי אֲחֵינוּ עוֹלֵי הַגּוֹלָה
קִירָא אֲנִי בְּפָנֵיהֶם שְׁנֵם הֵם מִתְּפִלָּאִים וּכְמַעֲמָ
אִינֵם מֵאֲמִינִים שִׁירֹושָׁלַם הַחֲדָשָׁה הַזֹּאת וְכֹל הַמִּסּוּדִים
הַגְּדוֹלִים וְהַמַּעֲוִירִים הַנִּמְצָאִים בָּהֶם. נִתְכוֹנְנוּ וְנַעֲשׂוּ רַק
בְּמִשָּׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלִכֵּן אֲמַרְתִּי לְהַעֲלוֹת עַל סֵפֶר אֶת
תְּכוֹנֹת עֵיר קִדְשֵׁנוּ וּמִצַּב יוֹשְׁבֵיהֶם הַכֹּלְכֵלִי וְהַחֲבֵרוֹתִי אֵל.
וְסֹדֶר הַתַּפְתָּחוֹתָהּ וְהַשְׁתַּלְשׁוֹתָהּ בְּמִשָּׁךְ הַזֶּמֶן הַזֶּה. הַכֹּל
כְּתוּב וְעָרוּךְ בְּסִגְנוֹן וּבֵאִפֶּן קוֹדְרוֹתִי.
וְלִכֵּן לֹא יִבְּאוּ בּוֹ תְּמוּנֹת וְצִיּוּרִים מֵהַחַיִּים הַפְּרָטִים
לְכָל צְבָעֵיו וְגוֹנִיו, כִּי לֹא צָרִיךְ דַּעַת צִדּוּלָהּ וּנְפִשׁ
שִׁקְטָה שׁוֹה נִשְׁלָד מִמֶּנִּי לְדַאֲבִינִי. וְאֶת מֵאֲמָרֵי זֶה נִחְלַק
לְשָׁלֹשָׁה פְּרָקִים: הַפְּרָק הָרִאשׁוֹן יִכִּיל תְּכוֹנֹת הָעֵיר וּמִצַּב
יוֹשְׁבֵיהֶם בְּכֹלל וְאֲחֵינוּ בְּפֶרֶט בְּשָׁנַת תְּרַכִּיט. הַפְּרָק הַשֵּׁנִי
קִדְמַת הָעֵיר וְהַתַּפְתָּחוֹתָהּ מִשָּׁנַת תְּרַכִּיט עַד תְּרַמִּיב (שֶׁאִזּוֹ
הַתַּחֲרִי הַיָּשׁוּב הַחֲדָשׁ). וְהַפְּרָק הַשְּׁלִישִׁי יִכִּיל
הַשְׁתַּלְשׁוֹת הַתַּפְתָּחוֹתָהּ מִשָּׁנַת תְּרַמִּיב עַד שְׁנַתְּנוּ זֹאת.

א. יְרוּשָׁלַם בְּשָׁנַת תְּרַכִּיט.

תְּכוֹנֹת הָעֵיר.

כֹּאשֶׁר אֲמַרְנוּ הִתָּה אִזּוֹ יְרוּשָׁלַם מִיּוֹשְׁבֹתָהּ רַק

בפנים לחומתה, ולא רק שלא היו מחוצה לה אצל שער יפו הבתים והחנויות הגדולים הנמצאים כעת, לדרום השער, (בהשורה שבה הבאנק עותומני) – כי גם הקרקע שעליו עומדים הבתים לא היה אז, ובמקום הזה התחיל כבר העמק ג'אראט אל-ענב, ורק במשך הזמן נמלא בדומן ועפר הרב שהוציאו מפנים ⁽¹⁾ העיר ויתאחד עם החלק העקרי של רחוב יפו. ובצפון שער יפו ששם עומד כעת הבאנק קריריט ליאונה ויתר המחסנים הגדולים והנהדרים, היו אז רק שלשה ארבעה בתים קטנים ודלים שבהם היה בית המכס, חנות מכס המלח, ובתי קהוה. וכל הכבר הגדול שמאחריהם עד הרחוב הראשון ההולך לצפון (מקום פאסט האיטלקי כעת) היה תל עפר ודומן (וחלקים קטנים ממנה גדורים באבנים) שעליו ישבו לנוח היוצאים לשאוף רוח צה, ובכר המרחב הגדול שבסביבות העיר לכל רוחותיה לא היו אז רק מנרש הרוסים (שחומתו נגמרה עוד בשנת תרכ"ד), ומאחוריו בית קטן ודל של אחד מאחינו הספרדים, וממילו הלאה לצד דרום מאחורי

⁽¹⁾ ביחוד נמלא מהתל של אבק ודומן שהיה צבוע בחלקת המוריסטאן (יאהנוטער ארדען האשפיץ) שנתנה למנתה לקיסר אשכנז בשנת תרל"א, וכאשר החלו לפנות את המקום הזה שפכו את העפר בעמק הזה, ובחלקת הנו' נבנתה בנסית הגואל של הגרמנים שנתחנכה מאת הקיסר כעצמו.

לברכת מאמילא, בתים אחרים משכונת אחינו המערבים, –
 ובדרך העולה חברונה, השירה הראשונה של בתי
 משכנות שאננים שנבנו מאת השר מונטיפיוריו ז"ל בשנת
 תר"כ⁽¹⁾. ומדבר שני המגרשים השכונה הקטנה והבית
 היחודי הנז', לא היה כל בנין, וכל הסכיבה בכל רוחות
 העיר היתה מלאה סלעים וצורי נגף שביניהם גדלו
 וצמחו קוצים וברקנים, או עיים של אבנים צדורות עפר ורומן,
 ומקום גן העיר הנוכחי שבו נתענג לשמיע את הזמורת
 הצבא בכל שבת ומועד⁽²⁾ היה מרבץ לגמלים וחמורים הבאים
 העירה. והיהודים האחרים שנתישבו מחוץ לעיר (בשתי
 השכונות הקטנות הנז') מיכרחים היו להזהר לעזוב את
 העיר לפני שקיעת החמה, כי מיד בהשמע קול שמש

⁽¹⁾ המגרש הגדול הזה נקנה מאת השר מונטיפיוריו
 ז"ל בשנת תרי"ח מעובון הנג' יהודא טורא ז"ל מנזא-ארליאנס
 וגם הבתים נבנו מכסף העובון וכאשר נגמרו הבתים בשנת
 תר"כ נמצאו בקושי עשרים משפחות שנתרצו להתאחו בהבתים
 האלה אע"פ שהשר הבטיח לכלי להוציאם כל ימי חייהם,
 וגם הכין להם שם, ביהכ"נ, בית טבילה, תורה, ובית טחנה,
 ובכל ימי חיי השר היה שולח ליושבי הבתים, תמיכה שנתית
 על אשר נאותו להתאחו בהם.

⁽²⁾ תזמורת הצבא שנגנה לפנים ביום הששי (שבת
 של המושלמים), ויום הראשון, החלה בשנה הזאת לגנן גם ביום
 השבת והמועדים שלנו.

המסגד הקרא לתפלת הערב סוגרו חמשת (1) שערי העיר על מסגר אין יוצא ואין בא עד עלות השחר של יום המחרת, ופעם בשבוע סוגרו כל שערי העיר באמצע היום עד משך שעה אחת, וזה היה בצהרים של כל יום הששי (2), ואז שאחרו לצאת מהעיר לפני הצהרים נאלצו לעמיד ולהמתין משך שעה תמימה, ואף על פי שההליכה מהעיר חוצה לה לא היתה אז גדולה, בכל זאת הסב הדבר הזה נזק ולא נעימות להתושבים המעטים ורכני ובנות הכפרים.

פנים העיר.

בעיר פנימה נעשו בהתקפה הזאת רק שניים קמנים, כרצפת הרחיבות באבנים מסותתות וחלקות

(1) אז היו רק חמשה שערים פתוחים כי השער החדש נעשה רק לפני בחמש עשרה שנה, והשער הקטן שבצפון העיר הנקרא באב איל-זאהרא (שער הפרחים) ואצל הלועזים שער הורדוס, היה אז סתום באבנים.

(2) מעט סגירתם היה על פי מסורה קדומה כי ביום הששי ובא מלך נוצרי ויכבוש את העיר, ומאשר בו בצהרים של יום הששי ילכו גם אנשי הצבא להתפלל במסגד הגדול העומד על מקום המקדש, לכן סגרו את שערי העיר, והמסורה הזאת שוררת גם אצל המושלמים שבשאר הארצות, וגם במארוקי נהגו באיזה ערים לסגור את שעריהם בצהרים של יום הששי.

ואיוו בנינים גדולים, — בכל זאת המבט הראשון של הבא אז בבואו דרך שער יפו היה הרכבה יותר שחיר והרכבה יותר מעציב, כי לימין השער במקום המלון הגדול החרשי והחנויות הסמיכות לו היה תל וצבור של אבק ודומן, ורצפת הרחיבות היתה רעה מאד מאבנים קטנות ומעיקלות שקל מהרה נכשלו רגלי ההולך, והרחוב ההולך ישר לצד מזרח עד שער מקים המקדש לא היה עשוי במדרגות כמו שהוא עכשיו כי אם הקך הקך וירד הלך ושפל מבלי מדה וקצב, ומשני צדדיו היו עיד מדרכות נמוכות שקצרו עוד את רחבו. מימית הברזל העומדים כעת בראשית הרחוב הזה וגם ברחיבות אחרים לעצור בעד הגמלים המעונים מלעבור בהם, עוד מרם היקבעו, ולכן היה הרחוב הזה (הנקרא בפי החמון רחוב הבאטראק) שבאמצעו יש שוק התבואה, מלא מגמלים וחמירים המוליכים תבואה ושאר חפצים, והעוברים היו מיכרחים להמתין רגעים מספר עד אשר יכלו לעשות דרכם, ולא פעם ושתיים נלחצו רגלי ההולך אל הקיר או נכשלו עי נושאי בני אדם אלה, שני הרחיבות הגדולים ההילכים מרחיב הזה לרחוב כנסית הקבר ורחיב כנסית הגרמנים עוד מרם היוכל הככר הגדול שעניו עומד כנסית הגרמנים והשוק החדש של היונים, היה תל של עפר ודומן, כאשר הזכרנו

לעיר וכולו היה מוקף בהחנניות והגדרים שבארבעת רוחותיו הנקרא בפי הערבים בשם מוריסטאן ¹ ושני השוקים הצרים שמאחרי שוק התבואה והם שוק איל-לחם (שוק הבשר) ושוק איל-עמרין (שוק מוכרי הבשמים) אשר נכחם יוכלו לעבור עד שער שכס היו נסגרים בלילות עץ בכל לילה ולילה, והחפץ ללכת מרחוב היהודים להרחובות שאצל שער שכס נאלץ היה לסבב ולעשות דרכו דרך רחוב חבון. בכל רובעי העיר לא נעשה כל חדש ורק זעיר שם נבנו בהם בנינים גדולים ונהדרים וביחיד ברובע הניצרים ורובע באב-חמא ועל הרוב כנסיות בתי-ספר הכנסת אורחים ועוד. ובהרחבה שלפני שער ציון שכעת נבנו בה חנויות בעד המקולין של היהודים, עמדו אז בתי חומר דלים ורעועים למעון המצורעים (ביות איל-מסכין) שאחר כך נעתקו בפקודת הרופאים מחוץ לעיר בדרום הר הזתים בקרבת עין רוגל (ביר-איוב).

1) בחכבר הגדול הזה היה בימי ממשלת נוסעי הצלב בית-חולים גדול והכנסת אורחים, הנוסד מאת אנודת היאהאנים, וכאשר לבד השולטאן צ'אלח אר-דין את העיר החרוב את כל הבנינים הגדולים האלה וימלא את המקום הזה עפר ודומן, והערביים קראו למקום הזה לגנאי מוריסטאן שהוראתו בית מקלט למשונעים.

היהודים ישבו בהרובע שלהם שכבר התחיל להשתרע על פני רחוב חברון והלאה עד מעבר השני של השאריע ששם החזיק הגביר ר' פישל לאפין בחצר גדולה בעלת בתים רבים ויכונין בה גם בית מדרשו, וזה היה התחום האחרון של מושב היהודים. רק שנים שלשה יהודים שהיו נתיני ממשלות אחרות הרהיבו עיו בנפשם להתישב ברובע באב-חאטע מפני טוב האויר שם. אך לרובע הנוצרים להלאה מרחוב הבאטראק הנזכר לא ההין שום יהודי ללכת ביחיד מפחדו פן יתעה מדרכו ויִכְנַס ל"רחוב הטריפה" (1) שאז אחת דתו להלקות מכית אכזריות עד אשר ימלט כל עוד נפשו בו.

(1) כן נקרא בפי היהודים הרחוב אשר לפני הכנסיה העומדת על קבר מחוקק דת הנוצרית וכך איש יהודי אף אם לבוש הוא בגדי אירופי אשר יעבור או יכנס ברחוב הזה כודון או בשגנה יוכה מכת אכזריות מאת יושבי הרחוב עד אשר יצליח להמלט, מבלי שיהיה כל איסור או חוק האוסר לבן דת אחרת, לעבור דרך הרחוב הזה, רק שהממשלה לא תוכל דענוש את עושי הרשע מפני שכמובן לא ימצא לעולם עדים שיעידו על רשעתם. והנבלה הזאת נזהגת גם עד היום ואף על פי שכבר עוררו אנשים שונים כזמנים שונים את ראש כנסית היונים (פאטריארך) על הנבלה הזאת, בכל זאת לא עשה שום דבר ממשי להסיר את התרפה הזאת מבני עדתו ומהמקום הקרוש להם כל כך.

רובע היהודים.

רובע היהודים התחיל בקצה מזרח הארמנים (דיר אל-ארמן) במקום דחצר הנקרא עד היום "חצר הכולל" (1) והשתרע לצד מזרח עד לרחוב היהודים העיקרי (שבו חורבת ר"י החסיד וביהכ"נ הגדול) וממנו הלך לצד מזרח עד רחוב המיידאן ועד בכלל. ואף על פי שהרובע הזה נקרא רובע היהודים, בכל זאת רק בתים אחדים ממנו הם אחוזת היהודים ורכושם (מלבד בתי הכנסיות הת"ת ובתי החולים, ויתרם שבורים ליהודים בחזקה (2). ומאשר כי בתקופה הזאת החל הישוב להתגדל במדה מרובה שנה שנה, לכן גדל הרוחק מאד ברובע היהודים וע"י זה

(1) את החצר הזאת שכרו ראשי עדת האשכנזים מהמגור הארמני עוד בסוף המאה האחרונה, ושני בתים גדולים יתרו לאפית המצות, ואת יתר הבתים השכירו ליחידים בלי ריוח שנשארו כחוקתם עד היום.

(2) חוקת הבתים נוהגת פה עה"ק עד היום ויהודי ששובר חנות או בית דראשונה מאינו יהודי והחוק אוטו בשכירות שלש שנים רצופות, אזי יש לו על החצר דין חוקה ואסור לכל יהודי לשוכרה מבעליה, ובעל החוקה שוכר אותה מהבעלים ומשכירה כריות קצוב, ואם בעל החוקה אינו רוצה להטפל בשכירות החצר, על כד יהודי השוכר אותה לשלם שנה שנה "דמי חוקה" לבעל החוקה.

נתיקר מאד בתי המעון. המצב הזה למד את
 יושבי העיר כחמש שנים אחר כך לפרוץ את חומת
 הגיטא המדומה ולשכור להם חצרות בחוקה
 בסביבת רחוב באב חאן-אל-זית (סמוך לרובע הנוצרים
 ולהנתיב הנודע אצל הנוצרים בשם "נתיב הצער", אך
 התאחוותם במקום הזה לא התרחב הרבה מפני כי
 מספר העולים גדל מאד וזמן מה אחר הזמן הנו למדם
 ההכרח להתיישב ולכונן שכונות משתפות מחוץ לעיר
 כאשר נבאר בהמשך מאמרנו.

מקומות טיול.

מקום טיול בפנים העיר לא היה אז ואין עד היום.
 הוקנים שבאשכנזים שבאו כאמור רק לבלות את יתר
 שנותיהם בתורה ועבודה. לא מצאו כל צורך במקום
 כזה ויסתפקו במיילס מביתם לבית המדרש, והספרדים
 החיים יותר חיים טבעיים וגם חכמיהם זקניהם וחסידיהם
 נהנים ומתענגים משוב הפרוזורה. הסתפקו
 בשבתם בקיץ בהחצר המרוצף שלפני בתיהם ויש
 שאכלו שם סעודת הערב וגם נמו שנתם, ואלה שלא
 היה להם חצר רחבת ידים ישבו לנוח על גנות בתיהם
 השטוחים ומוקפים במעקה. אך הדור הצעיר מעדת
 האשכנזים הרגיש כבר אז הצורך והנחוצות לטיול ולשאיפת

רוח צח. ההמונים שבהם בחרו למו מקום מוכשר
מאד לפי הזמן ההוא. היא הרחבה שאצל שער מנזר
הארמנים והלאה עד שער ציון. המקום הזה שוקמ
מאדם בכל השנה (מלבד בעונת השיירים) ועל פני כל
הגן שממול השער בנו ספסל אבן. ובשער המנזר
יש עד היום סביל לאמר אנן מלא מים לשתיית
העוברים והשבים. וקרני השמש לא יחדרו לתוכה
מפני גובה כותלי המנזר וגם בצדדים יכלו לשבת
תחת צל עצי הגן. ובשביל מעלותיו אלה הוכשר ומוכשר
המקום הזה גם היום מיול. ובשבתות ובראשי חרשים לפנות
ערב היה הומה מטיילים ומיילות ההולכים ויושבים אלו
לבד ואלו לבד. ויש שגם ביום חול פשוט
נפגשו פה אנשים מתבודדים או חבורות ההולכים או
יושבים תחת צל עץ הזקן להתייעץ על צפונותיהם. וגם
חתנים וכלות שבאי עם הוריהם או שדכניהם להראות
בפעם הראשונה למען יוכלו הוריהם לומר לדבק טוב לו
היה אתנו איש היודע ומבין בשיחת דקלים. כמה סודות
ורזים מקורות הדור העבה. יכול היה להודע מהעץ הזקן
הזה. והלומדים ובע"ב השוברים שבשו למיל
פה. הלכו למיל בריח (בשבתות לא יצא איש או
משער העיר וחיצה שמא נמצא: בכיסו איזו דבר) מחוץ
לשער יפו במרחק איזו מאות פסיעות. ששם ישבו

לניח על אחד הסלעים או תל עפרה ועם שקיעת החמה שבו העירה.

אבל גם להוקנים והוקנות היושבים תמיד כלואים בבתיהם הצרים נמצאו איזה ימים בשנה שבהם מילו בעל כרחם חלק גדול מהיום במקום אייר צח ומבריא, והם: (א) יום ל"ג בעומר הלכו בו מזריחת החמה ועד שקיעת אנשי נשים וטף זקנים וזקנות צעירים וצעירות מהם רגלי ומהם רוכבים על חמורים אל חלקת קבר שמעון הצדיק⁽¹⁾, וגם הזקנים והזקנות שעיקר הליכתם היה רק לשם תפלה ולימוד, והרשו להם לשבת אחר גמר תפלתם ולמורם, זמן מה תחת צל אחד העצים הרעננים להתענג על הדר הטבע היפה. — (ב) כל ערבי ר"ח וחודש אלול כורו עד יום הכפורים, בימים האלה היו הולכים מעלות השחר עד הצהרים חבורות של אנשים ונשים זקנים וצעירים להשתמח ולהתפלל על

(1) או לא היתה עוד החלקה הגדולה הזאת, אתות עדת היהודים רק שיוכת היתה לאחד המושלימים וכך הנכנס למערה צריך היה לשלם לבעד החלקה ו גרוש. ורק אחרי שנים מספר הבינו ראשי העדות את הקלון הניתן בזה על עדת היהודים ויקנו את כל החלקה הגדולה הזאת כסכום של עשרים אלף פרנק המתחצית מעדת הספרדים והמתחצית מעדת האשכנזים, וכוה קדשו את כבוד ישראל.

קבר רחל אמנו הרחוק כשתי שעות בדרך חברון.
הדרך לא היתה סלולה בבימנו רק מלאה אבני נגף
ככל הרכבים אז בכל זאת במעט שלא הרגישו כלל
מרחק הדרך ענויה וקושי ההליכה והיו זקנים וזקנות
שסירו את הקבר מדני חדש בחדשו ובמשך
זמן הליכתם חתעגו על הדר הטבע והצעירים רוכבי
החמורים התאמצו להראות את כוחם ברכיבה וירדירו
את חמוריהם להעביר איש את רעהו ובמקלט היוני
מר אליאס ועל שם הנביא אליהו שבאמצע הדרך היו
יושבים לניח ולחשיב את נפשם במי הסביל הקרים
שאצל פתחו ומשם הלכו ישר עד הקבר. שם בהחלה
הקטן והכהה הזה אצל המצבה הגבוהה כשתי קומות
הטוחה במיח ואיש לא ידע תכנה העלה כל איש
מעמקי לבבו את עניו ומרדו ואת צרת בני משפחתו
שבגולה ואת המצב הדל והשפל של כלל ישראל
כלם וישפכו שיחם לפני ה' כי יקים את דברו
שדבר ביד החווה להאם חרמניה הקבורה פה.
ושיבו ימים לגבולם.

המסע בפנים הארץ.

מסלות סלולות רא היה כדרך בארץ וכמוכן
לא היה גם מרכבות ועגלות והנסיעה מעיר לעיר היתה

רק בסוסים חמירים ופרדים והפלחים גם על גמלים.
מיפו לירושלם נסעו על חמירים משך יום תמים
זאה שבאו מחוץ נסעו על פרדים שעליהם הטעינו
את חפציהם, על הרוב היו הנוסעים עוזבים את יפו
כשתי שעות אחר הצהרים ובחצות הלילה היו באים
בבאב אל-ואד שאז לא היה שם רק סוכה-קמנה של
מחצאות בעד בעד הקהה ושמה התגוללו הנוסעים
בחור וברפש עד עלות השחר ובעד המנוחה הנעימה
הזאת נאלצו לשתות כוס קהה קמנה שרא הורגלו בה
ורשלם מחירה 1 גרוש, ואלה מהעולים שלא אבו לקבל
את הטובה הזאת השיגו מכות וחירופים, ואח"כ הוכרחו
לשדם, ובצהרים של יום המחרת באו ירושלימה.
לחברון נסעו על חמירים שמינה שעות, לצפת ומבריא
נסעו רק על פרדים (כי על חמורים אי אפשר לנסוע
דרך רחוקה כזאת) שלשה ארבעה ימים, אך דיתר ערי
ארה"ק שאינם מיושבים לא הוזין איש ללכת מבני
לויה של איש חיל מוזין. הנשים והיגדים שהרכיבה
קשה להן היו מרכיבים אותן בשתי תבות עץ קצרות
קשורים בחבלים שהתלו משני צדדי החמור או הפרד
והיה אם משקל אחת התיבות הכביר על
השניה שממולה, נתנו בה לרגלי או מאחורי היושבים
או היושבת אבנים כבדות להשוות המשקל, וכה ישבו

המסכנים האלה כלואים ודחוקים ומתניעעים במרכבתן
משך ארבע או חמש שעות רציפות ורק כשנתיים אחיכ
בשנת תרל"א כאשר נסלה המסדה הראשונה מיפו
לירושלם לרגלי סיורו של קיסר אוסטריא, התחילה
ללכת פעם בשבוע עגלה מירושלם ליפו במחיר
עשרים פרנק בעד כל נוסע.

המצב המדיני והכלכלי.

ירושלם היתה כבר מושב פחה, שעמד תחת
פקודת הואלי בבירות, ופחת הצבא וגם כל קינסלי
ממשלות הגדולות שבאירופה ואמריקה, וכחם
והשפעתם אצל הממשלה היה יותר גדול מבימינו,
משמרה (פאליצאי) עוד מרם נתכוננה, וההשגחה
היתה מסורה בידי מפקד הגינדארמים (זאכטע). מספר
יושבי העיר הגיע לעשרים אלף נפש, ומהם כעשרת
אלפים יהודים, והנשארים מושלמים ונוצרים, אך גם
היהודים והנוצרים נתיני תוגרמה לא נכתבו בספר
הנפשות כנהוג, רק כל מי שלא היה לו חסות אחד
הקינסלים נחשב לנתין תוגרמה, ומס כופר הצבא לא
נגבה אז מהלא-מושלמים לפי מספר נפשות הזכרים,
כי אם הממשלה הטירה את המס הזה על כל אחת
מהערות עפ"י הערכה ששלמו זאת מקופת העדה; ונתין

תוגרמה שדרש מכתב מסע. אי תעודה אחרת מהממשלה
השיגה על פי עדות המוכתר או ראש עדתו והמוכתר
היה ערב בעד בני עדתו להביאם להממשלה בכל
עת הדרשם. אבל החלק היותר גדול מעדת האשכנזים
היה חוסד תחת צירי ממשלות אירופה כי מלבד
האזרחים האמתים היו גם רבים נתיני-חסות, ביחוד
אצל צירי אנגליא ואוסטריא שקבלום לבקשת גדולי
אחינו בארצותם רק אחרי שמדרה ממשלתנו ספר
מפקד הנפשות הוצאו רבים מהם לבקשת ממשלת
תוגרמה ומהם כתבו בספר מפקד הנפשות.

ה פ ו ס ט האוסטרי היה אז היתדי והעקרי בעיר
אמנם באחד הרחובות הקטנים הבודדים והרחוקים
היה גם בית פקדת פוסט טורקי (בבית פקדת הכלגראף)
אך על ידו לא באו מכתבים ואיש לא השתמש בו כלא
לערים הרחוקות שבפנים הארץ כארם ציבא דמשק
ועיר וזעירי ארה"ק שבהם יושבים אחינו
כצפת וטבריא נשרח המכתבים ע"י שירי ת. ובית
פקדת הפוסט האוסטרי אעפ"י שהיה הפוסט העקרי
ועל ידו באו המכתבים מכל ארצות התבל היה מראהו
דכושפל מאד וגם בפנימיותו לא היה אף החצו מכל
המערנות והסדרים הטובים הנמצאים בו כהיום.
ואם נשוה לנגד עינינו את הפוסט האוסטרי הנוכחי

זסדריו לעומת מצב הפוסט וסדריו אז נוכח לברך, ברוך
 משנה עתים ומחליף הזמנים. הפוסט היה אז ברחוב
 הצר של הארמנים בבית הקטן שכעת בו סניף רובע
 היהודים של הפוסט המזרחי ולא היה רק מנהל ועור אחד
 נושאי מכתבים לא היו כלל הפוסט היה פתוח רק ביום
 בואו וצאתו וזוה היה פעם כשבימים ואחר כך
 פעם בשבוע. קבצת המכתבים היה קשה מאד כי
 החל (שליח מזוין רוכב על סוס) מוריד הפוסט הגיע
 לירושלם בשעה שרשיה ביום, ומפני מעוט הפקידים
 אך היסדר וההכנה כשתים שלש שעות
 יושבי העיר שהיו צמאים לקבלת מכתב נאספו בבתים
 לרחוב הצר הזה לחכות לרגע הפתחו ויעמדו צפופים
 ורחוקים משך שעות ימים ויותר, ולא פעם ושתיים
 הוכרח הקהל הזה לתת כבוד ולפנות דרך לגמלים
 שעונים משא העוברים בדרך הרחוב או להרכין את
 ראשם עד מתחת להמשאות המעונים עליהם וכאשר
 נפתחו דלתו הפוסט הועמד סובב של עץ והמנהל
 קרא את המכתבים על פי סדר א' ב' וכמובן
 גדלה או המהומה והרוחק עד למעלה ראש משך
 שתי שעות עד שעת הצהרים שאז נסגרו דלתותיה.
 גם המשלוח לא היה קל כל כך כי כמו שאמרנו
 לא היה הפוסט פתוח רק ביום צאתו ובואו.
 מכתבים פשוטים נחקקו עד כשעה לפנות ערב, אך

מכתבים נכתבו רק עד הצהרונים, ובחמש
 חותמות של שעה דוקא, וגם במכירת בולים ויתר הסדרים
 היה מתוח מרת דין קשה, והמנהל היה מוקדק על
 הכר כחוט השערה. מכתבי כסף או ערך לא נתקבלו
 בירושלם ודא נשלחו אליה רק הבאים היו נשארים
 בבית פקידת הפוסט ביפו, מפני כי הפוסט לא חפץ
 לקבל עליה את אחריות הדרך, רק שלח הודעה לבעל
 המכתב והוא נאלץ לשלוח את ההודעה הזאת חתומה
 לאחר הסיכונים ביפו לקבל את המכתב ולהגיעו אליו
 ע"י הזדמנות, וזה עלה להמקבל מן 4 - 5 פרנק.
 אף אם הסכום שהיה בהמכתב היה פחות מזה והחפץ לשלוח
 מכתב כסף או ערך לחו"ל, מוכרח היה להמציא את
 המכתב לבית פקידת הפוסט ביפו. חבילות שמרי
 המחאה ומנית-עתונים לא היה ניהג כלל.
 האימונות, המסחר וכל משלח יד היו במצב
 שפל מאד מפני שכמעט כל יושבי העיר מלבד
 האירופים המעטים היו על פי מנהג ארץ הקדם שצרכיהם
 ודרישותיהם מועטות ודלות, ורוב צרכי הבית יעשו
 בעצמם כאשר נבאר להלן. לכן לא היו בה חנויות גדולות
 למכירת בגדים מוכנים רהיטים ומותרות מלבד חנות
 אחת גדולה שנוסדה מהמיסאן הבזילית בשם י.
 שפיטלער את קאמפ. ושני בנקים היו האחד

לאחינו הגביר יעקב ואלירו (הקים עד היום בשם זה) שעמד בכרית הססחר עם בית רוטשילד שבויין ופארין, והשני לבערגהיים ובניו (יהודי מומר). ובמצב הזה שעירנו היתה אז מעטו במאד כמוכן הס' י' ר' י' לבא אליה, ושני בתי מלון הקמנים לאינם יהודים שהיו בה, היו גם בעונת הסירים רקים, וגם הגדול שבהם פשט את הרגל אחרי שנות מספר לקיומו. ליהודים לא היו כלל בתי-מלון, ויהודים עשירים שבקרו לפעמים רחוקות את עיר קדשנו. התאכסנו אם אצל הרופא שבביה"ח רוטשילד, שכמוכן שמח מאד לקראת אורחים אירופים או באחד מבתי המלון הנז' ומאכל כשר הובא להם מאחד מבתי היהודים. שני בתי דפוס היו אז לאחינו, הראשון נוסד עוד בשנת תר"א מהר"ר ישראל ב"ק שהיה לפניו מדפים בעה"ק צפת ואחרי הדעש והבזה נתישב בירושלם ויכוונן בה את בית דפוסו. והשני נוסד בשנת תר"כ מאת הר"מ סאלאמאן (מלבד דפוס הפראנצ'סקאנים והארמנים). עתונים לא היו אז כלל כי אעפ"י שעוד בשנת תרכ"ב התחיל לצאת מכתב עתי "הלבנון" אבל בכללות שנתו כלתה גם יציאתו. ומפני שהצרכים של תושבי הארץ היו מעטים (כי הרבה ממיני המזון היו יותר בזול ומותרות לא היו נהוגות כלל) והאשכנזים שצרכיהם היו

יותר מרובים השיגם עזר ולפרנסתם מכסף החלוקה.
 לכן קטן מאד שבת האומנות וכל משלח אדם
 חוץ מרבה ולהתפתחות הכלכלית בייחוד בעת שהעיר
 התחילה להתגדל והצרכים החלו להתרבות ולתתיקן.
 יתר הפרטים מחיי היהודים יבואו בהמשך המאמר.
עדת היהודים.
 כפי אשר אמרנו היה מספר עדת היהודים כעשרת
 אלפים נפש בקירוב, והם נחלקו לשתי עדות ראשיות:
 הקדומה שבהן היא עדת הספרדים שחלק גדול ממנה
 היו מילדי ארץ והנשאים משאר העכו"ם, וכן
 אלה המדברים ספרדית וכן אלה המדברים ערבית.
 כיושבי דמשק, ארם צובה, וכל ארץ סביבותיהן — ומכפר
 קטן סמוך גורניס מאף היושבים בקוקה ואליות נתיחמה
 קהלת המערבים הם בני מרוקו, אלג'יר, ועוד שנפרדו
 בבת ממה בעינינו רבים, אך יהודי תימן פרס ובאבא
 לא היו עוד כלל בעיר קדשנו ומספר בני העדה הזאת
 הניע לששת אלפים נפש ועדת האשכנזים שנפרדה
 כבר לגמרי ממנה, מנתה בארבעת אלפים נפש.
 ית יצא מציור לש מציור השני — והוא מן
 על דבר השתלשלות הקהלה הזאת ומה מאמר
 לתולדות עדת המערבים בלוח אי"ש שנה העברה.

ראש ערת הספרדים היה הרב הגאון וכו' כמנהג אברהם אשכנזי וצ"ל שנבחר בשנה הזאת לכהן בכהונת "ראשון לציון" וחכם באשי בירושלם ואנפיה (במקום הרב הגאון דחיד חזן וצ"ל שנפטר בהתחלת השנה הזאת). הרב הזה מלכד גדולתו בתורה היה גם חכם וגבון בעל מדות תרומיות והדרת פנים נעלה, גבה הקימה שערות ראשו הלבנו ככסף וזקנו הלכן ירד עד פי מדותיו ורשמי פניו הלכנים וכל יצוריו גיוו הביעו מותר נפשו ומוגו המוכן ובראותי אותו בפעם הראשונה בשבוע מנחת פקידות הפחה - ששם נקרא לפניו מאמר המלך המאשר אותו בכהונתו - לבוש מעור מדוקס זהב ופתיל זהב חבוש במצנפתו ורוכב על סוס אביר ולפניו אנשי צבא ושני קוואסים וממזל כסף בידים, ומסביביו חכמי העדה ראשיה ונכבדיה כלם מדובשים בגדי מעור, אמרתי בלבי הנה יש לנו שני צירי משרש ראשי הגולה ששב בל. משנהו בהנהגת העדה היה חיר משה בנכנישתי מנכבדי סאלוניקי שעלה לעת וקניחו לעיהק, ויעבור את עבודתו באמונה ורעת, והוא נקרא בשם "פקיד" וזכרם נלוה ועד מאוחר במאכות בתוך הדנין (ויתר ששם זה אל ספקה צ"ל גם לזכר וכו' וכו' וכו')

(¹) לעדה הזאת יש עד היום ארבעה ב"ד שכל אחד מהן בכהונתו שלשה חדשים בשנה,

החכמים המצוינים, והסוכן, הבנקיר יעקב ואריו
 (מיסד הבנק יעקב ואריו את קאמפ), וראש עדת
 המערבים היה הרה"ג וכו' כמיהרר דוד בן שמעון
 ועמו הגביר שרמה אבושריד ועוד, אך בדברים
 הנוגעים להממשלה עמדו תחת פקודת החכם באשי.
 העדה הזאת שהיתה מקורית פה, - כי גם אלה שבאו
 אליה מחו"ל היו כמעט כולם בני ארץ אחת - חיתה עפ"י
 הסדרים הקבועים אשר לה. ההמונים לאמר האומנים
 והסוחרים עסקו איש איש במלאכתו ובמשלח ידו ולא
 עלה כלל ער לבכם לבקש חלק מכסף הנדבות
 הבא מחו"ל, והחכמים חיו ג"כ חיי שווה מכסף
 החלוקה, הישיבות ועוד שקבלו כל איש לפי מצבו
 ומעלתו. וההמונים כבדו מאד את החכמים תופשי
 התורה ואיש מהם לא התערב בדבר שאינו שווה.
 כל משפחה חיתה כפי ההכנסה שהיה לה חיי מניחה
 וענן, ובערב ככלות עבודת היום סעדה את סעודת
 הערב כפי השנת ידה בציון ומנוחה
 נעימה ואחיו בלו זמן מה בשיחות סיפורים
 או משחק, ואף מהחכמים והזקנים לא נמנעו מלשחק
 אחרי סעודת הערב בקלפים ובקוביא לבלות מעט
 את הזמן. וככל בני ארץ הקדם לא היו אנשי

מריץ והתעוררות לפעולה חדשה. והשיבות (1) הרבות שיש להעדה. נתיסדו במקרה ע"י שלוחיהם שעברו בכל ארצות של בני העדה הזאת (רק בהזמן האחרון למדו מאחיהם האשכנזים ליסד מוסדים טובים ומועילים), וממילא לא שררה בעדה הזאת קנאות וצביעות נפרזה, הם לא פחדו מלימוד לשונות ומדעים בזכרם כי אבותיהם בספרד החכמים שמעמו גם מעץ הדעת לא סרו מדרך התורה והמצוה. ובשביל זה לא התנדרו מעולם לבתי ספר, וגם לא הבימו באיש על תלבתו וחיצוניותו ולא קנאו קנאת ה' צבאות מפני פחד הערבות. יכן כמעט דרכי חייהם ומנהגם עד היום הזה.

עדת האשכנזים.

נמר הפרוד של עדת האשכנזים היה כשערה בידם בשנת תרכ"ד (בערך) להשיג פסק דין מהממומר הגדול שבהשמעאלים, "שיך אסערי" שגם הם בני

(1) לעדה הזאת יש עד היום ישיבות רכות מוזנים קדומים אבל תכונתן אינם בישיבות האשכנזים בעד עולי ימים להשתלם בלימוד גמ"ת, כי כהן ילמדו החכמים המצוינים שתיים שלש שעות כיום בכנופיא שבעד זה ישיגו תמיכה קצובה לחדש ועל הרוב יש לישיבותיהם קרן קיים שפירותיו יחולק לחכמי הישיבה ודומות להקלויז—שטיפטונג שבארץ אשכנז.

אברהם יצחק ויעקב ומותו לכל מושלמינאמן לאכל
משחיתתם וזעזעו השני האפשרות צפתות בית מקילין
לבדם את הכשרות לקחתם הם והטריפות לקחו קצבו
הישמעלים ומאז הרגשו את עצמם בתור עדה מיוחדת
שעלה לדאוג לכל צרכיה ומחסריה ואעפ"י שגם הם
נפרדו לשתי קהלות חאשיות : פרושים (אם מתנגדים)
וחסידים, והפרושים שנקבעו ענה אזה שנים במקום
בכוללים שונים והקרקעם הלך להיגד ומתרחב אבל זה
היה רק ביחס החלוקה ובשאר הענינים היו עדה אחת.
אלו החאבירי שזו עדתם האשכנזים היה הרב הגאון וכו'
במחרוזת חמאה חאזערבאך וצ"ל (מלפנים קראבד
בקאריש ושבפולין) מחבר ספר חסידים אמר כינה מעונו
היה בחצר כולל ווארשא ושם היה מושב הבדי"ץ ואעפ"י
שהוא לא ישב בראשו בכל זאת לא עשו דבר גרוע
בלי הסכמתו אבל ההנהגה העיקרית של העיר היתה
בידי משנהו הרב הגאון זכו' כמהור"ד שמואל
פלנט יבדל לחיים, שהיה מורה הוראה ומסדר גימין
וכו'. מפני שהוא ענה לירושלם עוד בשנת תר"א
ומושביו היה כמו שהוא ענה עכשיו בתורבת ר"י והוא
החסיד וצ"ל מרבי ערת האשכנזים, ידע היטב לא
דק את עניני העדה בכלל כיא את מהות ומצב כל
יחיד ויחיד בפרט, ושלישי להם היר הגאון וכו' כמהור"ר
האשכנזי ווארשא וזעזעו וזעזעו חסידים חסידים

קשה נחמי כהני וצ"ל שאדחתו—נדבר להקץ בפרטות—
 ועל ידם ממנוי הכוללים ביחד בדברים הנוגעים לעניני
 ממון שגם היו תלמידי חכמים מצוינים ובתקונים
 רוחניים קבלו רפעים הסכמתם מהמין מי שהיו רבנים
 בק"קם שונים שמספרם עלה משנה לשנה ושעה
 הרב מהיו להסכים בשמחה גם מרם קראו את התוכן
 האספות היו על הרוב בבית העדה שבתורבת גיה"ת
 שהיה סמוך למעון הגאון הרש"ס (היום הוא אחד
 מחדרים הקטנים של הת"ת). מהממונים של הזמן
 ההוא עלינו להזכיר טובים השנים האלה את הרב
 וכו' מוהר"ר מאיר אנוקשטער ז"ל ממנה דכור
 ונחנא וזאמוט. הוא היה שקרן גדול בתורה ורא ידע
 רק את ביהמ"ד שער ציון וביתו (ששנוהם היו
 בתורבת ריה"ת). בעל דעה מיושבת ואיש אמנים
 ומשכורתו היה במשכורת רוב הממונים אז 2 רובל לשבוע
 ומוה בצירוף חלוקתו התפרנס ובמיתו לא השאיר
 אחריו מאומה ואת הרה"ג וכו' כמחור"ר אהרן
 דן בהרלב"ג וצ"ל (גאברילאוויטץ) ממנה דכול
 רייסין. הוא היה מילדי עה"ק שנתעלו למעלה גדולי
 תורה המוסמים בהוראה ואעפ"י שעסק בפרקמטיא
 היה מוגד שיעור בגפ"ה לפני אברכים מופרגים
 בביהמ"ד שלו חנם. הוא היה גם דרשן מצוין

ובער מדרש, ובליל ת"ב היינו הולכים לבית מדרשו לשמוע
מפיו מדרש איכה, ואחר פמירתו ספרה ההגדה שהמיד
התפאר בזה שמעוכם לא היה ביפו ולא ראה
את הים הגדול שהוא גבור ארץ - ישראל.
והעסקנים הצבוריים היו הר' הישיש כמו"ה אריה
גאמן ז"ל מהתושבים הקדומים שעלו לאה"ק.
שמפני כבוד הגלות הוכרחו להתחפש במלבושי
הספרדים ומענפותיהם. והמוחר כמהור"ר בן ציון ליאון (1)
ז"ל ששניהם כהנו בתור גבאים לחורבת ריה"ח
וכיהכ"נ הגדול בית יעקב ובראש קהלת החסידים
שלא נתפרדה עוד לכוללים שונים עמד הר"ר
מו"ה ניסן ב"ק (בן המדפים ר' ישראל ב"ק) יליד
אה"ק שירע שפת המדינה מכובד ונכון דבר.
והשתדל הרבה לטובת עדתו ועד היום נקרא בפי
ההמון ביהכ"נ תפארת ישראל, והשכונה שמחוץ
לשער שכם על שמו, וגם ראשי עדת הפרושים
לא עשו דבר גדול וחשוב בלי שיהיה הוא נוכח באספתם.

בהכ"נ, ישיבות, בתי ספר ומוסדים.

כמעט כל בהכ"נ ובהמ"ד הנמצאים כעת בפנים

(1) הסוחר הזה היה היחידי מתושבי עיר קדשינו בזמן
ההוא שהצליח בעסקיו ונתעשר ופתח בית מסחר חשוב, וגם היה
חבר בבית מועצת הסוחרים (מצד קונסל אנגליא).

העיר היו כבר מלבד בית הכנסת הגדול תפארת ישראל של קהלת החסידים—שבנינו הגיע עד רום פסגתו, ומפני חיסור ההוצאה לא נשלמה קפתו עד שנת תרל"ב (כאשר הזכרנו ברוח שנה שעברה)—. ורק ישיבה אחת היתה אז היא ישיבת עץ-חיים שבחורבת ריה"ח (שנוסדה בראשית המאה הזאת) שהלומדים בה השיגו תמיכה חדשה לכלכלתם, ואלה שלא הוצרכו לתמיכה למדו בבתי המדרשים השונים. ראש הישיבה היה מורי ורבי הרב הגאון וכ"י כמיה"ר משה נחמ"י כהניו זצ"ל אב"ד דק"ק חאסלאוויטץ ומחבר ספר נתיבות השלום ועוד. הוא היה מהגאונים המצוינים בזמנו כי אעפ"י שהיה גאון וירא שמים בתכלית ובימי החרף היה לן בכל יום ה' בשבוע ביושיבתו ובחצות הלילה היה אומר תקון חצות כמנין) לא היה עוין את ההשכלה ולמודי חול, ואדרבה העיר את תלמידיו ללמוד שפת עברית ולעז, באמרו טיב תורה עם דרך-ארץ, וגם בעצמו כתב עברית צחה. ואעפ"י שהיה דרשן מצוין חבב מאד את הפשט הפשוט בתנ"כ, וגם בלמוד גפ"ת חבב על תלמידיו את הפשט על הפלפול המחודר. ובכל שבת היה מעיין בפירוש הפשטנים על התורה וביחוד בפ"י הראצ"ע והיה מנסה את תלמידיו החביבים—שאנכי זכיתי להיות אחד מהם—במאמרים הסתומים ומחודרים

שבו וגם שם עינו בפירוש ה מ כ א ר. אך כל זה היה רק בבוטח ושיבתו אבל בחוץ פחד להיות למיני להשכלה מפני הקנאים שלא יפגעו בו (כמו שקרה באמת אחרי שנים רבות) והוא היה הראשון שהתחיל לדבר בלה"ק רק מאשר כי קשה היה עליו להגיע בה את כל מחשבותיו הנגיל עצמו לדבר בשפה מעורבת מעברית וארגון יחד.

ב ת י ס פ ר כמשמעותם האמיתית לא היו כלל פעמים אחדות נסו אחינו שבארצות הנאורות לבנו בתו ספר לעדת האשכנזים ולא הצליחו כי הקנאים שבהם החרימו את מיסדיהם ומנחליהם גם יחד ויוכרחו למסרם לעדת הספרדים שקבלום בידים פתוחות הראשון היה ביה"ס להציל לבית למל שבאי כח המיסדת דה ל. א. פרנקל שעלה עוד לתכלית זאת בשנת תרמ"ו נאלץ למסור אותה שלא בטובתו לעדת הספרדים ושמעת התיסדות עד הזמן שהתאחד עם הועד לגדולותימים הפראנקפורטי היה רק תלמוד תורה פשוט עפ"י נוסח ספרד ששם אישקאלא (1) נקרא עליו ולעתים רחיקות הפקידו בו ראשי העדה (עפ"י דרישתו של קינסול אוסטריא שעי' השינו את פרי העובין) גם מורה

(1) כפי ההמון נקרא אישקאלא דיתאגיא ע"ש המלמד הראשי שבו ושם האנשי של זכרו נוסד נשכת או כלול.

לשפת ערבית ולשפה אירופית. והשני הוא בית המדרש
 דורש ציון (ובלע"ז בלומענטאהל שולע) שנוסד בשנת
 תרכ"ו מאת האדון הנכבד יוסף בלומענטאהל בפריו.
 העסקן הגדול הזה לטובת יושבי עה"ק ששמו נשכח
 כמעט. הקדיש את ימי חייו לאסוף נדבות בכל
 ערי ארץ צרפת. בראשונה שלח את קבוצתו לירי
 הרה"ג וכו' מו"ה יוסף שווארץ ז"ל, ואחר פטירתו להרה"ג
 כמו"ה יצחק מפראג זצ"ל. לחלקם לעניים נצרכים מכל
 העדות. רק באחרונה העירוהו הנדיבים, והרבה מידידיו
 כי עבודתו מביאה רק תועלת זמנית. ויחליט לכונן בית ספר
 שבו ילמדו בני כל העדות השונות תורה ושפת המדינה
 למען יוכלו להתפרנס מעמל"כפם והררי"צ מפראג מלא
 אחרי פקודתו ויכונן בית-ספר כזה בעד האשכנזים
 ולמען הנצל מחמת הקנאים קרא אותו בשם בית-
 מדרש. אבל כל זה לא הועיל לו והקנאים שבעדה
 הזאת לא חכו אף רגע ויחרימו מיד את: ביה"ס הזה
 ויאימו את הרב הנז' (שהיה גדול בתורה ותלמיד
 מובהק להגאון בעל חתם סופר זצ"ל) בעונש החלוקה
 ובלילה העמידו אצל דלתות ביתו וחלונותיו את מטת
 המתים. וכראותו שלא יוכל להם. הבטיח שלא יקבל בו
 ילדי אשכנזים. ומאז נהיה ביה"ס הזה רק: בעד ילדי

הספרדים (1) שהוריהם שלחו אותם ברצון, ובו יקובלו עד
היום רק ספרדים, והוא הבית היחיד. שממנו יצאו
המובחרים שבעדה הזאת כי בו למדו גם גפ"ת בסגנון טוב
בעוד שבחרו חת"ת של העדה הזאת למדו רק פרשת
השביע והפטרות.

והשלישי הוא ביה"ס לבנות שנוסד מאת
השר ליאופולד די רומשילד בלונדון בשנת תרכ"ד
שהוא עמד עד הזמן שנמסר לחברת אגודת אחים
תחת הנהגת הרופא של ביה"ח רומשילד, וגם בו
היה רק לעתים רחוקות מורה ללימוד שפה אירופית.
וכרוב הזמן למדו בו רק קרוא עברית ומלאכת יד
ואת ביה"ס הזה בקרו גם מבנות האשכנזים, כי בעד
הבנות לא דאגו הקנאים כל כך.

(התמשך בכרך הבאה בעו"ה).

(1) הר"ה ג' הוה ה"ה שייך בלאו הכי לעדת הספרדים
כי כבואו הנה בראשית המאה הזאת ב"ח ר' פ"נ ו' נשא אשה
ספרדית ויסתפח לעדתם.

הגלגל.

מעבד ממקורות שונים

ע"י

א. מ. ראבינוביץ.

שלשה מקומות נקראים בשם גלגל:

(א) הגלגל שבו נסמנו הרי גרזים ועיכל: „הלא המה בעבר הירדן, אחרי דרך מכוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה" (דברים י"א).

(ב) הגלגל שבו שם יהושע את מתנהו אחרי שעלה מן הירדן בקצה מורה יריחו, וששם הקים את שתיים עשרה האבנים שהוציא מן הירדן (יהושע ב', י"ט—כ'), המקום הזה ידוע עכשו בשם Djildjul (גילג'ל).

(ג) הגלגל אשר נזכר למעלה ארמים מנוב לנחל (יהושע ט"ו, ז') (*). על אדות השם גלגל נאמר מעמו ביהושע (ה' ט') שהוא מפני ששם אמר ה' לבני: „היום גלתי את חרפת מצרים מעליכם". ואולם אחרי שאנו מוצאים עוד מקומות שנקראים בשם גלגל, ע"כ אנו צריכים לבקש עוד איזה טעם כולל, שיהיה מתאים להוראה אחרת שבשם הזה. השם גלגל מורה על דבר עגול — גלגל, גליל, גל, וע"כ הננו לבאר שהשם גלגל נחן למקומות ששם היו מונחות אבנים

(*) Schlötter דוצה למנות גם את הגלגל הנזכר במלחמת אהוד: „מן הפסילים אשר את הגלגל" (שופטים ג') למקום מיותר, וצ"ע.

בנכול של איוה מקום ענול, שנועד לעבודת הקדש. והאבנים
היו משמשות בתור נכול בין הקדש ובין החול.
„של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו
ארמית קדש הוא“ מצוה שר צבא ה' אל יהושע (ה' ט"ו),
ואחרי שאסור היה להכנס אל תוך גכול המקום הקדוש
במנעלים ובפרט אם שם נבנה מזבח, ע"כ היו צריכים לשום
סמנים לדעת את הגבול, וזה נעשה ע"י אבנים.
המנהג הזה היה מקובל באומה משנים קדמוניות,
והמקומות הללו שנקראו בשם „גלגל“ היו כלי ספק מקומות
קדושים, שנועדו ע"י האבות והנביאים לעבודת ה' והשובים
מאז ומפורסמים בעם.

ראיה לזה אנו יכולים להביא מזה שהכתוב מסמן את
מקום הר גרזים והר עיבל שהם נוכח הגלגל ואינו מסמן
בזה שהם קרובים לעיר שכם, שהיא היתה עיר קדומה מאד
ומפורסמת, שמע מינה כי הגלגל היה יותר מפורסם מהעיר שכם*
גלגל זה, שמסמן את הר גרזים ועיבל הוא בודאי
אותו הנמצא בקרבת בקעת אל=מחנה, אמנם יש מרבותנו
(כמו ר' אליעזר בן הורקנוס ועוד אחדים מחכמי ישראל

*) החכם Schlatter רוצה להרים את מעלת
השמרונים וע"כ הוא מבאר „ויבוא יעקב שלם עיר שכם“
(בראשית ל"ד) כי „שלם“ הוא שם העיר שכם, וגם מלכי
צדק מלך „שלם“ היה מלך עיר שכם. ובוהו הוא אומר להביא
ראיה, כי בתורה נקראה שכם מרכז של השמרונים בשם
„שלם“, ואפשר לה מפני זה להתחרות בקדושה עם ירושלם.
אבל אם כך היה הכתוב צריך לאמר: „ויבוא יעקב עיר
שלם היא שכם“. המנהג הזה לסרס את הכתובים, כדי להשפיל
את כבוד היהודים והיהדות נתפשט אצל רוב חוקרי המקרא ומנסחיו.

ובעקבותיהם גם הסופרים הנוצרים : איזיבוס, הירונימוס ואפיפניוס, שהרחיקו את הרי גרזים ועיבל לקרבת יריחו. אולם, אלון מורה" מוליך אותנו על כרחנו לקרבת שכם כמו שכתוב : ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה (בראשית י"ב ו'). ובאמת הרי גרזים ועיבל "נודעים גם היום בקרבת שכם, ופה על תחום המזרחי של בקעת-מחנה, ממשי מול הרי גרזים ועיבל, נמצא בדיוק המקום שנקרא גלגל, הוא ולא אחר. על יד המזבח שכנה משה בחר סיני (שמות כ"ד ד') הקים שתי עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל, וגם על יד המזבח שבהר עיבל עמדו אבנים גדולות מסידרות, שעליהן נכתבו דברי התוכחה, ואחרי שדברות התוכחה היו שתי עשרה, כודאי היה גם מספר האבנים שתי עשרה, וכמו שהקים יהושע אצל יריחו. בדברים כאלה מאומה לא נעשה במקרה אלא לכל מעשה היה חק מוסד, בעד כל מקום קדוש נדרו שתי עשרה אבנים מסביב, לא פחות ולא יותר. קדושת המקום הזה אנו רואים מזה, כי הגלגל נזכר בהקבלה לבית אל, ממרא ובאר שבע (מלכים ב' כ'; הושע ד' ד', ה' ה'), כי המקומות האלה בנו אבותינו אברהם יצחק ויעקב מזבחות לד'.

גלגל זה שבבקעת-מחנה שאצל האילן ההסתורי "אלון מורה" היה גדול מאד בערך קדושתו בעיני ישראל ועל כן היו הנביאים בוחרים לשבת בו. אליהו ישב איזה זמן בגלגל ומשם הלך לבית אל ומשם ליריחו ועבר את הירדן לעלות בסערה השמימה (מ"ב כ' ו'), שם היה יושב גם אלישע (שם ד' ל"ה). גם התוצאות הנמרצות שיצאו מפי הושע ועמוס נגד פשעי עמם שהיו עושים בגלגל הן

ראיה על גדל ערכו של המקום הזה. אחרי שהמקום היה קדוש עוד מימי האבות ומיועד לעבודת אלהי אמת, ע"כ גדול היה חלול השם כשקבעו שם בגלגל מקום לעבודה זרה, הנביאים אינם מזכירים את בית דגון, בעל מעון בית ענת וכדומה, אלא בית אל ובאר שבע ובמדרגה אחת עמהן — את הגלגל.

ואולם דבר אחר קשה יש בדבר הזה מה שנאמר: "וילך אליהו ואלישע מן הגלגל... וירדו בית אל", שמע מינה שגלגל נמצא במקום גבוה ובית אל במקום נמוך ובשאר המקומות נזכר תמיד הגלגל במקום נמוך ובית אל במקום גבוה. כשמואל י' ח' נאמר "וירדת לפני הגלגל", ושם י"ג י"ב — "מעתה ירדו פלשתים אלי הגלגל". וגם ממה שנאמר בהושע (ב' ט"ו) "אל תבואו הגלגל ואל תעלו בית און" (כלומר: בית אל) משמע שהגלגל היה בבקעה ובית אל על הגבעה, בהעתקת השבעים אמנם הנוסח "ויבואו" בית אל תחת "וירדו", אבל אנו אין לנו אלא המסורה, ואם איוה מקומות בתנ"ך נשארים בשבילם קשי ההבנה אפשר ש"עוד ימצא מי שיבארם מכלי נטות מן המסורה. ועד הזמן ההוא נשאיר את הדבר בצריך עיון. וחלילה לנו משלוח יד בספר הספרים לקלקלו כהנהגות, קדוש הוא לנו דוקא כמו שהוא, כמו שירשנו אותו מאבותינו, שמסרו את נפשם עליו.

הגלגל היה מקום לאספות עם גדולות. העם בחר להתאסף ולהעניק במומנטים גדולי ערך במקומות הקדושים. שהיו מעין מרכז לעבודת ה' (*). מלוכת שאול נתחדשה בגלגל, (* אבימלך בן ירבעל נעשה למלך עם אלון מוצב אשר בשכם ובלי ספק כי הוא האלון המפורסם מימי האבות (שופטים ט' ו').

שמואל מצוה את שאול לרדת לפניו הגלגלה ולחכות שם שבעה ימים (להטהר מטומאת מת) ולהכין ליום החג שבו יקריב קרבן העם (שמואל א' י' ח'). אמנם אפשר לומר שזה היה בבקעת הירדן בגלגל שעל יד יריחו, כי גם שם יש די מקום לאספה עממית רבה ולשום שם אהלים לכל הנאספים. אבל עי"ז נפריד בין הגלגל של שמואל ובין הגלגל של אליהו ודומר כי שונים הם וזה לא יתכן להחליט אלא כשיש ראיות ברורות. וזאת זאת יותר נוח לומר שהגלגל של אברהם, שד שמואל ושל אליהו גלגל אחד הוא, וע"כ טוב יותר לישער שהגלגל של שמואל הוא זה שבבקעת מחנה. לכל אחת משלשת המלכים הראשונים נבחר מקום קדוש מיוחד למשיחתו, משיחתו של שאול היתה בטבור הארץ, שמשם היה אפשר לצפות להתאחדות כל השבטים שמדרים ומצפון; היא היתה על אדמת אפרים, שבחלמט השבט הזה היה תלוי הרכה גורל המלוכה, במקום שעמד מזבחו של אברהם. וגם דוד נמשח במקום שעמד מזבח אחר שד אברהם, המזבח שהוקם על אדמת יהודה בממרא, ושלמה נמשח במקום קדוש הסמוך לירושלם הוא גבעת שמואל.

המשיחה הרביעית היתה עוד הפעם בגלגל. גם את רחבעם בוראי בקשו למשוח במקום מפורסם בקדושתו, וע"כ בחרו בגלגל המקדוש אצל העם מימי אברהם, ושכם וגלגל היינו הך. המלך היה בשכם והעם הנאסף אל החגיגה נטה אהלים בגלגל עד פני השדה. ואולי מפני זה קראו אחרי שנפרדו עשרת השבטים מרחבעם: „איש לאהליך ישראל!“ כי השבטים ישבו אז באהלים מחוץ לחומת העיר.

ומפני מה עזבו את ירושלם והלכו לשכם – גלגל?

יען כי השכטים כבר היו מדאים תרעומות, וביחוד שבט אפרים, וע"כ לא רצו המה לעלות ירושלימה, והמלך היה אנוס לרדת אליהם. אפשר מאד שהיתה בלבם טינא נגד המרכז הרוחני החדש שנוסד בירושלם ע"י דוד ושלמה, ועל כן רצו להראות כי גם להם יש מרכז רוחני עתיק מקדש מימי האבות ומשה — והוא הגלגל.

לפי מה שכתוב ביהושע היה מחנה ישראל זמן רב בגלגל. ברור שמתחלה היה המחנה בגלגל שעל יד יריחו (ד' ו"ט). אבל גם אחר שנכבשה עי, ובני ישראל התחזקו והתישבו על החלק החררי, עוד אנו מוצאים את הגלגל במקום המחנה עד חלוקת הארץ (מ' ו', י' ו', ט"ז ס"ג, י"ד ו'). אבל אין הדבר מתישב על הדעת לחשב כי ככל הזמן של המלחמות היה מקום מושבו של יהושע ומחנהו בבקעת הירדן. העדיה מבקעת הירדן אל תחלק החררי לא היתה קלה, ומי שמשתדל לכבוש איוו ארץ, לא ישאיר את מחנהו עד קצה, במקום שנכנס לתוכה, אך בוקע ונכנס אל תוכה. אולם הגלגל שעל יד שכם הוא המקום היותר טוב לקבוע בו את המחנה, שמשם אפשר תמיד לעמד בהתקשרות עם הנגב ועם הצפון, והוא מקום שיש בו מרחביה למדי, מקום מרעה ומים. יהושע שם פניו מיריחו אל הצפון הוא עבר דרך עי והגיע עד בית אל. ביום אחר עבר עד הגלגל. הבקעה היתה פתוחה לפניו. שכם לא היתה עיר בצורה, מפני שהיא צריכה להכנע מפני זה שהר גרזים בידו. בגלגל זה חקע ישראל את אהלו ומפה נסעו צבאותיו אל שאר המקומות, שמהם נודעו לנו שנים : מסע אחד אל הדרום להגן על גבעון, ומסע אחד אל הצפון ללכד את חצור.

גם מה שמיכה אומר „מן השמים ועד הגלגל“
(י' ט"ו), ג"כ אי אפשר לומר שכונתו על הגלגל שאצל
יריחו, מפני שגלגל זה והשמים כרוכים מאד ורק הירדן
מבדיל ביניהם, ולמה יאמר „מן השמים ועד הגלגל“ ? על
כרחק צריך אתה לומר שכונתו על הגלגל שבצפון, שעד
שהגיעו שם נחלו נצחונות רבים וראו הרכה בישועת ה'.

גם אחרי תקופת הגלות, בימי הבית השני עור היה
המקום חשוב. בעת מלחמתו של בכחידם נגד ירושלם
עברו בדרך המוליכה אל הגלגל, ואין גלגל אחר שיתאים
למסעו של המחנה מסוריא לירושלם, מדבר הגלגל שבבקעת-
מחנה. ואילו היינו רוצים לומר, שבכחידם נסע דרך הירדן,
הלא אז יקשה למה הזכיר הסופר את הגלגל וזא את יריחו,
ששם העיר יותר חשוב לענין המלחמה, וידוע יותר בכתיבת
הארץ ? אבל אם נאמר שכונתו על הגלגל שבבקעת-מחנה
אז הכל יעלה יפה, כי הוא מסמן היטב את הדרך התיכונה
שבה עבר בכחידם.

אז היה הגלגל חשוב רק מצדו הטופוגרפי, בתור
מחנה על פני הדרך הגדולה המוליכה מירושלם אל הצפון,
המקדש לא היה כבר בעמק על שפת הבקעה אלא מלמעלה
על הר גריזים. גם בשומרון נתקבל החוק שכבר היה מקובל
אצל היהודים בירושלם, גם הם השמידו את הבמות וכטל
הקשר שבין המקומות העתיקים הקדושים.

הגלגל שע"י יריחו (*) לא היה ערכו ניכר כל כך

(*) לפי דברי יוסיפון היה במרחק עשרה סטאדיין
מיריחו (ערך $1\frac{1}{2}$ שעה) וחמשים סטאדיין מהירדן.

בתולדות עם ישראל, וע"כ לא רבו הזכרונות הקשורים בו, אבל הננו מוצאים שגשאר עוד לזכרון גם בומי דוד, ששם נאספו השבטים להעביר את דוד אחרי מות אכשלום (ש"כ ט' ט"ו), ופה פרסם שבע בן בכרי את עצמו למלך תחת אביו, ואח"כ אנו מוצאים ששם היה מושב בני הנביאים וכודאי לא ירחיק משך אותם אליו לקבוע שם דירתם אלא המקום הקדוש גלגל.

ע"ד הגלגל שנוכח למעלה ארמים איננו יודעים כלום (*) אבל אחרי ההוכחות שהבאנו אפשר לשער שגם הוא היה מקום קרוע לעבודת אלהים.

(*) החפ"ן דרוות את צמאנו במחקרי המקום הזה, יעיין במאספנו הספרותי ירושלם שנה שניה בחלקו הלועזי צד 12 — 29 מאמר גלגל שר האדרכר דר. ק. שיק.
העורך

מחיי הפלחים.

(עפ"י מאמרי מר בלדנספרגר ואחרים, בהרבעון אשר לחברת האנגלית לחקירת ארץ פלשת) (1)

מ א ת

שמואל ראפאלאוויטש.

מחלות וסגולותיהן.

הפלח כאשר יחלה יקראו בראשונה את הפת"ב (2) אשר ירפאהו ע"י הקמיע - ואך כאשר הסכנה גדולה פשוט כאשר כבר קרוב קצו ואין עוד תקוה ישתמשו ברופא.

החדר שבו שוכב החולה דומה לבית המרוח מלא שאון והמולה מהבאים לבקרו - ואינם נוהרים כלל ממחלה מתדבקת ושוה היא אצלם לשבר יד ורגל - לרוב ישתמשו בקמיעות למחלות הקדחת, חולי נופל ושגעון, - הקמיע הוא ניר ארוך ומשני צדדיו מצויר מגן דוד (או כאשר יקראוהו המה "חותם שלמה").

(1) החלק הראשון של המאמר הזה נדפס כלוח א"י ברוך שביעי

(2) חזון המסגר.

ואלה הדברים הכתובים על הקמיע :

„בשם אללה - רופא חולים

„בשם אללה גומל חסדים

„בשם אללה - פודה ומציל

„בשם אללה - אשר שמו איננו מזיק בארץ מתחת
ולא בשמים ממעל הוא השומע והוא המכין ויודע הכל
„(י"ד פעמים האות ס, י"ד פעמים האות צ, ח' פעמים
האות ק, מ"ב פעמים האות 4, .אללה באומן הנביאים
והמלאכים שלח רפואה לנושא הכתב הזה מקדחת
ומכל המזיקין - „לאללה הכח והגבורה „לאללה
הנשגב והגבור.

אם הסגולה הזאת לא הועילה, והקדחת מתגברת,
יש עוד סגולה אחרת בדוקה ומנוסה - החילה עומר
אצל כירים אשר הדליקו עריו אש קטן בעצים בוערות
פיחה אזורן, ומביט תוך חלוקו דרך צוארו. פלחה
זקנה המומחה לאותו דבר, מדלקת קמיע כתובה והעשן
יוצא מאחוריו כתנתו ומגיע לפיו - וזה הוא נוסח
הקמיע הזאת :

„אין אללה אלא אללה (1) חוזר ומחזיר

„אין אללה אלא אללה מבעיר ומעביר אש

(1) תרגומו אין אל מבלעדי האר הוא עיקר האמונה
השגור בפי המושלמים תמיד.

"אין" אלה אלא אלה סוכב הכסא וסוכבי
 "אין" אלה אלא אלה בדעתו תחליף
 ואם גם הסגולה הזאת לא תועיל, אין להחזקה
 עוד כל תרופה.

כל המחלות הכהובים בם' דברים ימנו ארבעה
 עשרה מחלות ידועות עד היום הישב אצל הפלחים וזה
 פתרונם עפ"י תרגומו של מר' בלדנספרגר :

חֲרָחַר	בערבית סְחֻנָּה	— קדחת פשימה
בִּלְקָת	" דוֹר	— חום גדול
מִדְחַת	" מָרָה	— מַלְרִיָּה
שָׁדְפוֹן	" קִיט אֶסְפֶּר	— חלירע
יִתְקוֹן	" עֵין מוֹקְטָא	— חולי נופל
דָּבָר	" דָּבָר	— נגעוי בשר
שְׁחִין מַצְרִים	" הַב עֵין נִל	— שחין מצרים
עֶפְלִים	" בַּסּוֹר	— מִרִּידָאָן
גָּרָב	" הַזָּאֵרֵב	— חֲבוֹךְ
שְׁנָעוֹן	" זְשָׁנוֹן	— שְׁנָעוֹן
עִנְרוֹן	" אֵמָא	— עִירוֹן
חֶרֶס	" חֶרֶס	— חֲרָשׁוֹת
תַּמְהוֹן	" תַּחְהוּם	— שַׁעֲמִים
שִׁתְפַּת	" שִׁתְפַּת	— שִׁיעוֹל לַמַּחֲזֵת הַרְיָאָה

הקדחת היותר מסוכנת היא הַמָּרָה — היא המלריה

המכרה נפשות רבות מיושבי הארץ ומפלת חללים
ביחוד ביושבי השפלה, על יד הגהור, ובגליל שהמט דרומה
של עקור – והפלחים אומרים פהגמם עד הגליל הזה
כי גם הצפור נושר נוצותיו בעברו על שהמת¹.

בשנית תר"נ נ"א בעת עבודה מסהיב יפו ירושלם
מתו רבים מהפלחים העובדים והפועלים, מכפר „נענה“
עד „הרמף“ והיו נאלצים להביא פועלים ממצרים, כי
הפלחים ברחו מעמק העבור הזה, הקדחת
הפשוטה, היא החרחר בעברית, או בערבית „סחונה“
„חממה“ – קשה מזה היא המחלה „דלקת“ בערבית
„דֻרִי“ אבל מסוכנת מאד היא הקדחת, היינו „המָרָה“
שזכרנו, יושבי העמק אשר משתמשים במים סרוחים
ומעופשים, מתים כזבובים, הפלחים יושבי ההר הכריאים
חמיד, כאשר יבואו להחצירה (קציר) או הגהור שביום
לביתם אך מחציתם, וגם השבים סיבדים אחרי כן מקדחת¹.

(1) מר בלדנספרגר משער שנכון לתרגם מלת „צרעה“
(שמות כ"ג) ושלחתי את הצרעה לפניך (וככה גם בדברים
ז' וביהושע כ"ד) באופן כי ה' השליט בהעמים את מחלת
המָרָה (אולי בחלוקה צדי על מית) כי נגד כל חי תהיה גם
היותר חזקה יכולים עמים שלמים לעמוד ולא להגרש, אבל
אם נפרש „צרעה“ מחלת המָרָה נכון היטב הכונה „ושלחתי
את הצרעה לפניך וגרשה“ כי יכולה מחלת המָרָה לכלות
עמים שלמים עד השמירם ושובני ההרים כאשר התאספו

מחלת האבעבועות - ושאדאראי - ירפאו ג"כ ע"י קמיע של "כתיב" מימחה. הפלחה ממאנת להרשות להרופא לקבל מרי של ילדה למען הרבק בידו אחר - מחשש סכנה - גם את מחלת "הסֶכְכָּה" (מוֹזֵרִין) ירפאו באופן כזה. - אם מחלת עֵין מִקְטָא (חילי נופל) התחזקה באיזה איש, מאמינים הם שהיא באה ע"י הרוח הרע "תְּרִינָא" אשר יש לו שליטה להרבק באיש או אשה בעשותם חטאה גדולה בשפכם מים על מפתח הבית ביום הששי ומכריז הזכיר בשם אלה - או כי שפכו מים על גחלי אש - הרוח הרע הזה יופיע לפעמים בצורת "נשיף" ולפעמים בצורת יהודיה, גם בצורת גמל או כושי, הכל לפי הזמן והמקום - כמחלה הזאת הכתיב יכתוב קמיע ארוכה כאורך החילה. ואם הקמיע הראשונה לא הועיל אזי ידוע כי גדול העון מנשוא ולכן הרוח רע הוא עיקש וממאן לחקוף חיש - ולכן משנים ומשרשים אותה ואם "נחלתה האשה" על הבעל להפרש ממנה פן ידבק הרוח הרע גם בו. -

למען הגן על היקדים אשר לא יפלו תחת רשות הרוח הרע הזה, יש סגלות שונות - למשר דוקחים ראש נחש יבש ומלוח, ותופרים אותו בכיפה ראש

להלחם את בני ישראל אחרי עברם את הירדן, והטרה אחותם נפלו חללים ויספו כולם ולא נשאר בהם עד אחר.

היורד בהורדו ונושא אותו המיד (הנחש נקרא בערבי
 „חיה“ מלשון חיים, אשר ישפיעו על היורד) – או לוקחים
 גרעיני חטים וחורזים איתם על חרז, ותופרים בכפתו
 של היורד כי חטים נקראים „אֶשֶׁה“ גִּיב מלשון חיים –
 לשגוען או למחלת – „מדורב נידושמי“ (מוכה הכבכים)
 שהיא גִּיב שגוען – ישתמשו בביצת „יענת המצרית“
 השחפת ירפאו במסמרי ברזל, בוערות באש,
 אשר ישימו על החזה מקום הכאב או בין הצלע
 החמשית והששית – גם למחלת המלריה לכד הסגולה
 הידוע של הקמיע, ישתמשו גם במסמר ברזל בוערות
 באש. באמצע הראש או במקומות הנסתרים. –
 למחלת „חיום“ רומטיזם – עושים במקום הכאב
 מאה או מאה וחמשים דקירות במחט, ונותנים על
 הדקירות מיץ שומים, ואם הכאב היא בין העצמות
 אז תקרא המחלה בשם: „חיום איל עדם“ ואז ידקרו
 הבשר במחט גדולה שנכוה באש עד אשר תגיע אל
 העצם הכואב. ואת המקום משפשפים היטב כמין
 מאסאזש. – למחלת דוחאה – כאב האצטומכא, יערבו
 כוסבר קלוי ברבש דבורים, ויתנו להחולה בכל יום כף
 גדולה, משך ארבעים יום. – לשיעול חזק וכאב החזה
 ישנה סגולה בדוקה ומנוסה. – קושרים היטב לצוארו
 של החולה עצם של זאב מהדקים אותו אל הצוואר

בצדו של סכין ובעת ההדקה יאמרו שלש פעמים:

"בשם אללה ובשם הזאבה" -

להחרי רע יש אשה בדואית מימחה

היודעת כיצד לרפאות - היא אוספת צואת הכלבים, צמחים ועשבים ידועים - וביחוד הזשאהדי הגדל באחו ומבשלתן יחד, והחליה שותה כוסות אחדות, עד אשר ירפא רפואה שלמה, אם לא, ירד לשחת. -

לשבץ - פֶּרִיזִים - בל"ע פֶּאֶרֶז - משהמשים בברז

בוער באש משימים אותו אל צד הסוכה. - דֶּבֶר (נגעים) יתנו עד מקום הפצעים עלי צנון או לפחות. -

לשבר ירורגל יחדקו היטב ונוחנים עצים קטנים להחזיק השבר ומיטחים למעלה בצק שערות ובצים.

נשיכת כלב שומה יחשב אצלם דרבוק - היינו

הרוח הרע של הכלב השומה (בִּלְבִּי מִחֲסוֹר) נכנס אל גוף האדם ונתדבק בו ושום רפואה לא תועיל כי

אם עד אשר קדוש ירוע יהנה פסוקי קראן ידועים לו ובאמרי פיו גרש יגרש כליד הקליפה המטאה ושם

ורפא לו. - הקדוש יסגרוהו בחצר מיוחד ולא יתן לאיש לבקרו - עד אשר תחליף הסכנה - כלומר אם לא יראה

האיש במשך הסגרו חזיונות של כלבים קטנים, יש תקוה לאחריתו, ואם ראה החזיונות האלו, מודיע הקדוש כי

לאברה תקוותו ואין לו כל תקנה. - לאחר קדוש שהיה

בלוד היו מביאים נשוכים ממין הזה כמו אל מכון
פסתור בארצות המערב.

להנשוך מנחש ישתמשו גיב באמירת פסקי
הקוראן, גם נותנים לו לשתות חלב הדבה עד אשר
יחל להקיא מראה צהוב, אז ידעו כי הקיא הארס, ושב
ורפא לו. — גם יש מהקדושים אשר אם יביאו מיד אל מקום
המעשה ומצץ הארס ממקום הנשיכה, והסגולה הזאת היא
באמת היותר טובה מכולם — (עיין איוב כ' מ"ו מ"ז). —
מלבד הרפואות הנזכרות ישנם עוד סגולות למחלות
שונות. — רפואה בדוקה ומנוסה לכל מיני פצעים ומכוה:
חפש אחרי עכבר וצורדו לפני זריחת השמש, קברו
בעפר ויהיה קבור שבעת ימים — הוציאוהו אחרי כן
מקברו ושרפוהו לאפר — ערב האפר עם שמן זית ועשה
תחבושת והניחנה על מקום הפצע.

רפואה בדוקה לקדחת:

תן להחולה ספר חלב גמל — וטרם השתיה
ינער את החלב בזנבה שר אותה הגמלה אשר ממנה
לקחת החלב.

אם חפצת כי שונאך יאבד קולו — תחן
בספר הקפה שלו חתיכת קן צפור — השותה יאבד את
קילו, וכדימי חייו לא יוכל להרים את קילו בדבריו. —

המונה כיכבים באצבעותיו ידבקו בידיו
 אבעבועות – והסגולה לזה: לבשר בצל בחומץ ודעשות
 מזה תחבושת. – אם האבעבועות נתדבקו בהרגלים
 הערב עלי חצובה (בערבית סאבאר, ובלעז קאקטוס)
 עם אבק הכופר (בערבית אל – כֶּנֶה) ותעשה תחבושת. –
 רפואה להמחלה המסוכנה אבעבועות. לעשן
 בחדר החולה זבל הארוה בכל ימי המחלה בלי הרף. –
 מל היורד מענפי הענבים טוב לגדול השער ולהסיר
 בתמים מהפנים. –

פתרון החלומות.

הרואה מת בחלום – יצפה למזל, אבל הני מילי
 בשאינו מקבל דבר ממנו כי בקבלו בחלום דבר מיד
 המזל סמן רע הוא לו כי נקנסה עליו מיתה. אם המת
 מושיט לו ידו בחלום ידאג לפרעניות וליסורים.
 הרואה בחלום והנהו מושלך ארצה מגבוה או כי מעיף
 באויר – סמן רע הוא לו כי גזרו עליו מיתה.
 הרואה חמור בחלום – מתנת כסף יקבל.
 אשה הרואה בחלומה כי היא מסרקה את שערות
 ראשה – תשתקע בקרב הימים.
 הרואה גמל בחלום – מיתה נקנסה עליו.

הרואה עץ זית בחלום יצפה לאושר.
 הרואה דם בחלום - יצפה להצלחה.
 הרואה סנדל בחלום - אחד מידידיו חורך בדרך.
 הרואה מים, מתכת או שמן - סמן רע הוא לו.
 הרואה שלג או אש - יצפה להצלחה.
 החולם כי הוא מכין לדרך פעמיו - סמן רע הוא לו.
 הרואה שן בחלום - יצפה לחתונה - אם שנו
 ראה. הוא בעצמו ישא אשה בקרוב.
 הרואה מטר בקיץ - סמן רע הוא לו.
 הרואה שמש אביב בחורף - סמן טוב והצלחה.
 הרואה בימי החורף פרות קיץ - סמן כי יתקוטט
 בקרוב את אחד מידידיו.
 החולם כי נחש נשכו עד זוב דם - סמן כי
 חרפתו תתגלה לשכניו.

זעזועים

(זכרון להרצל)

מ א ת

יהושע ברזילי.

א.

מעורי לא נסעתי נסיעה של שמחה כאותה
שנסעתי בכ"ג אכול התרס"ד.
כר היושבים עמדי בעגרת הרקבת נדמו לי
כאחים השמחים בשמחתי.
גם הכושי עם עיניו הכרכומיות ושיניו הגדולות
זהבנות, אף הקדוי בעל פנים שחרחרים ועינים בוערות
שישבו מורי, ששו - כנראה - בששוני.
ומי לא ישמח? הן אף שמונה מאות ושלשים
חמש שנה לא נעשה פה דבר כזה ואיש לא נסע בדרך
הזו בשביר ענין כאותו שאני נוסע עתה בגללו.

הדרדרים האיומים, הקוצים המכאיבים גם כראיה,
גבערי הקש הלכנים והיבשים המפילים בחרבוני קיץ
מעין לבנת מָוֹת על השפּה ועל רוכסי הרי יהודה,
המזכירים אה כִּי – הַעוֹלָמִים, נדמו לי הפעם
כשושנים ופרחים.

שריטות גדולי הרכבת בהתרומם על סדעי
מדרגות הרי כתר המחרישות תמיד את האזנים, המרגיזות
לב ונפש, נחשבו לי עתה כמנגינה יפה המנגנת ב"תק-תק"
את המרות, "עלה והצלח! עלה והצלח!"

מושבתי הגרמנים, "בעמק רפאים", הנשענת אך
תחנת ירושלים, המזכרת לנו תמיד את התרשלותנו
המעוררת בשביר זה קנאה וצרת-עין – לאומית, לבבה
אותי עכשיו ושָׁפְתִי דובבו בלחש: בנו לכם עוד מושבות
אחרות כאלה. גם לכם נתן יד, עוד יש בארצנו די
מקום למספר אנשים חרוצים, לוא גם יהיו נכרים, חומת
ירושלים העמופה תמיד באיוז שמלה מארג שד צמחי-
קברים, המפורשה בפּיח־ישני-עפר, הכוכיה והמבִּכָּה
עדיה כל עובר, ראיתי עתה חיה עדיזה, שולחת קרני
אור ותחיה על כל הסביבה.

אך מגדל דוד העומד כמצבת עולמים על
משאות ציון המיל קרחו עלי בעברי עד יודו בעגלה

המלאה כסף וזהב, הוא החל להזכירני זכרונות קדומים
 וכמעט השיבני אל אבלי ויגוני אך צלצור המתכות
 היקרות שצלצלו בעגתי בעברה על פני „רחוב דוד“
 השיב לי את צהלת הרוח שנחה עלי בדרך.

וכי אפשר להתעצב? היחכן להתהלך קדר, הן בעוד
 ימים אחרים יבא הדבר הגדול, השקים המלאים המונחים
 בעגלה זו יפתחו, מעין של זהב יפרץ על פני חוצות ירושלם,
 והיה יהיה לנחל אשר ידיח איתה מנילות-עניותה
 מזוהמת „שנוררותה“. ושבה והיתה משיש כל הארץ
 כבימי עולם ומעשה אור והדר תעשה כמו בשנים קדמניות.
 יום השבת ארך עלי מאד. אף התפכה אצל
 כותל המערבי לא הרגיעה הפעם את רוחי. – כשנים
 נדמו לי שעות יום הראשון, בכליון עינים חכתי ליום
 השני הנוער לפתיחת האוצר, זה היום יהיה התחלת
 כריתת העניות מעיר האלהים. ראשון יהיה לעבודה
 מעשית בירושלם.

אתא בוקר, הרמו הדגלים מיד מגדל דוד, הוכנו
 הכסאות, שרים ורבנים ישבו עליהם בהוד והדר, כולם
 התנשאו ממקומם בעת אשר ה„סכא קרישא“ הביע ברכתו.
 המנהל נתן לי אות, ברכתי „שהחיינו“ בכל כחי
 סכבתי את המפתח והאוצר נפתח... – אני שוקל

את למרות הזהב. מגרף במגרפה את הדינרים. ממש
כאלו הייתי אחד הסוכנים בימי הבית.

העבודה בהאוצר נעברה כראוי הדבר שלא
נועזתי אף לקוות כי יהיה בימי נעשה לעיני
העם מכל המפלגות נתן ידו להאוצר. מכל השדרות
ומכל הכתות מראים לו אומן גמור — אם
ה"כותל" שריר בית מקדשנו הוא המרכז הרוחני
לכל האומה הנה האוצר נעשה למרכז החומרי.
ההבדל הוא רק בזה שבהראשון יביעו כולם הגיונם
אך בשפה אחת, אם כי רבים לא יבינו אותה, ובהשני
ידברו בעשרות לשונות כי הלא אין עם בתבל שאין
בתוכו נדחי-ישראל ואין ארץ שמתוך הנדחים האלה
לא עלו איזו עשרות להתישב בירושלם וכל עולי
הגולה האלו הלא נמנים בין לקוחות האוצר.

שמעתי כי בעיר מתרעמים עלינו מאד על שאין אנו
משתדלים להשלים את שפתינו בהאוצר, אך כלום
המתרעמים מבינים עד כמה אי אפשר לפעל על האדם
בשעה שהדבר נוגע למאודו. וכל אחד בהול על ממונו
ומאמין הוא כי רק אם ידברו עמו בשפת ארץ גלותו
יבינו היטב למלאות חפצו. עבודה זו כנראה לא יגמרו
גם בנינו, הלואי שדור שלישי או רביעי, אחרינו, ידבר
אך עברית.

מה שהפלאני ביותר זה הוא שהעם
הירושלמי הבין תעודתו של האוצר: כי כחו
וגבורתו הנם אך בזה: שמשמש הוא בתור כלו-שרת
לכל עבודה ריאלית הנשענת על בסיס בריא. על
כן לא פנו אליו בבקשות כמו לחברות הישוב. אך
שנורר אחד מיפו שהיה רגיל להתחמא לפני" בהיותי
מורשה חו"צ בא אל הבנק ב"בקשה". אך די היה
מבט הבז של ה"פובליקה" שהיתה באותו מעמד להבינהו
בינה כי פה עומד הכל על היסוד של "זה נהנה
וזה לא חסר".

"אם כה יתקדם הדבר - אמרתי פעם אחת
לחברי אליהו שנלקה קצת בפסימיות" - אזי נוכל
לקוות..."

"יתקדם ויתקדם - ענני רעי בחיוך של נחת רוח.
ביליד ירושלם המכיר את מקום מולדתו - אוכל
להבטיחך זאת".

דאגה אחת נקרה במוחי: ומה? אם כל
הלקוחות הטובים הלזים מאתנו כסף המראים לנו כל
כך פנים שוחקות בשעת ההלואה וחותמים בחבה
רבה על "הקמפאלים" (1) יאמרו לנו בבוקר יפה

(1) וועקסלען (שטרי חובות).

אחר, המרובים מאד בארצנו היפה - „משמים היינו בכם,
כל הקמיאלים שחתמנו לכם היה רק לעשות לכם
נחת רוח רבלי תלבינו פנינו בעת נתינת המעות אבל
אין בגופא דעובדא כדום. וכי נעלם מכם ומשולחכם
שאין אנו אלא ירושלמים? ובכן . . .”

ימים עברו, שבעות גם ירחים רבים חלפו
והעובדות הראו לי, כיפחד שוא פחדתי, פורעים דיקניס
כהירושלמים עוד לא ראיתי מימי: במשך שרש שנים
לא זכו אותנו אף ב„פרומיסם“ אחד. רק באמצע שנה
הרביעית כבדונו בפשיטת הרגל קמנה מאד ואף פשיטה
זו באה לנו דוקא מידי לקיחות שאינם בני ברית.

„פשיטה זאת“ גרמה לנו הרבה נחת רוח, סוף
כ”ס הננו נם אנחנו „כעלי פיננסום“ אם שאר הבנקים
נלקי ע”י אלה בסכומים הגונים מדוע לא יגררו גם
את אוצרנו גרור קל? האמנם כבר הגענו למדרגה ש„לא
נפקד ממנו איש“.

מצד מהלכו של עסקי האוצר יכולתי להיות אחד-
המאושרים אך חוק הוא בתכל, כי אין שמחתו של
הארם שלמה לגמרי, בתוך כוס ששוני היתה מפה מרה
מאד מפה זו היתה בדמות בריה לבושה בגדי שרד עם
כנפים משורות בלזאות זהב וכסף מעל לשרורים.
ארוכים וצרים.

לבריה זו הלבושה בתלבשת מזורה זאת. קראים
בארצות הקדם, "קאוואס", משמשים בני אדם אלו אצל
צירי הממלכות, אצל נשיאי הרתות ואצל כל הגדולים,
כל מי שיש לו "קאוואס" ידוע הוא גדול.

גדול כבוד האוצר בעיני הבריות ולכן נפן בו
"קאוואס" שתעורתו כפודה: לשמור על "ארון-הברזל"
שבתוכו "הקופה" וללמד "דרך ארץ" להמתרשמים
לפרוע חובותיהם בזמנם.

בהיות האוצר מוסר ישראלי החפץ להוכיח גם
לנו גם לאחרים כי אנו בעצמנו בדי שום עזרת
זר יכולים לעשות דבר שלם ומחוקן נמנו כד העומדים
בו-מהמנהל עד שומר הפתח-יהודים, מלבד אחר, כלומר:
מלבד הקוואס, "בעד הכנפים", כל מענותי כי בכנפים
פאלה אפשר לכסות גם את בן עמנו ומוראו וחתתו
יהיו עד כד, כאדו היה גוי גמור אך שומע לא היה לו,
כד ירושלם היתה נגדי, כולם מענו: קאוואס יהודי?
הנשמע בזאת מזמנו של אדרינוס ועד עכשיו?"

כמעט הייתי דלעג לכל העיר ע"י קנאתי היתרה
הזאת, החרדים פקרו עלי בשביל זה עון, "גלוי ראשי"
של פקירי-האוצר, תואנה בפיו - היו אומרים - שזה נחין
בשביל כבוד הבריות ובשביל שישמרו לפרע, "הקמאליס"
בזמנם, באמת ניחא לו בקלות ראש זוי, החפשים

עמרונו בשם „שׁונו סׁמׁׁ. מכר הצדדים לא חפצו להבין
את כל העלבון שיש ב„ירושת הגלות״ הזו, בכך
החרפה שה„שבת-גיוית״ הזאת מעטה עינינו.

ומדי ערב בשעה שהקוואם הנכרי היה עוזר
לי לסגור את ארון הברזל הייתי מזדעזע, נדמה
היה לי כאילו אני שרוחו של ישראל ברומא לפני
האפיפיור ומורטים את לחיי כדי לביש ע״ז את כל עמנו, —
קוא חיתם — בימי זרובבל ועזרא — הייתי אומר
בנגד מלעגיו — הייתם מבקשים בפה מלא חירות
ופרשים ממך פרס, כדי לגנון עליכם על דרכם, בשובכם
לבנות הריסות ארצכם.

אלהים ראה בעיני, הקאוואם הנכרי התפטר בעצמו
ממשרתו, יעבר עזי מה — אמרתי בלבבי — הקוואם
הבא במקומו יהיה דוקא יהודי ורק ואך יליד ירושלים.
לאשרי נמצא לנו יהודי נושא סבל, רם הקומה
אשר גם גלית לא היה מתעלב להתחרות עמו
בכח ובקומה. — את הסבל הזה כתרגו בשם „קאוואם״.
בני העיר צחקו עלנו, אמת הדבר — אמרו — כי
אחיאם הסבל דומה לענק בקומתו וגבורתו, נכין הוא
כי נושא הוא על כתפיו משא „קנתר״ (1) כאשר ישא
האיש את ה„רוטל״ (2) אבל הלא יהודי הוא מילידי

(1) קנטר ערך 290 קילוגרם. (2) רוטל = 8 קילוגרם.

ירושלם המתוארים אצל הערביים בהתאר היפה „ולד
 אֶלְמוּת“ (3). הנה דעו לכם כי כאשר יבא אחיאם זה
 דמתקרי אצלכם „קאואם“ אל אחד „מתקיפי הארץ“
 יתעללו בו. — הלצנים שבין לקוחות האוצר הוכיחו
 אותנו כי אין אנו חסים על ממונם של ישראל. הן
 מדת האָרְג הדרושה לתלבשת-הכנפית בשביל אחיאם
 תעלה פי שנים מהדרוש לאחר הקאואסים השכיחים.
 מנהלי ופקידי האוצר היו בדעה אחת עמדי.
 ההכרה העצמית הלאומית דברה בהם, ע״כ עמדנו נגד
 כל המלעיגים, המה אמנם חזו בנו נקם בעת שבקשנו
 בכל החנויות תלבשת מוכנה כ מ ד ו של אחיאם ולא
 מצאנו, אך לעומת זה נקמנו מהם בפלים בראותם
 את אחיאם שלנו לבוש בבגדי השרד. הם נאלצו
 להודות, כי נענוע כנפיו הארוכות ממלת עליהם אימה
 אמיתית.

כולם הכירו עתה, כי אחיאם נועד מתחילת
 יצירתו להיות קאואם להאוצר, עכשיו זכרו, כי עוד
 ה ר צ ל — בהיותו פה פקח עיניו עליו, גם מדד את
 קימתו וחקר תמונתו.
 הגדות רבות „סבכו בעיר על אחיאם שלנו, אלה

(1) „ולד אל מות“ בני רחל שמתה בעת לדתה.

ספרו כי הוא משרידי משפחות ה"ירושקות" (1) שנשאר בירושלם מזמן החורבן, אחרים הלשינו עליו, כי יש בו ממדותיו של גבורי אפרים ובכוסו יכול להתחרות אפילו עם "קצאפ" מלידה ומבטן.

אנו לא שמנו לב לכל דבריהם, ברגעים אחדים נעשינו אני ואחיאם ידידים אמיתים וכשסגר לי בפעם הראשונה את דלת ארון הברזל נדמה לי כי כרתנו בינינו ברית מלח ובשעת כושר כזו אמרתי לו: "אחיאם אל תשתה" הוא נענע לי בראשו ואנכי ידעתי נאמנה גם אם יגע הדבר בנפשו לא יחלל נורו.

בין אחיאם וארון הברזל היתה גם כן מעין כריתת ברית, הוא נסה לזוז אותו ממקומו ולא יכל, מאז נכנסה בלבו יראת הרוממות מפניו – מדי בקד בהסירו במטלית את האבק מאתו היה מלשף את הארון ולוחש לו, נדמה לי כי היה אומר לו: אל תירא, אנכי מנן לך, דרך גייתי יעברו כל הנוגעים בך לרעה.

יחוסו של אחיאם אלפקיד האוצר היה תלוי הרבה, מיוחסם אל ארון ברזל, כל אלה שנועזו לכנס לשבכת הקופה ולנגע בידים וגסות בהארון בלי שום הכנות, היו קלים בעיניו מאד. "אין להם דרך ארץ מגדול" מהם: אמר לי פעם, אחת, בראותו כי אחד

(1) "ירושקות" כנראה נשתכשה מלה זו מהתאר

"ירושלמיות".

הפקידים הצעירים נגע שלא לצורך בהארון.
ה"עקב החלש" של אחיאם שלנו היה כי לא ידע
אף פרוזה אחת בעברית, הוא כמעט ה"ספרדי"
היחיד יליד ירושלם שאיננו יודע כלל את שפתנו.
"בני לומד" – השיב על תוכחתי – אני עם הרצל דברתי
"שכנו" וכן אדבר גם עם המשיח.

את הזשרגון הספרדי לא אהב אחיאם ועם הפקידים
הספרדים היה בוחר לדבר ערבית, ע"פ רוב חשתמש
בה רק בעידן רתחא, לשונו עמנו: היתה "שכנו" (1) שלא
ידע אותה על בוריה, וע"כ היו כל דבריו מקושעים
ומפסקים ונכשל תמיד בחלוף המינים הזמנים, ואחרי
כל אלה היה מוכרח לערב גם איזה מלים ערביים
כדי שיבינו אותו.

"מצב-הקופה" לאמר: רבוייה ומעוטה בתוך ארון
הברזל היה מהדברים שענינו הרבה את אחיאם, כשהיתה
הקופה מלאה היה פניו צהובים, והיה אומר: יש הרבה
כסף, אפילו עשרה אחיאם לא יזונו את הארון ממקומו
ובשנת מעטה הקופה התעצב מאד.

"אני חפץ" – אמר לי אחיאם בשוחת רעים
שבינינו – כי בכל יום יתרכזה הכסף ויהוהב בחאוצר.
בנאמנות זה טוב, אפילו מאה "חילות" לא יזונו את
הארון ממקומו, צריך הרבה הרבה ממון בכל יום.

(1) הזארגון האשכנזי.

יכניסו, יכניסו, ולא יוציאו מאומה, וואלא סורטוט¹ עד
שיהיה כדו בנין בית המקדש, בנאמנות "בחיי אבני"²
ראשי אתן, בעד זה.

"לב אשה" היו רבים מלקוחות האוצר מכנים
את אחיאם על טוב לבבו ורבת מזגו, אבל נורא כארי
היה בשעה שנגעו ברגש הכבוד שלו.

פעם אחת הוכיח אותו מנהל הסניף על אשר
מסרב הוא לשלם להעדה את מס הגלגלת.

"שום קאואם איננו משלם" התנצל אחיאם לפניו.

"אבל חרפה אתה נוטה עלינו" הגיד לו

המנהל ברוגז.

חרפה לא צריך, "כתר חירק חודג'י ואלא בידלו"³

ברגע אחד הסיר מעליו תלבשת הקוואסים ובעמדו
אך בכתנתו הניחם לפני המנהל בלי דבר מאומה
ורק שפתיו רטנו: "אחיאם לא ישא חרפה על ישראל".

אך חודות לאהבתו אלי עלה לי לפתותו לשוב

אל מקומו אחרי אשר הבטחתי, כי לא ירמוז לו אף

רמז קל בדבר מס הגלגלת.

¹ "וואלא סורטוט": אפילו פרוטה.

² "בחיי אבני": בחיי בני.

³ "כתר חירק חודג'י ואלא בידלו": חן חן אדוני

הני לך התלבשת.

ב.

בסיף כסלו תרס"ח. שבתי מאחד ממסעי הקצרים.
 "ירושלם נראתה לי כשושנה ענוגה אשר אך זה התרחצה
 בממך ועתה היא מתיבשת מול שמש רכה ורחמניה.
 במרומי מדרגות ההרים התחילו העשבים להראות
 מחרכי הסלעים, העמקים התעמפו בשמיחים ורקרקים.
 ועיר שם נראו גם השושנות האדומות והפרחים החבלילים
 של האגוז הגם. — עלי הותים המזהירים נדמו כאמורות:
 הביטו וראו, טהרנו מאבק הקיץ. — מגדל דוד נשקף
 בעומד ושואל: התביא לי בפעם הזאת תחית הטבע
 את אותה ה ת ח י ה שאני עומד ומצפה עליה זה כמה.
 בעברי משער יפו אל רחוב דוד חשבתי כי
 אך מקרה הוא שהרבה מהעוברים ושבים מסתכלים בי
 אולם כשנגשתי אל בית האוצר נבהלתי ממראה פני
 אחיאם. קומתו כאלו התקמנה גם לחייו שפו עיניו
 הפיצו זיקים נוראים.
 חשבתי, כי אחד הפקידים או הלקוחות העליבו
 אותו באיזה דבור ולכן שאלתיו: מי הוא אשר פגע בכבודו.
 "מוש הדא חודג'י" (1). לא אותי העליבו כי א ו ת ו
 המה מלעיבים, דיניא מוש טיב (2) חומסים א ו ת ו
 גוזלים ומוציאים מאתו.

(1) "מוש הדא חודג'י" לא זה אדוני.

(2) "דיניא מוש טיב" העולם איננו טוב.

מה אתה סח! קראתי בבעם. מי עושק את מי?
מי גוול? מי מוציא?

כולא נש, כולא יהוד, "רובי" (1) "רובינא", "שכנזי"
"בחרלי". "הוספנוילי" כולם לוקחים ומוציאים. אוי לי
הוא נעשה קל אפילו. סבל אחד ישא אותו.

כשנכנסתי פנימה ראיתי כי אמת הדבר. כל
המפקידים מכל הכתות ומכל המפלגות עומדים דחוקים
וצפופים ע"י שבכת הברזל של הגזבר ומוציאים את
כספיהם. אחד הפקידים ספר לי כי מאמר "אחד העתוננים
המקומיים, שהזכיר את הנזק הקטן שסבל האוצר מפשיטת
רגל אחת ביחד עם השכרים והשמיטות, הנוראים
של הכנקים הגדולים באמריקא הבהיל את הירושלמים
וגרם את המרוצה הנוראה הזאת.

נער אדמוני נדחק בין ההמון והגיש להגזבר שני
פנקסים בצעקו: בי אדוני מהר נא לתת לי את כספי.
"הלא רק עשרים ושנים פרנקים יש לך על
הפנקסים האלה, ומה החרדה? המתן רגעים אחדים
ער שאפטר את אלה שקדמו ממך". קרא הגזבר
בנגבו את עגלי הזעה שירדו על פניו מרוב עבודה.
"גם עשרים ושנים פרנק הנם בסף" השיב לו
הנער בשחצנות מגונה.

(1) "רובי", "רובינא": רב ורבנית אשכנזי בותרי וספרדי.

"חברי בישו להביט בפני ואני בפניהם, ומבושה
 הפצתי להתחבא בחדר הפנימי אבל אנוס הייתי לעבוד
 ולמלא דרישות התובעים מלוותיהם ופקדונותיהם.
 ואתה עוד הצעת לפנינו - אמר לי המנהל
 הראשי - כי נלוח סכומים עצומים על זמנים ארוכים
 מאד להחברות העוסקות בבנין. בתומתך חשבת, כי
 אפשר לסמך על כספי המפקידים, פוק חזה!
 כעשרה ימים נמשכה המרוצה על האוצר,
 יקירי ירושלם הזרעונו אך מלבד שנים שלשה לא עשה
 איש מהם דבר להסביר לעם משונתו.
 הכל קבלו כספיהם אפילו ארה שומן פרעונים היה
 רק אחרי חרשים רבים.
 לא הייתי מקבל פקדוני - אמר לי נשוא פנים
 אחד - אך חושב אני לשוב אל ארץ מולדתי.
 "אינני שואל אותך" - השבתי לו בכעס עצור - "אבל
 לא נאה לנכבד כמוך להתנצל באמתלאות שאין להם שחר".
 גדול היה צערי מהזעזוע הנורא הזה שהכזיב את
 אמונתי בחוש הבריא של העם וששם לאל הרבה מתקוותי.
 נורא היה צער המנהלים והפקידים אך יותר מזה הכאבני
 מראה פני אחיאם, מדיו תלוי עליו כמו שק, הכנפים
 נעלמו נגמרי, הוא האומלל הגיע לידי יאוש כזה שחדל
 אפילו להסיר את האבק מהארון.

האלה המה ניני המכבים? האלה הנם יוצאי
חרצי, "עם נבין וחכם"? שאלתי את נפשי המתמרמה,
האלה יבנו חרבות?

ג.

כשני חרשים עברו, הגשם יורד בלי הפוגה, ירח
שכמ הראה כי אמנם כימות הגשמים אנו עומדים ובכי?
דלה האוצר סובבת בלי הפוגה על צירה, איש איש
נכנס כגנב, צרור כספו בידו ומתנצל באמתלאות שונות
על אורתו: עז שדרש כספו בעת המרוצה, ומתחנן כי
יקבלו אותו שוב מידו.

"מדוע כועס עלי אדוני וממזה עומק הדין עמדי?
שאלני רב זקן שהשיב את פקדונו אשר הוציא.

האמת אניד לך רבי, כי כעס מיוחד יש לי עליך
ועל "רבנותך", לא די לכם שהוצאתם את העשרים דגרים
המסכנים שהיו לכם בהאוצר עוד האיצה בי רבנותך,
בהיותי מרור עם ההמון הרב ותצעק עלי בפני כר: כי
אני גורם כמיל תורה לרב זקן.

צדקת צדקת בני, אשה היא אשה, כשהוצאתי
את כספי מכם לא הבנתי כלל מהותו וערכו של האוצר.
מר . . . ברר לי אותה, ועתה אני מבין: עד כמה שניתני.
כיצד רב שכמיתך ששמש בודאי כארבעים שנה
בעיר הגונה כגולה לא ידע מהותו וערכו של האוצר?
מירוד הייתי תמיד בלמודי.

כן כן רבי צדקת גם אתה, מרוב שקידת מעלתך

בתורה. לא יכולת להחבונן לדבר שנוגע לכל עקרי דיסודי התורה.

אמנם בני חמאתי, אבל מעתה נשרים נא בינינו כי שניאות מי יבין. קח נא את כספי על התנאים הקודמים והיתה יציאתי באמצע כאלו לא היתה כלל.

יום העשירי לחודש שבט היה אחד מהימים היותר יפים שבחודש הזה. ההרים העומרים את ירושם התכסו בדשא, צמרות השקרים נראו כמבוסים בשלג מלבנת פרחיהם. אחרי שבוע תמים של גשם חממה השמש את כל היקים. כל הסביבה אמרה שירה. באותו בוקר מצאתי את אחיאם מנקה ומנהץ את הארון, מטפן ומחליקן כשהוא מזמר: „אל בנה אל בנה“.

ומה? שאלתיו.

טוב חורגני, מראן בחיי אֶבְנִי (1) אפילו חמשים אחיאם אפילו אלף חילום לא יזיוו אותו ממקומן, אים ברך כולא יהור (2) הביאו, מראן קמיר מראן (3), כולא דהב (4), עוד חורש עוד שנים עוד מאה חירש ויהיה בו כדי שעור בנין בית המקדש.

(1) טוב אדוני הוא מלא בחיי בני. (2) אתמול הביאו כל היהודים, (3) הוא מלא כולו מלא, (4) כולו זהב.

אלכסנדריה של מצרים.

מצב היהודים הגשמי והרוחני.

מ א ת

בן ציון טראגאן.

מספר היהודים תושבי עירנו אי אפשר לדעת בדיוק; אך משערים כי עולה מספרם לעשרים אלף בערך, בעשר שנים האחרונות רבו מאד מספר הנכנסים לארץ מצרים וביניהם הרבה מהגרים יהודים מכל הארצות: מארץ ישראל, תורקיה, יוון, איטליה, מרוקו, וגם מרוסיה ואוסטריה וכו'. ורק לפני שתי שנים, ימי "המשבר" פסק זרם ההגירה הכללית. וה"משבר" צריך להודות, כי בכל הרעה הגדולה והחרבן הנורא אשר גרם לפשיטת רגל ולשבירת מאות בנקים, ולהריסת מעמדם של אלפי סוחרים אמידים, — הביא — נוכח לאמר, גם קצת טובה לאותם האנשים הבינונים והעניים אשר לרגלי רבוי הנכנסים הורע מצבם, כי שכירות הדירות וצרכי אכל נפש היו מתיקרים ועולים יום יום, עד אשר בעל בית בינוני היה אנוס להפריש שליש, ולפעמים גם החצי, ממשכורתו החדשית, לתשלום שנת דירתו; וע"ה "המשבר" אשר שם קם לההגירה בהמון, הוכרחו בעלי הבתים להוריד את שכירות בתיהם וגם היוקר הכללי הוקל.

המצב התמרי של אחינו פה בכלל טוב. רוב הבנקים המפורסמים ובעלי המסחר היותר גדולים הם יהודים, עניני המשערה (ה"כרוה") הם כמעט ג"כ בידם. עפ"י עוסקים הבנקים והסוחרים הגדולים במסחר צמר הנפץ, זה ענף המסחר היותר גדול ועשיר בארץ מצרים, אשר תוצאותיו לאירופה עולה כשלישים מליון ל"ש, לשנה.

בעלי מלאכה מעטים נמצאים בקרב היהודים פה, ולעומתם ישנם סוחרים רבים גדולים וקטנים בכל ענפי המסחר, וכולים ומוכרי גורלות. (מהאחרונים ישנם כמאה וחמשים משפחות המתפרנסות מזה).

משפחת הכרונ די מנשה היא היותר נודעה ומפורסמת בשמה הגדול בכל הארץ, מלבד מה שהוא המיסר של כמה בנקים, עוד הוא נשיא או חבר ועד בשלש וחמשים חברות שונות של עסקים גדולים, ובכל יסוד של אגודת מניות חדשה אין קהל אדירי הכסף משתתף בה, אם איננו רואה את שמו של "די מנשה" בראש. אחריו יבוא המליונר האדון יוסף אגיון, הוא מיסר ה"לאנד בנק", אחד הבנקים היותר מפורסמים, ואחריהם העשירים קטווי, רולו, גרין, גוהר קמפוס, וכו' וכו'.

בפקודת הממשלה יש יהודים רבים נושאי משרה בהכלדיה : הכרונ אלפריד די מנשה הוא אחד מחברי המועצה, ופקידים רבים נושאי משרות ושרות, ובתוכם גם רופאים יהודים, אשר האחד מהם הוא האדון ד"ר יצחק לוי (לפנים רופא הצבא ביפו); וכמו כן : בכתי המשפט, במשרד הפוסטה והתלגרף וכו'. אדות מצבה המוסרי של העדה האלכסנדרונית, קשה מאד לשפט עליו מה הוא בכללותו; ערכוב נורא, "בכל" ממש,

י ה' ד'י כל הארצות גרים פה. התושבים העקרים, ולידי הארץ, אינם עולים במספרם לעשרים אחוזים למאה; והיתר, לאמר, שמנים למאה, הם סכל פזורי הגלות. כל אחד חפץ ומשתדל להפיץ ולנטוע בקרב ההמון הססבב אותו את דעותיו ואת רעיונותיו אשר הביא מארץ מולדתו; אלה את אדיקותם הטפלה ואת הויותיהם המגוחכות; אלה את השכלתם המערבית, יותר עמה הכפירה והטמיעה, ואלה את רעיונם הלאומי וחכמתם לעמם (לראכוננו, צריך להודות, כי אלה האחרונים הם הפחות מוצלחים מכולם). המשפיעים ביותר על המון צעירינו פה, הם אותם הרנקים הבאים מתורקיה אשר לכדו צרפתית באיזה כ"ס של חכ"ה או ישועי, ובאים הנה למצוא עבודה ומשרה בכנקים ובבתי המסחר. הם מכיאים את השכלתם ואת דעותיהם החפשיות (מובן, כי ראשית כל, ההתנכרות לכל קרשי עמנו) אתם, ומפיצים אותם בלי כל עמל בין צעירינו התושבים, הנוחים להתפעל מכל ברק אירופי.

אין כל אגודה או חברה בין הצעירים ובני הנעורים באלכסנדריה. שעות מנוחתם טכלים הם בבתי הקהה, בבתי הבירה, בהתאחרונים וכו'. מה שמענין להם לדעת הוא: עניני הכרוה, עלית וירידת השער של צמר הגפן, של איזו מניות, שטרות; ולפעמים מדברים בנושאים ונותנים גם בפוליטיקות של הממלכות, אך מכל הנעשה בעולם הגדול בנוגע לנו היהודים, אין להם כל מושג. ואם לפעמים יודעים כי היו איזו הריגות ברוסיה, פרעות במרוקו, גירושים ברומניה, רדיפות בפרס, — זה רק בחסד העתונות המקומיים המוריעים ב"דרך אגב" גם את החדשות האלה. נורא הובה, כי ככל ארץ מצרים, אשר מספר יהודינו

עולה קרוב לששים אלף, איננו יוצא אף עתון יהודי אחד, בשום שפה, עתון שיהיה אורגן של העם, שידבר מתוך גרונו של המוננו, העתונים הסקומיים התחמו תמיד באהרה לעמנו, ותמיד מספרים בשבחי אומתנו; יודעים הם שהשפעתו של היהודי בשוק הכספים ובמסחר היא גדולה וחשובה, ונרגשת בכל צער; גם בספירות העליונות, הממשלה המצרית, יודעת להעריך את תועלת היהודים המביאים להארץ והגורמים בהפרכתה, לכן היא מתיחסת עמם באהבה אמיתית, והעונשים שנענשו מסבכי עלילות הדם התכופות בפורט-סעיד יוכיחו, אפס כי בזמן האחרון התחיל כנראה להגלות פה ושם עקבי המחלה הארורה, "האנטישמיות", ודוקא בין המפלגות אשר השבנום לרעים אמיתים וידידים גמורים, העתון "קורייר די איגיפט הוי"ל בקהיר, בדבריו אדות הפרעות באדנה, אמר בתוך דבריו: "שום דת בעולם אינה מתרת להרוג את כופריה; בכל דת לא נמצא כי החסדה את ההמון, באמר לו כי הפרעות נגר אי-המאמינים, הוא מעשה רצוי להאלהים — "זולתי בדת היהודים"!

מוכן עד כמה מאמרים מסממים כאלה יכולים לקרר את יחס האהבה אשר שרר מעולם בין היהודים ובין תושבי הארץ. איש לא התענין לצאת ולמחות כנגד הרבה החרשה הזאת, ומי יודע כמה מאות יהודים תומכים עוד את העתון הנז'. בזמן האחרון כאשר כל העתונים כתורקיה פרסמו מאמרים אדות ה"ציוניות", פרסם גם העתון "פירמיד" בקהיר את מאמרו הירוע של ה' כ' ה' מסלוניק בה"סטמבול". גם פה יצאו במאמרים נגדו, כיניהם המאמר המצוין של הציוני הנלהב י. כלב מפיליפופולי היושב בעת בקהיר ומנהל ביה"ס להערה

שם כהעתון "זורנל די קיר", ואחר נתפרסמו ביתר העתונים המקומיים, הערבים, הצרפתים והאטלקים, מאמרים בעד וכנגד התנועה; אך מה שנוכל לסקור ולהבין מרוחם של עתונים אחדים, וכיחוד ה"פירמיד" כקתיר, הוא, כי לא הוכחו והמשיא והמתן בשאלה הציונית, גם לא מוכת ממלכת תורקיה הביאתם לידי זה, כי אם השנאה והקנאה לעמנו הנשרשה בלבכם, היא היא היוצאת מתוך גרונם... ואין איש בינינו אשר יחוש וירגיש את התוצאות הרעות בעתיד מכל זה...

התנועה הציונית ישנן בעירנו שתי אגודות ציוניות:

(א) "תקות ציון", נוסדה ונתחדשה לפני שנתים בין תושבי העיר ע"י האדונים מ' בן משה, מ' אביכזר, ליב צוידר וכותב הטורים האלה, מספר החברים עולה למאה.
(ב) "צעירי ציון", בין אחינו האשכנזים ובה שלשים חבר. בשנה זו נמכרו מאה ושמנים שקלים וגם כסף הכניסו להקופה הלאומית, באגודת "תקות ציון" ראינו בזמן האחרון קצת עבודה, הזמינה פעמים את הציוני הנלהב האדון יעקב בלב מקהיר וינאם נאומים חמים כלשון צרפתית בפני המון עם גדול. גם האדון וידנברג מורה צרפתית בבית"ס להעדה בעירנו נאם נאום חשוב אשר ענין את הקהל. אך בב' לצערנו עלי לאמר כי אין לקוות גדולות לתנועתנו מ"תקות ציון"

ועד הקהלה. עניני הקהלה מתנהגים עפ"י הנהלת ועד של ששה עשר חברים, כולם מעשירי ונכבדי העדה הנבחרים בכל שתי שנים ברוב דעות הבוחרים, אלה האחרונים הם המשלמים את ה"הערכה", או כמו שקוראים אותה בתורקיה: "קצבה", לאמר מם הקהלה (לא פחות

מל"ש אחד לשנה) אשר מספרם אינו עולה לחמש מאות. עפ"י הועד הוזה נחתכים כל עניני העדה הגדולה הזאת, הוא הממנה גבאים ומנהלים לכל מוסדותיה ובתי החסד השונים; לבתי חספה, לבתי הכנסת, לבית החולים וחברת הצדקה; וכלם בלי הכדל צריכים יהיו לעבור תחת שבט הבקורת של "ועד הקהלה", ומחויבים למסור חשבון הכנסה והוצאה בידיו. לשמחתנו נוכל להודיע כי אין שתי עדות יהודיות נפרדות באלכסנדריה, והקהלה היהודית פה היא כמעט היחידה בכל ארצות הקדם בין ספרדים ואשכנזים, אלה האחרונים אשר מספרם עולה לשש מאות נפש, משתתפים בבחירת הועד (מובן רק משלמי ה"הערכה"), ונהנים מכל זכויות הקהלה, עניייהם מתפרנסים יחד עם יתר עניי הקהלה, חוליהם מתכלכלים בבית החולים, ובניהם מתקבלים בבתי חספה, גם בית כנסת יש להם בבית אחוזת העדה, ובין חברי הועד ישנם גם שנים מהעדה האשכנזית.

רב הקהלה או חכם באשי, נבחר גם הוא עפ"י הועד לאמר על פי ששה עשר החברים, אין הקהל יכול לחוות את דעתו, ואין הועד מתחשב עמו.

תפקיד הרב או חכם באשי הוא רוחני דוקא, כל עסקו הוא רק בעניני איסור והיתר, קידושין וגירושין, ואין לו הרשות להתערב מחוץ לגבולו זה, איננו בא לאספות הועד, אם לא בעת אשר מזמינים אותו עפ"י איזה מקרה. משרתו מאושרת מטעם הממשלה המצרית ומקוימת בפירמן מהשולטן בקושטא.

תקנות רבות נסדרו ונחקנו בהנהגת בית הדין, וביתור בעניני נשואין כל השדוכים צריכין להעשות בבית הדין

לפני הרב או ממלא מקומו, התנאים משני הצדדים
נכתבים בפנקס בד"ץ בחתימת ידם, וכמו כן הנשואים, העתק
הכתובה נשאר בפנקס בד"ר וישולחים אחד ה"חכמים" בבית
החתן לסדר את הקידושין, החתן והכלה צריכים להביא לפני
ב"ד טרם אירושיהם, עדות מקומת (אם הם בני העיר, מאנשים
ידועים; ואם הם זרים, מהרב או מב"ד שר העיר שיצאו
משם) כי הם פנויים, בלתי תעורה זאת לא יורשה
להם להשדך.

זה יותר משנה אשר משרת חכם באשי בעירנו היא
פנויה, מיום כ"ב סיון התרס"ח אשר בו נפקד גאון עוזנו
מהרה"ג אליהו חזן ז"ל, אשר שמש במשרתו זאת עשרים
שנה. ממלא מקומו לע"ע הוא הרב המופלא כמה"ר אברהם
אביכזר נ"י. עוד בהיות הרה"ג המנוח חי, היה זה האחרון,
המוציא והמביא את כל עניני העדה הגדולה הזאת, כי ע"י
התודעותו אל רבים מעשירי ערבתנו ונכבדיה, הכירו בו בינה
עמוקה וחודרת, ובשרון מיוחד "בסדרנות", וימסרו בידו הרבה
מוסדות אשר היו מסוכסכים ובלתי מסודרים בעקב התרשלותם
של מנהליהם ופקידיהם הקודמים, וכל כך גדלה אמונם
ובמחונם בו, עד כי כמעט לא עשו דבר קטן או גדול
בעניני הקהלה מבלי להתייעץ אתו ולשאול את פיו.

ובתפקד מקום רבנו הגדול ז"ל, רבים מ"פנוי" העדה
ועשיריה חשבו כי איש כזה אשר התמחה בהליכות העיר
משך י"ג שנה, ואשר רכש לו ידיעות רבות בהנהגות והתקונים
הנחוצים, והעקר יחד עם זה הוא גם בקי ומומחה בכל דיני
התורה ביצקו מים על ידי המנוח הרה"ג ט"ו שנה— הוא
הוא הראוי לאצטלא של "רכנות" בעיר זו. אפס כי הרב

הנז' סרב וימאן דקבל עליו משרה זו, באמרו כי הרבנות
בפרט בארץ מצרים — היא רק עבדות ושפלות בויה — המכרת
ואונסת את בעליה להתנית, להכניע ולהרמס; וטוב לו להיות
תמיד "מוכיר הרבנות", ומשגית מן הצד על מוסדות החסד
וראשי העדה חושבים למנות בקרוב רב שגמר חוק לימודיו
באירופה.

בתי הספר. ארבעה בתי ספר להעדה: (א) ב"ס
"תלמוד תורה", יש בו תשע מחלקות תלמידים 350. לומדים עברית,
צרפתית וערבית. המנהל ש' יהושע. (ב) בית ספר לבנות
"שדי יעזור", מחלקות ג"ב תשע, מספר התלמידות שלש מאות
ושבעים. לומדות איטלקית וצרפתית, ובמחלקות התחתונות
גם עברית. המנהלת ר. לוינה. שני בתי הספר האלה
נוסדו לפני כ"ה שנה בעזבונו של המנוח בכור אגיון
ד"ל, וינית סכום הגון אשר מפרותיו יתכלכלו. (ג) גן ילדים
ומכינה. בהם כחמש מאות ילדים וילדות, (המכון הזה נפתח
רק לפני שנים אחדות על ידי החברה "עמלי תורה", אשר
יסדה הרב הנאור ר"א אביכזיר), חמש גננות בעברית. כולן
תלמידות ב"ס עברי ביפו, וחמש גננות בצרפתית במכינה
הילדים והילדות מתחילים את הלמודים בשתי השפות הנ"ל
המנהלת א. לוריא, עד לפני שתי שנים היו בתי הלמוד
הנוכרים במקומות שכורים, וכראשית שנת התרס"ח חנכו את
הבית הגדול והיפה אשר בנתה העדה לתכלית זו בו ארבע
דיוטות: הדיוטה התחתונה מכון לתפירה ולדקומה לבנות
הגדולות. הדיוטה השניה — גני הילדים. הדיוטה השלישית —
ב"ס לבנות, וברביעית, העליונה — ב"ס לבנים, (ד) בית ספר "מוסד
מנשה" נוסד ונבנה ומתכלכל ע"י המנוח בכור די מנשה לפני שלשים

שנה. ב"ס הנ"ז הוא כעין ב"ס גבוה, והתלמידים הגומרים את למודם ב"תלמוד תורה" יכנסו שם, בו יש חמש מחלקות לומדים עברית, צרפתית, ערבית וגם אנגלית. המנהל הוא האדון א. ענתכי, אחי האדון ענתכי מנהל ב"ס למלאכה לחכ"ח בירושלם.

הנהגת בתי הספר היא תחת השגחת "ועד בתי הספר" מיוחד, נבחר גם הוא מועד הקהלה. ראש הועד הוא הנביר הנודע אדגרד סואריס. האדון הנז' הוא כמעט האיש היתירי המסור בכל לבו ונפשו לרעיון החנוך. הפונה את עצמו מכל עסקיו ומתמכר לטובת בתי הספר וקדמתם, ויש לקוות כי ע"י השנויים לטובה כתבנית הלמודים אשר נעשו בימים האחרונים, יהיו בתי ספרי היהודים לתפארת ולתהלה בארץ. **ב"ס לחכ"ח.** כידוע כי העדה האלכסנדרונית לא חפצה להרשות לח' כ"ח לפתוח פה בית ספר, באמרה, כי היא, העדה, תוכל בעצמה להנך ולכלכל בתי ספר מבלי עזרת זרים, אך כאשר קבלה חכ"ח על עצמה כי לא תקבץ תלמידים חנם, או הרשתה לה לפתוח, —

מנהל ביה"ס הוא האדון מ' י' דנון. מאה ועשרים תלמידים. לומדים עברית, צרפתית, אנגלית וערבית. — בית ספר לבנות, המנהלת הגברת דנון, מאה ואחת ועשרים תלמידות, לומדות צרפתית, אנגלית, תפירה ורקמה, מכושית.

בתי כנסיות. (א) ביהכ"ג "זרדיל", הוא עתיק מאד, לפי הקבלה ולפי הלוחות אשר נמצאו בהחפירות, לפני שנים עשרה שנה חדשו את בנינו וישכללוהו באופן נהדר מאד. (ב) ביהכ"ג "אליהו הנביא", או "כנסת העיר", גם הוא ישן מאד, ויש להאלכסנדרונים קבלה כי אד"הו נגלה

במקום הזה. ולפני שתי שנים גמרו את בנינו המחודש. ויוציאו לתקנו ולפותר סך מסוים, (ג) ביהכ"נ "מנשה", נבנה בהוצאות המנות הברון בכור די מנשה לפני שלשים ושנים שנה, (ד) ביהכ"נ "עוז", (ה) ביהכ"נ "גריין" על שם בניהם. וביהכ"נ לקהלת אחינו האשכנזים באחד מבתי אחוזת העדה. גבאי בתי הכנסיות נמנים עפ"י חברי ועד הקהלה, והסכומים הנשארים מהכנסותיהם אחרי תשלומי החוננים ושמשיהם, נמסרים לקופת הקהלה.

בית תולים, בית תולים יהודי יחיד ומיוחד ישנו בכל

ארץ מצרים, והוא ביה"ח "מוסד מנשה" אשר בעירנו אלכסנדריה. הבית היפה נבנה לפני שלשים שנה במקום יפה וצח מחוץ לעיר, בחדרים מרווחים, שנים עשר רופאים מבקרים תולי הבית, כל רופא מיוחד במקצוע המחלה אשר הוא מומחה בה, יש בו מחלקה מיוחדת למחלות מתדבקות, מיסדו המנות ברון בכור די מנשה, עוב קרן קימת אשר מפרותיו יתכלכל הבית. בית החורים מתנהל עפ"י ועד של שלשה אנשים מנכבדי ועשירי העדה, אשר כראשו עומד הברון אלפריד די מנשה. אין לשער את התועלת הגדולה אשר מביא המוסד הזה לעניי עירנו, גם מקהיר ומיתר ערי הארץ באים תולים לשכב בבית"ה הזה.

התכרות: (א) חברת "עזרת אחים", מטרתה לבוא לעזרת

עניי העדה, מחלקת כסף וקמח שבוע שבוע להרכבה משפחות נצרכות, תומכת בידי תולים, עניים, ירדות, לעוברים ושבים ועוד. הכנסותיה הן: ועד העדה נותן ששים אלף גרוש צאן, הכלדיה חמשת אלפים, והיתר מנדבות פרטיות מאנשי הקהלה. סכום החלוקה עולה לחמשת אלפים פרנק בכל חרש. ראשי

ומנהלי החברה הם: האדונים יעקב ויצחק אגיון, הגנאים מתחלפים
בכל חדש. ב) „מוהר הבתולות“. מטרתה לבוא לעזרת
הבתולות העניות בהנשאם לאנשים. כל בת עניה אחרי
שנתאזרחת באלכסנדריה, לאמר אחרי שתדור שבע שנים
בעיר, תקבל ביום חתונתה מאתים וחמשים פרנק, ובפחות
מהזמן הנ"ל, יתמכו בידה לפי ראות עיני הועד. ישנן איוו
עובונות אשר פרותיהם מוקדשים לתכלית זו, מלבד נדבות
פרטיות. ההוצאות עולות לשלש מאות ושישים ל"ש לשנה.
ג) חברת „למוד מלאכה ואומנות לילדים עניים“. מטרתה כשמה.
ללמד לבני העניים מלאכה ואומנות, החברה תומכת בידי
התלמידים בתשלומים חדשיים, בבגדים, בנעלים, בכל שנות
למודם. ואחרי למדם את המלאכה, מספיקים לכל אחד לפי
ראות עיני המנהלים, עד סכום של חמשה ועשרים ל"ש
להוצאת כלים ומכשירים למלאכתו. מנהל וראש החברה הוא
הברון פליקס די מנשה, הכנסותיה הן מריוח ה„גורלות“ אשר
הוציאו למטרה זו.

זאת היא תכונת עדה היהודים בהעיר הגדולה והרוכלת
אלכסנדריה של מצרים, ולא נגזים אם נאמר בכלל כי היא
העדה היחידה המסודרת והמתוקנה בכל ערי ארצות
הקדם, והיא בעת היותר עשירה ובעלת אחוזות רבים המביאים
לה הכנסות מסוימות.

חובב נדח.

מ א ת

א. צב"י.

הדרך מיוהנסבורג, עיר הזהב אשר באפריקה
הדרומית, ועד גירמיסטון הומה כל היום מרב אדם וגם
בלילה לא תנוח; כי על כן רב מכרות הזהב נמצאות
בשטח האדמה ההיא, ובני האדם השואפים לחון לא
ינוחי יומם ולילה מלעבד את אלהי הזהב. וכי נוסע
אדם במסרת הברזל ההולכת בכל שעה מיוהנסבורג
לגירמיסטון, ועיפה עינו מרהביט אל המון ההרים,
הרי-חור רבנים וְהרי-אבנים מסותתות הנמשכים לכל
ארך המסלה זה אחר זה, הרים עשויים בידי אדם,
ומאחרי ההרים האלה נשקפות ארבות גבוהות ושחורות
הנודפות עשן כל ימי השבוע ורק ביום הראשון תנוחי.
ואני האדם נחרשות מהשריקות התכופות היוצאות
ממכונות המכרות בכל רגע ורגע בלי הרף.

ואתה בן-אדם, היושב ברכבת ונוסע להנאתך,
אינך מרגיש כלל כי מתחתך, עמוק עמוק בבטן האדמה,
נמצאים בני אדם בחשך אפלה, ובחם נורא מגששים
ומכים בקורנסיהם בשכבת האדמה המאכנה, אשר עורק

מבריק, ערק הזהב נמצא בתכה, — סלע-הערק-הזהב
 (Gold-Reaf) ! — בני אדם לאפים ולרבבות משך
 אחריו כבקסם. בני אדם שעפו על כנפי הדמיון אליו
 ירדת אליו, להכניעהו ולהוציאהו — ולהתעשר ! —
 וכמה מהם היו לאומרים עד ידו; בני אדם
 לאפים צללו ירדו בכטן האדמה בתקוה להעלות אבני
 פז ומרגליות. אך רבים העלו חרס בידם ורבים ירדו
 וראו עלו; כי נקברו חיים בשאול ותכם עניהם האדמה.
 והסלע ה"מפז" שאליו כל כך התאוו, השתוקקו, הסלע
 הזה המית את נפשם וגופם. — אכן נורא הוא להקבר
 חיים במכרות הזהב, בין אבני פז ושהם ! —
 רק מתי מספר עלו והצליחו ויאספו זהב ואבנים
 יקרות דרב. הנה למשל מצא אחד במכרה של שהם
 אשר לו אבן אחת שמחירה עולה למאה מליון פרנק !
 מאושר הוא האיש ההוא, ושמא תאמרו נהנה הוא מעשרו
 הגדול? אינכם אלא טועים; האיש הזה בעל הזהב
 והמליונים עובר כל ימי חייו בחם ובקר, מכרי הפוגות
 במשרדו, באבק, בכלבוב ובערבוביא. ומשגח בכבדו
 ובעצמו עד המלאכה, אולי תרפינה ידי הפועלים. וגם
 ברילה לא יניח לבו; כי רק חפץ אחד יש לו: להרבות
 עפרות זהב עד בלי די! ורק הנאה אחת יש לו: לפתח
 את ארון הברזל הגדול, העומד בחדרו ויראות

ולתענג בברק ערמות הזהב הצבור בו. —
והאיש הזה יהודי הנהו! — פעם אחת באו יהודי
יוהנסבורג אליו ויבקשוהו לנדב לבנין בית-תפלה לאלהי
השמים. — „אלהי הוא הזהב“, השיב אותם, „ואיני מקריב
את אלהי לאלהים אחרים!“

ופעם אחת באו הציונים ויבקשוהו שינדב
להאוצר הלאומי שממרתו לקנות ארץ להעם. — הזהב הוא
ארצי והוא עמי! ענה להם, „ואין לי לא עם ולא ארץ!“
באחד הימים עריתי במרכבה לנסע גרמיסמונה,
יום צחוחים היה, והרי החור המתנשאים בשורה ארוכה
בכל הדרך, הבריקו לעין השמש ויכאיבו את העינים, עד
שאי אפשר היה להביט החוצה. לכן הורדתי את הוילון
הירוק אשר לחלונות הרכבת הקטנים, ואחן רשות
לדמויני לשרט עלי בכל כחו, ובעבר שעה קלה ונדמה
לי קיר משק אופני הרכבת בהתגדגדם על מסדות
הברזל כקיר הים בשאונו, או כמשק קורנסי הנפחים, או
כ„מפוינה“ רועשת של ריכרד שמרוים...

וער שאנכי מרחף בעולם הדמיון לא הרגשתי
כלל כי איש אחד יושב ממולי ונועץ מבטו בי, אך
לפתאם השמיעה המכונה שריקה איומה והרכבת עמדה
על התחנה הראשונה. המון בני אדם נחפזים ונדחקים
עולים ויורדים, הרפו את דמויני וזכירוני את עולם

המציאות. בר-מצרי הכיר את אחד מירידיו ויתחיל לדבר אתו בקול רם. בנשותי את ראשו החוצה דרך החלון הקטן שאנכי סמוך אליו. קצפתי על האדם הזה המכסה ממני את ה"מכש", וזאת הבאתני להסתכל בו. — "סליחה אדוני" — פנה אלי כשהשוב ראשו, "סליחה על אשר כסיתי ממנו את המאור". דבר אנגלית וישב על מקומו.

"אין דבר!" השיבותי אנגלית במכבא שאפשר להכיר מתוכי כי זר וגר אנכי בארץ.

ובכה המנהג באפריקה, רואה אדם מישראל איזה פנים חדשית "פנים ירוקים", אז מיר מרגיש הוא על עצמו חוב לפתח בשלום. לתהות על קנקנו וללמדו פרק בהלכות דרכי הארץ, ולכן כשהרגיש היושב ממורי בזרתי התחיל:

"כנראה אדוני מקרוב בא ידשני נא לשאול מאיזה מדינה ומאיזה עיר אדוני בא?" —

"ממדינת הרשעות באתי ומעיר הנדחת אני". השיבותי. "אם בן הנני בני ארץ ובני עיר אחת!" קרא. "ברשות, שמי שמיאל בן יוחנן".
 "ושמי אברהם צב"י". —

מה? ! קראתי אני וקרא הוא.

נדהמים עמדנו זה מול זה ושכחנו את מעמדנו.

היתכן ? שאלתי בלבי, שהאיש הקטן והרוזה הזה בעל פנים כמושים ושפם חזק, היתכן שהאיש הזה הוא שמואל ? חתרתי להכירו בשרשומי פניו, אך אין שום דמיון קל לאותם הפנים שזכר תמונתם היה חרות בלבי זה זמן רב. עוד מימי הילדות ; איזה הברל בין הפנים הרכים והאצילים אשר חוט של חן מיוחד היה מתוח עליהם, להפנים היבשים והכמושים הגלוחים מוקנם השחור, ובאזני שמעתי צלצול המלים הללו : הוזה הוא שמואל ? - והוא הוא העומד לנגד עיניך פה באפריקה, בארץ הזהב. - ואתה הלא חשבת אותו בעולם אחר ובארץ אחרת - בארץ האבות . . . וחשבת אותו כבר מומן בין השיכנים עפר ובין אלה המתים במגפה, "בקדחת הירוקה", בין הקרבנות הללו שהקריבו את עצמם מרב חבתם לארצם . . .

"מה אדוני נדהם ומשתומם כל כך ? - פתח רעי - טורא בטורא לא פגע, אינש באינש פגע, וגם אנכי משתומם מאיד לראותו פה בארץ הזהב, הגם אדוני בא הנה לאסף זהב ?" - ובדבריו ישבנו על מקומנו, שחק מר עבר על שפתותיו בדבריו דבריו האחרונים.

"אבל שמואל ! - התעוררתי, "ראות פניך פה לא פללתי כלל, - הלא נסעת אז ל"

אך הוא הפתיעני בדבריו, "כן נכון ידירי, אמת
הדבר שנשעתי אז... אך מה שמח אני לראותך
אתה ידיר נעורי וזה לפתע פתאם, כמה שנים
עברו כבר, - כמדומני - שבע עשרה שנה! "
"יותר", אמרתי, "כבר קרוב לעשרים שנה!" -
ועד שאנו יושבים, חושבים ומחפשים נושא לדברינו,
כי כן הוא דרך ידירים שלא ראו זה את זה זמן רב
ונפגשים לפתאם, שאינם יודעים כמה להתחיל את
שחת-ידירים; שאלות רבות עלו ברעיוני רק שלא ידעתי
במה להתחיל, וכן היה גם עם רעי.

ועד שאנו עושים כה וכה השמיעה המכונה
שריקה ממושכה והרכבת עמדה בתחנה השניה. רעי קפץ
ממקימו ויפן אלי, "שמע נא ידירי היקר! אחרי שהקרה
אותך אלהים לפני, אבקשך בשם הידירות הגדולה
שהיתה בינינו, לרדת אתי אל התחנה הזאת כי פה
ביתי. ואם נחויך כך לעשות דרכך הלאה, אז על כל
פנים חשאר אצלי שעה אחת וחסע בעור שעה
למחו חפצך."

מהתחנה נשמע הצלצול האחרון. ומבלי לחשב
כלל לקחתי תרמידי וירדתי עם רעי אל התחנה.

בין-רגע נעלמה הרכבת מפנינו.

כל הכבר היה שמם ורק חול לבן מבריק היה
שמוח על פני השרה ; כי בבוא רוח חוק ונשא את החול
מראש הר החול וזרה אותו על פני כל הכבר, וכסה
בו את כל ירק דשא.

הלכנו הלך וקרב אל המכרה הנקראת, תהום
הזהב ונבוא אל בית קמן העשוי מפחים. כי בתי
ערי השרה נבנו מפחים, מחסר עץ ואבן - חימר לבנין.
„הנה זהו ביתי“, - פתח רעי את הדומיה ששררה
בינינו בכל עת ההליכה, כושי שחור וערום עד חציו
יצא לקראתנו. - „זהו משרתי“ אמר רעי. נכנסנו אל תוך
הבית - שני חדרים קטנים אשר מראה הרפת להם ;
אין צורת הבית כלל, בחדר אחד שהיה מואר
מחלון קטן עמדה מטה, שחן, ספסלים וארגז. קשה היה
להכיר את התמונות על הקירות העגומים, שמעולם
לא ערה עליהם סיד, - ובפנה נוצצו אותיות מזוהבות -
זכוכית שחורה ובה חרותות המלים :

„אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני“.

בחדר השני היתה „חנות-כושי, לאמר, כל
דבר הנצרך לפועל הכושי והשוה לנפשו : בגדים,
מצעים וארגזים וכל מיני קישוטים שהכושי אוהב.
ואוהב הוא הפראי הזה להתנאות בקישוטים
רבים ודוקא מזהירים ונוצצים כעין הזהב והכסף,

ולכן תולה הוא על עצמו שרשרות של בדיד מזהבות
 עם שעון של פח רציף בסף. ונותן צמידים של
 מתכות על ידיו ומכסה את אצבעותיו בעגורים של
 נחושת. ותורה באפו ובאזניו נזמים גדולים וקנה לו
 מלית גדולה. רקומה בכך מיני חיות ועופות לכסית
 מערומיו. ורצועה אדומה של משי היא קושר על
 שערותיו השחורות וחמתולתלות ואז לוקח לו את
 חריגו וככה יוצא הכושי בשוק כשהוא כלו מקושט
 ומחלל בחלילו להנאתו וחבריו רוקדים כנגדו. — וכל
 הדברים הללו על בעל החנות להמציא לקיחתו הכושים.
 שני דברים מענינים את הכושי בעורמו. חנות
 התכשיטים וחנות האכל; כאשר עולה הוא בערב
 מכטן האדמה לאויר העולם. אז נכנס הוא ישר אל
 חנות האכל וקנה לו קערה מלא מרק וחתוכת בשר
 נבלה ממש. — אך העיקר אצלו הוא מפה מרה של
 יין שרף; בעד זה היה נותן את כל עולמו. כך
 רכישו הדל. ובאמה משיג הוא בקושי גדול בום
 קמנמנה של ייש ממוהל במים. עד אשר כמעט
 המים עיקר בו והייש מפל . . . וזה מעורר בו
 תאוה עוד יותר גדולה. וככה שותה הוא כום אחר
 כום עד שמשתכר ומתגולל על הארץ פתח החנות. —
 ואעיף שאסור מטעם הממשלה להשקות את הכושי יין.
 בכל זאת עוברים החנונים על האיסור הזה. אולם

בהודע הדבר להממשלה או מענישה בכלחומר הדין. —
 ממילנו עמדה המכונה הגדולה של המכרה,
 ושאוניה והמינה וקשקשה החריש את האזנים. ישבנו על
 הספסלים והעבר הכישי הביא לנו מי גזון לשתות.
 „הנה כי כן” — התחיל רעי — „נתראים אנחנו
 עוד הפעם אחרי הפרדנו איש מעל רעהו או —
 אתה וזכר עוד את טיולנו על שפת הנהר, את
 וכוחנו והתלהבותינו ; רמות דברנו או ורחפנו בעולם
 הרמיון ולא ידענו עוד מהמציאות מאומה — לא ידענו
 מאומה מהמציאות המרה, מהעולם המעשי האכזרי;
 כילדים היינו אז ! ואת אבי . . . הוזכר אתה
 עוד את אבי ? — גם הוא היה חולם בהקיץ.
 זקן שקנה חכמה, אך לא דעת העולם הזה. מורה
 היה המסור בכך לבו לתלמידיו, ישב הוא כל ימיו
 בבית ולמד את התלמידיו תורה ומוסר ככתוב בתורת
 ישראל, ויהי שקוע בכל רוחו בהעבר הגדול של עם
 ישראל, בנביאיו ובמשורריו, בחכמיו וגבוריו, וארץ
 ישראל ! — לגן ערן היתה בעיניו, ואוירה למחיה
 נשמות — . וזכר אתה עוד התלהבותי כשנודע
 בעירנו בהתעורר כל היהודים מכך פנות הארץ
 ויקראו את הקריאה : „בית יעקב לכו ונלכה” ! — וכאשר
 נודע לנו אחרי כן כי באמת עזו יהודים בארץ ישראל

ויסדו שם מושבות, והנם חיים איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, אז קרא אבי ואמר: עקבא דמשיחא! — ואתה זוכר עוד את דרשותיו הנלהבות בבית המדרש, — איש שכל ימיו היה נחבא אל הכלים ולא פתח פיו לפני קהל, הנה לפתאם נעשה לדרשן ולמעורר. — בכל כחו עבד אז עדי יסדו „חברה חובבי-ציון“ בעירנו, והוא היה רוח המחיה ויאסף נדבות וישלחן להמרכז באודיסא. — איזו התלהבות היתה אז במחנה הצעירים ובהתחילו לדרש שיכזו לארץ ישראל, אז הסתפקו כלם רק בשיחה ובהתלהבות ולא עשו מאומה, ולא אבו לעזוב את עירם ונחלתם, וזה מיר את רוח אבי מאור, וכעבור שנים אחדות ואבי זקן ויחלש וירא כי כל עבודתו לציון לא עשתה פרי; אף אחד מיהודי עירנו לא גמר בלבו לעזות ארצה ישראל, אז חדל מלעבד עבודתו הציונית ויאסף ידיו „מעיר הנדחת“, — ובבין השמשות אחת, אחרי גמרו למוריו עם התלמידים, קראני ללכת אתו למיל מעט עד שפת הנהר. האביב היה נחמד והנהר השתפך בנעימות, ומשני עבריו השתרעו שדות ירק מלאים וממעל להם רחוק נשקף היער כשראשו מכוס בזהב קרני השמש השוקעת. — זמן מה הלכנו בדומיה אך הרגש הרגשתי כי בלב אבי מהרגש איזה דבר. —

ולפתאים פצה אלי ויאמר : בני ! הנך היחיד
 לי ולכן חפץ אני באשרך ; רוצה אני שתהיה מאושר
 כל ימי חיך בתור איש ובתור יהודי, ועתה בני שמע
 לדברי אביך ; אהה יודע כי כל ימי עבדתי עבודה
 קשה, עבודת המלמדות המשכרת גופו של אדם,
 ומאומה לא עשיתי לביתי; קניתי לי ספרים רבים,
 קניתי לי מקום חשוב בבית המדרש, קניתי לי מקום חשוב
 בבית-עלמין — אך למיום שהעיר ד' את רוח ישראל
 לשוב לארצו אמרתי בלבי עתה אקבץ פרומה על
 פרומה עד שתהיינה לי הוצאות הדרך ואז אעלה
 אל הארץ הטובה והברוכה ואהיה גם אנכי לעובד
 אדמת הקדש. — אך בקושי עלה בידי לקבץ את הסכום
 הדרוש ובין כך זקנתי בלא עת והש כחי. ועתה אחרי
 שכבר יש לי הוצאת הדרך מרגיש אנכי בעצמי
 שאין בי עוד כח לעבד עבודה גופנית. ולכן, למה
 אעלה אני אל הארץ הדורשת רק ידים חזקות, ואהיה
 רק למשא שם . . . על כן גמרתי בלבי לתת לך
 בני את הכסף, סך ארבעה מאות רובל, ואתה בכחך
 הרענן תעלה לארצנו היקרה ותעבד אדמתה, תאכל
 מפריה ותשבע מטובה. — וכאשר תהיה שם לאיש היושב
 תחת גפנו ותחת תאנתו, אז תזכרני ותעלה גם אות
 אל הארץ הנחמדה תאית נפשי, ואזכה לחוות בנועם

הארץ צבי הארצות. — ואולי יזכני ד' לראות גם בנחמת ציון וירושלם . . .

אך אם נגזרה עלי גזרה מן השמים
לבדתי ראות הארץ ובגאולתה, ואך פה אקבר,
בארץ נבריה בארץ גלותני, אז בלב נכון וברוח
שוקטה אפקיד את רוחי ביד אלהים, בידעי כי
זרעתי על תלמי הארץ היקרה; כי בני יחירי עובד את
אדמתה, וברא כרעא דאכזה! ובתקוה כי אקצר
ברנה גם אנכי, כבוא משיח צדקנה,
אם גראת עיני לנצח"ה. — אנלי דמעה
נשרו מתוך ריסי עיניו ונתגלגלו על זקנו השב.
באוהו רגע מוכן הייתי לעשות כל מה שידרש ממני
אבי; רוח הרמיון גברה עלי ותצרור אותי
בכנפיה. —

„אולם, יודע אנכי כי חובב-ציון נדהב אתה,
בני! — פתח אבי. — ולכן לא פקפקתי אף רגע
ברבה, ומלבד זה, הוא יושב דך שם הרבה יותר מאשר
פה בארץ הרשעוה; עוד קיז „הפרעית" מצלצל באוזני,
ומי יודע את עתידני בארץ החשוכה הזאת.

בעוד ימים אחדים הייתי מוכן לדרך. כל העיר
היתה אז כמרקחה, ואנכי הייתי אז הגבור, המאושר,
כי כל הצעירים התקנאו בי וגם אתה ירירי!

זוכר הנך במיולנו האחרון, בהפרדי ממך, נשבעת כי אתה תהיה הראשון מכל בני עירנו שיעלה אחרי לארץ ישראל וכי נתראה בשלום ובשמחה בירושלם!—

אכן, רבות מחשבות בלב איש! ועתה, באמת הנך הראשון מכל בני עירי שראיתי — אך לא בארץ ובמקום שקיינו, כי אם בארץ רחוקה, בארץ נכריה.— „ועתה אספר לך בקצור — הוסיף רעי אחרי דומיה של רגעים אחדים — יען כמעט שעברה השעה ועדיך לעשות דרכך. — זוכר אתה את המשתה שעשה אבי ביום הפרדי, כל הצעירים שתו והשתובבו ושרו שירי ציון ובקריאה גדולה „לשנה הבאה בירושלם“ נפרדתי מעל אבי, שהיה בהתעוררות גדולה, כי גם הוא שתה — הפעם האחת בימי חייו — ועיניו הכריקו, ופניו בערו בחם, — ועור זמן רב צלצל באזני קריאתו הגדולה שקרא בכל כחו „לשנה הבאה בירושלם!“ — כל הדרך הארוכה עד לאודיסא רחפתי בעורם הדמיון, בעולם העבר, והרגשתי בנפשי נצוץ מהעברים העתיקים עובדי האדמה הגבורים, המכים את הארי ואת הדוב ומצילים את צאנם, וכן הלאה. — בבואי לאודיסא הלכתי ישר לראש המרכז ומסרתי לידו מכתב אבי.

הראש הציץ במכתב ושחק מר עבר על פיו „עוד אחד“ — קרא ויפנה אל מזכירו, „אל אלהים מה נעשה ביהודים!“ „בעלי דמיון המה, בעלי רגש ונפש, אך

העיקר חסר" – „כמה כסף יש לך בני" ? פנה אלי. –
 „בארבע מאות רובל" ! עניתי. שניהם פרצו בצחוק. „כזה
 בני", פנה אלי הראש, לא תוכל לקנות כך נחלה, ולעבד
 את האדמה בתור פועל ? – כבר יש לנו שם פועלים
 די והותר ! – ומכר זה קשה כעת הכניסה לארץ מאד
 מאד ! – באותה שעה נדמה לי הראש הציוני הזה כראש
 השרים, כשמן המשחות, כל מלה ומלה שיצאה מפיו
 דקרה את לבבי ככמחט. – פתאם התחיל כל החדר עם
 דחיטיו ועם הראש ומוזכירו יחד לסיבב כמו ברקוד
 ותסיבב ותתהפך התקרה למטה והרצפה למעלה, אני
 לא יכלתי להחזיק מעמד על רגלי, ונפתי מלא קומתי
 ארצה ובאוני מצלצלות המלים הקשות בנידים של הראש
 הזה. –

כאשר קצתי וארא והנה שוכב אני בחדר מאד
 שורות שורות ממות, ובהן שוכבים אנשים חולים מתאנחים.
 מוזר היה לי המראה הזה של בית-חולים, ממולי שכב
 איש צעיר לימים, רזה וצנום, כשהרגיש האיש כי ער
 אנכי, פנה אלי במנהג יהודים בשאלות „מאין ולאן".
 „בכה חביבי" ! אמר כששמע ממני כך עברי, „שמע
 רעצתי" ! אנכי, כפי שאתה רואה אותי היום שוכב על
 ערש דוי, הייתי חובב-ציון נלהב כמך, הלכתי לארץ-
 ישראל בידים ריקות ועבדתי שם שנים אחדות עד שנחליתי

„בקרחת הירוקה“ וכמעט שאבדתי, אך במוב „הועד הפועל
 ביפו“ עלה בידי לבא הנה, והנני שוכב פה כבר כחצי
 שנה. אתה רואה אותי, היום כחוש וצנום; רענן הייתי,
 מלא כח ערומים, ואת הכל הקרבתי על מזבח אהבתי
 לארץ-ישראל! ולכן שמע חביבי לעצתי! חובב-ציון אתה
 וחפץ אתה להתישב בארץ, — יפה מאוד! אך אם תבא
 כמוני בלי כסף או מר יהיה גורלך, בארץ-ישראל בזמן
 הזה העיקר הוא הכסף, לו תהיה עשיר „בהברון הנדיב“
 או כבוד מלכים יתנו לך ותוכל לחיות בכר טוב. ובאמת
 טוב טוב לחיות שם אם יש לאיש הרבה כסף, או אחרים
 עובדים עבודתו בבית ובשדה והוא יושב ונהנה מן העולם.
 ולכן אם יש לך מעט כסף או אל תלך לארץ-ישראל כי
 אם לארץ אפריקה הדרומית; שם מאספים כסף פשוט
 בידים, אנכי יודע כמה אנשים הלכו לשם ונתעשרו
 במשך זמן קצר עושר רב. — כן, אם תתעשר רב הפחות
 במליון פרנק! וזה מאומה שם; זהו רק ארבעים אלף
 ל'רא, או תשוב לארץ ישראל ותוכל לקנות בסכום כזה
 מושבה שבה שתקרא על שמך, ההבינות? עיר
 שלמה תהיה לך ששמן יקרא עליה, ואתה תהיה לראש
 ולקצין עליה, כגם יקראו לפניך „אפנדי“! לאמר „שר“!
 „תבנה לך היכל גדול“ ותקח כך פועלים למאות ואתה
 תצוה עליהם, — „אך זהו ענין!“ הוסיף האיש בהתלהבות —

"יודע אנכי מקים נפלא בגדיל אצל הירדן, מקים נפלא
מרהיב עין, ממורכך נשקף הרי הגרעז, ומשמאך רחוק—
לבנת השלג אשר לראש החרמון, ומימיןך הים-כנרת
ובצד המערבי הולך ונמשך עמק יזרעאל, הולך ונעלם
מעיןך בשכבת המלך— מה נעים להתרחץ בים כנרת
בבקר קדם עלת השמש מעל להרי גלעד, כמה פעמים
התרחצתי שם ונדמה לי שמעולם לא הייתי בגלות,
ששלשלת ארוכה נמשכה ממני עד לבני ישראל העתיקים
שישבו שם מימות עולם. — ולרכב על סוס ערבי מלא
אש— לעוף על הסלעים ועל הבקעות בהאוויר הצח
והמבושם — ... האיש נתאדם ועיניו התחילו ללהט כנחלי
אש, ובדברו קפץ ממטתי ויאמר ליפול ארצה, אך
השומר מדר אליו ויאנסהו לשכב וימרד לו את החם—
"הקדחת התגברת עליי היום", אמר השומר, "אל
תדבר אתו כלל" — פנה אלי וילך לו—

למחרתו בא הרופא ויאמר שאוכל כבר לצאת
יען כי שבתי לאיתני, לקחתי ילקוטי ותרמילי, וחפצתי
להפרד מעל והאיש החולה, אך השומר לא נתן לי
לקרב אליו, האיש שכב וכלו בוער כאש, ועיניו גדולות
בחוריהן, מפיקות אש זרה—

"צאתי מן החדר ומן הבית אל הרחוב החומה
מאדם, והנחפזים לעסקם ולעבודתם, רגע, חשבתי דרכי

כן, יש לקנות "פתקה" לנסוע באניה, שאלתי את אחד העובדים ויראוני הדרך להמשרד, "היום הולכת אניה לפורט-סעיר ומשם תוכל להשיג אניות לכל רוח, באר לי הפקיד, לקחתי פתקה ועליתי על האניה. — בכל הדרך לא חשבתי כי אם דבר אחד; ללכת לאפריקה "להתעשר" במשך זמן קצר ולשוב לארץ-ישראל, כדברי האיש ההוא... וכה עברתי על פני הארץ שאליה כל כך שאפתי! ראיתי מרחוק את ראש הלבנון, ראיתי את הדר הרמל, ראיתי מרחוק את העיר יפו עם פרדסיה, ראיתי מרחוק את יהודי ארץ-ישראל... אך במוחי היה רק המשפט הזה: אלך ואלתעשר באפריקה ובזמן קצר אשוב אל החוף הזה בכסף, ואז אלך ישר אל שפת הירדן, במקום שבו הוא משתפך אל ים כנרת, שם אקנה לי מושבה שלמה ואקרא שמה — "נוה-שמואל" על שמי, ואז אביא את אבי אל נחלתי ויראה בנחמת הארץ —.

האניה יצאה מחוף יפו ותתרחק, והארץ נעלמה מעיני, ולי נדמה שרק על ימים אחדים הנני מתרחק ממנה, על מנת לשוב תכף... וכה באתי לפורט-סעיר, שם עליתי על אניה גדולה שתביא אותי לאפריקה הזהבית. — באתי לאפריקה אחרי ששבעתי נדודים, מעט הבסף אזל מכיסי ונשארת ביזה נסכורג, בעירום ובחסר כל.

בלי מכיר ורע, מבלי לדעת את שפת הארץ, אך יהודים אחדים רחמו עלי ויתנו לי לירא אנגלית. בזה קניתי לי "גפריות" ואצא בזה לסוכב על הפתחים, ובמשך ימים אחדים מכרתי את הכל וגם הרוחתי מעט, ואקנה שוב גפריות ועור הוספתי על זה "סיגרים", מכרתי הכל ונשארו לי חמשה לירא רוח במזומן. וזהמים אז ימי מהומה מסחרית, ימי מכירת קרקעות העיר בפומבי; כי אז היתה יוהנסבורג לעיר ונתחלקה כל אדמתה לחלקים חלקים, ופקידות העיר מכרה בפומבי את החלקים לכל המרבה במחיר, כל מי שהיה לו "לירות" אחדות מחר אל "הבורסה" לקנות לו "חלק" והחלקים עלו במחיר בכל יום ויום, באפן שעשו בזה עסק, היום לקנות חלק, ומחר אי מחרתים למכר אותו בכפלים, באפן שכבר נתעשרו מזה רבים. ואנכי שרא באתי הנה אלא רק להתעשר, כיון ששמעתי את הדבר מהרתי עם החמשה לירא ואקנה "חלק" בארבעה לירא וחצי. למחרתו עלה החלק שלי לשמנה, גמרתי בלבי להתקים בחצי הלירא במשך שבוע ולראת עד כמה יעלה מזלי. — ביום הששי עלה חלקי לשלשים לירא, והפרוטה האחרונה אולה מכיס, ולכן מכרתי וקבלתי שלשים כפתורים זהובים, כיון שראיתי כי מזלי הולך וטוב, חשבתי שזהו בזכות

ארץ-ישראל, ועל כן שבתי אל הבורסה ואקנה לי
שני חלקים בארבעים ל"רא. - בקציר לאחר חדש
ימים מכרתי אותם במאה ל"רא, אז שבתי וקניתי
חלק אחד בששים ל"רא, ואחר, כמעט מחוץ לעיר,
בעשרה ל"רא, ואנכי קניתי לי "מעמר" על השוק,
קניתי בגדים ונעלים וכל מיני קישוטים והתחלתי
ל"סחר", העסק פרח ואנכי הרווחתי כסף; כי באמת
היה אז "זמן של זהב", ומטבע של זהב היתה נחשבת
אז כמטבעת נחושת היום. בינתיים עלה חלקי בתוך
העיר במחיר, ואנכי גמרתי בלבי לחכות חצי שנה,
כי ככה שמעתי, עשו אנשים רבים והצליחו, בחיות
אשר חלקי השני לא עלה כלל. לסוף חמשה חדשים
עלה חלקי הראשון לחמשת אלפים ל"רא, הון גדול
לפי ערכי אז! - הגע בעצמך חמשת אלפים ל"רא הרי הם
חמשים אלף רובל! ואמהר ואמכר. אז עשיתי לי
ה"ימנותא" בהבנק ואחי באחר הג'ינטלמני"ם.

אחרי כן התחרמתי לא אחת על המעשה שעשיתי.
כי כעבור שני חדשים באה חברה גדולה ותקנה את
המקום לבית מסחרה במאה אלף ל"רא! - אך חלקי
השני שהיה מחוץ לעיר לא עלה כלל וכמעט שחשבתי
שנפלתי" בחלק הזה. - ויהי היום ואנכי עומד על מועמדי
ומוכר נעלים והנה לפתאם נגש אלי אנגלי אחד
אל שלחני ויתראה כמתענין בבסחורתי, ובאמת קנה

איזה לולאות וקישושים ויכנס אתי בשיחה, אך לא יכולתי לדבר אתי הרבה כי השפה האנגלית עדיין זרה היתה לי. אך לפתאום פנה אלי וישאל: "לאדוני יש איזה קרקעות"? – "כן אדוני" – "השיבותי – ואיפה?" "בקצה העיר ררומה". – "הום... מה חושב לעשות בזה"? "אינני יודע עדיין". – "השיבותי – וכבר בא בלבי החשד שהאדון הזה מרגל הנהו; כי כבר והזוהרתי מסרסרים כאלה –". "אולי חפץ אדוני להפטר מהחלק הזה"? – "אינני יודע, היום לא הייתי 'בהבורסה'... עניתי. – "כן, עלה מעט"... "אם כן אעלה ואשמע" – אמרתי. – "טיב ואני אבוא לשמע מאדוני פשר דבר". – ענה האנגלי וילך לו. – "עליתי אל 'הבורסה' והנה החלק שלי עם כל הכבר ההוא עלה לפתאום, שאלתי פה ושם והנה נידע לי כי באו אנגלים וימצאו על הכבר ההוא עפרות זהב. ברק חלף במחי! – הנה עיר מעט ואניע למחז חפצי, עוד מעט ואתעשר ואז... בעבור זמן מה שב האנגלי, אמרתי לו שבדעתי לחכות ימים אחרים, וילך. במשך ימים אחרים עלה חלקי מעשרה לירה עד עשרת אלפים לירה! אנכי הייתי נדהם ולא ידעתי מה לי, לא יכולתי לאכל ולא לישון בלילה מהתרגשות הגדולה. כל היום עמדתי על 'מעמדרי'. ולבי הלם כהולם פעם – עפרות זהב! חלקי

הוא כלו זהב! כמה מיליונים לירא זהב אפשר להוציא ממנו! ? – עוד ימים אחרים ואנכי אהיה עשיר! מיליוני! ואז... גם שמי ישמע מסיף העולם ועד סופו, ואז אמהר ואעלה ארצה-ישראל ואקנה מושבה שלמה – לא כי אם שתים ושלש מושבות, נחלה שלמה אקנה לי, נחלה של שבט אחד, נניח של אשר המגיע עד הלבנון – או את עמק יזרעאל אקנה, את כל העמק! ואישיב שם אלפים יהודים ואנכי אהיה השר עליהם... ומושבה אחת אקרא על שם אבי. – שכחתי לאמר לך שבמשך כל הזמן לא כתבתי לאבי מאומה, כי בושתי לכתב לו מארץ אחרת, ולכן חשבתי בעוד זמן קצר אשוב לארץ ישראל ואז אכתב את הכל – והוא בודאי ישמח עלי. – כעבר ימים שב האנגלי אלי. "מה גמר אדוני בדבר חלקי" ? – שאלני. – אנכי התעוררתי ואקרא: "מליון לירא אנכי חפץ"! – האנגלי פרץ בצחק אדיר ולא יכל להתאפק. "מה? – אדוני! – וכי אדוני – הא הא הא!" אנכי תכף הבנתי משוגתי ואמיב את דברי: "לא ככה חשבתי כי אם מיליון פרנק". האנגלי הביט עלי רגעים אחדים ברצינות ויאמר: "זה גם כן הון רב"! – היודע אדוני שכל בעלי החלקים מסכיב מכרו את חלקיהם בעד שנים עשר אלף לירא ואם לא ימכר גם הוא בסכום כזה

אז... לא תקנה החברה כלל, כי כבר די לה
 באדמה. — האנגלי הפסיק רגע ויבט עלי איזה רושם
 יעשו דבריו. „לא אדוני! או מיליון פרנק, או מאומה“?
 — צעקתי בכעס. — „אז לא צריך“! — אמר האנגלי וילך —
 ויהי אך נעלם האנגלי מפני ויכני לבי לאמרה מה
 עשיתי! אולי באמת לא תקנה החברה את חלקי.
 מה אפשר לעשות בכברת ארץ קמנה כזאת? —
 האפשר לעשות עליה מכרה קמנה? — לא!
 ואם כן אף פרוטה לא אשיג. פתאם בא
 בזכרוני מאמר התלמוד „מי שיש לו מנה
 רוצה מאתים“. אמת חשבתי בלבי, הלא די כי במשך
 חצי שנה אספתי חצי מיליון פרנק, ומה
 לי עוד, הלא כבר עשיר גדול הנני היום.
 ובוראי אלהים שלח אלי את האנגלי הזה כדי שאוכל
 למלאות את שבועתי. ככה וככה חשבתי ואפחד אולי
 באמת לא ישוב עוד האנגלי, כל היום ההוא לא
 טעמתי מאומה וכל הלילה נדדה שנתי ובלבי הרגשתי
 כאב נורא. פחדתי שלא אחלה בארץ הפראית הזאת
 ואז אבדתי... במעט עלה השחר רצתי אל השוק
 אל מעמדי. כל הסוחרים והרוכלים שעמדו בקרבותי
 השתוממו על מראה פני הרעים, ואנכי עמדתי ונעצתי
 את עיני אל המקום שבתוכו נעלם האנגלי אחמול.

חצי היום עבר כבר, כשראיתי לפתאום את האנגלי
מתנהל לאטו והלך וקרב אלי. "שלום אדוני! מדוע
נפלו כה פניך? האם חולה אתה?" "לא! חן חן!"
— השיבותי, ולא ידעתי את נפשי—. "הנה ראה אדוני, אנכי
השתדלתי בשבילך הרבה, כי רואה אנכי כי זר אתה
ואינך יודע עוד ממסחר הארץ—. והנה ראה מה שעלה
בידי ברב עמל ויגיעה. החברה נותנת לך בעד
חלקך עשרים אלף לירא אבל אף לא פרוטה
אחת יותר! והנה באתי לשמוע את דבורך האחרון.
מבלי לחשב הרבה אמרתי: "ולו יהי כדברך!"
האנגלי שתק—. "טוב איפה", מה לעשות. הנני מוכר
במחיר זה". "אבל אדוני יודע שהרבה הרבה מרחתי בשבילו
ואני סרסר... " — הבינותי—. "אדוני יקבל דמי הסרסרות".
"עשרה למאה!" — הוסיף האנגלי בקרירות—. "כן". "ואם
כן נצרך תכף כי אין זמן". — הוסיף. אנכי מהרתי ואלך
אחריו. בין רגע היה העסק גמור, ובידי שמונה עשר
אלף לירא. וביד האנגלי שני אלפים. נפרדתי מהאנגלי
אשר לעג והתול קר רחף על שפתותיו היבשות.
באותו רגע היה לי האנגלי הזה לגועל נפש, היו
לי כל האנגלים הכספנים "הצחובים והקרים כזהב"
לגועל נפש, וחפצי האדיר היה לברח מפניהם.
לא יכלתי להביט בפני הפקיד הגלוח בלקחו מידי את

הכסף בהתיל קר וימסר לי באצבעותי הדקות
והארוכות את השטר. בצאתי מהבנק פנשתי ביהודי
מכירי. "אדוני עשה עסק טוב, פנה אלי באנגלית
גרועה - אך האנגלי הסרסר שלו עשה עסק עוד יותר
טוב; הוא מכר את החלק של אדוני להחברה במחיר
חמשים אלף לירא זהב!" - "מה!" - התפרצה ממני
צעקה. "המנול הזה עיר לקח ממני דמי סרסרות!" -
האחא הא! זהו "ביונעס", ידידי, כך הוא דרכו של
עולם." - אמר וילך לו.

הייתי כמעט למשיגע, באתי למעמדי ויקדמוני
כל הרוכלים בתרועת הירד ובלעג. "היי אדוני
המליונר!" - "ירוק" הנך עדיין, אבל סוף סוף יש לך
מזל של גוי; עשרים אלף לירא זוהי מטבע יפה
ותוכל כבר לשוב לעירך הנדחת, שם תהיה "לגרף". -
"יהודים" - אמרתי. - מי מכם חפץ לקנות את "מעמד"י?
היום אנכי עוזב את הארץ!" אוה! אוה! נשמעו קולות
מכל הצדדים. כמה חפץ אתה בשביל מעמדך אולי
גם כן עשרים אלף לירא"? - שאר יהודי אחו, וכלם
התפרצו בצחק. "חמש מאות לירא!" - קראתי. - "זה
הרבה, אדוני המליונר, די לך במאה, הלא כבר יש לך כסף
די והותר!" - "ואנכי אתן לך מאתים לירא!" - התערב
יהודי אחר. - "לא! אנכי הייתי הראשון! צעק הראשון,

"אנכי נותן לך מאתים ועשרים!" "ואנכי מאתים ושלשים", "ואנכי מאתים וארבעים", "ואנכי" . . . לא יכלתי להתאפק ואצעק: לכו לעזאזל! "תן הכסף מאתים ועשרים!" פניתי להראשון, והוא מהר וישלש לי הכסף. "קח לך!" אמרתי לו, ואפנה לו מקומי בדרכי נזכרתי כי כבר חפץ לתת מאתים וארבעים, "ילך לעזאזל", אמרתי והלכתי. —

כמה פעמים חשבתי אחרי כן מה נאמנו דברי התלמוד: מי שיש לו מנה רוצה מאתים, ואיבד כסף לא ישבע כסף! — הגע בעצמך, לו היו לי אז בבואי לפני ראש המרכו באידיסא, סכום של חמשה ועשרים אלף לירא שהם רבע מיליון רובל, כי אז — באיזה כבוד היה מקבל אותי! ובאיזה כבוד היו מקבלים את פני היהודים בארץ.

ועתה לאחר שהיה עלי כבר סכום כזה וגמרתי בלבי לנסוע מפה, בא השמן ויתחיל לדבר אלי בלשון זו: הנה יש לך סכום כזה, אולם חסר לך עוד החצי ממה ששאלה נפשך והיה כשתעלה אל "הבורסה" ותתחיל לקנות "מניות המכרות" אז תתעשר במשך זמן קצר עושר רב! — בימים ההם פסק עסק מכירת הקרקעות ויפרח עסק אחר, עסק קניית "המניות", חברה קנתה כברת ארץ שחשודה היא, בעפרות

וזהב" לעשות "מכרה" במניות. לירא כל המניה. והנה
 בהמצא הרבה זהב במכרה ועלה שער המניות אלף
 פעמים. באופן שאפשר היה להתעשר. במשך חדשים
 אחדים עושר רב. — וכמה אנשים נתעשרו באמת. אך
 עוד יותר הרבה נהיו לאומללים עד שאבדו את עצמם
 לדעת. — והדברים ארוכים ויגעים. נסחבתי עם הזרם
 ואמרתי: הבה אנסה מזלי. ואעל אל הבורסה ואקנה
 אלף מניות באלף לירא. במשך עשרה ימים עלו לעשר
 לירא המניה. והנה הרווחתי תשעה אלפים. וזה נתנה
 לי התקוה לשוב ולקנות. קניתי עוד הפעם והרווחתי
 עוד הפעם ואשוב ואקנה ואקנה ואקנה... עד
 שצללתי במים האדירים, בורם הסוף שר חי
 "הבורסה" — ואהיה ל"בורסאי". כל עומי לא היה כי
 אם מניות ומכרות עד אין קץ. הוני עלה במשך שנה
 למליונים ואבוא במגע ומשא עם העשירים האדירים —
 ואשכח את כל משאת נפשי, את מטחתי ואת
 תקותי... ואשכח את אבי ואת ארץ ישראל,
 ואהי לאיש הכסף והזהב. לפני הצהרים "בהבורסה"
 ואחרי הצהרים באסיפה, וכערב עד חצות בבית
 הקהה... הכל סביבי, סאן, רעש, צלצל בצלצור
 מטבעת הזהב, והייתי שכור הזהב והפז. לפעמים
 היה עולה בזכרוני הימים שעברו ואדניש

יסורי כליותי. אך הייתי מתנחם כי עוד מעט, עוד מעט ואחיה גם כן לברון-רוטשילד, ואז אבוא גם אני בביסי ובאוצרי, ואז אנדב גם אנכי מיליונים לשוב הארץ. אך עוד מעט; עלי לחכות למנוחת מכרה פלונית ומכרה אלמונית איך "יעלו" וכמה "יעלו". רק עוד זמן זעיר... בינתיים שתיתי, מציתי מכוס החיים המלאים די שבעי, ואחיה חיי תענוגים, חיי בשרים. ואקריב את כחי הרענן לאלהים אחרים, לאהי "בקכוס" ולאהי "אדמפיה". מגושם הייתי ככל בני חברתי שלא היה בעולמם כי אם התענוג הגשמי, העיר יוהנסבורג היתה אז ל"מערת פריצים", אשר נשים משלו בהם. היא היתה הצד המכוער אשר ברומא הקיסרית, ובבבל הפרוצה.

בבקר אחר נכנס משרתי הכושי, שאתה רואה אותו עוד עומד פה עד היום הזה, ויעירני משנתי הכבדה אחרי לילה של משתה והוללות. "אדוני", אמר הכושי, "באו אנגרים לבקש אותי. קפצתי ממטתי, ואחרחץ ואתלבש ואצא. והנה אחדים מחברי החדשים, "שלום אדוני", התחיל אחר, "כל כך מאוחר, האכלת כבר?" "ומה בפניכם?" - "כא תכף אל הבורסה, איזה דבר נכבד עומד על הפרק!"

מהרתי ולא ידעתי את נפשי, ואבוא אל הבורסה

והנה שחור על גבי לכן כתוב כי "מכרה" פלונית.
השמיטה את הרגל! ובמכרה פלונית היה מונח
רב כספי; רב המניות היו בירי. ועתה שוים המה
רק לצור אותן על פי צלוחית. — כמעט שנתעלפתי
משרתים "בבורסה" ממכירי חשו לעזרתי ויביאוני
הביתה. שכבתי שביע תמים בחם, לאט לאט נחמתי
וחשבתי הלא סוף סוף עוד נשאר לי סכום הגון. עתה
הגיע השעה לגמר כל העסקים ולנסוע... אז הרהרתי
בתשובה וחשבתי כי רק בעיוני בא לי האסון הזה
על אשר חללתי את שבועתי, ואגמר בלבי לכתב לאבי
ולהודיעהו שגעונותי וכי חוזר אנכי בתשובה. עשיתי
חשבון וראיתי כי עדיין יש לו סכום גדול. — רק
קמתי ממשכבי מהרתי להסתלק ולמכור כל המניות.
ויהי אך התחלתי למכור מניות, והנה לפתאום באה
הירידה כי מלחמה — מלחמת האנגלים בהבורים
מתרגשת ובאה. רבי נבא רי רעות, עשיתי
דברי בחפזון. אך ללא הועיל; פתאום נפרה כל
המניות ואי אפשר היה למכור אף מניה אחת. ובעוד
ימים אחדים התחילה ההתרגשות להתגבר בעיר, כל
יושבי העיר נסו מנוסת חרב ונמלטו לנפשם ערומים
ובחסר כל והשאירו את כל רכושם אחריהם. — בהלה
גוראת, מהומה ומבוכה מאין כמוה, כל האנשים והנשים

והטף, כלם רצו כמשינעים והסתערו על הרכבת; ממש
כמו דור המבול על תיבת נח. —

ועד שאנכי עושה כה וכה פרצה המלחמה והעיר
יוהנסבורג נסגרה. אין יוצא ואין בא. ואנכי נשארתי
בתוך העיר בלי פרוטה אחת בכיסיי. —

שריקת ממישבה עוררתני, "הוי רעי"! — קרא שמואל —
אחרת את הרכבת"; הבטתי שנינו על השעון והנה
השתוממנו כי כבר לא פעם אחת. אלא שרש פעמים
אחרתי את הרכבת: כי שרש שעות ישבנו כבר.
„עתה ידירי", אמר שמואל, אקצר את ספורי
כדי שתוכל להגיע אל הרכבת הרביעית! הרבה הרבה
סברתי אחרי פרצה המלחמה, הייתי נתון בכל רעה
עד שפשוט רעבתי לדחם, ודולי הכושי הזה עבדו
הנאמן, כי אז כבר מומן רב כסתה האדמה אותי,
כי חיי היו עלי למשא. — ואחרי שלא אכלתי כל היום
וגם למחרתי לא היה לי שום דבר לאכל, נמרתי
בלבי כי טוב טוב לי לשום קץ לחיים כאדה מאשר
למית ברעב. ולערב היום השני לקחתי את האקדח
שהיה תלוי על הקיר, שמתני בו חץ ואשא אותו מוד
ראשי — והנה לפתאם קפץ עלי הכושי הזה ובידו
החזקה הוציא את האקדח מירי ויצעק „לא"! „לא"! —
וירץ החוצה ואנכי נפלתי על מטתי וכינתי נסתרה.

— כעבור זמן מה שב הכושי ובידו לחם ומים.
 כראותי אותי במצב כזה, שפך עלי מים קרים עד
 שקיציתי ויצו עלי במפניע לאכל את הלחם המכור.
 אנכי עשיתי כמצותו מכדי לדעת מה אתי. — וככה
 האכילני הכושי הזה לחם, ורפעמים הביא בשר
 ופירות, עד שהתחזקתי מעט והתחלתי להבין מצבי.
 הכושי עבדי מאכילני לחם, האין זאת בושה? — פעם
 בא הכישי כדרכו יום יום ובידו לחם ובשר וישם לפני.
 „שמע תם!“ — אמרתי לו — מהיכן אתה לוקח את
 כל זה? — „לא עסקי“, ענני בקול מצוה.

„מה? — שאלתי כמעט בקצף, — „לא עסקי! לא
 אוכל עד כי ארע מאיזה מקום לקחת את זה, או אורי
 גנוב הוא?“ — הוספתי — כשמוע הכושי דברי האחרונים
 קפץ ממקומו כאלו נשכו נחש. „מה אתה מדבר? — אם
 לא תאכל הכף אז ראה מה שלפניך!“! ובדבריו הוציא
 אקדח מכיסו. — אתה אבדת כל כספך בענין רע, בודון.
 אתה חטאת לאלהים חטאה גדולה בחפצך להטות את
 עצמך, ועור אינך חפץ לאכר? באותה שעה היה הכושי
 הפראי הוהן־מטיף מוסר, לאיש בעל מדות, וברגע ההוא
 נגדה לפני עיני כל חטאתי ופשעי וקול בכיה התפרץ
 ממני וזרם דמעות שטפו בלי הרף לבכיתי ובכיתי כמעט
 כל היום ההוא. משרתי קרב אלי בתחנונים ויאמר:

מה יש בכך ? אתה האבלתני, במשך שתי שנים
מכל טוב, עתה אאכירך גם כן מעט מן המעט שיש לי. —
ועתה מה אספר לך, ירדתי, משרש השנים ימי
המלחמה שהייתי כלוא בעיר החרבה הזאת, אין די
מלים בלשוני לתאר לך כל הנבלות שעשו האנשים
שנשארו בעיר ; כרם נהפכו לחיתו טרף, גנבו, גזלו וטרפו
זה מזה לעין השמש ! השומרים הסובבים בעיר היתה
ידם בראשונה בכל הרכוש שהשאירו בני העיר בברחם. —
ולדראון עולם ישארו שמות האנשים הללו ! ואם יש
שופט צדק השופט כל באי עולם בצדק ובמשפט, ישיב
להם כרשעתם וכגמול ידם. —

פעם אחת תעיתי בחוצות העיר החרבה, והנה
צעקות ויבלות עולות באוזני, נגשתי אל המקום, והנה
שני יהודים מכים אשה אחת וגוזלים כל מה שיש
בביתה, זהב וכסף ותכשיטים, לא יכלתי עוד לראות
את השר הזה ואתנפל על האחד ואכהו מכה נמרצות,
אך השני קפץ ויחפוץ להתנפל עלי ואמהר ואוציא את
אקדח, מכיסו ואור בו פעם ברוח, בראותם היהודים
את האקדח נסו כחץ מקשה, האשה, "בורית" שבעלה
הלך למלחמה והשאיר אותה עם בתה, נפדה
לפני ותודה לי על חסדי, כי אלהים שרח אותי
אליה להושיע אותה, הבטחתיה לבא מרי פעם בפעם

לראות שלומה, היא היתה אשה פשוטה, כפרית, וכפי
 שנודע לי אחרי כן, עשירה גדולה; כי נכסי דלא ניירי
 היו לה בכפר אחד, אנכי הייתי בא אל ביתה לפעמים
 קרובות והיינו קוראים את התנ"ך בתרגום, "החולדני"
 ומספרים על דבר המלחמה, והיא התאבלה על בעלה
 אשר בודאי נאסף במלחמה. מקריאתי זו בתנ"ך נתעורר
 בקרבי הרגש לארץ-ישראל ותשוב ותחיה בלבי התאוה
 לשוב אל הארץ שאליה שאפתי. פעם אחת ספרתי להאשה
 הזאת כי כמעט שהייתי "בארץ הקדושה", וכי ראיתה
 בעיני. "אתה ראית בעיניך את הארץ הקדושה?"
 קראה בהשתוממות גדולה. ומאז הביטת אלי ביראת הקדש.
 אחרי עבור שרש שנים באה הידיעה כי בעור
 ימים אחרים יבואו האנגלים אל תוך העיר, על האשה
 פעלה הידיעה הזאת באפן לא נעים, וכאשר השתוממתי
 ושאלתיא אם איננה שמחה אחרי שנתנה האפשרות
 לבעלה לשוב אליה, נתאדמה ואמרה בתמימות מעורב
 בבושה, מי יודע? - ואפילו אם ישוב אינני חפצה בו;
 כי רואה אני עתה שהוא איש גם ולא אוכל עוד נשא
 איתי. - הטפתי את אוני למוסר, כי חטא גדול הוא
 לרבר ככה וכי. -

וביום שנכנסו בו האנגלים היתה שמחה וששון
 ותרועת הדרה, האשה הבורית בקשתני לבא אל ביתה

עם משרתי, כי יראה היא מפני האנגרים. עשיתי
 כחפצה. כל היום ישבני והבטנו דרך החלונות אל הצבא
 האנגלי ההולך ונמשך עד אין סוף, לעת ערב קמתי
 ואמר אליה כי עתה עבר הפחד וכי אך אל ביתי,
 אך היא נפלה לרגלי ותחנן לפני לא לעזב אותה,
 לא לעזב אותה כלל. . . היא ראתה את בעלה בחלום
 כשהוא כרו נפצע וראשו נשבר דרסיסים. — לא אעזב
 אותה. והיא התרגלה אתי כל כך. — הלא גם היא
 מאמינה בתנ"ך, בכחבי הקדש ובארץ הקדש. והיא
 עשירה ואני אנכל לעשות בכספה כאות נפשי. — בין
 רגע חלף ברק-רעיון במחילי אולי. . .

הבושי עמד נדהם ממראה עיניו. ואנכי נשארתי
 בביתה בלילה ההוא. —

למחרתו נגש אלי הבושי שלי ויאמר: „אדוני!
 הנך לוקח את ה„בורית“ הזאת לאשה? — אל תעשה
 דבר כזה! אלהים מקלל את האיש הלוקח אשה משבט
 אחר, ואתה הלא יהודי אתה והיא מ„הבורים“ האזורים.
 אנכי יודע — הוסיף — כי לך אין כסף ולהאשה הזאת
 יש הרבה כסף. אולם אם די לך כסף, אז מוכן
 אני לתת לך; כי עוד יש לי מאה לירא ממשכורת
 שלקחתי ממך. עתה קח לך את הכסף הזה ועשה
 בזה עסק והאלהים יצליח בידך והיתה עוד הפעם

לעשירי. — דברי הפראי הזה נכנסו עמוק בלבי, וראיתי את שפלותי בכל כעורה. ומבלי לחשב הרבה התגנבתי מן הבית ואנוס וארוץ בכל כחי והכושי אחרי. —

בעבר חדש ימים הושב הסדר על מכוני, החנויות נפתחו, בני העיר התחילו לשוב והמכרות נפתחו אחת אחת, אך מניותיהן נפסלו. וככה אבדתי את כל רכושי. תם, הכושי שלי נחם אותי על זה, ואנכי קבלתי רשיון לפתח את החנות הזאת שבה נמצאים אנחנו כחיים הזה. העסק הולך וטוב.

תם הוא כבר חצי יהודי; יודע להבר יהודית, יודע הרבה דינים ומנהגים. למדתי קרא ואקנה לו כתבי הקדש בדשונם והוא יושב וקורא וכבר יודע הוא את כל הספורים על פה. פעם אחת אמרתי לו תם: ! „אנכי חפץ לעזוב את הארץ וללכת אל הארץ הקדושה“. „טוב, טוב“ — ענה תם — גם אנכי אלך אתך, כי באשר תלך אלך ושם אקבר“ —

הוא יודע גם כן מה המלים הללו מוכיחות. „תם“ — קרא ידירי את הכושי — „האדון הזה הוא אחי. — „אוי“ ! — קרא בהתרגשות. — „הוא בא לקחת אותי אתו לארץ הקדש“. — תם הביט בעיני חשד עלינו. „הלא הוא יודע“ — אמר ידירי. — כי עדיין לא בא הזמן. „מה כתוב שם על הוכיכת השחירה? — שאך ידירי את הכושי —

"אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני".
 - קרא הכושי במבטא מוזר - "עתה - פנה אלי רעי-
 אינני חושב עוד, לאסף מיליון פרנק והנני מסתפק בחלק
 העשירי, וכבר יש לי בהבנק החצי בערך מהסכום
 הזה, שאספתי במשך חמש שנים. אינני מוציא אף
 פרוטה אחת וחי עם דכושי שלי בצמצום. והיה אם
 יהיה לי הסכום הזה, אז נעלה יחד לארץ ישראל אני
 ו"תם" ונחיה שם את יתר שני חיינו, אקנה לי שם
 לא מושבה שלמה כי אם כפרת ארץ, או גן אי פרדס. . .

הנה גמרתי את ספורי ידירי, הרבה חמאתי
 בימי חיי הרבה שגיתי, וכפשע היה ביני ובין
 המות והאבדון. ועתה חי אנכי פה זה כשש שנים
 בין הפראים הבישים ורק לעתים רחוקות בא אנכי
 בחברת יהודים, אין שום דבר שיענין אותי בחיים,
 בעולם הגדול הזה, לא! למדתי לשנא את העולם
 השפל, את העולם ואת החיים מכל מה שראיתי
 בעיני ומכל מה שעבר עלי בכל זמן היותי פה בארץ
 הזהב, ולזה יכנו בשם "העולם הנאור"! אוי לאיתה
 בושה! כחיות השואפיות למרף כן ישאפו בני האדם
 להזהב, ואף נפש לא שוה להם במחיר הזהב ועוד
 יותר גרועים המה מהחיות, כי לא ידעו שבעה. -

נעלה נפשי מהארם, מהאירופים הנקראים נאורים
ומשכילים, שומי שמים! הזאת היא השכלה
נעלה. בת השמים? הזאת היא מטרת האדם? עוד
תראה, ירדן, וניכחת לתעלולי האדם פה בארץ הזהב
ואם נפשך כך; אם עוד נשאר לך מעט מן המוסר
הנעלה שהטיפך כך אבי, אז עד מהרה תגער נפשך
מהם ותבהח לך מארץ הדמים האוכלת יושביה. —

ואנכי רק זאת מטרתי להשיג את הסכום
הדרוש לי כדי להתקים בארץ ישראל, אני ותם עבדי,
ואז אנוס מן הארץ הזאת שאכלתני, שמצצה לשדי,
והשאירתני ככלי ריק, שכור ורצוף. —

„ואביך“? — שאלתי אני — אך התחרפתי מיד על
השאלה הזאת.

„אבי“? — קרא ירדן ועיניו נתמלאו דמעות. — „רק
לפני שנים אחרות, אחרי המלחמה נודע לי כי אבי מת
בגוגן חרשים אחדים אחרי לכתי ממנו; לא קבר ממני
שום ידיעה אז פנה להועד המרכזי באוריסא וכיפו וגם
משם לא קבל שום תשובה, אז אמר אבי המסכן כי
בודאי צלתי מבעתי בים, או שנפלתי בקרח או בדבר.
ויתעצב אל לבו עד שירד אבר שאולה . . .“

„ועתה ירדן“ — הוסיף אחרי דומיה קצרה — „עליך
למהר לרכך אם חפץ אתה להגיע אל הרכבת. והנה

תם הולך ללוחך בדרך. היה שלום ידידי, ואם לא
נתראה עוד פה, אוי בודאי נתראה בירושלם. זאת היתה
תאות אבי וזאת היא מטיתי היחידה בחיים הרקים שלי.
לכן, אחרי חמש שנים להתראות בירושלם! קרא אחרי
פעמים אחדות.

אנכי הלכתי אחרי הכושי נרגש מכל הספור הזה,
זהנה לפתאם עולה ברעיוני השיר הלאומי „התקיה“.

כל עוד בלבב פנימה
נפש יהודי הומיה.
ולפאתי מזרח קדימה
עין לציון צופיה. —
עוד לא אבדה תקותנו !!

זמרת הארץ.

בהמאמר הזה נאספים:

(א) הספרים שחזברו ונדפסו בארה"ק במשך השנה החולפת.
(ב) הספרים אשר נדפסו בארה"ק מעת נוסד בה הדפוס הראשון, אשר הרבה מהם נעלמו גם מעיני הביבליאוגרפים המובהקים. וכמובן לא נוכל לתת את שמות הספרים האלה עפ"י סדר וזמן הדפסתם, כי הם מפוזרים ומפורדים, ורובם יקרי המציאות גם פה. ולכן נביא שנה שנה מספר מהם כפי סדר כזאם לידינו ⁽¹⁾.

א.

תלמוד ירושלמי, תוצאה חדשה מוגהת ומחוקקת עפ"י כתבי־יד דפוסים קדומים, ונלווה אליו: (א) פירוש מספיק בלשון צח וקל המלוקט ומאוסף מכל מפרשי התלמוד הזה מהראשון שבראשונים עד האחרון שבאחרונים, (ב) ציונים כוללים הנהגות ותקונים, עפ"י כתבי־יד, וד"ק, ומראה מקומות, ביאורים לכאר את המלות הזרות, תכונת המקומות, בעלי החיים, הצמחים ועוד. הערות תורניות ומחברות. כל אלה נאספו, חברו ויצאו לאור ע"י אברהם משה לונץ, חוברת ראשונה ברכות מפ"א עד פ"ה. חוברת שניה ברכות פ"ה עד גמירא ופרק א' מפאה. תרס"ט. כדפוס המו"ל.

(1) בהמאמר הזה אין מקום להודעת מחיר הספרים כאשר בקשו אחדים, ולהספרים ממין השני אין כל מחיר קצוב, כי רובם כבר ספו תמו, אך נכונים אנחנו להמציא את הספרים הנדפסים פה לאלה אשר ישלחו לנו כסף מחירם (בערך) כהקדם.

ירושלם. — מאסף ספרותי לחקירת אה"ק, גלילתיה, סוורתיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכל הנוגע לה בעבר ובהווה. מאת אברהם משה לונץ. כרך ח' חוברת כפולה א' וב'. דפוס המו"ל. [זוה תוכן מאמרי החוברת הזאת] : המדות שהתורה נדרשת בהן, ויחוסן לבאורי כתבי הקדש ודברי ימינו, מאת יה"ש. השם והמקום רשימה מפורטת מהשמות הנכחים של כל המקומות בארץ אבותינו מקומם ושטם העתיק. רבני ארץ ישראל ראשיה וחכמיה מהמאה הראשונה להאלף הנכחי עד ימינו אלה, עפ"י סדר א"ב. האדומים וארצם והתיחסותם לדברי ימי ישראל, מאת מענדיל וואהלמאן. שני חרמות מחכמי ספרד בצפת ת"ו, מאת ז. וו. ראבינוביץ בריסק. טוב מראה עינים מהלך נפש מחכמים שונים. דובב שפתי ישנים, שבעה מכתבים מעה"ק צפ"ו, עם מבוא והערות, מאת אברהם דאנון ראש בית מדרש הרבנים בעי"ת קושטא. מטבעות היהודים עפ"י מקורים נאמנים עם ציורים תמונות ולוחות מאת שמואל ראפאלאוויטש. כתי הכנסיות בגליל אחרי חרבן בית שני מאת העורך. תגליות. א) לוח עברי עתיק. ב) חותמות עבריות. ג) מטבע יחידה במינה, מאת ש. ראפאלאוויטש. חדשות וזכרונות. מאיר איש שלום ז"ל. 80. תרס"ט.

מספד בירושלם, שני הספרים אל שמועה כי באה בי נקרא אל השמים מעל התורני האלף המדומם ויר"א מרבים, רב פעלים מקבצאל כבוד ר' מאיר בן ר' שלמה רובענס זצ"ל נשיא וראש ועד פקא"מ ארה"ק בעי"ת אמשטרדם תע"א. נאמרו לפני קהל ועדה עתה

ד' יושבת ציון, מאת יונתן בנימין הלוי איש
הורוויץ, תרס"ט, דפוס הרא"מ לונץ.

ספר **שרשי המצות**, בסדר נכון וישר עפ"י
דעות הראשונים, עם שרשים מחודשים, חברו ר' יוסף ב"ר
אברהם אלמושינו ממגורשי ספרד, והיה רב בעיר פאס
במארוקו בערך הש"ן. י"ל מכ"י ישן עם מבוא והערות מאת
הר' יעקב משה טולידאנו איש טבריא. 8⁰. תרס"ט, בדפוס הנו'.

ספר **ברית אברהם**, כלול בו סדר קריאת ליל
שמונים, תורה נביאים כתובים, מדרש רבה, זוהר, וסדר יום
הברית, עם כל הריגים הנחוצים, וגם סדר ברכת המזון, הכל
בסדר נכון, והוסיפו בסופו פזמונים לכבוד היום. 8⁰. תרס"ה.
דפוס הנו'.

ספר **פרחי אליהו**, כולל חקירות ושאלות ותשובות
בענינים שונים עבודת משה ומתן של הלכה, ומלאכת
מחשבת מעשה חושב ועיון וסברא בים החלמוד והפוסקים,
עם קצת דברי אגדה למקומותם, זרוע מעיקרו בהשרשה להוציא
פרח ולהציץ ציץ דרושי הדרן לסיומי מסכתות הש"ס, חברתי
בע"ה אני הצעיר אליהו טשה לונץ. לפנים רב
בעיר פעטערסאן באמערקא, ועתה מסתופף בחצרות בית
ה' בתוככי ירושלם ת"ו. תרס"ט. 4⁰. דפוס הנו'.

ספר **תיו יהושע**, הוא שלחן ערוך בדבר הלכות
נחוצות בעניני תורת שבת, כולל שלשה חלקים, (א) תורת
רופא חולה וכו' בשבת, (ב) תורת מקח וממכר וכו' בשבת,
(ג) תורת תקוני ערובין וכו' בשבת. חובר מאת הר"ג ר' יהושע
בריסקין לפנים רב ומ"ץ בעיר אדעסא ועוד, בעהמח"ס תיו יהושע
על חלקי יו"ד, וס' חוט המשולש, ופ' הנהגות אדם ועוד, 4⁰.
תרס"ה, דפוס הנו'.

אורח לחיים או חכמת המסכן כי
 ימצא הקורא המשיבול תשובות נכונות לשאלות
 הסתומות והתתומות והדרך לכל ברכה ישועה ופדות, חובר
 מאת אברהם משה חן-חמים העברי, 80, תרס"ט.

אשי משה תרושים על כל חדושי אנדות וגם
 הלכות על כל הש"ס ולקוטנים על התורה: אשר בע"ה
 חדשתי אנכי חציר באלפי ישראל: מ ש ה בלא"א מוח"ד
 אברהם יהושע ז"ל מביאליסטאק, נדפס בהוצאות המחבר
 בשנת תרס"ה.

פירוש רב מעדיה גאון ז"ל, על מסכת ברכות,
 יוצא לאור עתה פעם ראשונה ע"פ כתב יד ישן יחיד בעולם
 שנמצא בהגניזה הישנה "שבאלקחירא כמצרים" עם העתקה עברית
 ועם כאורים והערות בשם יד אהרן מאת שלמה אהרן ווערטהיימער,
 80, תרס"ה.

סדור אשי ישראל, עפ"ד מרן הגר"א ולה"ה
 מוולנא עם פירוש אבני אליהו דברי מרן הגר"א ולה"ה
 ובנו הגאון ר' אברהם ז"ל ע"ד הנגלה, מקורים ומראה מקומות
 לכל התפלות, נלקט ונסדר ע"י נכדו אליהו בחר"א לאנדא
 עם פירוש שיה יצחק ע"ד הפשט וחקי הלשון, באור שמות
 הנדרפים והכפולים, וע"ד המוסר, והרחבת עיקרי אמונה מאת
 יצחק בחר"ש מאלצאן מח"ס אבן שלמה, אוהרת שבת ועוד
 עם הוספה חדשה, ציון וסימן על שוא-נע (לפי"ד הקדמונים
 והגר"א ולה"ה שאתר תנועה קלה היא שוא-נח) בתמונת ירח
 בן יומי כזה v על אות השואית מלמעלה, 80, תרס"ה.
 דפוס שעהנבוים-ווייס.

מגילת תענית, עם שני כאורים נחמדים האחד
משר התורה הנאון הר"ר יעקב עמדין וצ"ל נקרא בשם פו'
הר"ד יעב"ץ, והשני יצא ראשון, אשר אספ ולקט הרב הה"ג
מו"ה אברהם סג"ל מקראקא נקרא בשם פו' מהר"א
הלוי, והחוט המשו לש לא מהרה ינתק
הוא אשר חנני החונן לאדם דעת, להשכיל מתכונות ים התלמוד
ומפלגי מימי ידיעות נאמנות, בדרך קצרה למגמר, ובדרך
ארוכה למסבר, קראתיו בשם פירוש האשל מאת
אברהם אליהו בן הרב הנאון מוהר"ר יהיאל מיכל וצ"ל
אבד"ק טרעסטינע כעהמ"ח שו"ת לחם שערים. 80.
תרס"ח. דפוס הנו'.

זכרון לראשונים ולאחרונים מוציא לאור
חורתן של ראשונים מכתבי יד ישנים, וגם לאחרונים אשר
יחדשו במשך הזמנים חכמי דורנו יצ"ו. ספר ראשון
מכיל: א) ספר הציווי להרמב"ם. ב) מאמר עין הרע לר"מ
ב"ר אלעזר. ג) פיוטים ממשוררי ספרד הקדמונים, ר"י הלוי
וראב"ע וכו'. ד) פיוטים ממתחזר ישן בת"י על קלף.
ה) תוספתא בתרגום ריש ספר יחזקאל, עם הערות ותקונים, וספר
"עמק ברכה" באור מטבע הכרכות לר' יוסף אבן פלש וצ"ל.
טאת שלמה אהרן ווערטהיימער תרס"ט. דפוס האחים סאלאמאן.
ימים מקדם הוא הכרונו ל גיה הביוב לית
לרב חיים הירש ענזאהן בהובאקען במדינת ניו
דזערדוי באמעריקא. (ישוב מקומות הקשים במקרא והמספרים
הסותרים את עצמם, ואת המקרים בבאורים אורגנאליים). עם
לוח הרכינולוגיה מוקבל בו המהודש מול המוסכם בספרות
הרבנות הקדומה. תרס"ח.

עין הדעת משה ומתן של הלכה ע"ד יתרון אתרוג
 אחינו אכרי אה"ק תובב"א. ופסולן של המורכבים, תוברת א.
 מאת אברהם יצחק הכהן קוק אב"ד בעית"ק יפי תובב"א והמושבות
 40. תרס"ו, דפוס הי"ד פרומקין.

כבוד לאי"ש כולל איזה דרושים שהשאיר אחריו
 אדוני אבי מורי ורבי גאון עזוינו ראש"ל כקש"ת מוהר"ר
 יעקב שאול אלישר וצוק"ל, ומעט מהספרים ודרושים, שדרשו
 והספידו גאונים וספרדים שונים, בארץ וחול על כבוד מרן
 אבא ז"ל, וגם ספחתי הדרושים שדרשתי בזמנים שונים.
 ובמשך השנה הראשונה מפטירתו של אותו צדיק ז"ל. ממני
 בנו חיים משה אלישר, פולין, תרס"ט, דפוס הר"ש צוקערמאן.
שו"ת ישאל האי"ש ופני חמ"א שכווננו ירי
 עט"ר, וכו' גאון עזוינו, ראש"ל כקש"ת מו"ה יעקב שאול
 אלישר וצוק"ל. מסודרים על סדר ד' טורים להלכה
 ולמעשה כו', וכו' ספחתי שאלות ותשובות וענינים שנשאלתי
 והשבתי אליהם במעוט השנה, ממני בנו חיים משה אלישר,
 פולין, תרס"ט, דפוס הגו'.

ספר שו"ת לחם שערים להגאון הגדול ארי
 שבחכורה מ' יחיאל מיכל וצ"ל האבד"ק טרעסטינא, הסה
 סלאים חרופות ובקאות, בכל מקצעות שבתורה בספרות
 ישרות ונכוחות בעומק הרבה להשיב מלחמה שעה ולהורות
 הלכה למעשה כשורה להגדיל תורה ולהאדירה, דפוס
 שענבוים=ווויס, פולין, תרס"ח.

שאלון קבץ שאלות ותרגילי החשבון חלק ראשון, שאלות
 ותרגילים בגבול המאה הראשונה, מאת הגברת פ. מטמן=כהן.
 תרס"ו, דפוס הרא"מ לונץ.

ניצוצות חוברת א' קבץ יוצא לאור ע"י אנרת הדור הצעיר, תרס"ט, 80, דפוס הרא"ם לונץ.

תורת החשבון, המחלקה הראשונה, מאת חיים יהושע קאמאוסקי, 80, תרס"ח דפוס הנו'.

בית היין, חלק א'. מאמרים קצרים, לשמחות סדורים, לחאיר לארץ ולדרים, מעדפות שפירים, בדברי חז"ל המארים, המה הגבורים, בעזרת יוצר הרים, אשר הנחלנו פקודים ישרים, מאת מאיר יואל לבית וויגאדער בעיר דובלין, 40, תרס"ט, דפוס הנו'.

רשימה, קאטאלוג, 1 מספרים ישנים וחדשים, דפוס ארצות המזרח הנמצאים למסכר בבית מסחר הספרים של האחים טולידאנו בעה"ק מבריא ת"ו, 80, תרס"ט, דפוס הנו'.

ספר ארץ חיים כולל ענינים הנוגעים לארץ ישראל בפנים ומנהגים ותקנות והסכמות של הראשונים והאחרונים רבנן תקיפי וחסידי דארעא דישראל ולה"ה, מאת הרה"ג ח"ר חיים סתהון מעיה"ק צפת"ו 40 תרס"ח, בדפוס עזריאל הי"ו, **יריעות שלמה** דרושים ומוסר ושירים, מאת שלמה ב' שמואל מיאנינא, תרס"ג דפוס הנו'.

יש מאין שות מאת הרה"ג אליהו ילזו אב"ד מבריא, תרס"ט, דפוס הנו'.

שמע יוסף פי על שמע ישראל מאת ר' יוסף אלנקווא מאלו"ר תרס"ט, דפוס הנו'.

זכרון משה, דרושים מאת ר' משה מאמאן מצפת, תרס"ט, דפוס הנו'.

שעה טובה, דרושים מאת הרב עבאדי מטבריא.

תרס"ט. דפוס הנו'.

בכורי יעקב שו"ת מאת הרב יעקב חי זריהן

מטבריא. תרס"ט, דפוס הנו'.

רפואה וחיים, סגולות מאת הרב פלאנ' מאזמיר,

תרס"ט דפוס הנו'.

כנף רננים פירושים על חמשה חומשי תורה מאת ה"ר

הגאון וכו' כמוהר"ר משה בירדוגו ז"ל הנודע בשם המשכיל"ר יו"ל

מאת יעקב חי בירדוגו מטבריא ת"ו 80⁰ תרס"ט דפוס הרא"ם לונק.

סדר הגדה של פסח, עם פי' שיח יצחק עפי"ד

הפשוט כמעשה הפי' "שיח יצחק" על סדר התפלה וכו' שלשה

שריגים: א) חסדי השם, להתכונן חסדי השי"ת עמנו ביציאת

מצרים ובכל דור ודור. ב) מעוז האמונה וכו' נגד כל מיני

הפתיות המתחדשות בכל דור ודור. ג) גאולת עולמים, כי

גאולה מצרים מפלשת והולכת עד סוף כל הגאולות, וכי גם

מצבנו הנוכחיתן אומץ בלבנו לנצחיותנו ולגאולתנו העתידה

כב"א, גם ציון על שוא=נע כזה י על אות השואית למעלה

מאתי יצחק בהר"ש מאלצאן. תרס"ט, דפוס עזריאל

פרשת ראה, עה"ת, מאת ר' רפאל אוחנא

מטבריא, תרס"ט, דפוס הנו'.

מלי דאבות, פירוש נחמד על כל התורה ודברי

הימים בלשון ספרדית-יהודית מאת ר' יצחק שאקי מקושטא

ב"ח דפוס הנו'.

ירחון זהב הארץ מוקדש לתורה ולחכמת ישראל,

יוצא לאור ע"י פרחי ירושלם והוצאות א"ט, 4⁰ תרס"ט, דפוס

שעהנבוים=ווויס. [לע"ע יצא שתי חוברת]

ב.

עין הדעת טוב, חלק שני חדשים נוראים, ודרושים פלאים, על מאמרי רז"ל ע"ד הנגלה וביאור על ס' משלי איוב דניאל ור"ה ע"ד הפשט מאת מוריני ורבינו הרב הגאון הקדוש המקובל האלקי אור העולם, חיים וויטאל וצוקלה"ה, יצא עתה לאור בתוצאה הראשונה מעצם כי"ק המחבר וצוק"ל שה"י גנוז באוצר הספרים בישיבתו של הרב הק' המקובל האלקי רב שר שלום שרעב"י וצוקלה"ה ע"י המו"ל ולמן ליב הלוי לעווענטאל תרס"ו

תורת האדם תורת האמונות הדעות והמדות שברר ולכן פרטי אמונת התורה עפ"י דעת הרמב"ם והמקובלים ומקין מתוך דברי רוח"ק אשר בתורה נביאים וכתובים, וגם מוסרי האדם עפ"י חכמתו של שלמה ודברי רז"ל הקדושים, מסני, הצעיר יהושע פאלק ואב"ד יוסף צבי זלחה"ה בעהמ"ח ס' נהורא דאורייתא וספרי פליאות חכמה ח"א וחיב על כל מלות לה"ק ושאר ספרים, רב בפאלאטשען, דפוס ר"ש צוקערמאן.

ספר זכות אבות וענף אבות, פירוש על מסכת אבות, עפ"י הפשט הפשוט והדרש. ובסופו הספר על הרב הגאון ס"ק מרן ר' רפאל מאיר פאניויל וצוק"ל חכם באשי וראל"צ בערה"ק ת"ו, מאת הרב וכו' כמזהר"ר מנחם נחן בטע אויערבאך שליט"א, תרנ"ד. דפוס הרי"ג לעווי ושותפיו נר משה, בו נקבצו ונלקטו הדברים הנגלים מספר

הזוה"ק, וסוד גדול ונורא מהרב הקדוש המקובל רבינו
שמשון ז"ע. ומגילת סרגוס, ומכתב ישן מאחינו בני משה
היושבים מעבר לנהר סמבטיון, ושלשה מעשיות נוראות
שארעו פעה"ק ת"ו, וסדר מ"ב מסעות מהרב ר"ש מאסטרפלע
ז"ל הנ"ל. ושיר חדש לש"ק ויו"ט, מאת הרב וכו' מוהר"ר
משה במו"ה יעקב סלאטקי זלה"ה. תרמ"ב דפוס ר' יצחק
גאשינצ'י

דיוואן התימנים, רובם משירי אלשבוז, לא
נשלם בדפוס, וגם שער הספר לא נדפס עדיון.

אפריון מערכת ספרי הפירושים החדושים, והבאורים,
שנחתברו על פירוש התורה, לרבי' שלמה יצחקי ז"ל, נדפסים
וכתבי יד, ואיזה הערות קצרות על אודותם. ונוסף עוד,
השלמה מפירוש רבי שמואל אלמושנינו שחי בחצי המאה
השנית בע', ודוגמאות מכאור על רש"י שהעתיק רבי יהודה
בן חביב, על פי כתב-יד משנת רנ"ח, עם עוד ביאורים
והעתיקות מכ"י שנמצאו אחי, [מזכרת נצח למלאת שמנה
מאות שנה מיום מות רבינו הגדול רש"י ז"ל] יוצא לאור
ע"י יעקב משה טולידאנו הי"ו מעה"ק טבריא ת"ו, תרס"ה.
פירוש מסכת כלה רבתי לרבנו אברהם ב"ר
נתן הירחי ז"ל, עם תקונים, ציונים ומ"ט, ועוד הנהגות
ובאורים נחוצים ודברים אחדים בראשו, מאת ברוך טולידאנו
בעה"ק טבריא. תרס"ו.

הערות למאמר "גדר הנבואה" של מר א"ר

כלוח ארץ-ישראל תרס"ט

מאת יונה דוב בלומברג רחבות.

(א) ע"ד יחס הנבואה לא"י וחזו מבואר בכבלי מ"ק

(כ"ה א') כי מאז נתיחדה א"י

דישראל לא הוכשרה עיר שום ארץ וולתה להשראת הנבואה

ונבואת יחזקאל שהיתה בכבל, היא או מפני שקידם לזה

כבר היה בארץ ישראל עד כן לא חדלה עיר הנבואה ממנו

או לצד שנתנבא בשביל ארץ ישראל, לכן שרתה עליו

רוח הנבואה אף בחז"ק (רש"י לפי ה"א, והכותב בע"י.

והגהות הרצחית עפ"י הכוזרי ב' י"ד).

(ב). ליחס התפשטות החומר לנביא בהתנבאותו

מפני הופעת הגלוי האלקי עליו

בענין זה ימצא דבר פלא שיש להתעכב בו, במגילה

(י"ד ב') שואל הגמ' על חזרה הנביאה, ובמקום דקאי

ירמיה היכי מתנביא איהי? ומתרץ "קרובת

ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עליה"

והו קשה להבינו, וכי באיזה שני דרשנים מביחים

מכעיים אנו עוסקים כאן שיעזיר בהם את קפדת האחר,

עד השני עד שיתחכה בו בעירו ומקומו ויקפח לו

פרנסתו או ישלול ממנו חלק מכבודו? והלא נביא ה'

וראי הוה מיפשמ מכך רגש עצמי עד שצויר כזה לא

מן השם הוא כלל לתאר בו? ! (יעיין שער הקדושה

להרח"ו ח"ג שער ה') וראוי לבעלי מדע לעיין בד"ז.

המושבה, ובית-מדרש לעבודת האדמה "אור-יהודה"

באנאטוליה. (סמוך לאזמיר).
(FERME-ECOLE D'ORYÉHOUDA)

מאת גר ותושב.

על יד מסלת הברז S. e. p. רחוק מאזמיר מהלך
ז' שעה ברכבת הקיטור, ועל יד דרך חֶצֶץ מקילקל ההולך
ממִּגְנִינָה להַעֲרָה העתיקה אקסאר (מלפנים שהיאזמיר)
יושבת לה אור יהודה (על הנהר יורדוק צ"י) בקרן
בן שמן 1: בבקעה ארוכה ורחבה שהרים סביב לה:
הרים גבוהים ובינונים; גבעות פְּאִידוֹתָא דימא מתלקטות
לקט אחרי לקט ומתרוממות לאט לאט כְּבִדֵי הארון דרך
היריעה — מקיפות אותה סביב סביב, קימי הגשם והשלג

(1) יפה הנוף הזה כנראה היה תמיד אבן שואבת
ומושבת אליו ביומא טבא וביומא דפגרא המון מבקרים, ועתה
הוא לבני ישראל בקעה להתגדר ולהתגדל בה מצד אחד
ולגוה ולהתנאות בה מצד שני, מרבים עתה בני ישראל
לבקעה ולא רק מורי האללואנס, פקודיה ותלמידיה עמם, כי
אם גם המון העם, וביתוד אלה מי שהיו תלמידי האללואנס
באים אליה בכבד. עת מצוא בהמון, וכבר היה בקור של חמש
או- גם שש מאות איש בפעם אחת.

הנחך על ההרים יורדים אל הבקעה ומרום אותה כגן
רטיב ויענו את האדמה, והאדמה תענה את התבואה ופרי
העץ; אך לפעמים ישגיאו מי הנחר ויעזו שטוף ועבר
על גדותיו וישימו לא מעט, אמנם כשהשנים כחוקן
המים לברכה בקרב הבקעה ויד האדם תממז להשקות
בכר הצריך לו, וכן נשק עתה המנהל אשר לאור יהודה
את עצי החורש אשר נטע ואת גני הירק אשר
לצרכי ביה"ס מדי יום ביומו די לא שָׁלוּ, מלבד, כמובן,
בשבתות ה' ומועדיו.

כל העמק-ואפילו ההרים-מלאים שרידי גנים רבים;
בכר אשר תעיף עיניך סביב סביב יציצו עצים בודדים
רעננים מלאי עפאים, ולרגלי ההרים, ובמבורם, ויש אשר
גם עד ראשיהם - יערים יערים: יערי זית נָנֵס, נָנֵס פֶּרֶא,
יערי שקד ננס, פרא מלא קיצים, ולוא השקד הכמוש
והצנום לא תכיר עיניך את עדיו אם של זית או של
שקד הוא.

במורד ההרים, מצא המנהל מים מפכים ויחקר
ויחפר וימצא צנורות חרש עתיקים מימי הרומים (1). ועד
ההרים שרידי בתי הכר אשר טחנו בהם זיתים, עד
הר גבה אחד תמצא אבן שחירה, גלגל לטחן בה הזיתים.

(1) שריד אחד הצנורות הובא לבית המדרש לאמנות
בצלאל בירושלם.

משקרה כאלפים ק. ג. כל אלה יעידו כי לפנים היה כל
הכבר הזה גן עדן מלא כל עץ פרי והמים הובאו גם
למרומי ההרים.

תולדות המושבה.

לפני כעשר שנה קנה האדון החרוץ אריה חלק
נכבד בהבקעה הפוריה הזאת (1) וגם הריה אשר ממזרחת
במלאכות חברת יק"א.
במערבו של הר גבה אחד על יד בצה ונחל מלא

(1) כשנמנה ועשרים אדף דונם קנו און, ועתה
הוסיף הדירקטר הזריו והזהיר. ומוסף — עוד לקנות לאט לאט,
סביב עומדים ומוכנים דומכר. ולפי שמבט היק"א לעשות
הפירמה לחי נושא את עצמו שתהא זנה ומפרנסה בהכנסותיה
ומכרכלת את ביה"ס. לבן עליה להוסיף לקנות מסביב. אמנם
יש תקוה כי גם עתה תספקנה הכנסותיה לביה"ס הדרוש
בארבעים אלף פרנק לשנה: והלא במשך של חמש שנה
העלה הדירקטר ההכנסה מן ששת אלפים שהיתה מכניסה
קודם כואו עד כדי שלשים אלף פרנק לשנה, ולולא על
הפירמה לחלק מכבר ארמתה להכפר העברי אשר הושיבה
סמוך לה. כי און כבר הספיקה ההכנסה גם עתה, אבל
מצד אחד דעת הדירקטר כי יש להרבות מספר התלמידים
עד מאה תלמידים — עתה מספרם חמשים. — ושנית דעת
הדירקטר שצריך להרבות גם מספר האכרים הרבה כי ביה"ס
הכפר משפיעים שפועם לטובה וע"ז וזה מזה באחד.

רפ"ש לא רחוק מהנהר יורדוק ציי קרוב לגשר ברוד
הנמיו מעל הנהר היתה נמצאת חורבה אחת שנבנתה
בשנת 1865 ולפני הבית חצר מראה רפ"ש ועכשיו מוקפה
מארבעת רוחותיה באורות מפות לפל וגם נופלות
למחצה, ומעבר השני לנחל עיר שתי אורות מפורצות
וניפלות נכח בית הכנסת היונית, שבנה לו בעל החצר
לצרכו ולצורך היונים המפוזרים אחר הנה ואחר הנה א.
ותחל יק"א לחלק אדמת הכר לחוכרים שלא מכ"ב
ולגדל צאן בהמרעה אשר כבצות הנמשכות ומשתרעות
עד מקום המרעה הרטוב ואגם המים השייך לה, משוח
שעבר², וכימים ההם באו להמקם החדש הזה שש
משפחות, גרים אשר ישבו עד אז באידין ותחן להם
יק"א חלקת אדמה בחכירה, ויתישבו בהאורות-החרבות
הסרוחות לגער נפש עד אשר באה הפירמה להירום

¹ ותנאי התנה המוכר שלא יפתור הקונה את בית
הכניסה, וכן עומד לו בית בניסתו כמעט שמו וריק, ורק
פעם אחת בשנה, יום כניסה להיונים המתכנסים לעשות הלולים
וחגאות בחורשה אשר על יד הנחל.

² שטחם כ"ב אלף דונם נחוצים מאד לגדול הצאן,
אמנם הם עומדים עתה להמכר, אך שכיחים גם זכיא
אחרינא דקפצי עליהו הם המה המושלמים אשר הגלו מארץ
האנטשמים שנתישבו על אדמת, המשוח שעבר, ויש
לשער כי שני שלישים יעלו לחלק הפירמה.

החרוציות של הפקיד החדש שנפת רוח חיים בכל הכבר הזה. ויבן גם להגרים בתים לתפארת. וראש יק"א שהוא גם ראש חברת כי"ח העורך דין הישיש מר נא ר צ י ס ד ו י י (היו 1) אמר רכונן בכבר הזה גם בית ספר לעבודת אדמה ליכדי אחינו אשר בהבלקן ובאנאטוליה, והוצאות המורים תהי עד חשבון כ"ח. והקונה החרוץ ה. אריה אמר להקים זכר עולם לאביו שר הנשיא-ר' יהודה ז"ל. ויקרא שם העמק הנחמד הזה "אור יהודה", ולדברי הקנסול הצרפתי (2) אשר בקר לפני שנה את בית

(1) אחשב לי לעונג להקצות פה למצער מקום קטן לשם החכם הישיש והנכבד הזה לאות הכרת טובתנו לאבי החברה הנעלה והכבודה שהוא מנהלה עתה חמשים שנה אחרי הוסדה, יוסף ה' ימים על ימיו ויוכחו לראות בישועת עמו ובארצו. הישיש הזה הוא שומר שבת ושלחנו — שלחן יהודי. שח לי הדירקטור 6 — כי בהרצותו לפני הישיש מעשי פרחי המורים אשר להחברה ב כ ה הישיש למשמע אזניו. ולצעיר אחד ממושבותינו בארה"ק שעמד למבחן ב"עקאל נורמל אוריענטל" ויצא בשלום ובהצלחה, ברכוהו הישיש להצלחתו, "הידעת — הוסף תוך כדי דבור ברכתו — גם עזרית?" וכאשר ענה הצעיר: גם זמרא למדתי מפי אבי, העיר הישיש לאמר: תיכף לראותי אותך הכרתי כך בן מושבה עברית. ואת תקותו החזקה בהצלחת הישוב בארה"ק שמעתי מפי העסקן החרוץ "הרה"ח נ — ג. (2) הבקור הזה הביא להמנהל של ה"פירסה עקאל" את

הספר הזה יחד עם מרעיו קונסולי יחד הממלכות
 [בשרשים איש] אשר באיזמיר - נאה השם אור יהודה
 הזה גם להפירמה, גם לביהם כי הם שניהם, אור מאיר
 ליהודה, ויוסף לאמר כי לא רק ליהודה לבדו יפיצו
 אורם כי אם גם יאירו את תושבי הארץ מסביב, וכן
 מרגלא בפומייהו ובמכתביהם של הפחות והגנים בכל
 הקבר - עד אשר פחה גרוד אחד תושב קונסטנטינופול,
 אשר לו נחלאות גדולות מאד באנאטוליה שלח את בנו
 יחירו, הנה, ללמד הנהגת משק הנחלאות ומלוא ספוק
 צרכיהן; ואף כי הוא משרם בכסף מרא מדי ירח בירה.
 ורפי שהכנסת הפירמה, גדולה ועלותה מדי שנה
 בשנה ראויים לתשומת לבנו, לכן אל נא יכבד עד הקורא
 אם אפשר עניני "ענפיה" לכל פרטי מחקוניהם, כי
 הנה הכנסתה שהחלה בשנותיה הראשונות בשנים, שלשת
 אלפים פרנק רוח לשנה, עתה עתה בידי הדירקטור

אות הכבוד מממלכת צרפת, כי מלבד אשר כל קונסולי
 הממלכות הודיעו התפלאותם על כל אשר ראו ומצאו
 בהפירמה עקאל שלה הקונסול הצרפתי רפורט מכל אשר
 ראה לממלכתו בפארו, ובגלל זה כבדתהו הממשלה באות
 כבוד ותספתהו גם לחבר ההאקדמיה במחלקת התומה, בעד
 התועלת אשר הוא מכיח לעבודת האדמה, וזהו לו אות
 הכבוד השני, כי גם ממלכתנו הרוממה כבדתהו באות כבוד
 ותעלהו למעלת הקאוואלער בהארדן מגידי.

הצער והחריון, להעלותה במשך הזמן הקצר שר שש
שנים, מששת אלפים פרנק לשנה עד שרשים ארץ פרנק.
אור יהודה יחלק לארבעה חלקים שכל אחד
ואחד הוא לו ענין בפני עצמו בתוכן עבדותו והנהלתה,
אלא שיר אחת חרוצה מחוקת איתם ומחברתם חבור
של חטיבה אחת, ואלה המה חלקיו:

- (א) הפירמה, (ב) בית ספר לעבדות האדמה,
(ג) גדרות צאן, (ד) מושב אכרים.

א. הפירמה.

הפירמה כוללת ענינים רבים:

- א. מזרע תבואות — בקר לעבודתן שמנה עשר
צמר, וסוס שבעה עשר.
ב. כרמי גפן — עיקר עבדות חרישתן הוא בהסיסים.
ג. כרמי זית — עבירה לרורות, (ע"י מושב האכרים).
ד. עצי פדי שונים, שקדים, אפרסקים, תפוחים —
אגסים שזיפין וכיו.
ה. צמר גפן וטאבאק, ומשתי אלה, כנראה, הסדק
הפירמה ידחה.

ו. פרות לחלב, איזים, תרנגולים, אך לפי שאלה
האחרונים אינם לסחורה, אף שעוסקת בהם הפירמה
במדה מרבה, וכן גני הירק הגדולים אשר ישקי אותם
במים מדי יום ביומו לא יבואו במספר ענפי המסחר, כי

מקמם בתפיסת הבית ובכלכלתו. לא מִקְעֵי מְאֹזֹת
התרנגולים האווים והיונית—אף כי יש להם קרפיות
גדולים, זרועים, לא יחשבו בכ"ז לענף מסחר, אלא אפילו
הפרות—ארבעים במספר שהן—וולדותיהם כמותן—ממין
משובח לא תבאנה בכלל ענף מסחר כי חרבן לא ימכר.

א. מזרע תבואות.

שבע מאות דונם זרעה הפירמה חטה בשנה הזאת
ותבאנה יותר מאדף שק, ולפי שתיכף לאספתה דישתה
במכונה—שמחירה מ"ז אדף פרנק—העושה כמאה שק
ליום, ותחנת מסלת הברזל בנתח "יק"א—בשותפות עם
הממשרה—בהפירמה גופה, לכן שלחה הפירמה בכל יום
תיכף להדישה כשמנים שק למגניזיה ותמכרם במחיר
26 פרנק השק.

שעירים—עשה הדונם יותר משני שקים—שבלת
שועל—ערתה רק שק לדונם—, כרשונה—לא עלתה יפה—,
פול, ערשים, פרחי-השמש, חטי תירס—ובשריש ממנה
האכירו לבהמות ירקן—כל אלה לתפוסת הבית יחשבון,
כי רק חלק מהם יצא לשוק, אבל לעומת כל אלה תביא
החכירה מהארמה הנתונה להאכרים בני ברית, ואינם
בני ברית, והאחרונים לוקחים גם מרשי הגבעות, ולהפך:
הסמוכה לבצות ויכ שירו באופן עבודתם החרוצה

הרבה מאות דונם קרקע בתורה) כעשרת אלפים
פרנק לשנה.

ב. כרמי הגפן.

כשקנתה יק"א הפירמה כבר היו בה
כרמי גפן, אבל אכלתן כֶּנֶת הכרמים (פילאקסירה),
זיטע הדירקטר כרמים חדשים אמריקנים וירכיבם
במין מכשר לצמוקים, הכרמים צעירים איפה
לימים. מכל מקום יש שהיו להפירמה עשרת
אלפים אָקא צמוקים לשנה, דרך כלל פירות האילנות
אינם מסודרים כבארצנו, ארץ האבות. כי האקדים
פה שונה ומשונה והקיר עושה פה תמיד שְׁמוֹת
בהגפנים ואף בזהים. גם בשנה הזאת הבציר לא
יחן תקוה רבה, ומחכים רק לאיזה אלפים פרנק
יָוֶחַ. על מעשי הצמוקים וְהַכֶּנֶתָם הִפְקֵד איש לא כיב,
אשר בנו לו בית כחצי תחום שבת מהפירמה
זיתנו בידו כל כלי המכשירים, ולעזור לו העמיד
הדירקטר בן ברית למען ילמד וידע בעתיד להכין בידיו 1).

7) בדי שלא לקפה שכר מי שראוי לה וכדי שידע
כל דבעי למידע, ארשם פה שני מעלות טובות של אנשי
המקום הזה: הפך השקר המסכם והמפורסם בפי הצבועים
המשבעים... הנה העם היושב באנאמוליה חרוץ כדבורה
חרוצה, זאין עון הגנבה מצוי ושכיח בו כל ל. אמנם

ג. כרמי זית.

כבר הזכרנו למעלה כי מוסר הדירקטר

אין לבחור כי הארץ פוריה היא, אבל לולא חריצות
כפיו של העם היושב פה, ולולא סבלנותו לא עשו
ידיו תושיה, כי האקלים הוא קשה עשר פעמים יותר מכארה"ק.
החם מחניק, והקר — מזכיר קרת ארץ הדמים הידועה.
כשאתה נופע — אינך בטוח כי תקלט הנטיעה, וכשתקלט וגם
גדלה איננה בטוחה בתיה משך הרבה שנים, וכשאתה מרכיב
העץ — יבא הקור ויכה ההרכבה, ואחרי עמל וצפיון של
הרבה שנים יבא הקור ויאכל פירות השנה. בין שורות
הכרמים צריכים לפעמים "להסיק את השמים"; מסדרים
עצים למקורות ומדליקים כדי להחם האויר, מרת כמות
המים היוורדים מהשמים מדי שנה איננה מרובה בשום אופן
ממרת המים היוורדים בארץ האבות, ואם תראה ככרת
ארץ מוציאה הרבה תבואות צא ובדק בידי עובדיה התרוצים
להפליא ולהקניא. . . (ועיין מושב האכרים), אבל לא
אקפה, ולא אכחד גם מעלת הארץ היחידה במינה, בזה
שהיא מספקת מרעה טוב וירק בכל השנה בלה: הבקר
חורש ביום, ובלילה רועה באחו, ושעורה כרשונה ויתר
מיני מזונותיו שעלינו להלעיטוהו בארץ האבות ושיג הבקר
רק בכמות מעוטה. ככל זאת "אני במערב ולבי במזרח"
א"ל, א"ר, ארץ האבות, ואויר ארצך המתית ומבריא! פה אינה
שכיחה מחלת העינים כלל, אבל קדחת שולטת פה, אף
שהארץ נעבדת זה אלפי שנים כלי הפסקה, כמו שהייתה
שולטת בארצנו בראשית ימי הישוב החדש.

קרקע בתולה לחבירה למען יבשירוה החוכרים
 לעתיד לבא, ולפי שבמובא למעלה נמצאים על
 ההרים שרידי עצי זית ובתי הבד, לכן חושב
 הדירקטר מחשבה גדולה למעט על ההרים קמעא
 קמעא מדי שנה ושנה עצי זית. ביחוד על המקום
 המקבשר עצי התורכים. גם הקצה לכל הבא ומלא ירו
 למעט עצי פרי על ההרים - חמשים דונם לאיש שיכול
 למעט עליהם כששנה מאות זית ! ובאופן זה ירבו
 לו האיש עשירות מיפדנה - לאבר-, ודראבני התרשלו
 האברים ער עתה, ורק הדירקטר בלבדו נגש אל
 העבודה (ועיין מושב האברים). והו הדבר אשר דברתי
 למעלה, כי מטע הזית הוא עבודה לדורות : עתידים
 ההרים להתעמר בעטרות של זית לתפארת, אֲשֹׁרֶם
 ולא קרוב, אֲרָאם ולא עתה.

ד. עצי פרי שונים.

עצי פרי למעלה הפירמה, מכבד יערות אינני סרק
 וחורשות ער מקום הכצות שהובישה למהר האויר
 ולפאר וליופות פני המקום סביב להפירמה ודבית הספר.
 הדירקטר חצר תעלות תעלות להמשיך המים המפלים
 מההרים להשקות החורשה ועצי הפרי אשר נטע, ביחוד את
 גן הירק הגדול הממלא שני תפקידים גדולים : להספיק
 ירקות לצרכם, ובירור לאמן ירי התלמידים למעשה

מלבד ההלכות המרובות שהם לומדים בבית הספר, התלויות בגני ירק.

ב. בית הספר לעבודת האדמה.

ביה"ס הנכחי נבנה בשנת תרס"ד. כי בית הספר הראשון שנבנה בשנת תר"ס היה קטן ולא מלא אחרי הדרישות ההיגיוניות ועוד. לביה"ס החדש שלשים ושנים מטר ארך, שמנה עשר רחב וי"ג וחצי מטר קומתו, שלש קומות לו, הקומה התחתונה עמוקה בארץ כשלשים וחמשה סנטימטר ובה בית המכשלים וחדר גדול, חדר האוכל לתלמידים שבקצהו מקום מקצה לתיאטרון ועוד חדרים רבים. בקומה השניה והשלישית חדרים מרווחים גבהים ומאירים להפליא ללמוד, לחדרי המטות, לבית חולים; חדר גדול ויפה לתפלה, בשבתות וימי נערכה התפלה במקהלה נעימה ומרוממת נפש התלמידים. חמשים תלמידים עתה לביה"ס. ארבעה מורים להם, וחמשי ממלא תפקידים רבים, הוא הרוקח הוא מנהל המקהלה בעת התפלה, והוא משגיח-מנהל התלמידים גם אחרי זמן הלמוד. אבל הכנוי והשם מורה לא יסמנו היטב עבודתם המוטלת עליהם כי אחרי שעות הלמוד ירי המורים מלאות עבודה מפלגת בשדה, כי כן דבר הדירקטור, מאכל התלמידים בריא ומכלכל מאד, גם מרבושיהם

לעבודה—כי בנדי שבת ויו"ט להם לחוד—יספיקן וימלאן
רצון הרואה. ידיעותיהם מספיקות, והראיה כי כמעט
כל היוצאים ישיגו משרות טובות בחצרות הפחות
והקב"ה, וכן מי שהלך למדינת הים באמריקה הצפונית
והדרומית—בארגיטינה. מודיעים ל"אניהם הדירקטרי"
ממעמדם הטוב. והרומנים משיגים משרה בארץ מולדתם.
ביחוד מוקירים הפחות פה ידיעת התלמידים
להשתמש במכונות, כי בן דרך הדירקטרי למדם להשתמש
ולפרק ולסדר המכונות לכל צרכיהן.

שנות הלמד היה לפנים חמש, אך עתה גמרו ראשי
החברה (פריו 1) להמעיט שנות הלמוד ולהעמידן על שלש
והדבר הזה גורם צער גדול להדירקטרי והתלמידים.
אחד הטעמים של הגרעין משנות הלמודים הוא
כנראה למען יזכו מספר יותר גדול מבני עניינו לחניך
מסדר, ולא התלמוד הוא העיקר בעיניהם כ"א העבודה
והמעשה; אולם דעת הדירקטרי מבוססת ומכוונת ע"ז.
התלמידים משיגים משרות, ומשרות צריכים
התלמידים לידיעות מבוססות, וביחוד לענין המכונות,

⁽¹⁾ כמו שאמרנו למעלה היה ביה"ס מוסד שייד
לבי"ה אך זה איזה שנה שנכנס ביה"ס תחת רשותה של
היק"א והמורים משתלמים עתה מקופת הפירמה גופה
היינו מקופת יק"א.

אף גם זאת הן יגמרו התלמידים כשהם בני ט"ו שנה, ואיפה ישיגו צעירים כאלה החסרים עוד נסיון העבודה-משרות להתפרנס, ולו הושיבו אותם בתור אכרים לנחלאותיהם או לא החמיאו כ"כ מטרותם, אבל עתה מה יעשו? ובנוגע למענתם הצודקת בפני עצמה לזכות בחנוך מסדר מספר יותר גדול מכני עניי עמנו, דעת הירקמור להרבות מספר התלמידים עד מאה נערים בעיר שההוצאה הגדל רק בשליש ההוצאה המוצאה עתה, המשא ומתן בין פאריו ובין אור יהודה נמשך. וה' יתן בלבם עצה טובה ותושיה.

למורי התלמידים: כשהם נכנסים צריכים לדעת שפת צרפת עד כדי להבין בשיעורים, ואז מלמדים אותם חשבון אנריקומטרה, גיאולוגיה, שיעורים מספיקים לעבודת האדמה בכימי ופחיתוק, ציור, רשום, והנהגת ספרי מסחר, וכל משק כלכלת נכסים, וידים אמינות בעבודת האדמה ובשמוש המכונות הדרושות.

רבים מהתלמידים מדברים היטב תורכית, ולשון קרשנו - אך מעט מאד.

ג. גדרות הצאן.

כמהלך שעה מהפירמה לדרומה תחלנה גדרות הצאן. מלבד הגדרות העשויות למלא דרישת הצאן ומעשי החליבה המכוננות בשני מקומות, רחוקים מעט

אחד מהשני – בנוים גם שני בתים: בית בן שתי קומות למעשי הגבינה הנמכרת כמשקל י"ב אלפים אָקא לשנה, ובית להרועים וקֶהֶן החלב לגבינה ולאיגורט. (1) הגבינה, הצמר, וְלָדוֹת הצֶאֱן מביאים שנה שנה לערך י"ב אלפים פרנק רוח, טפול הצֶאֱן ומרעיתן בכר גרוב ובההרים הרמים כלם מסירים לידו אלכנים – אֶרְנוֹטִים הידועים בתכונותיהם לרועים מצוינים, למרעה הצֶאֱן נחוצים מאד הָאָחוּ והאגס השייך לה, משוח שעבר, וכאמור למעלה עומדים המה להמכר, וכבר ערך הדירקטור רפורט וישלחנו להמפקח הראשי אשר ליק"א, האדון ניגו – שהוא מצרו דרש – במרם קבל הרפורט מהדירקטור כי יעריך לפניו רפורט, ואולי ייטב בעיני ה' וישיגו מְאֻיָּם (2).

ד. מושב האכרים.

כבר הזכרתי למעלה כי להפירמה באו מאִידִין שש משפחות גרים, באִידִין סבלו הרבה מאד, כבאם לאור יהודה חברו להם חלקות אדמה ותתן להם יק"א

(1) איגורט הוא מין חלב מחבין וחמוץ המוגש גם לפני חולים בני סכנה, וכבר שלח האינסטיטוט אשר לפאטור צירים הנה ללמד את מעשי התכונן הזה. פה הוא גמבר הרבה מאד מאד.

(2) בימים האחרונים קנה הדירקטור בחמש מאות רונס אדמת פרס, אבל מפורדים ומפוררים בהמשה מקומות רחוקים זה מזה.

המכשירים להעבודה ויתישבו בהאורות החרבות נכח לבית התפלה היוני. דירותיהם היו כ"כ סרוחות עד כי נפסלו לדירת בני האדם, ועור איזה משפחות מכני עמנו שיצאו מרוסיה ורומניה לעמוד על הקרקע בחיץ לארצם התנגדו כמשאון לאידין ויטבעו בים צרה – באו גם הם לאור יהודה למצא מנוח לכף רגלם ובהן שתי משפחות אשר ראשיהם היו בני תורה ומכובדים, ואתם גם ספרים רבים, גם המשפחות הבאות האלה התיישבו באורות באחדות מפנותיהן אלא שתקנום מעט יתר מאשר תקנום הגרים, ויחיו כולם חיי צער ועני ופרוד הכבדות, עד אשר קם הדירקטור החדש לאור יהודה, איש חיל ורב פעלים, וישם עינו על הכל ודכו לחמרה על הכל ותהי ראשית השתדלותו כי תוסיף יק"א להם צמד בקר לאיש ומחרשה, ואח"כ גם בית הגון ומבריא לכל משפחה; גם הקצה לכל משפחה חצי הקטר אדמה למעת בו גפנים, ובהעת שאין להאכרים עבודה בכיתם יבאו ויעבדו בהפירמא, ויהי במית ראשי המשפחות בני התורה דאג הדירקטור לבניהם אחריהם, כן צצה מעפר ארץ אנאמליה מושבה עברית ובה בית הכנסת התפלה ובית ספר, מקוה מים, שוחט¹, וקורא בתורה, לבני המושבה ביחוד להגרים

(1) בהיות אור יהודה קטנה עוד קם הדירקטור ולמד

ידים אמוניות מאד לכל מלאכת העבודות בשדה בגרן,
באסם, בממגורה ובכית. גר אחד ר' יעקב הכין
בידיו כנפי רוח וגלגליהם לבית טחנה ומשאב מים.
אולם גם ליתר הבתים ישנן באר ומשאב ברזל
להעלות המים לכל צרכי הבית ולהשקית גן ירק ופרחים
מסביב לבית, השדות הנעבדים בידו י"א אכרים מכילים
שלוש אלפים דונם, אולם בכל כשרונותיהם אינם עושים
מעלה מעלה : שדותיהם לא יביאו מכסת התבואה
כשדות הפירמה ואף לא כשדות החוכרים התורכים.
לדעת הדירקטור חסרה להם אותה השאיפה להתרומם
מעל מצבם ההוה המיוחדת לאכרי ארץ ישראל
ובורמיה. לו בא אחד מפקידי יק"א למישבה בארה"ק
והכריז לאמר : כל החפץ יבא ויטע לו חמשים דונם זיתים
באחד ההרים הסמוכים לשדותיו, ההספיקו ההרים או?
האם לא התנגשו אכרים למאות ? והן הקצה הדירקטור
חמשים דונם לכל אחד ואחד, ואיש, כמדומה לא נסה
לקחת ולטעה.

שחיטת עופות, אבל עתה שלחה יק"א מורה אחד אשר
גמר למורו בהסימנאר והוא גם שו"ב ומנהל דתו לבית
הספר לעבודת האדמה ומורה עבדות גם בבית"ס אשר
להמושבה אשר הקימה יק"א עפ"י ההשתדלות המרובה
של אשת הדירקטור, ואשר תורה גם היא שעות אחדות
בו מכלי קבל פרס קבוע.

הגרים המה יראי אלהים, אולם אינם יודעים, כמעט, אפילו לקרא בסדר התפלות, וכן גם בניהם אחריהם, כמעט כמיהם, ובעינות נשתכחה התורה בכל הגליל הזה. וזאת תכנית בניני אור יהודה לשלשת חלקיה. הפירמה: שטח החצר ובניניה כשבע דונם. הבית הישן שהיה טט לנפל, וכן האורוות-החרבות הוקנו ושוכללו לתפארת. הבית הוא עתה בן שתי קימות יפות ומשוכללות ובו יגורו רב המורים והפקידים, החצר מרוצפת עתה ורוח מהרה שפוכה עליה וגם על האורוות סביב סביב מן הבית למזרחו- הבית בנוי בקצה דרומית מערבית של החצר - בשורה ישרה הולכים ונמשכים בית לכביסת לבנים ולאמבטי - בשרם שנבנה בית המרחץ בדקמן- ואסמים וחנות סימונית לכל צרכי ביה"ס המורים והפירמה. למזרח החצר ובמזרחית צפונית דפתים ואורוות לבקר - דפרות לחוד וזולדותיהן לחוד - זלסוסים, ובאיתה שורה של צפון בתים לפועלים, ובית נגרות ובית לחרשת ברזל, ולמערב אסמים ובית משרפות יין (דיסטילטיון) למאסטק (הוא הי"ש האהוב פה לשותיו), למזרחה של החצר ולדרומה שני קרפיות גדולים: למזרחה לבקר לדון בו בלילי הקיץ, ובו גם המזבנה הגדולה; ולדרומה לתרנגולים לאוים וליונים בזולרים, וחלק גדול זרוע זרעונים וירק עשב לתרנגולים

ולאזים נקר בהם, ממזרח הקרפף המזרחי עומדת
המכונה הגדולה לדישה, והמתכן הגדול הקלוע
מזמורות ערבי הנחל המרוכזים פה, סמוך להמכונה
כדי שלא להרבות בהוצאת הכנסת התכן הנדוש
למקומו. שתי דרכים עוברות בחצר ומפסיקות אותה,
אחת נכח הבית הגדול מדרום לצפון מובילה אל מושב
האכרים, והדרך השניה בקצה צפונית מערבית להחצר
מובילה אל בית הספר. תיכף לצאתך לבא לביה"ס
תראה מימין בית למשרתי ביה"ס ולפועלי הפירמה,
ולשמאך אסם גדול ארוך רחב וגבה אשר בו תעמדה
המכונות לדישה כל השנה שרא בעת מלאכתן, ומזה
ומזה משני צדדי האסם הגדול נמשך הגג והולך
למוסך על הרבה מכונות קטנות מחרשות ונירים ועוד
ועוד. הרחק מהאסם כארבעים מטר על יד החרש בנין
גדול, בית המאפה, בית לכביסת לבנים, מרחץ ומקוה
מים חיים ואסמים.

בית הספר : נכח קצה הבנין הנ"ל מימין הדרך
חצר גדולה בת י"ח דונם, כולה מוקפת חומת אבנים
מסותתות לחוץ בפני מי השטף אשר יקרה לפעמים.
למערב החצר בית הספר הגדול הנבנה מחדש ונכח
פתחו מזרקה מים, משמאל הבית למזרחה מכשירי
ההתעמלות להתלמידים. ולמזרחה של החצר בית

הספר הקדום שעתה יגור בו הديرקמור וגם הביורא
בתוכו. בתוך החצר וגם בצד בית המבשלות אשר
לביה"ם נמצאות שתי משאבות.

בתוך החצר ימעה — כשיגמרו כל הבנינים עד
תמס — עצים ופרחים. סביב לחצר ביה"ם בכל ארבעת
רוחותיה נטוע חרש גדול שלמזרחו מגיע עד גשר
הברזל הגדול הנמוי מעל לנהר.

הכפר, מושב האכרים: כעשרים משפחות תמצאנה
בו. אחדים מהם צעירים שרק עתה השתדכו. שנים
בהם מתלמידי מקוה ישראל, לא כלם עובדי האדמה.
ואחרים עובדי אדמה למחצה כי המה משרתים גם
בהפירמה. ואכר אחד עוסק גם בקצבות ואחד התישב
בזה בתיר חנוני ובעל אכסניא. שני רחובות להמושב.
תשעה בתי אבן טובים ובנינים כל אחד לדירת שתי
משפחות, ובית אחד — לשלש משפחות, מלבד חמשה
בתים מתוקנים מהאורוות הנ"ל.

מספר נפשות (עם אלה הגרים בכפר התורבו

י"א נפש) מאה. כ"י.

החפצים שיצאו ונכנסו דרך חוף יפו. *

ב שנת 1908 (תרס"ח - תרס"ט).

הנכנס

המחיר בפר.	ה כמות	החפצים
1683564	432666	ארג צמר גפן
1456299	5609752	שמן אדמה ועטרן
1430773	3238710	סיכר
1322705	4368161	ארז
1108574	21324	עצי בנין
856003	1227935	מיני מתכות
647360	583363	קאויה
412485	1185628	קמח
409943	198897	עורות
395900	10333501	פחמי אבן
364675	671089	שקים וחבדים
323744	660024	קורות
308201	441278	ניר
307198	491753	משקאות
296706	568092	כלי ברזל וכלי חרש
288256	86900	גראנטערי

(*) עפ"י ה"בולעטין" של לשכת המסחר נומר 2.

הנכנס

המחיר בפר'	הכמות	החפצים
279706	143430	מכונות שונות
238842	171829	מיני מאכלים
221061	1225437	פחי ברז
203286	3214882	לבנים ורעפים
192451	651571	סודה
185217	293886	דגים מלוחים
169880	1117535	תפוחי אדמה
165160	102975	מכונות קמור
158983	756289	ברזל
157419	540915	פרות וירקות
141297	75588	סמי רפואה
115297	1800190	סימנט ונכס
113588	165532	צבעים
96223	174374	צדף
91215	203653	פולים וקמניות
84545	55301	מיני תבלין
77092	215930	חפצים שונים
63838	129526	חבואות שונות
47986	10516	מי בשמים
21048	3388	כלי גומי

ה י ו צ א

המחיר בפר.	הכמות	החפצים
3421767	4472053	בורית
2536205	14125563	תפוחי-זהב
2027306	7743351	שעורים
1086308	6155056	פולים
895855	2584535	שומשמן
669039	1627508	משקאות
552305	2671733	דוחן
296387	1337477	פירות שונים
162462	162677	מיני מאכלים
133136	707885	חפצים שונים
124230	252653	צמקים
122327	25568	מעשי חרשת מירושלם
90702	69871	עורות שונים
89821	137693	ש"ז ושמן שומשמן
83605	342997	חטה
69552	3870	בהמות
66435	609432	תבואות שונות
55275	146707	עצמות ובני מעים
19938	26190	ארנ
14877	3487	כלי-ברזל ומכונות
2464	1780	כלי צעצועים
1811	538	כלי פחבית

החפצים האמורים יצאו ונכנסו

להארצות השונות

עפ"י ערך זה בחשבון הפרנק.

ה נ כ נ ס ה י ו צ א

פרנק	הארצות	פרנק	הארצות
5946695	מצרים	2771934	רוסיה
4327411	אנגליה	2415382	מצרים
654009	איטליה	2133871	אוסטריה
629410	צרפת	1913848	אנגליה
421515	רוסיה	1274338	צרפת
223641	אוסטריה	1240383	גרמניה
97518	בולגאריה	940585	בלגיה
66228	גרמניה	697769	רומניה
61968	אמריקה	527384	איטליה
58020	בלגיה	275696	האלאנד
22150	רומניה	221981	אמעריקה
7223	האלאנד	62407	בולגאריה
2850	קפריסין	48835	קפריסין
2158	אוסטריה	40436	יוון
1011	מראנסואל	2950	ספרד
		1772	שווייץ
12521807	ס"ה	14569572	ס"ה

מספר הנוסעים במסילת הברזל (*)

יפו—ירושלם

בשנת 1908 (תרס"ח—תרס"ט).

המספר	דפי הארצות	המחלקות
2592	אנגלים	I מחלקה
2698	אמריקאים	"
606	בני ארצות שונות	"
5896	ס"ה	
1484	אמריקאים	II מחלקה
2078	איטלים אינגארים	"
2838	קאפטים הבסינים	"
578	קאטאלים מצרפת	"
3738	יונים	"
1440	מוסלמים מאפגניסטאן	"
13646	רוסים	"
3476	בני ארצות שונות	"
35174	ס"ה	

(*) עפ"י הכולעטין של לשכת המסחר נומר 2.

רבנו הגאון
שמואל סלאנט

זכר צדיק לברכה.

באור ליום ב' כ"ט מנחם אב התרס"ט, גוע
וימת הרב הגאון וכו' כמוהר"ד שמואל סלאנט
ראב"ד לעדת האשכנזים פה עה"ק ת"ו, בשנת הצ"ד
ליט חייו.

הרב הזה היה אחד מהמאורות הגדולים של
הדור העבר. הוא נולד בעיר קטנה סמוך לביאליסטאק
ביום ב' שבט תקע"ו, ובבחרותו כבר יצא לו שם
כשם הגדולים אשר בארץ ונודע בכל ערי מחוז ליטא
בשם "העילוי מקידאן". בהיותו כבן כ"ה שנה (תר"א)
החליט לעזוב את ארץ מולדתו ולהתישב בירושלם;

ובהסכם גאוני מחזו ליטא נתמנה מיר כבואר
לעיה"ק, למו"צ ודין לעדת האשכנזים.

רבנו זה היה בעל שכל ישר ודעת רחבה.
ומפני מעלותיו אלה היה הוא-גם בימי הגאונים מקומנא
ומקאליש זצ"ל-רוח החיה בהנהגת עדת האשכנזים.
ואחרי מות האחרון נתמנה הוא לראב"ד העדה הזאת -
שבמשך הזמן נתגדלה ונתרבה במאוד. - ובמשרתו זאת
שמש עד יומו האחרון, כעשר שנים לפני מותו כהו עיניו.
ובשנתים האחרונות היה חלש מאד, אבל עיני
רוחו וכחות נפשו לא עזבוהו עד הרגע האחרון שבו
שבה רוחו למקור מנו חוצבה.

גם בתכונת רוחו ומדותיו הצטיין באופן נעלה.
הוא היה חריף ובעל זכרון נפלא ולא אהב את
דרך הפלפול הסחור, ויתרחק ממנהגים.
תפלים, ויצטיין בתור מומחה בהוראה, - ותמיד נטה
להקל, ביחוד בשאלות הנוגעות לגוף האדם ושמירת
חבריות-ובתור דיין ומפטר בעניינים המסובכים שבין
אדם לחבירו. וכל מה שהזקין התישבה והתרחבה
דעתו ורוחו יותר ויותר ויכן כי אי אפשר להלך נגד
הזרם, והשתדל לקרב ולא לרחק, ולכן היה אהוב
ורצוי ומכובד בעיני כל יושבי עירנו מכל המפלגות ודבריו
היו כדברי האורים אצל אחינו בכל תפוצות הגולה.

גם בחייו הפרטים הצטיין במאור, הוא היה
עניו אמיתי, הסתפק במועט וישנא את ההידור
והמותרות ותמיד חש למרחא דצבירא. וגם בצואתו
שכתב כשנתים לפני מותו, צוה "שלא יכניסו את גופו
לביהכ"נ, שלא יספידוהו ושעל מצבתו לא יחרתו שום
תוארים מלבד הרב שמואל (סלאנמר) בן הרב ר' צבי ז"ל.
בבוקר השכם בחודע, דבר פטירתו, נהרו כל
יושבי עירנו מכד העדות והמפלגות לדותו לבית
עולמו, גם פקידת הרשות, צירי הממשלות וראשי
הדתות השונות שלחו את סגניהם ובאי כחם, קהל
גדול כעשרים אקף נפש לוהו, בדממת אבד ובלב
מלא תיגה עמוקה על הלקח מהם רבם ומנהיגם האהוב
והחביב, עד מעלה הר הזתים ששם חצב לו קבר בחייו.

תהא נפשו צרורה בצרור החיים

לבכרך הבא נשתדל להביא כ"ה זכרונות ורשומים מדבריו ימי חייו

חדשות וזכרונות.

חברה גדולה אימלקית פנתה לממשלתנו בבקשה להרשות לה להאיר באור השמליים רבים מערי הגדולות שבתוגרמה, ובהם גם ע"ק ירושלם. ולפי הנשמע השיג מבוקשה.

עשיר מפורסם אנגלי השיג הרשיון לבנות מסלת ברזל מקהירא לירושלם דרך וואדי אר עריש, והיא תתאחד עם מסילת הברזל יפו ירושלם.

תגליות. התגליות שנתגלו בהומן האחרון בגזר פרסמנו כמאספנו הספרותי "ירושלים" כרך שמיני חוברת א. וב. וזה מקרוב באו הנה שני מושלמים מלומדים מעיר הבירה לחפור אצל השילוח (לגרות מוצא) ולחפש אחרי עתיקות בירחו ועוד, ואת תוצאות חפירותיהם נפרסם בזמנו.

סירים יהודים. השנה הזאת היתה מבורכה בסירים מאחינו, בכל אחד מהחגים באו המין סירים מארצות שונות וביחוד מרוסיא, וגם בימי הקיץ החמים באו כפעם בפעם סירים מאחינו, רובם באו לא רק לתור את הארץ כי אם לראות מה שנעשה בה כבר ומה שיש עוד לעשות להרמת קרנה ולרמכת מצבה. ואעפ"י שפעורה ממשיה עוד לא נעשה, אך ההכרה הנכונה עפ"י ראות עין והתכונות אמיתית בלבד מביאה כבר תועלת, ואין ספק כי הסירים האלו יעוררו את מכיריהם

וידידיהם כפה ובכתב שיעשו כמעשיהם לעלות ולראות
את ארץ אבותינו ויחד ישתדלו להטיב את מצבה ע"י
עבודת אדמה, תעשיה ומסחר.

הבאנק אנגלא פלשתינה הולך ומתקדם כן במרכזו
זכן בסניפיו, ומביא תועלת גדולה לקדמת המסחר
והחרושת. ולפי הנשמע יפתחו בקרוב סניפים גם
בצפת ובטבריא.

למנהל המכין הארכיולוגי האמריקני לשנה הבאה,
נמנה אחינו הפרופיסור גאטהייל מנויארק.

נוסד פה בית מסחר ספרים ואומנות אונטרנמיונאלי
בערבון מוגבל. ביסודו נמלא חסרון מרגש והוא יביא
תועלת להרחבת המדע וההשכלה. ובמבריא יסדו האחים
החכמים טוידאנו בית מסחר ספרים מדפיסי ארץ המורח
חדשים וגם ישנים וכבר פרסמו רשימת הספרים
הנמצאים בבית מסחרם.

מפני חולשת העצבים שנתגברה עלי לא יכולתי
לעבוד בקיץ העבר כתוצאת ה"ירושלמי". ומיד בשובי
לאתני בעו"ה אשוב לעבודתי בזריזות ובשקידה. ומיד
בראשית החורף אתחיל בהדפסת החוברת השלישית של
ה"ירושלמי" כרך שמיני, ובו יופיע גם מאמר חשוב ע"ד
השמיטה בזמן הזה וכו' מאת חכם מצוין מתושבי
רחובות. וגם נתחיל בהדפסת הכרך השני של "המעמר",
והדפסתי תגמר אי"ה במשך השנה.

השנה.

(תשרי תרס"ט -- תשרי עת"ר).

המצב בכלל

התחלת השנה היתה מיכה מאד וגשמי הוורח ירדו בעתם ובשופי, אך לעומת זה אחר המלקוש לבוא ובירחי אדר וניסן לא ירדו גשמים כלל, (דבר מוזר מאד) ופחד בצורת הפחיד את כל תושבי הארץ. אבל גשמי המקוש באו בירח אייר (וגם ברד חזק) וזה הציג את התבואה משרפון והקציר עלה יפה, אך הברד הוסיף לפרי העץ והגפנים, והבציר היה פחות מבשנה החולפת.

מצב הבריאות היה רע מאד כי נוסף על המחלות הנהוגות פרצה בחדש שבט מחלת השבתא (מינגיטית) האיומה והנוראה ותנזור על ימין ועל שמאל משך ארבעה חדשים רצופים, ועוללים בחורים, ובאים בימים נלכדו ברשתה; ומשפחות רבות יזכרו בכך ימי חיהם בתונה ובצער את השנה האיומה הזאת ששללה מהם מחמדי נפשם ⁽¹⁾. ואף כי בתי החולים צרכו לחמו אתה

⁽¹⁾ בין המכבים על הנפשות היקרות להם ימנה גם העורך אשר נלקח ממנו אשת נעוריו החשובה והכבודה. (ראה להלן מאמר "תמר דבורה").

⁽²⁾ ביחוד ראויים לתהלה נכאי בקו"ח האספיטאל על

בכל תקף (גם ע"י הנאסיוב החדש שהזמינו בתלגראף),
בכר זאת רק מספר קמן מאד נצל משניה החדות,
ה' יגן ער עיר קרשו מכל מחלה וצרה.

פעולת הממשלה.

השני הגדול בארץ תוגרמה כולה הופיח חיים
ותנועה גם בארצנו, ואף אם לא נעשו כבר מעשים
גדולים, אך התקיה תמלא את לבות יושביה כי מעט
מעט תתרחב גם בה העבודה, התעשייה והמסחר, וכל איש
החפץ לעבד ימצא בה חית ידו בעמל כפיו, והדבר
האחד שיצא כבר לפעולות ע"י השנוי המדיני, הוא
חוב עבודה הצבא לאינם מושלמים, והעבודה הזאת
אף שבעיקרה היא נכונה ומחויבת ונוהגת בכל הארצות,
אך מפני שבאה פה מבלי ידיעה והכנה קודמת, איומה
וכבירה היא מאד, כי כל הקרואים לצבא הם כבר
בעלי אשה ובנים ושפת הממשלה (תורקית) מזורה להם
לגמרי, אך אין ספק כי הממשלה הרוממה תחוק בקרוב

אשר הוסיפו חצר מיוחדת בעד נגועי המחלה הזאת
מפני שלא היה להם די מקום בבית החולים הקבוע, וגם
הוסיפו רופא מובהק ומפקחות, וכולם עבדו
בשקידה נמרצה כיום ובלילה להציל לקוחים למות, וברוכים
יהיו גם חברת העזרה ליהודי גרמניה, וחברת למען ציון
שעזרו בכספם ורפואות בכל משך הזמן ששורה המחלה, לא תקפ"ץ.

חוקים חדשים להקמין את זמן העבודה ולהטיב את
 סדריה בכדי להמתיק מעט את החיב הקרוש והקשה הזה.
 אבל דבר אחד יש ביד מנהיגינו ודברינו לתקן שיוכל
 לחועיל הרבה להקוים לצבא, והוא כי יפקירו מיד
 בהחדרים העליונים שבהת'ת ובהישיבות מורים מומחים
 ללמד את הצעירים שפת תורקית שהיא שפת הממשלה.
 למען יבינו מיד את דברי פקדיהם ולתבוע את
 זכויותיהם ועלולות במעלות פקידות הצבא, וגם החוששים
 להאסור הישן על „למוד שפה זרה ככנופיא” יבינו
 וידעו כי לעת הזאת אין כל חשש להאיסור, ואלו
 היו עוד האוסרים חיים כהיום, היו בודאי מודים ואומרים:
 בכגון זה לא אסרנו. — דבר טוב אחד נעשה כבר, והוא
 שראשי כל העדות השתתפו יחד ויסדו ועד בשם „ועד
 העזרה” שמטרתו תהיה לאסוף כספים מכל יושבי עירנו
 (הממעיט לאיתן פחות מארבעה פרנק) וגם מחו"ל לעזרת
 המשפחות שאבותיהם ילכו לעבוד בצבא, ובראש הועד
 עומדים הרב הגאון וכו' כמהור"ר חיים ברלין שליט"א
 והרה"ג וכו' כמהור"ר נחמן בטיטו הי"ו מ"מ חכם באשי.
 לחברה גרמנית אחת נמסר הזכות בזמן
 האחרון להביא מים העירה, ולפי הנשמע
 הציעה למכור כל מטר מעוקב מים במחיר
 1 פרנק ורבע, ואם הרבר הזה יוצא לפעולות בהקדם.

היה הדבר היותר חשוב בהמכת מצב עיר קדשנו.

עניני העדות.

מה שלא יכלו טובי עדת האשכנזים להוציא לפועל במשך שנים רבות הוא שהקהל בעצמו יבחר את פרנסיו, יצא מעצמו בקיץ הזה; כי בהשמע חק עבודת הצבא לאינם מושלמים הכירו ממנו הועד הכללי (שהרבה מהם הם נתיני חוץ) שאי אפשר להם עוד לקבל עליהם את האחריות הגדולה הזאת של לקחת הצבא, ויציעו הם לכל העותמנים כי יבחרו מקרבם שבעה אנשים שיעבדו אתם יחד ככל הענינים שבין העדה להממשלה, ובזמן קצר יצא הדבר לפועל ויבחר ועד מהמפלגות השונות. אולם בחדש אלול אחרי אשר עלה למרום הגאון כמוהר"ש סלאנט זצ"ל הסכימו שני בתי הדין שבעירנו (פרושים וחסידים) לפקוד מחדש על העדה, לבחור מקרבם מהעותמנים ושאינם עותומנים וועד גדול של כ"ג אנשים בבחירה חפשית כחוק, והועד הנבחר יחלק את עצמו לסניפים שונים שכל סניף יעסיק במקצוע המיוחד לו, והיה אם הבחירה תעשה באמת בסדר ובמשפט יוכל השלום להתכונן בעיר השלום, ולעת עתה נדחתה הבחירה עד אשר תגמר הלקחה לצבא.

ובעדת הספרדים עוד אש המחלוקת בוערת.

זמיוס שנסתלק הרב הגאון מוהר"ר יש"א ברכה זצ"ל
 זה יותר משנתיים לא חדלו עוד הכתות ללחים אשה
 ברעותה. ובמובן דללו וחרבו ע"י זה מקורי הנדבות
 של העדה הקדומה הזאת, והת"ח והעניים סובלים
 הרבה, ועד היום אין עוד חכם באשי בעירנו. רק
 "ממלא מקומו", והעדה הולכת ומתמוטטת. מקום כי
 בקרוב ישלח ראש רבני תוגרמה הרב זכ"י מוהר"ר
 חיים נחום הי"ד שני חברים לסדר את הכחירות כחוק
 ולהשיב את השלום על מקומו, והתימנים שהיו מקודם
 ביחד עם הספרדים נפרדו ויהיו לעדה מיוחדת.
 וגם הממשלה הכירתם לעדה מיוחדת.

החנוך ספרות ומדע.

החנוך חולך ומתקדם אלה הצעירים שמפני סבות
 שונות לא אבו או לא יכלו לבקר את בתי הספר משתדלים
 ללמוד בעצמם או ע"י מורים פרטים איזה שפה אירופית
 ומדעים עקריים. מפני שהזמן הוביח שאלה שהשגלמו
 בלמודים משיגים מקור לפרנסתם פה או בא"ץ מצרים.
 וביחוד חזקה התשוקה ללמודים, מפני שבבירות הסמוכה
 לעירנו ישנם שני בתי מדרש עיוניים (אחד אמריקני
 והשני צרפתי) שמקבלים בנקל צעירים היודעים שפה
 והמדעים היסודיים, בתנאים קלים, ובמשך שנים מספר
 יוצאים מעומרים בתואר דוקטורים או רוקחים.

זמן מה אחרי צאת החושמה החלו לצאת
בעירנו עוד שני עתונים חדשים, והם: החרות ג'
פעמים בשבוע, הפרדס שבועי, וגם מחברות שונות הצאנה
מזמן לזמן.

בבית הספרים הכללי מדרש „אברבנאל וגנזי יוסף“
נעשה תקון גדול, כי במקום מדרגת העץ שהוליכה
להקמה השניה, נבנתה למדרגת אבן יפה ורחבה עם
מעקת ברזל בנדבת הגביר הנדיב הנעלה וכו' שיר
גאון מאסקווע.

בית עסי. נוסד עיר זה כשנתיים, וכו גם ספרים
למקרא, ומזמן לזמן יקראו בו קריאות שונות ויערכו בו
תזמורות ומחזות, וחברת חויצ תומכת בידו על תשלום
שכר הדירה. אך לפי הנהגתן הנוכחית איננו ראוי
לשם „בית עסי“ רק בית בני העם, כי מכון היא רק
למפלגה קטנה וידועה.

גדול בתי החנוך והחסד.

בקר חורים האספיטאל החל כבר
בבנין המחלקה החדשה שמחוץ לעיר על דרך יפו
שבהגמרו יביא עזר גדול להיושבים מחוץ לעיר.
מושבים זקנים בו נוסף בית גדול בעל די-
רים – על הגק הנוגה דפונה לדרך יפו – מנדבת האחים

הנדיבים לבית ווישנאק ואמם במאסקווע.
חברת עזרת נשים התחילה לבנות
אצל ביה"ח שלה - לחולי הרוח וחשוכי מרפא נשים -
בית מיוחד לנזירים, שחסרוננו מרגש מאד.

בית חנוך עורים בית החסד הזה
הולך וגדול משנה לשנה בכמות ובאיכות. בקיץ
הוסיפו מנהליו על המלאכות שהיו נהוגות עד כה גם
קליעת סלים מערבי נחל וכר המסזעף לזה ובמשך
זמן קצר עשו החניכים חיר בלימודם ועושים בעצמם
סלים קטנים להפליא. והגביר הנכבד מר ש. ווסמאן
בעזרתו בפעם השניה לבקר את עיר קדשנו שם
את לבו לדאוג שיהיה להמוסד הזה בית לאחווה,
ומלבד מה שנדב בעצמי להחכלית הזאת משתדל
הוא בזה אצל ידידיו ומכיריו, ובטח ימהרו מיקירי
מפעל כזה להזיל את גרביהם לתכלית הזאת למען
לא יצטרך המפעל הגדול הזה לחפש לו מעון מוזמן לזמן.

ת"ת הציבורית עץ חיים רכש לו
חקת אדמה גדולה על דרך יפו במקום אויר צח ומבריא
בעלת 12500 אמות מרובעות וסמיך לביה"ס שר
חברת כ"ח) שבה גם בית, יטן ובקרוב יגשו מנהליו לבנות
בנין גדול ונעלה שיבנה בתכנית מסודר ויאות

עפי חוקי הבראות ו בעד כל התלמידים מכני עשר
ומעלה. והילדים הקטנים ילמדו בחדרי התת
שבפנים העיר. ובסניפיה שבהשכונות השונות שמחין
לעיר. ובמח ימהרו נדיבי עמנו לתמוך בידי מנהלי
הבית ביד רחבה למען יוכלו לבצע מהר את מחשבתם
הטובה שתביא תועלת מרובה לישוב עיר קדשנו.
בית היתומים של הרב דיסקין
ז"ל שבו נמצאים יותר משלש מאות יתומים הועמד
בקין הזה תחת דנהגת הגאון מוהרי"ר יצחק ירוחם
דיסקין (כן המיסד ז"ל) שעלה לעה"ק לתברית זאת
בהסכם גאיני רוסיא, וכבר נעשו בו שינוים למיב, ואחד
מהם שנבחרו נשים נכבדות אחרות להשגיח על מוהר
ונקיון החדרים ומלבושי היתומים, ובמח אם אך תרבנה
הכנסתיו ישתדל המנהל לתקן ולהוסיף את כל הנחין.
בית המדרש ראסנות בצלאל

מאת אשר רכש לו בית אחוזה, רבו בו ענפי

(¹) לפי התכנית שהכינו כבר יהיה הכית בעל שני
דיוטות (לע"ע) ויכלול בחוכו ארבעים חדרי למודי קורש,
תאים ולשכות למשגיחים ולמפקחים, ארבעה אולמים ללמוד
כתב לשון וחשבון, אוצר ספרים, בית התכשיל (כן ששה חדרים)
לחניכים בני עניים האוכלים חנם ושלושה חדרי מעון לחניכים
עוברים ולבאים ממרחק, ומסביב להכית חצר גדולה וגן.

מלאכה חרשים (עיין בחלק ההודעות) ומספר הפועלים העובדים בו הוא כמאה ושישים. והשמיחים וכן יתר כל החפצים הנעשים בהכית יש להם דורשים מארץ זמח"ל. והמנהל פרופיסור ב. שץ מזאמץ להוסיף בו ענפי מלאכה חרשים וזרובות את מספר הפועלים כפי האפשר.

בית מלאכה דרכי חיים. מורשה הפקוא"מ דאמשטרדם וחברת היראים שבאשכנז יסדו בית מלאכה בעד הנערים שגמרו למודם בהתית וכבתי הספר למתחילים. לעת עתה לומדים בו 23 נערים מבני העדות השונות את מלאכת המסגרות. ובקרב ינהיגו בו עוד מלאכות שונות.

בית החזקת זקנים וזקנות הגדול קנה רבע מכית גדול ונהדר בשכונת רחובות אשר לאחינו הבוכארים לשלם את המחיר במשך עשר שנים. ובעד חלקי הבית הנשארים משלם הוא שכר שנתי. הגביר וכו' כמוה"ר מענדל רנד קנה חצר גדולה סמוך לשכונת מזכרת משה ועל בתיא בנה גם דיומא שניה. ואת הכל הקדיש למעון לעניי עירנו מספר שנים חליפות. ובהחצר בנה גם בית הכנסת ופה ובית מבילה.

מלאכה חרשת ומסחר.

בשש עמודי הכלכלה העקרים שר כל עיר ומדינה התקדמה עירנו לעת עתה רק מעט מאד, ואף כי ההכרח הגדיל את כמותם, אך לעומת זה נחמעה איכותם, והמצב הכלכלי הולך הולך ורד, ורק בתקוה אני חיים כי עתה אחרי שהוקבעה החושמה על בסיס נכון, והחברה הראשונה למסחר ותעשיה בשם „חברת המסחר הפלשתינאית“ שיסדו בני עירנו (מכל הדתות השונות) נתאשרה כבר במאמר מלך, ובקרב תפתח את הבנק שלה, קרוב לודאי שיעלה בידה להמציא ענפי תעשיה ומסחר חדשים, וביחד עם הבאנקים שינשם פה וחברות מסחר שתוסדנה עיר, תוכל לתת עבודה וריוח למשפחות רבות. גם ניסדה בקיץ הזה „רשכת המסחר“ והיא תוציא לאור מחברת חדשה, ואחר מהמיסדים והמניעים הראשיים בהחברה הנז' ובהלשכה הוא אחינו מר א. ענתבי מנהל ביה״ס לח' כי״ח.

ביתר ערי אה"ק

י פו. העיר הזאת מהגדלת מאד, אך מפני סבות איקנימיות שר הארץ כולה לא תוכל להשביע לחם את כל הבאים אליה, ורבים שבאו אליה בתקוה טובה למצוא בה את לחמם הוכרחו לעזבה אחרי זמן קצר

ודגוד לארצות רחוקות. בית החרשת של שטיין ושותפיו שקיינו שיוכל להתגדל ולהרבות מספר פועריו, עמד בדרכו, ופועלים רבים נתפטרו, אך מזה אין לשפט על העדר הצלחת בתי חרשת ככלל, כי אם שיסוד בתי החרשת דורש חברות גדולות שבראשם יעמדו אנשים מנוסים ובקיאים בהמקציע הזה בכלל, ובמצב ארצנו בפרט, ואז יהקיימו ויצליחו. וביחוד כעת שלפי הנשמע יתחילו לבנות מקרוב מסת ברזל שתלך מקהירא דרך וואד-אל-עריש לירושלם. והדבר העיקרי העוזר עתה להמכת מצבה הוא הבתים הרבים הנכנים בכל רוחותיה וביחוד השכונה הגדולה, אחוזת בית ששנים אחדות עמלו מיסדיה עד אשר עלה בידם לגמור את המקנה בערכאות ולהשיג את המזיה של הבנין, ובסוף הקיץ נגמר הכל לפעולות, ארבעים מחבריה התחילו כבר לבנות את בתיהם, ובהם גם הבנין הגדול והנהדר של הגימנסיה העברית שהוצאתיו נתן הנריב מר מאזער. ביהם לבנות אשר רח' חויצ נכנס כבר להבנין החדש שנבנה ביחוד למענו ושהוא אחד מהבנינים הגדולים והנהדרים בעיר.

ת ח כ מ ו נ י ; החדר המתוקן הזה שיסדו מיובי אחינו שביפו נכנס לרשות אגידת המזרחי והיא שלחה מנהל ומורה מומחים, ואים כי עתה יתקדם הבית וראשי האגודה ישתדלו להעלותו מעט מעט למדרגת בית ספר תיכוני בכדי שיהיה גם לאחינו החרדים מקום לחנך את ילדיהם בחנוך דתי ומדעי.

ח' פ' ה. התקדמותה ועתידה של העיר הזאת הזכרנו
פעמים אחדות, בזמן האחרון נוסד בה בית חרשת למכונות,
ובקרוב יתחילו לבנות בה את בית המדרש המכני ע"י
חברת העזרה כברלין (בנדרת הנדיבים ק. ו. וישאצקי
ז"ל ויבדל לחיים הנדיב מר יעקב שיף ועוד). ובשנה
הזאת מנתה עליה עדת האשכנזים רב ואב"ד לאחד
מהתי"ח המצוינים בירושלים לעמוד בראשה בעניני דת ודין.
צפת: בה יפתח בקרוב בית החולים הנהדר
הנבנה ע"י הנדיב הנירע באר"ן עד מונד-רי
רוטשילד וביה"ח הזה יביא ליושביה לא רק עזר נשמי
כי אם גם הצלה רוחנית, בזה שהחולים לא יאלצו עוד
לדפוק על דלתו בית החולים של המסיאן הבריטית.
מבר' א: המרחצאות החמים שבקרבתה נחכרו
בשנה הזאת מאחינו והם הקנו בהם חקנים רבים.
נבאי ומנהלי התי"ח הכללית אור תורה קנו חצר
גדולה בעלת . . . בתים הקדש להתי"ח.

המושבות: מושבות חדשות לא נוסדו, אך
הישנות הולכות ומשתכללות, ממבר יין המושבות הו"ך
ומחגור משנה לשנה, בהשתדלות מנהל היקבים מר זאב
גרסקין, וגם כמות גדולה של ענבים ימכר בירושלים
לאכילה ולעשית יין. העיקר הגדול הנחוץ לשכלולם
ולהבטחת קיומם הוא בנק קרקעי. ואם העומדים
בראש התנועה הציונית יוציאו הדבר לפועל, יעשו דבר
גדול מאד.

הוספה

תומר דבורה

הוקם לזכר עולם

לאשתי הכבודה והחשובה

מרת דבורה ז"ל

שנקטפה במבחר ימיה ביום י"ב אייר תרס"ט

מאת העורך

המנוחה ז"ל היתה בת הרה"ג ר' יעקב עקיבה זצ"ל
 מוי"צ באחד מפרורי העיר קאוונא שנפטר ג' כ"ה ע"ה ת"י.
 היא היתה בעלת לב טוב ונפש עדינה ואוהבת
 את השלום, וכל מכירותיה כבודה והוקירה במאד, וכפי
 השג ידה וזמנה התאמצה להיות לעזר לכל כושל
 ונדכא, ובהוסד חברת "עזרת-נשים" מהרה להמנות
 בין החברות הראשונות ותצמיין גם במדת הכנסת
 אורחים ומאד גדלה שמחתה בכל פעם שבאו אורחים
 חשובים להתאכסן בביתני, לבבה היה נחון גם למצב
 הכללי של אחינו בארץ הקדושה ובגולה, ועוד בשנת
 תרמ"ב בראשית תקופת העליה כאשר הסברתי לה את
 רעיון חבת ציון, שמחה במאוד על הדבר הזה, ותכן

את ערכו הגדול בעתידות עמנו, וכמו כן את רעיון הציוניות שבא בעקבותיו ועד היום זוכר אני שמחתה העצומה כאשר ראתה את מיסד הציונית ד"ר הרצל ב"ר בבקרו את עיר קדשנו, וכאשר נוסד שנים אחדות אחר כן אנודה ציונית דנשים. היתה היא אחת מהחברות הראשונות ותתענין תמיד לכל חדש שנעשה בענין זה. היא היתה אשת חיל, משכלת ובעלת מדות געלות ומצוינות ומעת אשר באנו בכרית הנשואין (י"א טבת התרל"ג) היתה תמיד לי לעזר בעבודתי החמריות והרוחניות, בשנת חרס"ב כאשר יסדתי יחד את רעי הד"ר קרימשעווסקי והר"ן נאמאנואן את בית "חנוך עורים" היתה לנו לעזר ברוח זבפיעל, ועד רגעה האחרונים התענינה לקדמת הבית ומצב החניכים ושלומו.

בנסיעתי האחרונה לחו"ל לרגלי השנת כתבי היר, ספרים יקרי המציאות ומנוים ועוד, הנחוצים לתוצאה החדשה של התלמוד הירושלמי נהגה היא במיעצות ודעת את כל עניני דפוסנו ותפקד גם על עריכת הלוח שיצא לאור במועדו, ותשמר מכל משמר את כתבי היד והזכרונות שנשלחו וששלחתי מערים שונות, ושמחתה גדלה במאד בראותה את המחברת הראשונה וכלולה בהדרת.

אך לאבוינו לא זכתה לראות את השלום הבנין
הענקי הזה כי המות האכזרי
גולה מכין ורועותי במנחר ימיה בהיותה בת את
יחמשים שנה⁽¹⁾.

ביום י"ב אדר נפלה למשכב במחלת השבתא
(מינינגיטיס) שפרצה פה. ואחרי התאבקה עם מר
המות שני ירחים רצופים השיבה רוחה אל על
ביום המר והנמחר, י"ב לחדש אייר.

במותה התאבלו אתנו כל יושבי עירנו אשר
הכירוה או שמעו את שמעה, אך מפני כי פקודת הרופאים
חזקה למהר בקבורת מתי המחלה הזאת לא יכלו
להספידה כראוי בעת הלוייה. ורק ביום י"ט אייר נערך
הספד והזכרה לנשמתה במעמד קהל חשוב בבית
הכנסת שב"חינוך עורים". בראשונה נאם אחד החניכים
נאום קצר בעברית שבו תאר את מעלותיה ומדותיה.
ואת דאגתה למענם כאם רחמניה. ואחריו הספידה
הרה"ח וכו' כמהר"ר איווק בן-טובים (אחד מגבאי'
הבית) הספד גדול בדברים חמים ונמרצים המיוסד
בדברי נביאינו ומאמרי רז"ל, ויתאר את חן ערכה
וביחוד את עבודתה והתענינותה הגדולה להמוסד

⁽¹⁾ היא השאירה לי שני בנים ושתי בנות. בנו
הבכור מר יעקב צבי גומר את למודו בחכמת הרפואה בפריז,
ואת בתנו הבכירה וכתה להשיא לאיש כמוהר"ר ח. י. בוקאנץ
(בן הרה"ג וכו' אב"ד דק"ק הלוינגפורס) שידע לכבדה
להוקירה כאם, והצעירים הם אחי.

החשוב הזה מיום הוסרו עד יומה האחרון. וכל
הנאספים קיננו ויתאבלו על מות הנפש היקרה הזאת
בלא עתה. תהי נפשה צרורה בצרור החיים.

וזאת החרות על מצבתה.

דלפה נפשי מתוגה
בהביטי על הגל הזה והמצבה
ועיני תדמענה מאין הפוגה
רעיה נאמנה, אם יקרה ואשה חשובה
זהה, פה זמונה וספוגה
הכבודה המצוינת במעלות ומדות
תרומות אשת חיל
מרת דבורה ז"ל
אשת הר"ר
אברהם משה לונין.
שנקטפה במבחר ימיה במחלת דלקת
קרום המוח ביום י"ב אייר התרס"ז.
תנצב"ה

המנוחה היא בת הרה"ג ר' יעקב עקיבא זצ"ל
שהיה מו"צ בקאיונא, ונפטר פה עיה"ק ת"ו.

הודעות

בתי החנוך, החסד, החרושת, ועוד
בארץ אבותינו.

בית מסחר ספרים ואמנות

אנטרנטיונאלי.

(בערבון מוגבל)

ירושלם, רחוב יפו.

בית מסחר הזה הוא המקור היותר טוב
להשגת כל מיני ספרים, עתונים ומאספים מכל
הלשונות והארצות.

כדורי ארץ, מפות ותמונות לבתי ספר, תוי זמרה.
ספרים היותר טובים מספרות ארץ ישראל בכל הלשונות.

מכירה כללית:

למלאכת בית הספר לאמנות „בצלאל“

== כלי אומנות מארץ אבות ==

Internationale
BUCH- & KUNSTHANDLUNG G. m. b. H.
Jerusalem.

Beste Bezugsquelle für Palästina-Literatur u.
alle in Palästina erscheinenden Druckschriften.

Reichhaltige Auswahl in moderner hebräischer
Literatur u. Lehrmethoden.

Generalvertrieb der Kunstgewerbeschule „Bezalel“ Jerusalem.
Andenken u. Reiseerinnerungen vom Heiligen Lande.

בית ועד הכללי כנסת ישראל

כוללות אשכנזים פרושים וחסידיים הי"ו

בעה"ק ירושלם חברון צפת ומבריא ת"ו.

CENTRAL-COMITEE KNESSETH-ISRAEL

d. Vereinigte Israelitischen Aschkenas. Gem.

in Jerusalem Chebron Saffed u. Tiberias.

מודעה רבה לכל בית ישראל!

ככל איש אשר נשאו לבו להיות לו חלק ונחלה בבית
או בשדה בהר הקדש בירושלם ברב או במעט,

הועד הכללי כנסת ישראל אשר עד עתה: ערה בידו
לבנות על נחלת כנסת ישראל יוחר ממאה בתי מעון לעניי
עה"ק בעזרת עם יחיד סגולה; נתן לב לשום מקום
ככל איש אשר נשאו לבו לקחת חלק בכנין ירושלם.
ולתכלית זה הוציא הועד 10000 מניות במאה סעריעם
כל מניה 25 פרנק, והיו תוצאותיה: א) לבנות 100
בתי מעון וכל צרכי רבים לעניים בחקת השרה אשר
להועד. ב) לתת עבודה ומלאכה לאחינו בני ציון;
בונים, חוצבי ומסתתי אבן, חרשי עץ וברזל, עושי כל
מלאכה ושכירי יום.

ואלי תנאיה בנוגע להזוכים:

1) 100 מניות (היינו אחד מכל סעריע בת 100
מניות) יוכו כ"א בית לדור בו כל ימי חייו וכן הרשות
בידו למסור זכות הבית לכל מי שירצה כל ימי חייו

הזוכה. ואחרי אריז'ש תשוב הבית להקדש לכלל העניים
כשאר הבתים אשר כנסת ישראל.

(2) שם הזוכה יחרת על אבן שיש בקיר הבית
למוכרת עולם ויזכה בכל הזכויות המבוארות בספרי
תקנות וחוקי כנסת ישראל.

(3) הזוכה יקבל ספר העדות והמקנה.

(4) כל קוני המניות יכתב שם בספר הזכרון אשר
להועד למוכרת נצח. אדרס:

Central-Comitee Knesseth-Israel
Jerusalem, (Palästina).

בית כתיבת ספרי תורה, תפילין
ומזוזות, מגילות וכו'.

הנעשה בתכלית הכשרות וההידור ומוגהים כד"ת.
עצי חיים לס"ת ונרתיקי מזוזות ומגילות
מעצי זית בתכלית היופי.

יצחק דוד מאנדילבוים סופר

בן הרה"ג הצדיק ר' ברוך מאנדילבוים זצלה"ה
בעיה"ק ירושלים טוב"א.

הקונה ישבע רצון בהידור הסחורה
ובזריזות המשלוח על צד היו"ט.

אדרעסא אלי:

Isaac David Mandelbaum, Jerusalem, Palästina.

בית החולים הכללי

בקר חולים האספיטאל

מתנוסס על מרום הר ציון משנת תרכ"א.

מקלט הוא לחולים מכל שבטי ישראל שבעה"ק
יכיר יותר מחמשים ממות שאינן מתפנות אפילו שעה אחת
(בשנה העברה נוספו עשרים ממות מיוחדות בבית
מיוחד לחולי המנינגיטיס). חדר בגובה האויר מיוחד
לנחות. שני רופאים משמשים בו, ושני בתי מרקחת
בתוכו, אחד לחולי הבית ואחד לחולים מחוצה לו.
הכלכלה פנימה מצוינה במיובה, התנהגותה עם החולים
מצוינה ברוב החבה והרחמים, הוצאותיו מרובות עד מאה
ועשרת אלפים פר' לשנה. כי עבודת הצלתו אינה מצמצמת
בתוך חומותיו לבד, אבל מתפשטת הלאה גם מחוצה לו ומעל
לגבול מסביב על חולי העיר בביתם להתמך ברופאים
רפואות ומעות מזמנים.

המוסד הזה עומד להתקע למקום אחר מרווח
השרוי באויר צח וחפשי מכל צד ששם בונים כעת היכל
גדול והדרר לתכלית זו. וכל הרוצה להקים לו יד ושם
באותו הבנין יש לו הזדמנות טובה לקנות לו חדרים או
ממות שיקראו על שמו. מספר הימים ששכנו החולים
בבית מסיון תרס"ח עד סיון תרס"ט 1923. מספר התרופות
לחולי העיר חוץ להבית 63,487. עזר בכסף מזומן
להחולים בבתייהם ועזר נסיעות למעייני הישועה 8674 פר'.
סכום ההוצאה במשך שנים עשר חדש בצרוף ההוצאה
היתירה למחלת המנינגיטיס ערך 123000 פרנק.

האדרעס: Allg. Deutsch. Isr. Bikur-Cholim Hospital
Jerusalem, (Pa'ästina).

בֵּית נָכַת

אוֹצֵר הַסְּחֹרוֹת
לְדוֹנָמָא

"בֶּזֶלֶל"

בֵּית מִדְרָשׁ
לְמַלְאכּוֹת אֱמֻנָה

מוֹשֵׁב וְעַד בֶּזֶלֶל בְּכֶרֶלִין : ראש הוֹעֵד : פְּרוֹפִיסוֹר דִּרְ
אוֹמֵו וְרִבּוֹנֵה, מִנְהַל בֶּזֶלֶל בִּירוּשָׁלַם, פְּרוֹפִיסוֹר בּוֹרִים שֵׁן.
בֶּזֶלֶל הַעֲבָדָה הַסְּחֹרוֹת הָאֵלֶּה:

שְׁמִיחִים מִצֵּמֶר נָקִי עֲבוֹדָה—יָד בַּמְדוֹת שׁוֹנוֹת בַּמְחִיר מִן 40 עַד
75 פְּרָנְקִים לְמִתָּר מְרֻבֵּעַ, שְׁמִיחִים קִטְנִים מִשְׁשֶׁה פְּרָנְקִים.
בֶּסֶף עֲבוֹדָת פִּירִיגֵרֶן מִן $1\frac{1}{4}$ עַד 35 פְּרָנְקִים כָּל חֶפֶץ.
מִמְגֵּרֹת סוֹנְגִינִיּוֹת מֵעֵץ מִשְׁבָּצוֹת בְּצֹדֶף בַּמְחִיר מִן 1 עַד 6
פְּרָנְקִים כָּל אֶחָד.

חֲמוּב בַּעֵץ : תְּמוֹנוֹת בּוֹלְמוֹת, קַעְרוֹת שֶׁר פֶּסֶח, תְּמוֹנוֹת הַרְצֵל
וְכוֹי מִן 30 עַד 100 פְּרָנְקִים.

נְחֹשֶׁת : סְפָלִים, טִסִּים, פִּנְכוֹת וְכוֹי, פְּחוּחִים וּמִשְׁבָּצִים בֶּכֶסֶף
עִם צִיּוֹרֵי אֶרֶץ—יִשְׂרָאֵל מִפְּרָנֶק אֶחָד עַד 150 פְּרָנְקִים.
דְּהִימִים, קִדְעִים מִשְׁשֶׁה עַד 100 פְּרָנְקִים (הַמִּקָּח לִפִּי מַחִירִי
בְּתִי הַחֲרֹשֶׁת בִּיּוֹנֵה).

לִישׁוֹנֵרְפִיָּה, בְּתוֹר מְלָאכָה אוֹמֵנוֹתִית : טִפּוּסִים, תְּמוֹנוֹת הָאֶרֶץ
וְכוֹי מִפְּרָנֶק 1 עַד 3 פְּרָנְקִים.

קְבוּצוֹת מִסְּחֹרוֹת שׁוֹנוֹת נִשְׁלָחִים עֵי הַדּוֹאֵר בַּמְחִירִים מִן
50 פְּרָנְקִים וִיתֵר.

הַזְמָנוֹת מִתְמַלְאוֹת אַחֲרֵי קִבְלַת מַחִירִן בְּמוֹזְמָנִים.

הַמֶּעַן בְּעַד מַכְתָּבִים וּכְסָפִים : "Jerusalem, Bezalel"

בית תלמוד תורה דתשב"ר הכללי וישיבה הראשית עץ-חיים.

נוסדו בשנת תר"א ונשתכללו בשנת תרמ"ו. מרכז הראשי בחצר
ריה"ח ז"ל. וסניפיהם וענפיהם בכל פנות עה"ק ת"ו ובכל סביבותיה
פעה"ק ירושלם ת"ו.

מוסד הצבורי הכפול הזה ראשון הוא לכל
המוסדות שבארץ הקדושה, ורוב ילידי ציון
גדולי תורה וחכמה סופרים סוחרים ובעלי
מלאכה—שאבו תורתם ויהדותם ואנשיותם
ממקור מעין החיים הלזה.

וכהיום: (א) חמשים וחמשה חדרים
ומתלקות בהת"ת. שמנה מאות וחמשים בני
עניים ויתומים מתחנכים בהם לתורה מוסר
וד"א ע"י מלמדים היותר מצוינים, וכתב לשון
וחשבון ע"י סופרים מומחים.

(ב) את בני העניים המדוכאים
מלבישים ומנעילים.

(ג) בית תבשיל גדול ויפה אשר בו אוכלים
החניכים העניים יום ויום מאכלים מבריאים ומטובים.

(ד) כרוב שכונות מגרשי העיר מחוץ לחומת
ירושלם נוסדו בתי הת"ת סניפים וענפים לעץ-חיים.

(ה) הנער שאינו מוכשר לחכמת התורה
ינתן ללמוד מלאכה תחת השגחת המפעל גם
פתחנו פרוזדור להת"ת בשביל הילדים שטרם

מוכשרים להכנס לפרקלין הת"ת שיתחנכו
כפדגוגא מצוינה עד יח' ראויים לבא שערי הת"ת.
(ו) בהשיבה שוקדים עה"ת יותר ממאתים
חכמי תורה, — והננו לבשר, כי בעזה"י קנינו כבר
רחב ידים ליסוד בנין בית מרכז חדש וגדול להת"ת
הכללית, בדי אור ואויר עפ"י חקי שמירת
הבריאות — כדרוש למספר הגדול של החניכים
יצ"ו (כ"י) וכדרוש לכבוד ישראל שבארץ-ישראל.
ועתה נפתח כר נרחב לגבירי ונדיבי עמנו
הרוצים להציב להם יד ושם בחומת בת ציון
שישתתפו בבנין עץ חיים הכללי שבירושלם
ת"ו ומביותיה.

Allgemeine TALMUD TORA Schule : האדרעס
& Hochschule ETZ CHAIM, Jernsalem.

שנת **חבצלת** חמ'

זקן העתונים העברים שבכל העולם

יוצא לאור בירושלם

שלש פעמים בשבוע

מחירו לשנה 15 פרנק, לחצי שנה 8 פר'.

האדריסה :

Redaction Habazeleth, Jerusalem, (Palästina).

בתי מושב זקנים וזקנות

בעה"ק ירושלם ובחברון ת"ו.

נוסדו בשנת התר"מ.

הבנין החדש בחוץ :

תחילתו בשנת תרנ"ב וגמירתו תר"ס
1892. 1900.

הבנין עם הקרקעות 30,600 אמות עולה
עד היום 353,000 פראנק.

הבית בעיר נקנה בשנת התרמ"ט

(ע"י האלוף הרב הגביר

ר' ארי' לייב פרידלאנד ז"ל).

מחיר הבית עם תקונים והוספות עד היום
43,000 פראנק.

148 מספר הזקנים בחוץ

32 " הזקנות "

35 הזקנים בעיר "

120 " הזקנות "

20 בחברון זקנים

355 כס"ה

היותר זקן בהזקנים 103 שנה

" הצעיר שבהזקנים 63

" היותר זקנה שבזקנות 100

" הצעירה שבהזקנות 54

והיא עודית ונתקבלה בתור יוצאת מן הכלל
לפני מלאת לה ששים שנה.

גדול הוא המסד מאין כמוהו באה"ק ובתועלתו
אין כערכו, וכרב גדלו רבו גם מחסוריו
וחובותיו, באין לו שלוחים סוככים ולא קרן
קיים, וקיומו תלוי ברוח נדיבי עם אלקי אברהם.

אדרעסא :

Altenhaus Moschab Sekenim

Jerusalem, Palästina.

בית מחסה ליתומים.

נוסד בשנת תרמ"א ע"י מו"ה הגאון הצדיק
רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל, ועומד תחת
ההנהגה הראשית של בנו הרב הגאון הגדול
מוהר"ר יצחק ירוחם דיסקין שליט"א.

בבית הזה יקיבד כל יתום נער נעזב מכוללות
האשכנזים, וגם הרבה מאחינו בני תימן וספרד, אשר
לא היה להם מקום בשאר כתי חסד שבצ"ק, וינתן
להם ארוחתם ארוחת תמיד, הרבשה, הנעלה, וכד
צרכיהם, וגם מקום לדון, גם מלמדים אשר ילמדו
תורה וד"א, ואלה אשר אינם רואים סימן ברכה בלימוד
התורה ילמדו כ"א מלאכה הראויה לו לפי מזגו ותכונתו.
גם רופא, דיר, יבקר את הילדים בכל יום ואותם
שאינן בריאותם שלמה כראוי יאספו אל המחלקה המיוחדת
לבית חולים, והרופא יתן להם רפואות מבית המדקחת
אשר בהמפעל עד אשר יחזרו לבריאותם.

גם משגיחים ושוטרים יום ולילה נמצאו בבית
הזה, אשר עיניהם פקוחות עד כל דרכי היתומים ננהלם
במוסר וד"א כראוי.

מספר היתומים המגודלים בבית הזה של ש
מאות, ומלבד היתומים המחינכים בו יתמכו ראשי הבית
בהם ובמזון בידו אלמנות שיש להם יתומים קטנים (נפחותים)

משש שנה) שלא יוכלו להתקבל בבית היתומים פנימה.
הבית הזה קנה שם טוב בפעולתו הגדולה
לטיוב היתומים בפרט ולטיוב הישוב כולו בכלל.
הוצאותיו: בערך שמינת אלפים פרנק לחדש,
וההוצאה הולכת ומתרבה ע"י היתומים הרבים, ובהם
מנגועי הפרעות שברוסיא ורומניא המתוספים ובאים בכל
יום אל הבית ואין מקום אחר לאספם, ועיני הגבאים
נשואות לרחמי אחכ"י היו שיתמכו את הבית הזה
וברכת האובדים היתומים האומללים, עליהם תבא
ההשכרם בכל אשר יפנו.

כל אשר חפץ לזכות במצוה הרבה הזאת להחיות נפשות
נענות, נפשות יתומים אומללים בעה"ק ת"ו ישלח עזרתו
על אדרעססא זו:

Rabbiner ISAAK J. DISKIN, für „Waisenhaus Diskin“
Jerusalem, Palästina.

פארעסמינע

(2=מע פערבעסערטע אויסגאבע).

ענטהאלט איינע פאלשטענדיגע בעשרייבונג פון
פאלעסטינא מיט איהרע בערג אונד מהעלער, ימים אונד
מייכין, קוואלען אונד ברונען, שטעט אונד דערפער, א. ז. וו.

פערפאסט פאן אברהם משה לונץ

פרייו 2 פרנק אדער 40 סענט.

A. M. LUNCZ, Jerusalem, Palästina ; אדרים

חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללי

הנוסדה בשנת תר"ל.

פעולות החברה

(א) להלות לעני בעת דחקו

על משכנות זהב וכסף ונחשה ומרגליות ואבנים טובות ושטרי הממשלות ושטרי הכוללים הכתובים מכלי שום נשך ותרבית, סכום ההלוואה הוא עד סך מאתיים פראנק לכ"א, והרשות להלוה לשלם החוב בתשלומים קלים לאט לאט, ונתקן כזה הנהגה מסודרת באופן מאוד נעלה.

(ב) להביא אל המנוחה ואל הנחלה

את עניי ירושלם ששיגו כ"א קנין בית לצמיתות ע"י שישלמו מחיר הבית בדמי שכירות הבית במשך ארבעה עשרה שנה מכלי המל עליהם שום נשך ותרבית, ולהכבית זה קנינו חברת ארץ חמשה ושבועים אלף אמה, סמוך לעה"ק ירושלם ת"ז במקום אויר צח ומבריא כגובה ההר לכוון שמה מושבה חדשה בשם „שערי חסד" אשר תכלי תוכה מאתיים בתי מעין, ויתחלקו בגורל למאתיים משפחות עניות, והננו בונים בשנה זו שלשים בתים לע"ע, וביום ל"ג בעומר הונח אבן הראשה ע"י מרן הגאון הגדול סבא קדישא מוהר"ר שמואל סלאנט שליט"א והרב הגאון הגדול מוהר"ר חיים ברלין שליט"א, וע"י בנין

הבתים מתפרנסים יותר ממאה משפחות עניות מאחינו
בני ישראל העוסקים במלאכת הבנין כמו האומנים
המסתתים הנגרים הנפחים והצובעים והפועלים וכו'.

(ג) קבלת פקדונות.

לאוצר החברה נתקבל פקדונות כסף מזומן או שטרות
בלי שום קבלת פרס, והמפקיד מקבל שטר פקדון
משלשה נאמני החברה להחזיר לו הפקדון בכל עת
שירוש הן כולו הן לאט לאט. הכל כרצון המפקיד.

(ד) גמ"ח עם המתים.

בשנת תרמ"ו קנינו חצר גדול ורחב ידים בעד שלש
קומות מנרבת יחדי סגולה ובתוך החצר בנוי לתלפיות
בית המדרש לתורה ולתפלה ולשמירת תקנות החברים
הנעדרים ר"ל, ומהכנסת החצר ישולם לעשרה ת"ח
הקבועים המתפללים ודומים לעי"נ חברים הנעדרים
כפי התקנות שזכו בחייהם, ובתוך החצר הבית הועד
של החברה אשר שם אוצר החברה שמור.

הכנסת החברה מחברים המשלמים דמי קדימה

ל"פ 50 פרנק ודמי שנה 3 פר.

נבאי ומנהלי החברה הן המה ראשי ונכבדי
עה"ק העוסקים בהח' שלא על מנת לקבל פרס.

אדרעסא :

Allg. Isr. Verein

Schaare-Chessed Gemiluth-Chassadim Haklali

Jerusalem, Palästina.

תורת חיים הכללית.

כבר יצא מבעו מסוף העולם ועד סופו כי צבי
הוא לכל הענינים המוכים שבירושלם, וכל יקר צפון בתוכו
להתקדמות דור יבא בארץ אבותינו, לגדלו ולחנכו להכשירו
ולעתדו לתעודת רוח ישראל הדתית בכל ארצות פזוריו.
פה הציבה לה התורה גב ותכנה לה רמים להיות לראש
פנה תלפיות שהכל פונים אליו. מציון הרוחנית זו פנה
ויתד לתורה ולתעודה, לחושיה והשכל בעיר ה' סדה.
מקדש תורת חיים מלא צחצחות וזוהר, נעימות
נצח רוממות והוד, הלוך וגדול יקר, הלוך והשתכלל.
הלוך והתפתח. בניה של תורת חיים בחירי סופרים ומשנים
שמהם תצא הוראה לעולם, מתהלכים לפני ה' ובחצרות
אלקינו יפריחו ויציצו, בשלמות הדעת ובהרוממות הרוח
לתפארת המדות הנעלות שבהן יתברך ישראל.

"תורת חיים" היא תהלת ישראל וחפארת ציון,
בגאון רוחה הכביר כוללת ומקפת פעולות גדולות ותוצאות
נשגבות, תניה אור תורה לכל אפסים תאציל ברכה
ואהבה מסביב, תציל צדקה ותכביר חסד ונדיבות במרה
גדושה לכו"כ מאות אוצרות נפשות המתפרנסות מקפתה.
המרים והמניף תנופת קודש להחזקת מכון הזה.
הרי הוא תומך עמוד התורה, עבודה, וגמילות חסדים, עד
ראש הר ציון וירושלם, ופעולת השפעת צדקתו עומרת לעד.
אדרים: Rabb. Isaac Winograd, Jerusalem, Palästina

חברת „ברמל“ בכל חלקי התבל
ממכר יין וקוניאק טבעי מיקבי הבארון
ראטהשילד בראשון-לציון וזכרון-יעקב.

DEPOTS

Europe

Russie

Varsovie : Société „Carmel“
rue Nalewki.
Odessa : Société „Carmel“
rue Richelieu.

France

Paris : Vins de „Palestine“
51 Bd. de la Chapelle.

Allemagne

Berlin : Gsll. „Palästina“
St. Wolfgangs Str.
Hamburg : Société „Elidah“
Hopfensack 7.

Angleterre

London : Palestine Wine Co.
11 Bewis Marks.

Turquie

Constantinople :
Société „Carmel-Oriental“
Cite Française.

Asie

Turquie

Sté. „Carmel-Oriental“
Jérusalem : rue Jaffa.
Jaffa : rue Boustros.
Caiffa : près du port.
Beyrouth : Souk-el-Gemil.

Afrique

Egypte

Sté. „Carmel-Oriental“
Alexandrie :
9 rue de l'ancienne bourse.
Caire :
Sharia el Maghrabi, 31.
Port-Said : rue Memphis.

Amérique

„Carmel Wine Co.“
New-York :
309—311 E. 22nd str.
“ 254 Grand str
Brooklin Graham Av.
Chicago : 443 S. Halsted str.
Baltimore : 321 Baltim. str

הגמנסיה העברית בירושלם.

מטרת הגמנסיה: (א) לתת לילדים הצריכים להשכלה ריאקית או קלססית את היכולת לקבל השכלה כזו פה בירושלם בבית ספר עברי-לאומי; (ב) להכניס את התלמידים לאחר מבתי ספר הגבוהים בארופה או בתורקיה. התכנית - מתאמת לזו של הגמנסיות הארופיות. מתקבלים תלמידים ותלמידות לארבע מחלקות הראשונות. שכר הלימוד - 160 פרנק (60 רובל) לשנה. ילדים מחו"ל מתקבלים לפנסיון פרטי. שנמצא תחת השגחת המנהלות.

הכתבה: **Gymnasia Ibrith, Jerusalem**

בית מעשה ומסחר

של

יין גפן, יין שרף וקוניאק
רום וליקער ומי ורדים.

היותר משובחים, מפרי ארה"ק ת"ו.

אצל

חיים אלישע טענענבוים בירושלם.

Fabrik und Handlung

Wein Brandwein u. Cognac etc.

des Herrn

Ch. El. Tannenbaum, Jerusalem.

מאה שערים

נתברכה גם היא בברכה משולשת

ישיבה גדולה ומפורסמת

של גדולי תורה ויראה.

ת"ת של תנוקות של בית רבן

בערך של ש מאות, ומלמדים ומשגיחים,

ושולחן ערוך ערך לחם לפני התלמידים העניים

דבר יום ביומו.

והנה מקומת ומפורסמת זה רבות

בשנים, בהנהגה גלויה בדעת וחשבון ע"י

ועד של שבעה נבחרים ועל צבאם הרב

הגאון ר' שאול חיים הורוויץ שליט"א הרב

מדובראוונא המיסד הראשון.

האדרעססא :

HOCHSCHULE & TALMUD TORA

Meah Shearim

Jerusalem, Palästina,

ועד בנין בתי מחסה ליתומים

הנוסד ע"י הגאון מוהרי"ל דיסקין זצ"ל
אבד"ק בריסק. ולזכר עולם להגאון מוהר"מ
אויערבאך זצ"ל אבד"ק קאליש וראב"ד
דכוללות האשכנזים בעה"ק ת"ו.

למלאות החסרון הגדול המורגש מאד בבית מחסה
ליתומים הוא בנין בית קנין עולם להיתומים, אשר
אין יד גבאי הבית משנת להשחרר בעד דבר גדול
כזה, בהיות מרדוכם רבה להשיג די מחית וכרכלת
היתומים, נוסד בשנת תרס"ה ועד מיוחד מיקרי וגדולי
עה"ק וטובי העסקנים שבת להוציא את הדבר הנשגב
לפעירה, וכבר קנו כברת אדמה בערך עשרים אקף אמות
מרובעות וכו', מים גדול, ובחדש אדר תרס"ז נגשו אל
מלאכת הקדש, וכבר נגמרו שני האגפים מהדיוטא
הראשונה, והחלו לכנות את המחלקה התיכונה,
והמלאכה מתקדמת והולכת באופן הכי טוב ונעדרה, גם
הרחיבו בשנה זו את מדת הבנין בקנותם עוד קרקע
יותר על עשרת אדפים אמה, והועד מסור בכל כוחו
להגדיל את הבנין ולהאדירו. אך ההוצאה מרובה
מאד, ועיני היעד צופות אל אחינו מרחמנו חיוני
יתומים ומיקרי ומעריצי שם שני הגאונים הנ"ל וציקל"ה
שיחמכו בידי דמנהלים והעוסקים במפעל הצבורי הזה

באמונה שרעמלק"פ, בכדי שיוכלו לגמור את אשר
החלו, ואבי היתומים ישלם לכל המנדבים והמסייעים
במדה מרובה, ושמים יוחק לזכרון כחיכל ה'.
הוצאות הבנין עולות לפי תכנית המהנדסים
300000 פרנק

ספר תקנות פרטי ישיג כל דורש מאת נבאי הועד
עפי' האדרסה הזאת :

Baucomité Des Waisenhauses
DISKIN-AUERBACH
Jerusalem (Palästina).

בתי המלון היותר טובים בא"י

אשר לי' אמדורסקי.

הוטער בעללע ויסטא ביפו

ער שפת הים.

הוטעל צענטראל בירושלם

רחוב מגדל דוד

מרחצאים הידרופטים

אדריסא :

I. Amdursky Jaffa א"י Jerusalem

בית אולפנא רבתא

הישיבה הראשית "אהל משה"

נוסדה מהגאון צו"ק מוהרמ"י ל דיסקין זצוק"ל (*)
בשנת ה'תרנ"ה, פעה"ק ירושלם תיבב"א.

אל הבית הזה נקבצו קבוץ סגל חבורה. משופרי דשופרי
דאה"ק ת"י, פרי הארץ לגאון ולתפארת עמנו, וארצנו
הק. זכות מיסדה הגאון הקדוש, וזכות תורה"ק וארה"ק
הן הנה שעמדו להבית הגדול הזה. מטורפלין לתורה
ולתעודה. להזנהל בצדק ומישרים. להתגדל ולהתפתח
מיום אל יום. גם אחרי עזות הרה"ק הנו' השמימה, ועד
היום **"ישיבת אהל משה"** הַקֶּה המרכז לתורה
וליראה, לבחירי בני ציון היקרים, אשר ישקדו בה יום ולינה
על התורה. ונתמכים בעין יפה לפי צרכם ומצב הקופה.
מנהלה בקדש הוא: הנשיא והמנהיג הראשי הרב
הגאון האדיר פאר ישראל רבן יצחק ירוחם דיסקין שליט"א.
בהגאון הקדוש המיסד זצ"ל.

ממ"ף השעור: הרה"ג ר' משה אורנשטיין נ"י בנו של
המנוח הגאון מוה"ר יעקב ז"ל אורנשטיין.

האורעססא: **Rabbiner I. J. Diskin**
für Jeschibat „**Ohel Mosche**“
Jerusalem (Palästina)

(1) מעות לתקן: במאמר בתי הכנסיות והמדרשות שכלות
א"י ש"ע צד 16 נדפס במעות כי הישיבה נוסדה אחרי פטירת
הרב הגאון זצ"ל לשמו ולזכרו ובאמת נוסדה עוד מהגאון זצוק"ל
בשלוש שנים לפני פטירתו.

המוסד הנאדר בקודש
בית "החוקת זקנים וזקנות" הגדול
ה ר א
"מושב זקנים וזקנות החדש"
פעה"ק ירושלם ת"ו.

נוסד בשנת תרס"ו ע"י הרב הגאון הצדיק
הר"ר ראובן יונה חורגין שליט"א.
מלפנים אבדיק פאהאסט.

תכונת הבית: עומד הוא בחלק העיר
היותר יפה, והיותר משוכלל בבנינו, ברחוב
רחובות, מקום מושבם של אחינו הבוכרים,
במקום שאוירו זך ונקי, וההיכל כלו במראהו
הפנימי והחיצוני כלו אומר כבוד, ומרהיב הוא
את עין הרואה, בו ימצאו יותר ממאתים זקן
ונקנה מעון ומחסה, אכילה ושתייה, לבגדים, נר
למאור, רפואות, ספרים, בתי כנסיות לתפלה,
ובתי מדרשות לתורה ולתעודה, ומנהלות
המוסד תדאג בשבילם להם פיק להם כל
צרכי סיפוקם. עד יומם האחרון, ועד בכלל.
רופא מומחה תמידי יבקר בכל יום את הזקנים
החולים, בבית החולים המפואר שבהמוסד,
וימצאו להם סמי-מרפא מבית מרקחת של המוסד.

תעודת הבית: לקבל לתוכו זקנים וזקנות מכל שדרות חברה, לדאוג בעדם. לחמתיק להם את מרורות זקנתם, וליתן להם את היכולת לבלות שאריה שנותיהם בתורה ובעבודה לשמה, בעיר חפצם בה.

העבודה בבית: הזקנים מתפללים בעד שלום החברים והמתנדבים די בכל אתר ואתר ובכל ער"ח יתפללו לפני כותל המערבי, ומשתטחים על קברי הצדיקים. וחבורות של זקנים שוקדים לקיים את היאהרצייטן של כל החברים והחברות בדיוק, בלימוד משניות בתפלה, באמירת קדיש וכו'.

הוצאות הבית: יעלו לערך 5000 פראנק לחדש, מלבד אשר על מנהלות המוסד לסלק את ההתחייבות מצדה לאדון הבית, שנקנה החצר ממנו, בתור פרעון לשיעורים — סך חמשה עשר אלף פראנק לשנה, עד כלות התשלומים לגמרי, ובטוחה היא המנהלות בחסד אל כל היום, ובעזרת טובי נדיבי עמנו שיקומו על נדיבות לעזור לה. ולא יתנו למוט מוסד כביר ונשגב, מלא ענין ורב תועלת כזה. אשר תהלתו יספרו ויגידו רבני וגאוני ארצנו הקדושה וגם רבני וגאוני רוססיא בתעודותיהם הרבות הנמצאות אצלנו.

המען: Rabbiner R. J. Churgin
für „Hachsakath Sekenim Uskenot Hagadol“
Jerusalem, Palästina.

לחובבי ציון

המתכבדים אתם את ירושלם? החפצים אתם
בהתפתחות מסחרה? הרוצים אתם לתת
עבודה למאות פועלים בירושלם?
פנו אלי בדרישותיכם על דבר קדוש לכם כמו:

ספרי תורה כתובים יפה ומשובח. מכל המינים ומכל
המדות.

תפילין גדולים וקטנים, מעור אחד וגסה ודקה
ומשני עורות.

מגילות מכל המדות, עם תיקי כסף ותיקי עצי זית.
והכל כשר ועשוי בהשגחה יתרה. כפי הסכמות
בתי הדין בירושלם ורש"ל.

והכל יפה ומחודר, לקיים מה שנאמר זה אלי
ואנוהו.

כן תוכלו להשיג אצלי מליתות צמר ומשי,
ציציות, מפות, ציורים, ספרים למוד וקריאה ותפילה ועוד.
שאלו על בית מסחרי ותוכחו לדעת כי כל
קנינו ישבעו רצון ממני על צד היותר טוב.

סוחרים — פרטים — פנו לבית מסחרי, דרשו
קנו ותשבעו רצון.

בברכת ציון

משה חי בן-נאים סופר בירושלם

האדרים:

MOISE HAI BENNAIM, Jerusalem, Palestine

בית חנוך נערים וישיבת בחורים

יחיד הוא במינו פעה"ק ירושלם תובב"א.

נוסד התר"ס ע"י הרה"ג

במוהר"ר אברהם יוחנן בלומענטהאל שליט"א.

ממרתו לחנך צעירי ישראל וביחוד בנים עזובים אשר תעו בתוהו לא דרך, לקבצם לגדרם ולחנכם במזון גוף: אכילה, שתיה, לינה, הכבשה והנעלה, באופן היותר נקי ומבריא, ונפש: תורה מוסר ודרך ארץ, עדי יוכשרו להיותם אנשים מועילים לחברת האדם, לתפארת ישראל ואה"ק ת"י.

להחזקת המוסד הנעלה הזה התאזרו מנהליו וקנו חבל ארמה בת אחד עשר אלף אמה לכנות עריה בתים שפירותיהן יהיו על הוצאות המפעל ומחכים באלו הימים להתחיל בבנין.

דער איינציגער פלאץ אין ארץ הקודש וואס מען קען געבען א קינד צו ערציעהן ואיבערהויפט בנים שובבים עלטערען זאלרען רוהיג און זיכער זיין דאס זייער קינד איזט אין יעדע בעציעהאונג אונטער גרעסטער אויפזיכט דאמיט דאס קינד זאל ערצאגען ווערדען ארלעס מענש צו השי" און צו לייטען איזט דער בית „חנוך נערים“.

אדרעסא: Rabb. ABRAHAM BLUMENTHAL
für Jüdischen Kinder Erziehungs Anstalt
JERUSALEM, (Palästina).

החרות

עתון לאומי יו"ל שלש פעמים בשבוע
ביום השני, הרביעי והששי.

המנהלים ומו"ל

העורך הראשי

אברהם אלמאליח מ. ח. בן-נאים ומ. עזריאל

החרות מודיעה את כל הנעשה והנשמע בעולמנו
בכל ארצות הגולה בכל פנות מושבותיו ונושאת
עליה את חותם התחיה, התקומה, וההתעוררות אל החיים.
היא מדברת על מצבו החמרי והרוחני של עמנו, על
החנוך והכלכלה על עניני הצבור.

החרות נושאת ונותנת בכל השאלות והשאיפות
המנשבות בעולמנו העברי והיא מתאמצת להיות בת-
קול רגשות עמנו וחקותיו ונושאת ביד רמה ובעז את
דגל הציוניות משאת נפשינו.

החרות מקדישה חלק גדול לעניני ירושלם, ארבע
ארצות הקדש והמושבות, התפתחות המסחר, התעשיה
ועבודת האדמה בארץ-ישראל ערש ילדותנו.

החרות מבשרת בודדות ובמקדש האפשרי את
כל הנעשה בעולם הרחב והנאגר המדיני, המדעי
והספרותי, וחלק גדול ממנה יהיה מקדש לעניני תורקה
בשעת הרת עולם כזו שבה אני חיים.

מחירה בירושלם לשנה 43 גרוש, לחצי שנה 23 גרוש.

"	בארצנו	"	10 פרנק,	"	5 פרנק,
"	בחז"ר	"	15 "	"	8 "

ישיבת „זקני תלמידי חכמים“ הכללית.

אמר הקב"ה אין להם מעשים לישראל
שיגאלו אלא בזכות הזקנים (ש"ר פמ"ו)

מטרת הישיבה :

לתמוך בידי „זקני תלמידי חכמים“ מכל
מפלגות אחינו, העולים לעת זקנתם להר הקדש
לירושלם, לבלות שארית ימיהם בתורה ותפלה.
הזקנים מקבלים מקופת הישיבה לבדד דמי
חודש גם עזרה זמנית לעתות בצרה ר"ל.
בהישיבה הק' הנוכחית מוצאים הזקנים
מנוחה שלמה, הוגים בתורה בכנופא ומפלפלים
בהיות דאביי ורבא.

הישיבה הקדושה הזאת היא הכרחית
באין מוסד אחר למטרה כזאת.

ובשם כל התלמידי חכמים הזקנים
המסתופפים בהישיבה הזאת מבקשים אנחנו
מאת נדיבי עמנו לתמוך בהבית הזה ביד
נדיבה למען תוכל להיות למגן ומושיע לאלפי
זקנים הנמצאים בירושלם וחיים חיי צער.
גבאי ומנהלי הישיבה.

Allgemeine Jeschiwa : האדרעס

„SIKNE TALMIDE CHACHAMIM“

Jerusalem, Palästina.

בית חנוך ילדים.

בעה"ק ירושלם ת"ו

המוסד הזה נוסד בהסכמת הרה"ג ובתי"ד"צ הי"ו
ע"י הפרגון המצוין מר נחום ל. צעלניקער נ"י.
מטרותיו: 1) לחנך ילדים ויכדות קטנות על דרך
המוסר וד"א להרגילם למדות הגונות. 2) ללמד לנערות
תפלה וברכה. כתב לשון וחשבון. תפירה רקימה. ושאר
מלאכות יד הנדרשות לכל בת ישראל בתור עקרת הבית
ואם לבנים ררעה. 3) להשתדל להמציא עבודה להנערות
אשר תגמרנה חק למודן שמה (ובמלאכות הנלמדות
בבית) ולשדם להן שבירות חרשית למען תוכננה להרויח
מפרי כפיהן. 4) לדאג גם בעד צרכיהן הנשמי להכין
ארחת הצהרים להיותומות ולהיכרות העניות אשר אין
יד הוריהן משגת להחיות את נפשן הרעבה. ההנהגה
בידי הועד אשר נבחר מטעם הרה"ג ובד"צ הי"ו. פקיד
הבית הוא מר נחום ל. צעלניקער: נדיב מצוין
התעורר ויאות לגדב כבדת ארץ ובקרבו בור מים לכונן
ולחקים עליו בנין גדול בעד המוסד „בית חנוך ילדים”
ועל אחינו הנדיבים רשים לב בדבר הגדול. והנחוץ
הקזה לתת ידם יד עזרה לכבוד מנהלי הבית אם על
התנהלותו או בקנין חרר או חלק כאחד החדרים איש איש
דפי השג ידו. למען תת להם היכולת להקים בית נאמן
לבית חנוך הילדים הזה.

הכתבת: BETH-CHINUCH JELADIM, Jerusalem

חברת „אור עולם עטרת זקנים“

המקמים תמיד אלו שנכנה דברים הרמים העומדים
ברומי של עולם „שים משניות, מעמדות, תהלים, וגמילות-
חסדים, הכנסת כלה ובקור חורים“. שעל אלו שבעת
הנרות נתיסדה חברתנו להאיר על פני כל העולם.
נוסד מ"ו שבט תרס"ד לפ"ק ע"י אנשים חשובים, ובראשם
הרבני מ"ה צבי ב"ר יצחק פארמעט הי"ו בהסכמת
גדולי ורבני עה"ק ירושלם ת"ו.

תעודת הבד"צ

כאשר נתברר לנו בד"צ הח"מ כנ"ל
החברה „שים משניות וגומרי תהלים בכל יום“ הנקראת
„אור עולם עטרת זקנים“ המתנהלת בהשגחת הר"י
הנכבד וכנ"ל מ"ה צבי פארמעט הי"ו מתנהגת
חסידין כסדרן מרי יום ביומו. והר"צ הנ"ל לומר
ומלמד עם אנשי החברה. ואיש נאמן הוא. לכן
ליהוי ידוע לאחב"י כי מצוה גדולה להחזיק
ב"ד. כעתירת הבד"צ הבעה"ח יום ב' ה' ניסן
תרס"ה לפ"ק פעה"ק ירושלם ת"ו.

נאם ליפמאן דוד במהר"י ז"ל (דומ"צ דפה)

נאם יוסף יהודא בר"ד הלוי ז"ל

ונאם אברהם בלא"א מ"ה דוד הכהן ז"ל

(מקום חותם בד"צ)

לכן אחב"י נדיבי לב כאשר ידוע שעל כל הרברים
הרמים הנז', שיסוד העולם ופקוח נפשות תלוי בהם.

(כמבואר בספר התקנות שנשלח רכל איא שנחוצה עיך
הוצאה מרובה) עיכ הננו מבקשים מכם נדיבי לב
שתעזרנו בימין צדקכם; כן כל מי שיש לו איזה תפלה
או בקשה להתפלל אצל מקוה"ק יודיענו ונתפלל עבורו.
וזכות הדברים הרמים האלו יגן עליכם באלף המגן ותזכו
לראות בבנין ציון וירושלם, כעתידת

גבאי ומנהלי חברת אור עולם עמרת זקנים.

אדרעסא :

H. PARMET Vorsteher des Verein OR OLAM
Jerusalem, Palästina.

בית מסחר של סמי-מרפא

וכל השייך לזה (דראגען האנדלונג)

של שחור ושותפיו.

Schocher & Co. Jerusalem.

בית מסחר הזה ממציא כל מיני סמי-מרפא וחפצים
חמיים, צרכי תחבושת, וכל מיני כדים מגומי, מכונות
חשמליים, כדים חרדונים, מי-מינעראל ועוד ועוד.

בית המסחר הוא סמוך לשער יפו.

חברת עזרת נשים הכללית

בעה"ק ירושלם ת"ו.

התומכת חילות ויולדות עניות בכלכלה ומוזון,
מכלכלת זה ארבע עשרה שנים את "בית המחסה לחשוכי
מרפא וחולי הרוח" אשר יסדו ידיה ברוב עמל ותלאה
ויעל מעלה מעלה משנה לשנה עד כי זה כחמשת שנים
שהקימה בית לעצמה על מקום רחב ידים בן חמשת
אלפים מטר מרובעים מול בית מושב הזקנים וזקנות
על הרך יפו. בית נכון ונשא בנוי לתלפיות כהיכל
תפארה, ובו חדרים מרוחים גבוהים הנותנים מקום לשמנה
ושלשים מטה, ונקרא שמו "בית ישע אהרן" על שם
הנדיב מו"ה ישעיה אהרן ניישטאדט ז"ל ממאסקווא, אשר
יורשיו שיחיו נתנו הוצאות בנינו עד כדי 32,155 פ"ר,
אך מלבד החובות הרבות אשר השתרגו עליו על צוארנו
עוד הרגש לנו חסרון גדול בבנין בית מחסה לגברים
ואף החצר מרם התקן כראוי מחסרון אמצעים. כל הרוצה
לקחת חלק במצוה זו ואשר דבר לו אלינו בזה,
יפנה ישר ירושלימה על פי האדרסה:

Asil des Frauenvereins

„Esrath-Naschim“

Jerusalem, (Palästina)

ביהמ"ד דורש ציון (בלומענטאהל שולע)

הבית הזה נוסד בשנת תרכ"ו בהשתדלות הרבני
יוסף בלומענטאל ז"ל מפאריז והרב הגאון
יצחק פראג ז"ל. מטרת הבית לחנך צעירי עמנו
בחכמה, בתורה ובד"א. ובמשך ארבעה וארבעים שנה אלה
הראה את פרי תלוליו בהכינו לעם ישראל חכמים
ראויים לשרת בקדש ולהורות הוראה כישראל ואנשים למאות
חנך בחניך מוסרי ודתי. בשי פתיר נתבקש הרה"ג
יצחק פראג ז"ל בישיבה של מעלה, ובשי תרס"ז קח
האלקים גם את בני מנחל הבית עד עתה הרה"ג יוסף
חיים אופלאטקה פראג זצ"ל. ועפ"י בקשת רבני העיר קחו
משרת הנהלה: הרה"ג רפאל יאושע כהן הי"ו
והח' היקר נסים אופלאטקה פראג הי"ו
בהרה"ג יוסף חיים זצ"ל והח' הנכבד יצחק ישראל הי"ו.
ומכם אחב"י יושבי גולה הבקשה, לתמוך בירי
הגבאים הנ"ל למען יוכלו להשריש בלב צעירי עמנו אהבת
התורה והחכמה ויהי הבית הזה לשם ורחפארת לעם
ישראל ומהשוכן בציון וירושלם תהיה משכורתכם שלמה.

אדרעם: Rabbi Joseph Ch. Oplatkah's Söhne
Leiter der „Doresch-Zion Blumenthal Schule“
Jerusalem, Palästina.

תעודה.

בקרנו גם את המוסד הזה, אשר בתוכו לומדים תורה וגם
את שפות המדינה והי רצון כי יצליחו המנהלים הנכבדים לשכלל
את הבית הזה לטובת החנוך בעיר הקדושה ירושלם עה"ק ת"ו
ח' ספת תרס"ח.

ד"ר פ. נתן ברלין. ד"ר י. מיטוואך ברלין

בית חנוך עורים לבני.

הבית הזה יחיד הוא במינו ואין שני לו באח"ק
ובכל ארצות הקדם, בו מתחנכים ילדים וילדות עורים
מכל מפלגות אחינו משנות 6 עד 20. ומספיקים אותם
בכלכלה טובה והלבשה ובכל הדרוש להם. ומתחנכים
בלמודים האלה: למודי קדש: תפלה (יום יום
בצבור), תהלים מקרא ונ"ך, משנה ודינים.
למודי חול: דברי ימי ישראל והעמים. כתיבה וקריאה.
בכתב העורים (בריייל) עברית ואשכנזית, חשבון וכתיבת
הארץ, נגינה בכלים שונים עפ"י תוי הזמרה.
למודי מלאכה: קליעת כל מיני כסאות, מחצלאות
מברשות (בירשטען) גן ילדים: להחניכים והחניכות
היותר קטנים מבני שש עד שמנה.

בקצ' זה נוסף עוד סניף מלאכה חדש, הוא
קליעת סלים וכלי בית שונים מערבי נחר, הסניף
הזה הוא חשוב מאד לילדים כאלה, וממנו כבר
מתפרנסים באירופה רוב העורים שלמדיהו על בוריו.
והתקדמות החניכים בהזמן הקצר של למודם (כבר
הכינו בעצמם סלים קטנים לאתרונים) מבטיחה כי
ישתלמו היטב בכל סעיפי הרבים.

המוסד הזה מתקדם משנה לשנה הן במספר חניכיו
שמרבים לבוא מארצות שונות בחו"ל, והן בתעודתו
הנשגבה להיות עינים לעור. הילדים האלה עושים
חיל בלמוד ומלאכה ושנים מהם כבר גמרו חק למודם
ועובדים בבית החנוך בתור אומנים בשכר.
הננו מחלים פני הקוראים להשתדל איש איש ככל

אשר תשיג ידו לתת בידנו היכולת ללכת הלאה במסלת
החסד אשר סלוננו לנו וביחוד להקים בית מפואר לשם
המוסד למען לא נהי' מוכרחים שנה שנה לנוד מבית לבית.

Isr. Blinden Institut : אדרים להבית :
Jerusalem, Palästina.

כל מבקרי הבית כיהודים כאינם יהודים התפלאו
על קדמת החניכים ועל הנהגתו המשובחת של המפעל
והביעו את ערותם ורגשי לבכם בספר הבית.
תעודת הח' ד"ר ערלאנגער רופא עינים של חברת למען ציון.

Das Isr. „Blinden-Institut“ in Jerusalem,
habe ich in der kurzen Zeit meines Hierseins
schon 2 Mal besucht, & muss ich über die
Leitung desselben meine vollste Befriedigung
aussprechen.

Ich habe schon andere grössere Blindenanstalten
gesehen, welche über ganz erhebliche
Mittel verfügen, aber die Leistungen der
Schüler u. Lehrer dieses „Blinden-Institutes“
dürften jenen nicht nur gleichstehen, sondern
sie in mancher Hinsicht gar übertreffen; denn
Blindenschüler, welche zwei Sprachen in
Schrift u. Wort beherrschen, trifft man selten.

Möge die Zahl der Gönner u. Förderer dieses
im heiligen Lande so dringend notwendigen
Institutes wachsen u. die Anstalt von allen
Seiten die Unterstützung erfahren welche ihr
in so hohem Masse gebührt.

Jerusalem 1. Juli 1908.

DR. MED. MOSES ERLANGER
Augenarzt in Jerusalem.

בית התבשיל הכללי

Allg. Isr. Volks Küche.

אחר מהמפעלים היותר גדולים ונחוצים בארה"ק
יתנוסס המפעל הנשגב "בית התבשיל הכללי" אשר זה
ששה עשר שנים מיום שנפתחו שעריו. וממנו מוזן
ומחיה לעניים. וקנים אלמנות ויתומים גלמודים ומדוכאים.
יושבי ירושלם ת"ו. ולעניי הגולה נודדים וגולים מארבע
כנפות הארץ. שערי פתחים יום גם בשבתות וביו"ט.
עניים היותר מדוכאים יתכלכלו בו חנם אין כסף בלחם
ובשר ותבשילין חמין ומכריאין. וביותר רב חן הבית
הזה באין תוכו שום הכלכל כלל בין עדה לעדה בין אשכנזי
לספרדי גורו תימני בו וכו'.

עוד הוסיפו עליו המנהלים קופת תמיכה למשפחות
עניים חשוכות לשלוח לחם וקמח ושאר צרכי אכילה
(עפי' פתקאות להחנונים) לבתי משפחות העניים להחיות
בהם נפשם ונפש עולליהם ומפם.

ומובן הרבה כי הוצאות הבית עלה עד למאד
ובכן יבוקש נא מאת אחבי' למחר לחם ולחם על
הבית הזה איש איש כפי נדבת ידו ופעלו הטוב ומה
ישאו ברכה.

אדרעסא למשלח כסף ומכתבים:
Sr. Ehrw. Herren Rabbiner
Leib Herschil Dajan & Rabb. A. E. Levy,
für d. Allgemeine Isr. Volks Küche
gegründet v. Oberrabb. S. Salant, Jerusalem.

בית ועד כולל ק"ק התימנים, בירושלם.

הוא הסיבך על כל צרכי הקהלה, הבית הזה
עדיין תזיל צדקה ותכביר חסד וגדילות לאלפי נפשות
עניים מרודים, זקנים, תלמידי חכמים, אלמנות ויתומים,
המין המסים, חטי דפסחא, עזרה לחולים וליולדות, כן
הוא העמוד אשר עדיין נשענים בתי התורה אור
החשכיר והישיבה הגדולה תורת משה המתנססים
כאבן נזר לתפארת ציון וירושלם.

הוצאותיו יעלו בערך עשרים אלף פרנק לשנה,
ולרגלי הנמלטים מארץ תימן באים בעירום וחיסר נזרא
להסתפח בנחתת ה' ולשום משכנם בחר ציון וירושלם.
ההוצאה הולכת ומתרבה יום יום, מנהלי הועד העומדים
בעזרה באו כבר בעזר חובות רבות ומאין יבא עזרתם?
היהודים בארץ תימן ערכם בדלי דלות הירוע, ואין
בכחם להושיע לאחרים בקרש ברב או במעט, עיני
מנהלי הכולל נשואות לרחמי נדיבי עם אלקי אברהם
כי ממקומם יפנו ברחמים רבים להתנדב במנחה עבור
אלפי נפשות עניי כולל התימנים, את רכבות ליתן להם
חלק בראש כל הצדקות מכסף הקדשים המורם ומנוח
בקופות רמבעה"נ, וזריון מקדימין למצוה שאין לה
דורשין. ברוכים יהיו העושים והמעשים מאת ה' השוכן
בציון ובזר בירושלם.

מתן דמים יגיע אל הקדש פנימה על פי האדרוסה:

Rabbin S. J. Alcheih & Rabbin A. Alnadaff
chefs de la Communauté Isr. Jemenite
Jerusalem, (Palestine).

ישיבת אור תורה הכללית ובית תלמוד תורה הכללית

בעה"ק טבריא ת"ו.

תעורת בי דינא רבה דקהל הקדש האשכנזים הי"ו
בקרתא קדישא ירושלם תוכב"א.

בעה"י יום ט"ו לחדש תמוז שנת ה'תרס"ט.

תפארת גדולה ועטרת לכבוד וידידנו הרה"ג מנהלי הישיבה
הקדושה אור תורה אשר בעה"ק טבריא תוכב"א, שלומכן ושלום
תורהכן וסגא לחרא כיר"א.

אחרי עלות השלום וברכה מהררי קודש במשפט.

רבת עונג שבעה לה נפשינו, עלי השמועה אשר נודע לנו
בי רחש לבככם דבר טוב ונחויץ לקבל תחת דגליכם גם בית הת"ת
הכללית אשר בעה"ק טבריא ת"ו לחבר את האהל להיות אחד, ועוד
יתירה עשיתם כי קניתם מגרש גדול ורחב ידים לבנות בתים מרומים
להגדיל ולהרחיב בית הת"ת, מצאנו חובה בנפשינו לאמר לפעולי
טבא וישר בוחכם וחילכם לאורייתא ותוכו להגדיל תורה ולהאדירה
כאשר עם לבככם, ונפשינו בעתה תדרש מאת אחב"י דורשי התורה
ושומרי מצות. אנא עורן נא התעוררו נא לקחת חבל במעשי הצדקה
הגדולה הזאת למשען לבית הת"ת וישיבת אור תורה הי"ו אשר
כבר יצא טובו בעולם, ומשובח ועומד מפי כמה רבנן תקיפי וחסידי
כי הוא בית נהדר בקודש, והמפורסמות א"צ ראי' לא נצרכה אלא
להעדרה — אשרי אדם עוז לו בזה בכך אשר תמצא ידו (באופן שלא
לתת מגרעת לקופת רמבעה"ן זי"ע בידוע) וזכות התורה והמצוה תגן
בעדינו לרומם קרנינו ולהחיש פדותינו בכ"א, כעתירת הבד"ץ
דפעה"ק ירושת"ו התותמים בברכה לכבוד התורה ודורשי, יום הנ"ל.

נאם ליפמאן דוד במהר"י ז"ל

נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל

נאם אברהם בלא"א מו"ה דוד הכהן ז"ל

אדרעם דהישיבה והת"ת :

Rabbiner Moses Kliers & Mattes Sandberg
Tiberias, Palestine, via Beirut.

אוצר ספרים. בית מדרש אליהו יכב"ץ.

ע"ש מרן ורבן של ישראל החסיד הגר"א וצוקל"ה מווילנא.
שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביו. מה ראו
דומר ולירושלים אחר ברכת הצדיקים דכתיב שאלו כו'
היכן מתרומם קרני הצדיקים בירושלים, וכאשר מרן
החסיד הגר"א וצוקל"ה ירה אבן פינה ליסוד הישוב
בארזה"ק ע"י תלמידיו הקי' ויע"א, נוסד בעיקת בשנת
אדרת אליהו" ליום כדור מאה שנה לעלות אליהו
השמימה המפעל הנשגב הנז' לזכרון שע"י הספרים
וזומדיהם ושוחריו תושיה הנאספים שמה רשום וחזק
תמונת מרן הגר"א ול"ה האמתית, תוארו הפנימי תורתו
ופעולתו לעד. לזאת ראוי ונכון שכל נדיב לב ירצה
להמנות בין מחזקי תמונת מרן זל"ה שכל ישראל
מחויבים בכבודו להושיט עזרה וישועה לבנין הבית
זקיומו. ובזה יתן כבוד לתורה"ק וגידול להגר"א
זל"ה בעיר ד', וע"ז אחז"ל הון ועושר בביתו וצדקתו
עומרת לעד זה הכותב ונ"א הקונה ספרים ומשאלין
לאחרים. וכדאי היא זכות התורה וזכות מרן הגר"א
זל"ה לעמוד לימין המושיעים והתומכים להתברך בכט"ס.
אדרעסא למשלוח כסף או ספרים.

Beth „Medrasch Elijahu“
in Jerusalem, (Palästina).

בית התלמוד וישיבת אור חדש

בתוככי ירושלם עה"ק ת"ו.

מפעל כביר העומד תחת דגל הגאון הגדול והצדיק
המפורסם מ"ה יוסף חיים זאננענפעלד
שליט"א, אשר יסורתו בהררי קדש הדת והמוסר
בהר ציון. מטרת המפעל הק' הזה, להפיץ תורה
ויראת ה' טהורה לפי רוח ודרך הקדש שסגל גאון
ישראל וקדושו רשכבה"ג אדמו"ר ר' ישראל
סאלאנמער וציק"ל, נוסד בשנת התרנ"ז, ע"י
תלמידו המובהק הגאון החסיד אור עולם ר'
שמחה זיסל זיוו מקעלם וציק"ל, בהסכמת
גאוני ירושת"ו הי"ו.

פעילות הבית הנז' הזה הולך וגדל ובמשך שנים
עשרה שנים אלו הרבה פעלים לתורה ויר"ש, וצעדי ענק
צעדו שני בתי קדש אלו כאשר כבר שבחוהו גאוני ארץ
וחו"ל, וזה מקרוב אשר מנהלי הישיבה הק' עשו מעשה אחת
בקדש ויסדו על יד ביה"ת והישיבה בית תבשיל לתלמידיו
העניים המסתופפים בהישיבה הק' להספיק צרכיהם וליתן
להם ארוחתם שרש פעמים ביום למען אשר ישקדו על
דלתו למודם במנוחת הנפש.

אפס מפאת גורל ההוצאה הנדרשה לכלכלת הבית

הזה, ולרגלי מצוקת העת הניכחי אשר לכללות אחבי מצבנו הגשמי ממה מאד, ועיני המנהלים נשואות לרחמי שמים, ומחכים לעזרת נדיבי עמנו, כי יוסיפו אימץ להרבות חסדם ביתר עז.

זכות המציה המשולשת בתורה, יראת ד' וישוב ארה"ק וזכות הגאונים קרישי עליין החופפים על המוסד הזה תעמוד ככל המשתדלים בתמיכתו שבכל אשר יפנו יצליחו, וזנכה כולנו לאור חדש אשר על ציון תאיר בב"א.

הארדעסא :

Hochwird. Herrn Rabbiner I. Ch. Sonnenfeld
für HOCHSCHULE „OR CHODOSCH“
Jerusalem, (Palästina)

ספר מגלת תענית, יכיל קמ"ב דפים, 8°.

עם שני ביאורים יקרי המציאות, מהגאון הר"ר יעב"ץ, ומהרא"ה מקראקא, הובא במגן אברהם, והשלישי ממני אברהם אליהו בן הרב הגאון מוהר"ר יחיאל מיכל זצ"ל בעה"מ שו"ת לחם שערים. אשר היתה עד כה המגלה העתיקה הלואה תמדה גנוזה וחתומה באלף עוקאין, וכמה יגעתי במעט על כל תיבה ותיבה ממש לבררה עפ"י מסילות הש"ס וחכמי התלמוד, גם נתתי לבי להבין בשנות דור ודור בחיי אומתינו וחכמיה בזמן בית שני, ואקוה אשר מעתה תהיה המגלה היקרה הלואה אבן חן לכל רואיה. להשיגו במחיר 2-50 פרי עם המשקות—בן נמצא אצלי הספר הנכבד ממר אבי הגאון זצ"ל שו"ת לחם שערים וערכו ומהותו נזכר במאמר זמרת הארץ, מחירו כנ"ל.

ארדעסא : Abram Elja Bornstein. Jerusalem

**The Millinery, Dressmaking
& Underlinen Workrooms
of the Evelina de Rothschild School**

❧ are open daily ❧

בתי המלאכה

להכנת המגבעות ולתפירת שמלות ולבנים

אשר

בבית הספר לבנות אוילינה די רומשילד בירושלם

❧ פתוחים בכל יום ❧

בית החולים הכללי "שער ציון"

בעה"ק יפן ת"י.

בו ישכנו חולי קהל הגולה הבאים לחופי יפו.
חולי המושבות שביהודה וחולי עירות שבא"י הנשלחים
ליפו לרחוק בים או לשאוף־אוויר המלות הוצאותיו ערך.
ארבע ועשרים אלף פרנק לשנה. והכנסותיו מגדולי עמנו
האדריסה :

Hospital Schaar Zion, Jaffa Palästina

בית חניך יתומים

לבני ישראל באה"ק, בירושת"ו.

על הר נשפה במרום הר ציון מתנוסס לתפארת
היכל גדול ורחב ידים אשר נבנה למחסה ליתומים
אומללים מבני עמנו האביונים בלי הבדל עדה.

בו מסתופפים כששים יתומים, מתכלכלים
ומתלמדים תורה ומוסר וגם שפתנו העברית ושפות
המדינה ערבית וטורקית, ובו מתלמדים מלאכת אימנות
אשר יתפרנסו ממנו לעתיד בכבוד.

ובית מדרש תלמודי הלכתי וספרתי נוכד
בתוכה, שבו ישתלמו חניכי הבית בכל מקצועות הרבנות
למען יוכלו לעתיד לשרת את הקהל לכל דבר שבקדושה.
המיסרה הזאת הצעירה לימים רכשה לה שם גדול
ותעש חיל בחמשת שני קיומה בגלל הנהגתה המסודרת וטוב
פעולותיה המפיקים רצון מאת כל מבקריה. אולם הכנסותיה
דלות מאד, וכעת רובצת תחת משא כבד של חובי 12000 פר.
יסוד הבית הזה הוא נשען על נדבת לב אחינו
אוהבי הצדקה וישוב אהיק, וחקותינו חזקה כי למען
החסד והרחמים יתמכו אחינו הנדיבים גם את בית החסד זה
רב התועלה, ואבי היתומים יגמלם כל מוב סרה.

אדרים להבית: **Rabbin Abraham Pelossof**
pour „BETH HINOUH YETOMIM“
Jerusalem. (Palestine)

ספר תורה מציון וא"י.

כולל כמה מאות מאמרים לפי סדר הש"ס בעין אנציקלופדיה תלמודית לשוב ארץ ישראל, הולך ונמשך מעת ההתעוררות הראשונה לחבת ציון בכל תמורותיה וחליפותיה משנות תרמ"א תרמ"ב והלאה עד היום הזה, בו מתורצות ומיושבות כל השאלות והקושיות התיוכחות וההתוכחות שהתחכמו בהן תמיד תורנינו למדנינו יראינו וחרדינו מצד הנקודה הדתית היעודית, ומוכיח באותות ובמופתים חותכים את החובה הלאומית המוטלת על האומה הישראלית בכל ימות עולם לעסוק בשיבה שר א"י, וסותת קו ער העבודה הלאומית הזאת כחוט אחד עובר ונמתח מימות אבינו העברי הראשון עד היעוד האחרון בב"א.

ה ס פ ר הזה אוצר בתוכו את כל החוקרים שבכל ספרות חז"ל שבבני התלמודים וכל המדרשים, לא בילקוט יבש, אך בשיטה מיוחדת שכל מאמר בכלי מקשר אליו את יתר כל המאמרים המתחמים לו בשאלה ההיא; והוא נותן חומר נצחי למטיפים ודרשנים לראיון הישוב והתחיה.

הספר הזה היה למראה עיני גאוני ומננו ובראשם רבנו הגאון מהרא"י הכהן קוק שליט"א אב"ד דיפו ומושבותינו, וכדם יגידו תהלתו ויעידו על טוב השיטה המבוארת. — וזוה אני קורא לבר החובבים והציונים המתענינים בספרות רבנות תלמודית כזו להשתתף עמדי בהוצאת הספר הזה לאור שזה כ"ה שנה שאני מקדיש מעתותי הספורות ל"י, ולמען אוכל עתה בשוכני ד' לעלות "לאה"ק לגמור את יתר חלקי הספר שנחיצותם תמידית, ועתה מי בכם המבינים ורוצים שלא ישארו כת"י אלה בטמון והחשך לא יושופם, לבו עמדי ונדפיסם בירושלם עה"ק. על שלוח כסף בשביל זה אראה על איזה מוסד צבורי, כה דברי אחיכם חברים בדעה ומשאת נפש.

יונה דוב בלומברג

המען אלי כיום:

J. B. Blumberg. Kolonie Rechoboth bei Jaffa Palästina

בית ספרים הכללי לבני

"מדרש אברבנאל" ו"גנזי יוסף"

אוצר לכל ספרי ישראל בירושלם.

בו נמצא כבר יותר משלשים אלף כרכים בכל
מקצעות ספרותינו, ובהם רבים יקרי המציאות, כתבי-יד
חסינות ועתיקות הנוגעים לקורות עמינו וקדמוניותו, ועוד.
נחיצות הבית ותועלתו וערכו לעם ישראל
כלו ידוע ומובן.

כספים לתשרום הבית של הבנין יקבלו האדונים :

Director Ephraim Cohen, Jerusalem.

Dr. J. Chazanowitz, Bialystok, Russland.

M. Usischkin, Ingenieur, Odessa, Russland.

ספרים, כתבי ידות, מכתבים, שטרות, תמונות,
מטבעות, ושאר חפצים עתיקים הנוגעים לקורות
עמנו וארצנו ישולחו ישר לירושלם.

שמות המנדבים יוחקו בהחשבון שיוציא לאור
ועד הבית לכשיהיו האמצעים לזה.

האדרסא : Jüdische Centralbibliothek

"Medrasch-Abarbanel" Jerusalem, Palästina

Allg. jüdisches Krankenhaus
SCHAARE-ZEDEK
zu Jerusalem

Sitz der Stiftungs-Verwaltung in Frankfurt a/M.
(Vorsitzende Rabbiner Dr. S. Breuer und
W. Hackenbroch, Schriftführer Dr. Israel
Roos, Cassierer E. Ettinghausen).

Dieses Krankenhaus wird durch Jahr-
esbeiträge, einmalige Gaben und Stift-
ungen wohlthätiger Glaubensgenossen der
ganzen Welt unterhalten.—

Für die kostenlose Aufnahme Kran-
ker ist, wenn mangels freier Betten eine
Auswahl getroffen werden muss, die
Schwere der Erkrankung bezügl. der Grad
der Armut massgebend, unbekümmert um
die Gemeindezugehörigkeit—einerlei ob
Aschkenasi oder Sphardi etc.—oder um
die private Gesinnung der Kranken.

Geldsendungen erbitten an : האגודה לזכרון צדק :

Herrn Emanuel Ettinghausen,
Frankfurt a/M. Zeil 35.

Auch die kleinste Gabe ist willkommen !

שמואל ברוזה
מוצא. ירושלם.

בית מסחר

יינות ארץ ישראל „מוריה“.
יין קוניק, אלקוהל-יין, ליקר, שמן-זית.

== בהכשר ובהשגחת רבני ירושלם. ==

בעל כרמים ומרתפים על הרי יהודה

„מוצא“ מושבה אצל ירושלם.

מטעי גפנים וכל מיני נטעים.

✽ אקספורט לכל הארצות. ✽

Samuel Brosé

Motza,

Jerusalem.

Palästiner Weinhandlung „Moria“

**Wein, Cognac, Weinspirtus, Liqueur,
Olivenöl.**

Weinbergs-Besitzer Eigene Kelterei
auf die Gebürge Jehuda.

Motza (Colonie bei Jerusalem).

Plantationen Stöcke etc.

Export nach aller Länder.

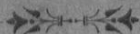
A. M. LUNCZ

Litterarischer

Palästina Almanach

für das Jahr 5670. 1909/1910

XV. Jahrgang

Jerusalem

1909

Druck u. Verlag des Herausgebers.